۱۰۱ ط ۷۹ - تاریخ

عزیزاده

۲۱/۱۲

۱۹۱۶۴

[illegible]

[illegible]

هو

صورة ما وجدته مكتوبا على ظهر بعض الكتب بخط
جدنا الامجد صدر العرفاء المتألهين انار
الله برهانه المبين وجعل له لسان صدق
في الاخرين

[illegible] هذا الكتاب المسمى بالاسفار الاربعة المشتمل على هذا المجلدة
[illegible] من مصنفاتي ومؤلفاتي وكتبي ورسائلي وكل ما كتبته
[illegible] حبسته على افضل اولادي الذكور وبعده على افضل
[illegible] ا عقبا بعد عقب ما لا يباع ولا يوهب ولا يعار
[illegible] صحا مجلدا سفر بانه الى الله تعالى من بدله

٩١٦٤

[illegible] سمعه فانما اثمه على الذين يبدلونه [illegible] ا سدى
[illegible] حامدا لله

ثم الولاء [illegible]

الطبقة الاولى [illegible] على الفقهاء [illegible]

ارث الاولاد والابوين [illegible] الاولاد الذين [illegible]

اولاده [illegible] عبد الله [illegible] الاولاد [illegible]

والاكثر [illegible] على [illegible]

[illegible]

الذكر [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم

سنة ولا نوم له ما في السموات و

يشفع عنده الا باذنه يعلم ما بين ايديهم وما خلفهم و

من علمه الا بما شاء وسع كرسيه السموات والارض ولا يؤده

وهو العلي العظيم ۝

حم عسق

كهيعص

فسيكفيكهم الله وهو السميع العليم ۝

[illegible]

ص ٢

ان عاد الا زمنك الوفي
بنفسي وفوز عنه كل كرامة
وقلب صبور وامور في الصدر رايع
لسانك محزون وطرفك طامع
وسرك مكتوم لدى الرب جامع
وذكرك معمور وبابك مغلق
وثغرك باسم وقلبك خاشع
وقلبك مجروح وشوقك كامن
وفضلك مدفون وطبعك راتع
وفي كل يوم انت جار غصته
خر الدهر ولا مواه

والقلب طاير نهارك شغل الناس عن حبه وليلك شوق عن عينك الطلاب فدونك هذا التبيل جاده
ليوم عبوس عز فيه الذرائع ۵ ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم ۵

سي طبهاج العابد ۵

ارشكار الانوار ... محمد عالما ... فان

مواتيه نحوه بالعبادة والتاله اعنى وجوه الملك فان

ولا موالاتهم توحيد الخاص لان ...
فاذ الالام الالام توحيد العوام
البيع عن ... انه ...
التحكيك على ... في الوجود
على ذلك ... لا لهو ...
[illegible]

او حضور الدوق وكذلك وادخل لصاحبه في النورانية المحضة والوحدة الجبر

وينتهي معراج الحقائق ملك الى النورانيه وليس وراء ذلك مرقى اذ المرقى لا يتصور الا بحد ...

ولله اسماء الحسنى تعالى عن ذلك
الاعلى علو ولا علو الوحدة ...
الرقى والعلى الوجود فهي ...
ولعل ومثال وانعم فالحق ...
وفاق الاثار ارتفع فوق ...
فيتز الوحده وبطل الاضافات
وما الاسم الادنى وارد الاوثق
تميز ما تم الاوتاد ...

حد

ف الليل والنهار والفلك

من السماء من ماء فاحيا به الارض بعد

الرياح والسحاب المسخر بين السماء والارض لايات

لقوم يعقلون

ك

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله ... علی الصغار و ...

[illegible]

بعون الله ... اولادی ... [illegible]

ز نجل
از سید محمد ... لباسه
... اسه انکه روحی که
بکست ... بعض ... بعبس ...
شاعری است ... ارادره
... اراد است ...
ملکوت الله عبارت ... در خانه باب
وارث سید الاعزه ... اه
ان ساله باقی است

بسم الله الرحمن الرحیم

[illegible]

اخلاص است خدای خیال اخلاص که از آنچه از آن جنس خدای باشد تا آنچه از آن او باشد در خرسندی [illegible]

و هر نهاد شکسته آن باشد و در وصف اخلاص بگوید و آنکه مردمان اکثر در خودی خود غشته اند و از خود بیرون شد ندارند هرچه نصیب از وجود [illegible] بود

آن را از درجه اعتبار ساقط کنند و اعتبار ما آن نداشته باشند نهادهای محبت ناک که حق صورت کار بینند و از آن از خود بیرون آیند و خود را فدای آن

کنند در عالم فراوان باشد و جسته‌ای عزوجل اهل کار را از انبیا و اولیا در ارض برای این اسمای آشکارا می‌گرداند که حیرات نزا مینده از ایشان

[illegible]

فيض رب على اخوان الصفا

فالعقل هو اول موجود اوجده الباري عز اسمه

فانه ثم النفس ثم الهيولى وذلك ان العقل جوهر روحاني فاض

من الباري جل ثناؤه وهو تام كامل والنفس جوهر روحاني الاول

فاض من العقل وهي تامة غير كاملة والهيولى جوهر روحاني

فاض من النفس وهي لا تامة غير كاملة ولا تامة

اعلم يا اخي ايدك الله بروح منه

ان اول ما اخترعه الباري تعالى وابدعه

جوهر بسيط روحاني في غاية التمام والكمال والفضل

فيه صور جميع الاشياء يسمى العقل ثم ان ذلك الجوهر فاض منه جوهر آخر

دونه في الرتبة يسمى النفس الكلية وفاض من النفس جوهر آخر

[illegible]

اعلم يا اخي ان النفس الكلية رتبتها فوق الفلك المحيط وقواها سارية في جميع اجزاء الفلك وسائر الاجسام وان لها في كل شخص من اشخاص الفلك قوة مختصة به مدبرة له وان تلك القوى

تسمى نفس جزئية لذلك الشخص مثلا القوة المختصة بجرم زحل المدبرة له تسمى نفس زحل وعلى هذا المثال سائر القوى المختصة بكوكب كوكب وجرم جرم من اجرام الفلك وبهذا ابو حسبه ما ذكر في الكتب الالهية

ان الملائكة والملأ الاعلى

وهذا اسم الذين لا يعصون الله ما امرهم ويفعلون ما يؤمرون

وهم ايضا جنود [illegible] في عالم الافلاك والاركان

والعالم في تفصيل القوى جزئية [illegible] واداره

الجسماني الموكلة بحفظ العالم وتدبير الحياة [illegible]

الفلك ودوران الكواكب وتصاريف الدهور وتدبير

النبات والحيوان

[illegible]

٦

واعلم بان الحق ... لما كان ... الفضائل ... الشمس النور [illegible]

تام الوجود كامل الفضائل عالم ... الحكمة ... [illegible]

كونها قادرة على ايجاد ... فاض الجود والفضائل ... العقل [illegible]

الحكمة ان ... [illegible]

ولا نقصها ... [illegible]

[illegible]

١٠

بسم الله الرحمن الرحيم

ورد فی الحدیث عن النبیّ صلّی اللّه علیه وآله وسلّم المؤمنون
هَیِّنُونَ لَیِّنُونَ کالجملِ الآنِفِ ان قِیدَ انقاد وان اُنیخ
علی صخرةٍ استناخ ٥ هما تخفیف الهیّن واللیّن قال بعض علماء العربیة
یُمدح بالهین واللین مخففتین ویُذَمّ بهما مثقّلتین والآنف المانوف وهو الذی
عقر الخشاش انفه فهو لا یمتنع علی قایده وقیل الآنف الذلول یقال انف البعیر
یانف انفا اذا اشتکی انفه من الخشاش وکان الاصل ان یقال مانوف لانه مفعول به
کما یقال مصدور ومبطون للذی یشتکی صدره وبطنه وانما جاء هذا شاذا ویروی
کالجمل الأنِف ٥ وفی الحدیث عن امیر المؤمنین علیه الصلوة والسلام عظم الخالق
عندک یصغّر المخلوق فی عینک ٥ وقال علیه السلام اشدّ الذنوب ما استهان به
صاحبه ٥ وقال علیه السلام اکبر العیب ان تعیب ما فیک مثله ٥ وقال
علیه السلام اعجز الناس من عجز عن اکتساب الاخوان واعجز عنه من ضیّع
من ظفر به منهم ٥ ومن حکم هرمس الهرامسة لن یستطیع احد ان یجوز
الحکمة الّا ان تکون له ثلثة اشیاء وزیر وولیّ وصدیق فوزیره عقله وولیّه
عفّته وصدیقه عمله الصالح ٥ ومن حِکَم سقراط خاب من آثر عمارة البدن
الفاسد علی عمارة الروح الباقی ٥ وقال یا اسراء الموت حلّوا

اسرکم

اسر لكم بالحكمة ٥ ومن حكم اوميرس الشاعر خير امور العالم الحسّى
اوساطها وخير امور العالم العقلىّ افضلها ٥ ومن حكم سولون
الشاعر وكان عند الفلاسفة من الانبياء والحكماء العظام بعد هرمس
ينبغى للشابّ ان يستعدّ للشيخوخة مثل ما يستعدّ الان للشتاء
من البرد الذى يهجم عليه ٥ ورقمت الاحرف اتيانا بملتمس اعزّ
الاولاد الروحانيّة واقرب ذوى القربى العقلانيّة الاوحد الامجد
الافضل الاكمل اللوذعىّ الالمعىّ صدر الفضل والمجد والحقّ والحقيقة والملّة
والدين محمّدا الشيرازى رقّاه الله تعالى الى اعلى مراتب الظهور العلمىّ
والشهود العينى وانا احوج الخلق الى الربّ الغنى محمّد بن محمّد المدعو
باقر الداماد الحسينى ختم الله له بالحسنى

ه هر که گردن به دعوی افرازد　　خویشتن را بگردن اندازد ۵

ارجاع القوان امام ووالى اسرار الموقنه

واعلم ان الوان كالشمس وفيضان ان اسرار الموقنه

على القلب كفيضان انوار الشمس على الارض وان مال

آثار الجنة والخوف ... بالاحوال منه على الصدر

كسراى وارد الشمس على ظاهر الارض تابى لا تزان

الانوار فان الجنة اثر نور المعرفة واما ... اسمى عباده

العلماء ايضا ... الحركات والنفرات ... العقال

والفرق ... مقام آثار الجنة ... الاحوال

لكن انوار الارض تتصاعد الابخرة والادخنة منها ...

الشمس ... تقع انواره والحرارة ... والنور ...

... والارض فاجتهد ان تجلى الوجه ...

المحاذات ... فان ... النفس ... ذلك ...

... فان ربك ...

... الضياء ووجد ...

... الشمس ... الضياء ...

ونسه واعلم ان الجاه معناه العلو والكبرياء والفرد وهي من الصفات الالهيه والالهيه محبوبه للانسان بالطبع بل هو الذ الاشياء عنده وذلك لسر خفى

...

نفس کاهی دیده و دوزخی هوا و حرف
عهدشکنی وفای صلاح و جستن خار

از شرع که او هست به نسخ کتاب
در معنی که او بکند نسخ کتاب

انسان صحیفه‌ایست که تنگی نگار
بیگانه ستاره ایست که بود دار آفتاب

گفته که عقل ما و دل ما و جان ما
ای ماه در که گفت باز دده ...

ای ماه ... ستاره ایست که روز ... طلوع

فراست ای حیات طبیعت ربوبی عقل
ارکان اندر آورده درسال عجز و قراب

خود شخص باز گونه نابدتر از آب
بو دلشه باز گونه نظر ... بجاد

تا نوشت خود ... کنج در قراب
آن نفس را که ناطقه گویند با زباب

سخن ارجمند

عاشق و زیر و روح شیر ست و دل سریر تن بارگاه میر الله میر در حجاب او لبستی تو و آنکه تو قشر او زنی قشر ناگذشته کجا بی لباب

از رسالهٔ شیخ ... نفس

بدانکه جمیع فرزندان آدم ... زیرا

... بعد البعث ...

که زنده باشد و ...

... بلوغ ... شرع ...

الجمع است زیرا که ...

جمع شد و ... الفصل ...

تفصیل ... باطل ...

زیرا که ... را از باطل ...

و چون ... خود را ...

و ... خود را

... اینست ...

زیرا که ... بود ...

و چون ... خود ...

حاصل کرد و ... رضوان ...

زیرا که جزای عمل و سعی خود یافت یعنی نفس جزای عمل است اینست معنی واعبد ربک حتی یاتیک الیقین ۵

[illegible]

یا صفی الزات محبوس العطش انت کالماء و نحن کالرحی او بهاری ما چو باغ سبز و خوش او نهان و آشکارا بخششی او شاهی ما ... و ما خنده ایم گر بنیجه شاه را فرخنده ایم

[illegible]

ای خدا اینها بقدر فهم ماست آن دعا از حوب که حوت را سزاست فرخ آن کشتم که خاکم بردمی تا گرههای تو آید در نخره جان کش نه بهر بالا بالها در رده تن در دمی جنگالها

[illegible]

از خدا جاره ما است و از کوت نه چاره است از دی و از طاعون نه ه پای بست خود و برما نه بر ابواب دانی دلکا نه ای خدای راهجو کی اندر خدا تا ما بی خود و از خود جدا

آب حیات ما را بار اندر جهان [illegible]

تا شوی دریا [illegible]

[illegible]

کیست ابدال آنکه او مبدل شد است
خمرش از تبدیل یزدان خل شد است

هر کجای که روی تو پای باش
در پناه قطب صاحب رای باش

هر که او بی سر بجنبد دم بود
جنبشش چون جنبش کژدم بود

کل عالم را سبو دان ای پسر
کو بود از علم و خوبی تا به سر

[illegible]

قطره‌ای از دجله خوبی اوست
کان نمی‌گنجد ز پری زیر پوست

گنج مخفی بد ز پری جوش کرد
خاک را سلطان اطلس‌پوش کرد

[illegible]

فرقت از قهرش اگر آبستن است
بهر قدر وصل او دانستن است

می‌دهد جان را فراقش گوشمال
تا بداند قدر ایام وصال

کاشکی هستی زبانی داشتی
تا ز هستان پرده‌ها برداشتی

هرچه گویی تو خود اندیشه آن
پرده دیگر بر آن بستی بدان

آفت ادراک آن حالست و قال
[illegible]

[illegible] کم کنی آتش هجر [illegible] فروزان

همه تا بجوش شد دیگهای خود رود دیگ ادراکات خود زیت در فزود

نعل خارستان عدای آتش است
بوی گل مونس دماغ سرخوش است

چون رسی با جان محرم نیست
هر که او آگاه تر با جان ترشت

حس جان جان سراسر آگهی است
هر که بیجانست از دانش تهیست

روح از انا تیز آگاه بود
هر که را این بیش الهی بود

جان اول مظهر درگاه شد
جان جان خود مظهر الله شد

سر دیگر هست کو جان دگر
طوطی کو مستعد آن شکر

کی چشد درویش صورت زان زکات
معنی است آن نه فعول و فاعلات

مثنوی

ای برادر موضع ... [illegible]
کاغذ اسپید با نوشته ... [illegible]
تا نویسی ... [illegible]
تا بگی ... [illegible]

مثنوی

... [illegible]
از دل و از ... [illegible]
تا ز نوای ... [illegible]
بحر ... [illegible]

[illegible]

۱۴

[illegible]

ی کلید آن در گشودن راه بیت

ی طلب نان سنه انه مسید

[illegible]

[illegible]

گر بریزد خونم آن روح الامین جرعه جرعه می‌خورم همچون زمین همچو زمین همچو جنین خون خواره تا که عاشق گشته‌ام این کاره‌ام شب همی جوشم در آتش همچو دیگ روز تا شب خون خورم مانند ریگ

۱۵

ازعلم الغواص

[illegible]

هر پرده تا علم کا سمال حف خاصی از پی جای خاصکان ساخت سه خطاب ااکتاب

آرایش تاج هر کس ارزیست آرایش ملک هر کسی ارزیست با قفل زر از تو مع اشتر با مهر بلال کردن قفل ای دایه مهربان هر حس معشوقه را که ان هر کس

[illegible]

مثنوی

امشب پیش آمدم آن خواجه جهان صحرای شکارگاه سلطان

تا [illegible] او [illegible] چون نقطه فاش شده [illegible]

گردون برش [illegible] چون حلقه [illegible] حرف

از خیمه دران فضای مسکون پیداش هزار و صد هزار گردون

بر در که او هزار آستان پیش هر یک ز هوا و آسمان پیش

بر طرف یکی ز آستان [illegible] آگوده [illegible]

از گاو زمین آرمیده فرماش دوال برکشیده

[illegible]

مثنوی

الحق با [illegible] خان زود بحر [illegible] از دو قلم بود [illegible]

از [illegible] عشاق جلدش [illegible] داود [illegible]

[illegible] پیش سلیمان ماهی خور [illegible] آن [illegible]

[illegible]

اگر تو دل [illegible] یار گردانی

زان [illegible] که [illegible]

از [illegible]

[illegible] گلگونه صبح [illegible]

[illegible] برود سلاح حرب [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

مشتی عجب الحس را ببند ... [illegible] ... صد حوض رحیض بر دهان

احکام قران دین فروشند کوته چشم و دراز گوشند [illegible] این قوم که افسوسند [illegible]

[illegible]

[illegible]

روح القدس محققان را حی الروح منافقان را نفط که شعای تمکسان است طامع روان طاغیان است مثل چیلاکه ناتمامند [illegible] صحبت فهم درخشانند [illegible] عارفان [illegible] کریه و منکر

[illegible]

وزیر طالع خود بیان سوم کیمیای برون ندیده مطلع مقوم که شد محک شکسته از سوده دگر برنشسته

با همه که بدبخت [illegible] دلی آن مقوم کهی منم از آن آسیان وفا ندیدم دیدن چه جهودم ار شنیدنا طوطی معانه آفرین شروان قفس است آهنینم رندان [illegible] مسکین من [illegible]

[illegible]

آن کس که سند ز دهان کحق
آن گروه عشق و کان نو نیق
آن تالی کران زبان کیک ربیع
بر آسمان ظفر سعد نوح
خاقانه ست و دیوان ستی
از دوله خوان صحاف ستی
عشای تمانی اویس ستی
یا رب تمامی اویس ستی ه

[illegible]

و بزرگ ترین موجودی در ... عالم عرش است پس کرسی ... دیگر اجسام بترتیب در هر دو عالم فرو آمده اند از کمال بنقصان و باز میگردند از نقصان بکمال تا بنهایت باز رسند

ولفظ کن عبارت ازین سخن که از امر گویند و برین ترتیب سلسله وجود که مبدا آن از خدای بود و معاد آن بخدای است منتظم شود و این طایفه میگویند امام مظهر

وحجت مظهر عقل اولست که از عقل کل نیز گویند و پیغمبر مظهر نفس است که از نفس کل و امام حاکمست در عالم باطن و پیغمبر حاکم است در عالم ظاهر و هر فعلی که

مردمان محتاجند بآن تمام نشود الا به پیغامبر و شریعت او را شریعت و تاویلی ظاهر او شریعت و باطن او تاویل و طریقت آن اهلست در بیان اقوال انبیا و اقوال اهل شریعت

تالیف دهند آنچه ممکن باشد که میان ایشان تالیف دهند ه

والله تعالی اعلم بالصواب ه

اللهم اهدنا الصراط المستقیم ه

از کتاب بیان الادیان مذهب ترسایان ایشان صانع را جوهر گویند و سه گروهند یعقوبیه و نسطوریه و ملکائیه

الیعقوبیه ایشان منسوبند بمردی که او را یعقوب نام بود و مذهب او آنست که صانع قدیمست و محدث شد از یک روی که در صفت

لاهوت یعنی خدائی قدیمست و از یک روی که در وصف ناسوت یعنی آدمی محدث تعالی الله عن ذلک علوا کبیرا النسطوریه

ایشان منسوبند بمردی که او را نسطورس نام بود گویند پسر از پدر موجود آمده نه بر سبیل تناسل و توالد بلکه بر سبیل نور

از آفتاب چنانکه هرگز آفتاب نبود که نور نبود و بعضی از ایشان گویند که مسیح [illegible] بود که فرود آمد از نفس او ملکوت ایزد تعالی

و او هم الله است و هم آدمی و هم باب و هم پسر و از این روی مسیح خوانند الملکائیه ایشان منسوبند بملکا و بیشتر

ترسایان بر مذهب ملکائیه‌اند و گویند مسیح یک جوهر است پاک و در گوش مریم شده و از پهلوی او بیرون شده

و با او مسیح بار نجس نرسانید و گویند روح در مریم چنان رفت که آب در ناودان و هر که خویشتن را از طعامها و لذات

دنیاوی فارغ کرده‌اند ایزد تعالی را بینند و ایشان را امین چهار بطریق باشد یکی بقسطنطنیه نشیند و یکی بروم و

یکی باسکندریه و چهارم بانطاکیه و این چهار جای را کرسی خوانند ۵

از کتاب بیان الادیان [illegible]

الفرقه الرابعه [illegible]

[illegible] اصل مذهب ایشان آنست که [illegible] را باطنی است [illegible]

علی بن ابی طالب علیه السلام [illegible]

[illegible]

گویند یار بوده آمد ... بهشت کی حق را
و گویند یار اهل ... بهشت ... [illegible] این
بلیغ صالح را انواع ... [illegible] ... فعلها الله
بلکه بودها آن هر گویند که اعمال عبادات ... [illegible] ... ازند
و از آن کفر بدی ... مسلمانان را از دین بیرون ... گویند و چون
بعد از آن ... [illegible] ... و گویند ... [illegible]
بار رسیدند ... [illegible] ... از کار ... هم بود
صلی الله علیه و آله و سلم ... [illegible] ... از آن ... ان
و در جای ... [illegible] ... از ... [illegible] ... داده
از آن ... [illegible] ... گویند ... [illegible] ... باطنی ... [illegible] ... اند
و باطن آن ... [illegible] ... ظاهری و باطنی ... [illegible] ... عامه
و هر یکی از اقوال ... [illegible] ... قرآن ... [illegible]
و هر بحث ... [illegible] ... حدیث ... [illegible] ... از آن
لعنهم الله ... [illegible] ... گویند ... [illegible] ... ایشان
زنادقه ... [illegible] ... [illegible] ... باشد
کفر ... [illegible] ... [illegible] ... از آن ...
کتاب ... [illegible] ... اند ...

و اگر از باطن و تأویل شریعت خبر ندارد خبر ندارد و بطاعت و عبادات رنج کشیدن او کوهی از کوههای جهنم باشد و گویند آنچه میگویند در خطبه ... در بهشت است و ...
جای باشد که شاخ از آن در خانه آن نباشد و نرسد آفتاب که همه عالم هر روز بگیرد و بهر جای و سرای شاخ ... از نزول آید و نه آنکه ایشان تأویلات ساخته اند قرآن و شریعت را
او نماز و روزه و حج و زکوة و ایمان را و اگر هر یکی را علیحده شرح کنم کتاب بطول گردد و بنای مذهب ایشان بر هفت ارکان هفت ... اند هرچند باطنی همه را منکر اند

والامام ... گویند ... [illegible]
و از آنکه هنوز ... [illegible] ... ابن ... [illegible]
و ... [illegible] ... از آن ... خوانند و ... [illegible]
کی ... [illegible] ... و ... [illegible] ... باشند ...
و از ... [illegible] ... خوانند و دو ... [illegible] ... در
کردی ... [illegible] ... کنند ... [illegible] ... نام ...
روزگار ... [illegible] ... صاحب ... [illegible] ... رسیده بودند ... نام قرار
وارث ... [illegible] ... نام فرود او
صاحب ... [illegible] ... و صاحب ... [illegible] ... و کتاب
دلیل ... [illegible] ... العصا ... [illegible]
حسن صباح ... [illegible] ... از ... [illegible] ... ایشان را
... [illegible] ... اند ... [illegible] ... گویند
و فرقه ای از اخوان الصفا گویند و از ... [illegible] ... گویند

اگر من جان محرومم تن اینست و گر یوسف شدم پیراهن اینست بس صدا اگر گوئی کجا او ز هر بیتی ندا آید که ها او جو گرم فرشته گرم و حریش ولیکن بخت ... ایش

محرومم عیب هر کو عیب شو نیست بی عیب کس کو عیب جو نیست محمل بین که بیم ... خویش جو کاش حبیب ...

بکوش جام ... کم نوش بدیگر گوش دارم حلقه در گوش نگه دارم نخستین اوستادی چراغ را در این طوفان بادی بس ... بس هر کشته دستان ...

ه

از رسالهٔ حق الیقین

شیخ محمود شبستری و از جملهٔ نکات که بطریق [illegible] است عشق بوده که چون

لطیفهٔ عشق می‌خواست که از وراء حجاب اسماء و صفات بیرون آید بکرده و [illegible] جهت اعتبار

انسان عین صورت معشوق گردانید و دل او که بصورت حسن تام مستغرق [illegible] اعتبار

ارض و سما و ملک [illegible] بیع تعین الوهیت البته [illegible] و جود اوفاق در جمال ظاهر

از علیه محبت صورت معشوق [illegible] ه اجزاء و وجود [illegible] که عطر و وحدت

خود بخود عشق باز [illegible] که بحیم و چگونه [illegible] تسویه و تعدیل [illegible] تمام

تا بعد از اجزاء و وجود ان [illegible] استعانه لاجرم [illegible] آفرینش

در وظاهر شد و مراتب کمالات [illegible] بنگلی در وجود شعلت آمد که نوع [illegible] که از ریب آن دو

کامل وجود گشت و صورت حسن صورتکم [illegible] بیان و بطریق [illegible] خطوط

طرف ظاهر و باطنست [illegible] آئینه و اوقع میان دو نقطه که اصل قطره

واقع میان مبدأ [illegible] که در اشخاص [illegible] شد به کل بیوم [illegible] الطان

عبارت است از [illegible] ه که نعت [illegible] که دران دایره و سرّ آن [illegible] ه

باران در وقت نزول ریسمان [illegible] و تقطیع که اجزاء او نفس و سبل

از یک حقیقت است [illegible] آخر فتبارک الله احسن

ه اصل انسانیت عبارت است [illegible] الخالقین ه

وهیات [illegible] هر یک از این مجموع [illegible] که او

ه قاعده [illegible] احکام کلی در وجود و تعین [illegible] دارد

[illegible] و جزئی [illegible] محیط و بسیط و کامل ه

[illegible]

سیم و زر قدری ندارد نیستم در بند آن از قبول طوق [illegible] بر من مکن لاف رندی می‌زنی یاری زند بر سیر [illegible] رحمتی او [illegible] طلعتی بیرون [illegible]

ای دل [illegible] ورد وقت آمد بیا دربان بخواه با بدیت صدگنج شادی یک غم ایمان بخواه یا رسول الله تو شکر این گران باران بگوی یا نبی الله تو عذر این گنه‌کاران بخواه

[illegible]

ارتکاب تبعیت صحابه ای را و دلالت صحابه ای که علیه و آله
دیگر رسیده باشد که محبت صحابه را رضی الله عنهم صلی الله
و دیگر آنکه در حدیث آمده و حکایت است از کرده رسول صلی الله
بمتابعت ارکان و حدیث است که آخر بر دوی رسول خدا را بجا آرد
ملم را و دراجه رسید که ای نعمان کواکب داد و ایمان در دل
نوعی کسینه را ضیع گرده دیدن آنست و نیز شبابه ایمان
کرده اند صوارف آنست که دل شبابه آفتاب آدمی است انوار
شبابه آفتاب ایمان در آنجا و غفلت و آن بمنزله ابر و میغ باشد که
دردا نادل ایشان را و بعض شود و بس ابر تمام وجود دوام او با بگیرد
آن بر جوارح و ارکان تاثیر شود و بس گمان است که در دل او باشد
دل او را گناه بکند و گناه دل او گرفت آفتاب ایمان در آسمان دل او بکند ابر
و گناهان صحابه است و آن بگیرد آنکه ایمان در دل او بکند ابر تاریکی
ازانجا غفلت سبب شود و انوار آن بیرون و یا بسعادت با غشیان گیرد
و مکنا بکند و صحبت کسی را تو به بگیرد و اعمال را اثر و اندک سپید شد
تدارک بکند عذاب او و اندک دارد

اربهور دشمنی
ربی ذو در وجود کسی جوکار
کوردن اروی عزیز در وجود وار
صلالی روی کردان اروغوز
هو طفلان کسه شغول رقاقر
انا هلک در نفاق کشته مجنون
عذابش حق صد ابادی چون
اگر بجای بودور رو ترکی
نسیجه کی بوزن یا فلا علق
دگر هر فنی ایش اسنه
کنیدکش جمله بافی ایسه

ای سلطان یکه [illegible]

چون فرشته [illegible]

[illegible]

تاج [illegible]

صاحب آن [illegible]

کاتب [illegible]

[illegible]

سید عالم لطیفی ای امام راستین

پیشوای راستان صاحب قران آخرین

[illegible]

دل در وصل امید دارم
در کوی طلب عمر زدی و شبها ز دیدی
کار دل با جهان داراد و بس
در کوی او با نر نزن ای برادر رفت
ای برادر کس او ... بی نیاز از کس
گویم در طاعت از درد او لا نا
در غم در معصیت بود او لا نا کس
در غم جو یا کسی ... ای کس
او بدین ملک ... و طاعت کس
نو دل ... شمع ... انجمن ای اطلس
بر گرد نو دوستی ... آتش
عمر جان ... عالم کس
بی جنون ... عالم سرمایه کس
عاشق ... کشور
نفس ... دل و ... ارادی [illegible]
نام ... عمر ... [illegible]
آن ... از آن ... [illegible]
جان ... دل و ... ایست
کار ... قرآن و ... یا ... ای
اول ... قرآن ... قرآن
سعی ... نسیم ... قرآن

شو او اندر سعادت شاه و اسرار اهل عالم آراید
نکته‌ای از حبیب سعادت ... او بود
نکته و معنی که از ان نکته طبع او بود
گوید از فردوس اعلی جبرئیل آمد
کهنه ... گفتند عالم رای او
با در و بدر و حوری ... آمد
زانکه ... جوش ...
ای نیکو بین ... سادات و جان
دیده ... آسوده بر ساحت و جان
از بیدگان در ... و ...
از میان جان و دل ... هر که ...
هر که ... از او ... بود
آب ... از ... او ... [illegible]

نسیم عنبر الیسمان دو دریا [illegible] عالم
اگر بینی ز همتای [illegible] عالم اعلام
ساز ران [illegible]
حال [illegible] بعثت ازی [illegible] صوم
دمای باطل [illegible] زاران زود [illegible] لطف جو ز دست [illegible]
بنی جو ز [illegible] لطف جو ز دست
تو در کدورت فال [illegible] تنبل
بجو ز باطل [illegible] ز روی
تو از ازل [illegible] انداز [illegible]
کو [illegible] و وجود [illegible] و داد [illegible]
ز ا بتهوی [illegible] و [illegible] بجای
کو [illegible] [illegible] پیکند [illegible]
صوی [illegible] جان [illegible] کرا [illegible]
بیان [illegible] و [illegible] [illegible] اندک
بیا [illegible] و [illegible] ز اوقات
که [illegible] و [illegible]

وله

[illegible] آب [illegible] مجسمه
[illegible] ما حو [illegible]
کاب [illegible] عشق دار [illegible]
کاه [illegible] عشق [illegible]
[illegible] و [illegible] الیهم
[illegible] [illegible]
[illegible] آهوی [illegible]
نافه [illegible]
[illegible] خاتم
[illegible] [illegible]

لامير المؤمنين عليه السلام

فقد الكتب كتب المعالي
ان زمام العلا سهر الليالي
دقاقوا الكفن في الكتب عار
فقد العار في ذل السؤال
[illegible]
على الضعف [illegible] من الرجال
[illegible] عاما
اذا ما كان [illegible] نعم [illegible]
فنصف العمر تمحقه الليالي
ونصف النصف اعراض وشيب
[illegible] [illegible]
وبعض الثلث [illegible]

له صلوات الله عليه

عتبت على الدنيا بتقديم جاهل
وتاخير ذي فضل فقالت خذ العذرا
بنو الجهل ابنائي لهذا رفعتهم
بنو الفضل ابناء لضرتي الاخرى

لعلي بن الحسين عليهما السلام

عتبت على الدنيا فقلت الى متى
تكابد فقرا همه ليس ينجلي
فقالت نعم ابن الحسين رميتكم
بسهم عناد حين طلقني علي

[illegible] صحبت و [illegible]
سعد الدين [illegible]

حق جان جهان است و جهان جمله بدن
املاک لطایف و حواس آن تن
افلاک و عناصر و موالید اعضا
توحید همین است و دگرها همه فن

اذا الفضل الكامل [illegible]
الذي [illegible] جمع الدماء [illegible]
[illegible] الزمان و [illegible]
[illegible] الحكام و [illegible]
[illegible]

[illegible]

ه شه خواهد
از هر جمله خواهد بنصیب الدین طریق ... وارد با الایام
التعابد خواهم بنصیب ... گرفته ای ... نمی خواهند
اما علما ارباب بعضی ... کنند و اوراد ... کاهل با
در صورت آن ... در بعضی اوقات ... بعضی ... علیه السلام
او ما تراباد ... تقویم ... که با ... ایجاد
با بکار ... بعضی ... اصحاب ... اند ۵
گفته جمله ... ارباب ... من از جمله اند

عطا ... صو ... زیر بود
کری در بیکری
آن حق ... بود ۵

ه بسم الله مجریها و مرسیها ۵

از رساله نقد المستعمله امام
محمد غزالی
و هو جان مدبر کالبد است این جان را در زبان شرع و طبع نامهاست
حاکم عقل گویند بدان وجه که عقال شرع است از صفات
و قلب گویند بدان وجه که تقلب کند از آن وجه که
و نیز به صفات حسنه و روح گویند به آن و نفس و ام
روح و در احوال [illegible] با بدن و نفس گویند به
گویند و لطیفه گویند ۵

و منها
و انا اکرم بها و جانی نکته و نقطه
در نفس خود فهم کرم و خود فعلا فی العالم نیستم
اما منفرد در ذات خود و نیز [illegible] فقد
از فریدم در ذات خود [illegible] فی مبادله
سمو ذاکرم [illegible] عالم را یکتا
عادت و شکوه نفس [illegible] فی مبادله
سعی [illegible] ذات آن ذات بود که
در کلید با [illegible] تامه [illegible] است
و عالم [illegible] اجمالی است [illegible] اصل آدم
عالم [illegible] آنست و [illegible] فاعل
و عالم و باطن [illegible] دو اصل [illegible] گر زن
بود [illegible] است [illegible] عالم
و جانی [illegible] صورت
و از [illegible] صورتهای [illegible] نمود
دارو [illegible] که [illegible] باید که [illegible] خود
و [illegible] بلند گیم [illegible] تا از اولو الالباب ۵

جمال الدین محمد بن عبد الله
صفاهانی
عطر الشرب صبا الاسحار
قطر الشرب و شبک انهار
تا فتح ازال [illegible] آن داری
ت فاتح سر آن داری
کی چو ایجاد [illegible] بتاب ای
اور [illegible] چیها کاه نهید
ادر الکاس علی [illegible] الجمار
[illegible] اصوامع الخمار
خبر و اطراف [illegible]
[illegible] انس کردی بیداری
خود [illegible] الاسرار
لا تکشف [illegible]
[illegible] با استغفار
چند [illegible] تنگ [illegible] بر اداری
گر [illegible] تنگ
کلک [illegible] تقی بیم
تا [illegible] خط بیزاری ۵

تا [illegible] نیرزی
خورشید چکد [illegible] شد ارزان [illegible]
کس [illegible] او
[illegible] زبان [illegible] زردی او
[illegible] او
رازدان [illegible] ه

[illegible]

[illegible]

[illegible]

لغیره

ای ایکه [illegible] دارد بید
با ما و در [illegible]
که [illegible] در کیش [illegible]
علمی [illegible]
عشق [illegible] و حلقه [illegible] انوار
که [illegible] [illegible] ایشان کشتن [illegible]
که در [illegible] تحریک
ما [illegible] که درو [illegible]
تا [illegible] در بام [illegible]
از عمر [illegible] افلاک [illegible]
ما [illegible] حقیقت

[illegible]

باخود هشتی که عشق را زبان نیست
در خواش بیر که آفت تو ای کیست
کی که زنده و مسافت چند بست
ای دوست ز تو بدوست فرسنگ است

از صحبت ما حاصل وصل و جان خوردن
افسوس که از فضل کم فضل نتوان خوردن
از دست [illegible] امروز
تا زان دو لب چو در [illegible] نان خوردن
از دست [illegible] نتوان [illegible]

رباعی
عالم همه جمع است شمع جمعش ما ایم
آن [illegible] باغ جمعش ما ایم
نور بصر [illegible] تصویر درو
چرخ و فلک و واهمه تصویر درو
فانوس خیالیست که شمعش ما ایم

[illegible] در کار دور گذشت
شب [illegible] بار گرفت
[illegible] کافور را [illegible] داد
تا [illegible] صبح [illegible] گرفت
[illegible] آفت [illegible]
[illegible]
که از [illegible]

قره [illegible]
با وصل [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

شیخ [illegible]
تجلی الحبیب بکل الجهات
فما عین بانوار الصفات
حجبت الحبیب عن الکون
وکان الحبیب عین الکاینات

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله كاشف الغطاء، ومانح العطاء، الممدوح
باحسن الصفات والاسماء، المعبود في الارض والسماء، المختص بالقدم والبقاء
المتفرد بالعلو والسناء، الذي ايدنا بمنايح الالاء، واوردنا بموارد الالاء، و
الصلوة على رسوله محمد المخصوص بليلة الاسراء، الموصوف بافلاك الاسراء، والسلام
على آله الاتقياء، واصحابه الاصفياء، ما طلع النجم في السماء، ونسخ دور ونغ الماء
فهذه وصايا في الحقيقة لطلاب الفتوحات الغيبية اسنى العطايا وفصول
سالكي طريق الحق احكم الاصول التقطتها من بعض مجلدات كتاب الفتوحات المكية من
مصنفات شيخ الشيوخ قطب العرفا امام الاوليا محيي اذواق الكمل كاشف اسرار
المفصل والمجمل محيي الدين محمد ابن العربي الحاتمي الطائي الاندلسي البسه الله ملابس غفرانه
واسكنه بحباح جنانه قال الله تعالى في الوصية العامة شرع لكم من الدين ما وصى به
نوحا والذي اوحينا اليك وما وصينا به ابراهيم وموسى وعيسى ان اقيموا الدين ولا
تتفرقوا فيه فامر الحق باقامة الدين وهو شرع الوقت في كل زمان وملة وان يجتمع عليه ولا
تتفرق فيه فان يد الله مع الجماعة وانما ياكل الذئب القاصية من الغنم البعيدة التي شردت وحتى
انفردت عن الجماعة عليه اذا عصيت الله بموضع فلا تبرح عن ذلك الموضع حتى
تعمل فيه طاعة وتقيم فيه عبادة فكما يشهد عليك ان استشهد تشهد لك وحتى تبرح عنه

وكذلك توبتك ان عصيت الله فيه كما ذكرته لك اعبد الله فيه وكذلك ما يفارق منك
من قص شارب واظفار وحلق رأس وعانة ولكن يحتج شعره وتنقيته ونحو ينبغي ان لا يفارق
شيء من ذلك من بدنك الا وانت على طهارة وذكر الله فانه يسئل عنك كيف تركتك
وكلما ذكرت خطيئة اتيتها فتب عنها عقيب ذكرك اياها واستغفر الله عنها واذكر الله
عندها بحسب ما كان ذكر تلك المعصية فان رسول الله صلى الله عليه وآله قال اتبع السيئة الحسنة
تمحها وقال الله تعالى ان الحسنات يذهبن السيئات وكن حسن الظن بربك على كل
حال ولا تسئ الظن به فانك لا تدري هل انت على آخر انفاسك في كل نفس يخرج منك فتموت
فتلقى الله على حسن ظن به لا على سوء ظن وقد ثبت عن رسول الله صلى الله عليه وآله فيما رواه عن ربه
انه عز وجل يقول انا عند ظن عبدي بي فليظن بي خيرا وما حض وقت من وقت واجمل ظنك بالله عالما
بانه يعفو ويغفر ويتجاوز وقال الله تعالى يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله
فيهاك وما نهاك عنه يجب عليك الانتهاء عنه وقال ان الله يغفر الذنوب جميعا وما خص
ذنبا عن ذنب وقال اسرفوا ولم يعين اسرافا من اسراف ثابر على كلمة الاسلام
وهي قولك لا اله الا الله فانها افضل الاذكار قال صلى الله عليه وآله وسلم افضل ما قلته انا
والنبيون من قبلي لا اله الا الله واياك ومعادات اهل لا اله الا الله فانهم اولياء الله وان اخطأوا
وجاءوا بقراب الارض خطايا لا يشركون بالله لقيهم الله بمثله مغفرة ومن ثبتت ولايته حرمت
محاربته وكل من يطلعك الله على عداوته لله فاتخذه عدوا له واقل احوالك فيمن جهلته ان تهمل امره
فاذا تحققت انه عدو لله وليس الا المشرك فتبرأ منه هذا امر الله قال الله تعالى لا تجد قوما
يؤمنون بالله واليوم الآخر يوادون من حاد الله ورسوله ولو كانوا آباءهم الآية ولا تعاد عباد
الله بالامكان ولا بما ظهر على اللسان ومثل هذا ينبغي ان يكره فعله لا عينه والعدو لله انما يكره

بينه فمن فرق بين ما يكره عينه وهو عدو الله وبين ما يكره فعله وهو المؤمن او من يجهل
خاتمته ممن ليس بمسلم في الوقت واحذر قوله تعالى في الصحيح من عادى لي وليا
فقد آذنته بحرب وفي رواية فقد بارزني بالمحاربة وعليك بملازمة
ما افترضه الله عليك على الوجه الذي امرك واذا اكملت نشأة فرائضك
واكملتها فرض عليك ثم تتفرغ بعد الفرضين لنوافل الخيرات كائنة ما كانت ولا
تحقرن شيئا من عملك فان الله ما احتقره حين خلقه واوجده فانه تعالى ما كلفك بالامر
الاول بذلك الامر اعتناء وعناية حتى كلفك به مع كونك في الرتبة اعظم عنده فانه
محل الوجود ما كلفك واعلم انك اذا ثابرت على اداء الفرائض فانك تتقرب الى الله
باحب الامور المقربة اليه وقد ورد في الخبر الصحيح ما تقرب الي عبدي بشيء احب اليه مما
افترضته عليه واذا واظبت على النوافل حصلت على المحبة المنصوص عليها بقوله
لا يزال العبد يتقرب الي بالنوافل الحديث ففي الفرائض عبودية الاختيار والحق
فيها سمعك وبصرك وسمي نفلا لانه زائد الا انك بالاصالة زائد في الوجود لانه كان
الله ولا انت ثم كنت فزاد الوجود الحادث فانت نفل في وجود الحق فلا بد لك
من عمل يسمى نفلا هو اصلك ولا بد لك من عمل يسمى فرضا هو اصل الوجود وهو وجود الحق
وعليك بمراعاة اقوالك كما تراعي اعمالك قال بعض العلماء من عد
كلامه من عمله قل كلامه واعلم ان الله تعالى راعى اقوال عباده وان الله تعالى عند
لسان كل قائل فما نهاك الله عنه ان تتلفظ به فلا تتلفظ به وان لم تعتقد ما
فان الله سائلك عنه قال تعالى ما يلفظ من قول الا لديه رقيب عتيد وقال ان
عليكم لحافظين كراما كاتبين يعلمون ما تفعلون وانظر قوله تعالى ولا تقولوا لمن القى

سبيل الله امواتا فنهاك عن القول لانه كذب لان الله تعالى يقول فيهم انهم
احياء حيث قال ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله امواتا وقال تعالى لا يحب الله
الجهر بالسوء من القول وقال لا خير في كثير من نجويهم الاية فاياك ان تتكلم بغير ما
شرع الله لك ان تتكلم به وكان رسول الله صلعم يمزح ولا يقول الا حقا وقال صلى الله عليه
وهل يكب الناس على مناخرهم في النار الا حصائد السنتهم وقال بعض الحكماء لا شيء
احق بطول السجن من اللسان وقد جعله الله خلف الشفتين والابواب ومع هذا
يفتح الابواب ويكثر الفضول واياك ان تصور صورة بيدك من شانها
ان تحيى لها روح فان ذلك امر يهونه الناس وهو عند الله عظيم والمصور اشد الناس
عذابا يوم القيمة يقال للمصور يوم القيامة احي ما خلقت او انفخ فيها روحا وليس بنافخ
وعليك يا اخي بعيادة المرضى لما فيه من الاعتبار والذكرى فان الله تعالى
خلق الانسان من ضعف فينبهك النظر اليه في عيادتك على اصلك لتفتقر الى الله
في قوة تقويك بها على طاعته وان الله عند عبده اذا مرض الا ترى لما المريض
ماله الاستعانة الا بالله ولا ذكر الا الله فلا يزال الحق بلسانه منطوقا وفي قلبه
التجا اليه والمريض لا يزال مع الله اي مريض كان ولو تطبب وتناول الاسباب
المعتادة لوجود الشفاء عندها وان الله تعالى يقول يوم القيمة يا ابن آدم مرضت فلم
تعدني قال يا رب كيف اعودك وانت رب العالمين قال اما علمت ان عبدي فلانا
مرض فلم تعده اما انك لو عدته لوجدتني عنده الحديث وكذلك اذا استطعمك
احد من خلق الله او استسقاك فاطعمه او سقه اذا كانت تجد الى ذلك فانه

لو لم يكن من الشرف والمنزلة الا ان هذا المستطعم والمستسقي قد انزلك
منزلة الحق الذي يطعم عباده ويسقيهم لكفاك شرفا ومنزلة فان لم يكن لك همة ان ترى
ان الذي استسقاك او استطعمك قد انزلك منزلة من بيده قضاء حاجته
اذ جعلك الله خليفة عنه فلا اقل ان تقضي حاجته بنية التجارة طلبا للربح ونفاء غبن
الحكيم اذا رايت ان الله هو الذي سالك مما انت مستخلف فيه فان
الكل لله وقد امرك بالانفاق مما استخلفك فيه وقال وانفقوا مما جعلكم الله مستخلفين
فيه وعظم الاجر فيه اذا انفقت فلا ترد سائلا ولو بكلمة طيبة والا طلق الوجه
مسرورا به فانك انما تلقى الله به وكان الحسن والحسين عليهما وعلى ابيهما الصلوة والسلام اذا اتى
السائل سارع اليه بالعطاء وقال اهلا واهلا وسهلا بحامل زادي الى الاخرة
واياك ومظالم العباد فان الظلم ظلمات يوم القيمة وظلم العباد ان تمنعهم حقوقهم التي اوجب
الله تعالى اليك اداءها اليهم وحبسك بالحاجة بما يرامي الاضطرار وانت قادر واجد
لسد خلته ودفع ضرورته لتستبين عليك ان لو كان تحت ملك فان الله اطلعك
عليه الا لتدفع اليه حقه والاعانة مسؤول فان لم يكن لك ما تسد به خلته فاعلم
ان الله ما اطلعك على حاله الا لتعينه بكلمة طيبة عند من يعلم انه يسد خلته فان لم تجد
فلا اقل من دعوة تدعو له ولا يكون هذا الا بعد بذل المجهود والياس حتى لم يكن عندك
الا الدعاء ومهما غفلت عن هذا العقد رفات من ظلم صاحب الحاجة واما السائل
فلا تنهر سواء كان ذلك في القوة المحسوس او المعقول فان العلم هذا الباب والافادة
فان الضال يطلب الهداية والجائع يطلب الاطعام والعاري يطلب الكسوة التي تغنيه

برد الهواء وجره وليستر عورته والجائي الظلام بانك قادر على مؤاخذته يطلب منك العفو
عن خيانته عن ابي ذر رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم فيما رواه عن الله
تعالى انه قال يا عبادي اني حرمت الظلم على نفسي وجعلته بينكم محرما فلا تظالموا واذا رايت عالما
لم يستعمل علمه فاستعمل انت علمك فيه في ادبك معه حتى توفي العالم حقه من حيث
ما هو عالم فلا تحتجب عن ذلك العالم بحالة الشر فان له عند الله درجة علمه وعليك
بالتجمل لله فانه عبادة مستقلة ولا سيما في عبادة الصلوة فانك مامور به قال الله تعالى يا بني
آدم خذوا زينتكم عند كل مسجد وقال في معرض الانكار قل من حرم زينة الله التي اخرج لعباده الآية
وفي صحيح المسلم ان رجلا قال يا رسول الله اني احب ان يكون التجمل في ذلك لله لا الزينة و الفخر
بعرض الدنيا والزهو والعجب والاعمال بالنيات   وعليك بمراقبة الله عز وجل فيما
اخذ منك وفيما اعطاك فانه تعالى ما اخذ عنك الا لتصبر فيحبك فانه يحب الصابرين
واذا احبك عاملك معاملة المحب محبوبه فكان لك حيث تريد اذا اقتضت ارادتك
مصلحتك وان لم يقتض ارادتك مصلحتك فعل لحبه اياك ما يقتضيه المصلحة في حقك وان
كنت تكره في الحال فعله معك فانك تجد بعد ذلك عاقبة امرك وما من شيء يزول لك من
المالوفات الا ولك عوض منه عند الله تعالى قال الشاعر   لكل شيء اذا فارقته عوض
وليس لله ان فارقت من عوض فانه لا مثل له وكذلك اذا اعطاك وانعم عليك ومن جملة ما انعم
عليك ان اعطاك الصبر على ما اخذه منك فاعطاك الشكر كما اخذ منك لتصبر فان الله تعالى
يحب ان يرى واذا احبك جازاك بحسب غرضك كما جاء في آخر حديث فشكر الله فعله فغفر له
من ذلك الرجوع الى الله عند الغفلة فان الله يحب كل مفتن تواب كذا قال رسول الله صلعم

[illegible]

خلق الموت والحيوة ليبلوكم ايكم احسن عملا والبلاء والفتنة بمعنى واحد فليس الا الاحياء
الا ان هو الانسان عليه من الدعوى واعظم الفتن النساء والولد والمال والجاه وبهذه
الاربعة اذا ابتلى الله به عبدا اى عبادة ينبغى ان يقوم فيها مقام الحق ولا يقف معها
من حيث عينها وياخذها بنعم الهبة انعم الله عليه بها فرده اليه تعالى واقامته فى
مقام حق الشكر الذى امر الله نبيه موسى عليه السلام فقال له يا موسى اشكرنى حق الشكر
قال موسى يا رب وما حق الشكر قال يا موسى اذا رايت النعمة منى فذلك حق الشكر
وعليك باداء الواجب من حق الله تعالى وهو ان لا تشرك به شيئا
من الشرك الخفى الذى هو الاعتماد على الاسباب الموضوعة والركون اليها بالقلب
فان ذلك من اعظم رزية وبلية فى المومن وهو المراد والله اعلم بقوله وما يومن اكثرهم
بالله الا وهم مشركون وفى الحديث الصحيح عن رسول الله صلعم انه قال اتدرون ما حق الله
على العباد ان يعبدوه ولا يشركوا به شيئا فانه ذكر بلفظ شى وهو نكرة فيدخل فيه الشرك
الخفى والجلى ثم قال اتدرون ما حقهم على الله اذا فعلوا ذلك ان لا يعذبهم وذلك اذا
لم يتعلق لهم خاطر الا بالله ولم يكن لهم توجه الا الى الله فاذا اشركوا بالله الشرك
الناقض للاسلام او الشرك الخفى الذى هو النظر الى الاسباب المعتادة فان الله
يعذبهم بالاعتماد عليها لانها معرضة للفقد فى حال وجودها يتعذبون بتوهم فقدها
وبانتقاصها واذا فقدوها تعذبوا بفقدها ثم يعذبون على كل حال واذا لم يشركوا
بالله شيئا من الاسباب استراحوا ولم يبالوا بفقدها الا فان الذين اعتمدوا
عليه وهو الله تعالى قادر على اتيان الامور من حيث لا يحتسبون كما قال الله تعالى

٣٥

ومن يتق الله يجعل له مخرجا ويرزقه من حيث لا يحتسب وقال بعضهم في ذلك
نظما ومن يتق الله يجعل له كما قال من امره مخرجا ويرزقه من حيث لا يحتسب
وان ضاق امره ترجا في علامة التحقق بالتقوى ان ياتي للمتقي رزقه من حيث لا يحتسب
واذا اتاه من حيث يحتسب فما تحقق بالتقوى ولا اعتمد على الله فان معنى التقوى في
بعض وجوهه ان يتخذ الله وقاية من تاثير الاسباب فيك بالاعتماد عليها
واحذر يا ولي ان تريد الدنيا علوا في الارض والزم الخمول وان اعلى الله
كلمتك وارزقك الرفعة في قلوب الخلق فذلك اليه عز وجل فمن اراد العلو في الارض
فقد اراد الولاية فيها وقد قال رسول الله صلعم في الولاية انها يوم القيمة حسرة وندامة فالذي
اوصيك به هو ان لا تريد علوا في الارض وان اعطاك الله فلا تطلب انت من الله الا ان
يكون في نفسك صاحب ذلة ومسكنة وخشوع وخضوع فانك لن يحصل لك ذلك الا ان يكون الحق
شهودا وليس مدار الخلق والاكابر الا على ان يحصل اليهم مقام الشهود فانه الوجود المطلوب
ومن اياك فانها نصيحتي ما عملها وكل من اوصيك بها في استعداد سعادتك فهو رسول
من الله اليك فاشكره عند ربك واياك والمراء في شيء من الدين وهو الجدال
محقا ومبطلا كما يفعل فقهاء زماننا اليوم في مجالس مناظراتهم يقولون في ذلك نبتغي حوائجهم
فقد يلتزم المناظر في ذلك ما لا يعتقده ويقول لا يرتضيه وهو مجادل به صاحب الحق ثم
يخدعه النفس بان يقول انما يفعل لتشحيذ الخاطر لا لاقامة الباطل وما علم ان الله تعالى عنده
[illegible] كل قائل وعليك بحسن الاخلاق واتيان مكارمها وتجنب سفسافها
فان النبي صلى الله عليه وآله يقول بعثت لاتمم مكارم الاخلاق وانه صلوات الله عليه وآله
قد ضمن بيتا في الجنة لمن حسن خلقه واعلم ان اعراض الخلق متقابلة وما ارضي زيد الا سخط

اي الخصم والاردي [illegible]

عدو ما عمل لابد من ذلك لحسن الخلق انما هو فيما يرضي الله وكل ما يرضي الله يأتيه
وكل ما لا يرضيه تجتنبه وسواء كانت المعاملة مما يخص جانب الحق او يتعدى الى الغير
فان ذلك الغير ان كان مؤمنا رضي بما يرضي الله وان كان عدو الله فلا اعتبار
وعليك بالهجرة ولا تقم بين اظهر الكفار فان ذلك اهانة دين الاسلام واعلاء كلمة الكفر
فان الله تعالى ما امر بالجهاد الا لتكون كلمة الله هي العليا وكلمة الذين كفروا السفلى واياك
والاقامة تحت ذمة الكفار ما استطعت واعلم ان المقيم بين اظهر الكفار مع تمكنه من الخروج
من بين ظهرانيهم لا حظ له في دين الاسلام فقد ثبت انه صلى الله عليه وسلم قال انا بريء من مسلم يقيم
بين اظهر الكفار المحاربين وكذلك فلتهاجر كل خلق مذموم شرعا فقد ذمه الحق في كتابه
او على لسان رسوله صلى الله عليه وآله وعليك باستعمال العلم في جميع حركاتك
وسكناتك فان السخي الكامل السخاء من يسخو بنفسه على العلم وكان يحكم ما شرع له فعلم
وعمل وعلم ما لم يعلم وقد اثنى رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم على من تعلم العلم وعمل به ودعا بعض
ذلك وقال مثل ما بعثني الله من الهدى الحديث فكن يا اخي ممن علم وعمل به ولا تكن
ممن علم وترك العمل فيكون كالسراج او كالشمعة تضيء للناس وهي تحرق
وعليك بالتودد لعباد الله من المؤمنين بافشاء السلام واطعام الطعام والسعي في قضاء
حوائجهم واعلم ان المؤمنين اجمعهم جسد واحد كان من واحد اذا اشتكى منه عضو تداعى له
سائر الجسد بالحمى كذلك المؤمن اذا اصيب اخو المؤمن بمصيبة فكانه هو الذي اصيب
فيتألم لتألمه ومتى لم يفعل ذلك مع المؤمنين فما اثبت اخوة الايمان بينه وبينهم فان
الله تعالى قد واخى بين المؤمنين كما واخى بين اعضاء جسد الانسان وبهذا اوقع المثل
من النبي صلى الله عليه وآله وسلم في الحديث الثابت وهو قوله مثل المؤمنين في توادهم

وتعاطفهم وتراحمهم مثل الجسد اذا اشتكى منه عضو تداعى له سائر الجسد بالحمى والسهر
وعليك بتلاوة القرآن وتدبره وانظر في تلاوتك الى ما تجد فيه من النعوت
والصفات التي وصف الله بها من احبه من عباده فاتصف بها وما ذم الله تعالى
من النعوت والصفات التي اتصف بها من مقته الله تعالى فاجتنبها فان الله ما ذكرها
لك وانزلها في كتابه عليك وعرفك بها الا لتعمل بذلك واذا قرأت القرآن فكن انت
القرآن لما في القرآن واجتهد ان تحفظ في العمل كما حفظته بالتلاوة فانه لا احد اشد
عذابا يوم القيمة من شخص حفظ آية ثم نسيها كذلك من حفظ آية ثم ترك العمل بها كانت عليه
شاهدة يوم القيمة وحسرة وعليك بمجالسة من تنتفع بمجالسته من علم او خلق
فيه حسن فان الانسان اذا جالس من يذكر مجالسته الآخرة فلا بد ان يتحلى له منها بقدر
ما يوفقه الله لذلك واذا كان الجليس له هذا التعدي فاتخذ الله جليسا بالذكر والقرآن هو اعظم
الذكر قال الله تعالى انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون يعني القرآن وقال انا جليس من
ذكرني وقال صلعم اهل القرآن اهل الله وخاصته وخاصة الملك جلساؤه وهو في اغلب احوالهم
والله تعالى له مكارم الاخلاق وهي الاسماء الحسنى الالهية فمن كان الحق جليسه فهو انيسه فلا بد
ان ينال من مكارم اخلاقه على قدر مدة مجالسته ومن اجلس الى قوم يذكرون الله تعالى
يدخله معهم في رحمة فهم القوم الذين لا يشقى جليسهم وكيف يشقى من كان الحق جليسه وقد ورد في
الحديث ان الجليس الصالح كصاحب المسك ان لم يصبك منه اصابك من ريحه والجليس
السوء كصاحب الكير ان لم يصبك من شرره اصابك من دخانه وعليك
باقامة حدود الله في نفسك وفيمن تملك فانك مسؤول من الله عز وجل عن ذلك فان كنت
ذا سلطان تعين عليك اقامة حدود الله فيمن ولاك عليهم فكلكم راع ومسؤول عن

رعيته واقل الولايات ولايتك على نفسك وجوارحك فاقم فيها حدود الله
فانك نائب الله على كل حال في نفسك فاقم فيها واذا خطر لك خاطر يأمرك
بالخير فذلك نزول الملك ثم يأتي بعد ذلك خاطر ينهاك فذلك مس الشيطان
ولا تعرف الخير والشر الا بتعريف الشرع فيتعين عليك طلب علم الشريعة لاقامة
حدود الله تعالى وتعلمها وعليك باسباغ الوضوء على المكاره وذلك في
زمان البرد واحذر من الالتذاذ باستعمال الماء البارد في زمان الحر واذا اسبغته في
شدة البرد وصار لك عادة فان رسول الله صلعم الخير عادة فاصحب تلك النية في زمان
الحر فان غلبتك النفس على الاسباغ بما تجده من اللذة المحسوسة في ذلك فاعلم ان
الالتذاذ هنا انما وقع بدفع الم الحر وازالته فاتق في ذلك نفسك فانك [illegible] الا ابتليك
بما يمحو الله به الخطايا ويرفع به الدرجات اسباغ الوضوء على المكاره وعليك
بالاغتسال في كل يوم الجمعة قبل رواحك الى الجمعة واذا اغتسلت فانو انك تؤدي
واجبا فانه قد ورد في الحديث ان غسل الجمعة واجب على كل مسلم وقد روي عن رسول الله
صلى الله عليه وآله حق كل مسلم ان يغتسل في كل سبعة ايام فيجمع بين الحديثين بغسل
الجمعة وكما جاء بالسواك انه مطهرة للفم مرضاة للرب كذلك الغسل في الاسبوع مطهرة
للبدن مرضاة للرب اي العبد فعل فعلا يرضى الله من حيث ان الله امره بذلك فامتثل
امره وعليك بالصلوة المكتوبة حيث ينادى بها مع الجماعة في المساجد ما بنيت
الا لاقامة الصلوة المكتوبة فيها وما ينادي الا الى الاتيان اليها فان ذلك سنة رسول
رسول الله صلى الله عليه وآله المراد بذلك الاجتماع على اقامة الدين وان لا تتفرق فيه
ولهذا اختلف الناس في صلوة الفذ المكتوبة اذا قدر على الجماعة هل تجزيه ام لا

ولهذا ينبغي لمن صلى في جماعة في مسجد ان يؤذن لهما وان كانت الاقامة اذانا فالاذان
الاول للاعلام بدخول الوقت والثاني الذي هو الاقامة على الاعلام بالقيام الى الصلوة
فزاد على الاذان بقوله قد قامت الصلوة قد قامت الصلوة وعليك بالمحافظة على صلوة
الاوابين وهي الصلوة في الاوقات المغفول عنها عند العامة وهي ما بين الضحى الى الزوال
وما بين الظهر والعصر وما بين المغرب والعشاء الاخرة والتهجد وهو ان تنام من اول الليل
بعد صلوة العشاء الاخرة ثم تقوم الى الصلوة الى ان تطلع الفجر فاذا صليت فليكن نظرك
الى موضع سجودك او قبلتك وقد ذهب ابن راهويه الى ان المصلي اذا لم يقل في الركوع
والسجود سبحان ربي العظيم سبحان ربي الاعلى ثلث مرات لم تجز صلوته فاخرج من
الخلاف ان استطعت وحافظ على تسوية الصف وتسوية النظر في الركوع

وعليك بالصدقة فان الله تعالى قد ذكر المتصدقين والمتصدقات وهي فرض ونفل
فالفرض منها ما يسمى زكوة والنفل منها ما يسمى تطوعا وبالفرض منها يزول عنك اسم البخل
وبالتطوع تنال الدرجات العلى وتتصف بصفة الكرم والجود والايثار والسخاء وانما
سمى الله الانسان متصدقا وسمى ذلك العطاء صدقة فرضا كان او نفلا لانه اعطى ذلك
عن شدة لكونه مجبولا على البخل يقال رمح صدق اي صلب وقناة صدقة اي صلبة واياك
والبخل فانه يرديك ويوردك الموارد المهلكة في الدنيا والاخرة ولا يحملك تكرم وتصدق
الا استعمال العلم بان تعلم ان رزقك لا ياكله غيرك وان لو اجتمع اهل السموات والارض
ان يحولوا بينك وبين رزقك ما اطاقوا وكذلك بالعكس واذا خطر لك خاطر
الصدقة في احد فادفع اليه فانك تتصف بالكرم والثناء الجميل وانت ما اعطيته الا

ما هو له في نفس الامر عند الله فاذا علمت هذا هان عليك اخراج ما في يدك مالك تعالى
ومن يوق شح نفسه فاولئك هم المفلحون اي الناجون واياك ان تجهل على
احد كما تحب ان لا يجهل عليك وقد كان رسول الله صلعم يقول في تعوذاته واعوذ بك
ان اجهل او يجهل علي واياك ان تدع الجهاد الاكبر وهو جهادك هواك فانه اكبر اعدائك
وهو اقرب الاعداء اليك الذين يلونك فانه بين جنبيك والله سبحانه يقول يا ايها
الذين امنوا قاتلوا الذين يلونكم من الكفار ولا اكفر عندك من نفسك فانها في كل نفس
تكفر نعمة الله عليها بعد ما جاءتها فانك اذا جاهدت نفسك هذا الجهاد خلص لك الجهاد
الاخر في الاعداء الذين ان قتلت فيهم كنت من الشهداء والاحياء الذين يرزقون
فرحين بما اتيهم الله من فضله ولا يزال العبد العالم في جهاده الاكبر ابدا الا انه مجبول على
خلاف ما دعاه اليه الحق فانه بالاصالة يتبع هواه الذي بمنزلة الارادة في حق الحق و
يفعل الحق ما يريد ويريد الانسان ان يفعل ما يهوى وكذلك طلب اصحاب الهمم ان يلحقوا
بدرجات العارفين بالله حتى تكون ارادتهم ارادة الحق فيريدون ما يريد ويكرهون ما يكره
وعليك براعاة كل مسلم من حيث هو مسلم وساو بينهم كما سوى الاسلام
بينهم في اعينهم ولا تقل هذا ذو سلطان وجاه ومال وهذا خطير وكبير وهذا صغير واجعل الاسلام
كله كالشخص الواحد والمسلمين كالاعضاء لذلك الشخص وكذلك هو الامر فان الاسلام ماله
وجود الا بالمسلمين كما ان الانسان لا وجود له الا بالاعضاء وجميع قواه الظاهرة والباطنة
وهذا الذي راعاه رسول الله صلى الله عليه وآله في قوله المسلمون تتكافؤ دماؤهم
الحديث وفي قوله المسلمون كرجل واحد الحديث ومع هذا انزل كل واحد منزلته كما

انك تعامل كل عضو بما يليق منك له وما خلق له فتغض بصرك عما لا تعطيه السمع
وتفتح سمعك لما لا تعطيه البصر وكذلك سائر الاعضاء كذلك المسلمون وان اشتركوا
في الاسلام وتساوى بينهم فاعط العالم حقه من التعظيم والاجلال والجاهل حقه في تذكيرك
اياه وتنبيهه على طلب العلم والسعادة واعط الغافل حقه بان توقظه من نوم غفلته واعط
الصغير حقه من الرفق والرحمة والشفقة عليه واعط الكبير حقه من الشرف والتوقير فان
السنة رحم الصغير وتوقير الكبير ومعرفة شرفه ثبت عن رسول الله صلعم انه قال ليس منا من
لم يرحم صغيرنا ولم يعرف شرف كبيرنا فعليك برحمة الخلق اجمع ومراعاتهم كائنا ما كانوا
فانهم عبيد الله وان عصوا وخلق الله وان تفاضل بعضهم بعضا فانك اذا فعلت ذلك اوجرت
فانه صلى الله عليه وآله قال في كل كبد رطبة اجر وافعل الخير ولا تبال فيمن تفعله تكن انت
اهله فاطلب الفضائل لاعيانها واجتنب الرذائل لاعيانها واجعل الناس تبعا لا تتبع
ذمهم ولا حمدهم واعلم ان المؤمن كالبنيان يشد بعضهم بعضا ومن اسماء الله المؤمن وهو يشد من
المؤمن المخلوق قال النبي صلعم رحم الله اخي لوطا لقد كان يأوي الى ركن شديد وهو الله المؤمن
فالمؤمن يشد المؤمن فانهم   يا اخي اذا رأيت من يخدعك في الله وانت تعلم
بخداعه اياك فمن كرم الاخلاق ان تنخدع له ولا توجده انك عالم بخداعه لانك اذا فعلت ذلك فتكن
ومنت الاجر حقه لانك تعامل الناس لصفاتهم لا لاعيانهم الا ترا لو كان صادقا غير مخادع لوجب
عليك ان تعامله بما ظهر لك منه فلا تفضحه في خداعه وتجاهل له واودع له وارج من الله
ان ينفعه بك ويحبب فيه صالح دعائك فانك اذا فعلت ذلك كنت مؤمنا حقا فان
المؤمن غر كريم لان خلق الايمان يبطل المعاملة بالظاهر كان الفاروق يقول من خدعنا بالله

ان تجد غسالة   يا ولدي وقلد تاكيدي احفظ حق الجار والجوار وقدم الاقرب دارا فالاقرب
وتعهد جيرانك بما انعم الله به عليك فانك مسؤول عنهم وادفع عنهم ما يتضررون به وما كان
جارك الا المسيء اليه بالاحسان وميله اليك لدفع الضرر من جار اذاك واهجر
ما نهاك الله عنه وقد نهاك عن اذى الجار فاهجر اذاه وادفع بالتي هي احسن فاذا الذي
بينك وبينه عداوة كانه ولي حميم وما يلقاها الا الذين صبروا وما يلقاها الا ذو حظ عظيم
ولا تحقر احدا من خلق الله فان الله ما احتقره حين خلقه قيل مر عيسى عليه السلام بخنزير
فقال مر بالسلامة فقيل له في ذلك فقال لا اعود لساني الا قول الخير   اياك الناس
حديث بعدهم فلكل خبر حديث يسمع   فاذا شككت منهم شوكة فكن اقوى
محتمل بدفع   واذا ما كنت بينهم هكذا انت والله اما يشبع   واياك والجدال
فارفع ثوبك فوق كعبك الى نصف ساقك روي عن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
انه قال ازرة المؤمن الى نصف ساقه وكذا قال لعلي ابن ابي طالب عليه السلام تقصير
الثوب حيا اتقى وابقى وانقى وان الله لا ينظر لمن جر ثوبه   واياك وان تسئل
الناس تكثرا وعندك ما يغنيك عنك في حال سوالك فان المسالة خدوش او
خموش في وجهك يوم القيمة فاذا اضطررت ولم تقدر على شغل فسل قوتك لا تبغة
اذا رايت انصاريا او انصارية وان كان عدوا لك فلتحبه الحب الشديد
واحذر ان تبغضه فتخرج من الايمان قال عليه الصلوة والسلام اية الايمان حب الانصار
وآية النفاق بغض الانصار ولقي رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم امراة من الانصار
في طريقه فقال لها انكم لمن احب خلق الله الي واعلم ان كل من نصر دين الله في اي زمان

كان من الانصار وقد اختلف في حكم هذا الحديث وعليك بالبذاذة فانها من الايمان
وهي عدم الرفه في الدنيا وقد ورد اخشوشنوا فهي من الصفات الحميدة وصفة
اهل يوم القيمة فانهم شعث غبر حفاة فان ذلك كله انفى للكبر وابعد من العجب والزهو
والخيلاء والصلف وهي امور ذمها الشرع وكرهها وهي مذمومة في العرف عند الناس و
عند الله لذلك جعل النبي صلعم البذاذة من الايمان فانه يقول الايمان بضع وسبعون
شعبة اعلاها لا اله الا الله وادناها اماطة الاذى عن الطريق ولا شك ان الزهو والعجب
والكبر اذى في طريق سعادة المؤمن ولا اماطة لهذا الاذى الا البذاذة
وعليك بالحياء فان الله حيي والحياء من الايمان والحياء خير كله والحياء من الله ترك كل
ما لا يرضى الله والحياء هنا بمعنى الترك قال الله تعالى ان الله لا يستحيي ان يضرب مثلا
ما بعوضة اي يترك ان يضرب مثلا ما بعوضة فما فوقها في الصغر والحياء لا ياتي
الا بخير وهو ان لا يفعل الانسان ما يخجل فيه اذا عرف منه بانه فعله وقد علم المؤمن
ان الله يعلم ويرى كل ما يتحرك فيه العبد فيلزمه الحياء منه لعلمه بذلك ولايمانه انه لا بد
ان يعزره يوم القيمة على ما عمله فيخجل فيؤديه ذلك الى ترك العمل وعليك بالنصيحة
على الاطلاق فانها الذي عن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم انه قال الدين النصيحة
واعلم ان النصاح الخيط والنصيحة الابرة والناصح الخايط وهو الذي يولف اجزاء الثوب
حتى يصير قميصا او ما كان فينتفع به تاليفه اياه والناصح في دين الله هو الذي يولف
بين عباد الله وبين ما فيه سعادتهم عند الله ويولف بين امر الله وبين خلقه والناصح
لكلهم الحق الى ما كثر وعلى وفاق صحيح ودينه [illegible] فلا يستعمله [illegible] في علمك بالنوع المنطقي يعني

في المآكل والمشارب الورع عن اجتناب الحرام والشبهات والشبهة ما حاك في
صدرك وقد ورد في الخبر دع ما يريبك الى ما لا يريبك وورد ايضا استفت قلبك
وان افتاك المفتون يعني بالحق فان الحرام اثبت في نفسك وقعه في ذلك فاجتنبه فهو
اولى بك ولا تحرمه وعليك بالهدي الصالح وهو هدي الانبيا وهو اتباع آثارهم الذي
امر رسول الله صم باتباعهم فقال الله تعالى اولئك الذين هدى الله فبهديهم اقتده وتحفظ
من العجلة الا في المواطن التي امر رسول الله صم العجلة فيها ولم رخص الينا في الصلوة
لاول ميقاتها واكرام الضيف وتجهيز الميت والبكر اذا ادركت وكل عمل الآخرة
فالمسارعة اليه اولى من التردد فيه وقد قال صلى الله عليه وآله التؤدة في كل شيء
الا في عمل الآخرة والله ان تعود في شيء خرجت عنه لله ولا تعقد عقدا ولا عهدا ثم
تنقضه بعد ذلك ولا تفي به ولو تركته لما هو خير منه فان ذلك من خاطر الشيطان
ه فعله وافعل الخير الآخر الذي اخطاه لك الشيطان حتى لا تفي بالاول فان غرضه
ان توصف بوصف الذين ينقضون عهد الله من بعد ميثاقه وعليك بصلة الرحم
فانها شجنة من الرحمن وبها وقع النسب بيننا ونهى الله فمن وصل رحمه وصله
الله ومن قطع رحمه قطعه الله واياك والاكل والشرب من اواني الذهب
والفضة واياك والجلوس على مائدة يدار عليها الخمر واجتنب لباس الحرير والذهب ان
كنت رجلا وهو حلال للمراة وعليك باستعمال الطيب فانه من السنة واستعمل منه
ان كنت ذكرا ما ظهر ريحه وخفي لونه ولو كنت امراة فبخلاف ذلك وعليك بالسواك
لكل صلوة واياك واليمين الغموس فانها تغمس صاحبها في الاثم واياك والمراء في القرآن
فانه كفر بعض الحديث وهو الخوض فيه بانه محدث او قديم او هل هذا المكتوب في المصاحف

والمتلو الملفوظ به غير كلام الله او هو غير كلامه والكظم التثاوب بما استطعت فانه
الشيطان ايضا واياك والطرق وهو الضرب بالحصا لعمرك ما تدري
الضوارب بالحصى ولا زاجرات الطير ما الله صانع وكذلك العيافة والطيرة و
عليك بالنورة واياك والبصاق في المسجد فان فعلت فدفنها ذلك كفارتها واياك ان
تستقبل القبلة ببصاقك ولا تستدبرها ببول ولا غايط واذا اردت ان تاكل فاغسل
يديك قبل الاكل وبعده وعليك بالاحسان الى ما ملكت يمينك من جارية وغلام ولا
تكلفها فوق طاقتها واذا جئت الى بيت قوم فاستاذن ثلث مرات فان اذن لك
والا فارجع وعليك ان تحافظ على ان تشتري نفسك من الله بعتق رقبتك من النار بان
تقول لا اله الا الله سبعين الف مرة فان الله يعتق رقبتك بها من النار او رقبة من يقولها
عنه من الناس وعليك باصلاح ذات البين وهو الفراق واياك وفساد ذات البين
فانها الحالقة تحلق الحسنات كما يحلق الحلاق الشعر من الراس واطعم عبدك مما تاكل
والبسه مما تلبس ولتقل كل يوم عند كل صباح مائة مرة سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم
فان هذا الذكر لا يبقي عليك ذنبا وعليك بحفظ جوارحك فانه من ارسل
جوارحه اتبع قلبه والانسان لا يزال في راحة حتى يرسل جوارحه فانه ربما ينظر الى صورة حسنة
تعلق قلبه بها ولا يقدر على الوصول اليها الممتنعة فلا يزال في تعب بسهر الليل ولا يهنا له
عيش بالنهار هذا اذا كان حلالا فكيف به ان كان ارسله فيما لا يحل له فهذا امر تعنية الجوارح
فان زنا العيون النظر وزنا اللسان النطق بما حرم عليه وزنا الاذن الاستماع الى ما حرم
عليه وزنا اليد البطش وكذا كل جارحة تصرفت فيما حرم عليها التصرف فيه ذلك منها
زناها قال الله تعالى يوم تشهد عليهم السنتهم وايديهم وارجلهم بما كانوا يعملون وقال تعالى

ان السمع والبصر والفؤاد كل اولئك كان عنه مسؤولا وعليك بالاذان لكل صلوة
ان تقول ما يقول المؤذن اذا اذن قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم لو علم الناس ما في النداء
والصف الاول الحديث وان كنت واليا فاقض بالحق بين الناس ولا تتبع الهوى فيضلك عن سبيل
الله وسبيل الله هو ما شرعه لعباده في كتبه وعلى السنة رسله فالذين يضلون عن سبيل الله
لهم عذاب شديد بما نسوا يوم الحساب يعني والله اعلم يوم الدنيا حيث لم يحاسبوا انفسهم
فيها فان النسيان الترك قال رسول الله صلعم حاسبوا انفسكم قبل ان تحاسبوا واحذر من
الغلو في الثناء فان ذلك كفر بعض الشارع فيه وعليك بمراعاة الاوقات في الدعاء مثل
الدعاء عند الاذان وعند الحرب وعند افتتاح الصلوة فان المطلوب من الدعاء انما هو الاجابة
فما وقع السؤال فيه من الله واسباب القبول كثيرة وينحصر في الزمان والمكان والحال وبعض
الكلم التي يذكر الله بها فاذا قرن واحدة من هذه الاربعة بالدعاء اجيب واقوى هذه الاربعة
الاسم ثم الحال يا اخي ان كانت لك جارية فأدبتها واحسنت اليها كان لك في ذلك
اجر عظيم ثم ان اعتقتها فك الرقبة في عتقها فذلك هو الاجر الاعظم وان تزوجت بها اعتقتها ح
فلك اجر آخر اعظم انك لو تزوجت بغيرها واذا رأيت عاريا فاعمه بطانيته من
مالك وكذا المكاتب وكذلك الذي يريد نكاحه عصمة دينه والعفاف وعليك
بذكر الله بين الغافلين عن الله بحيث لا يعلمون بك فتلك خلوة العارف بربه وهو
كالمصلي بين النائمين واياك ومنع فضل الماء من ذي الحاجة اليه واحذر من المن في العطاء
قال تعالى لا تبطلوا صدقاتكم بالمن والاذى واياك ان تحسد احدا او ان ترى لك فضلا على
فان الفضل بيد الله يؤتيه من يشاء والله ذو الفضل العظيم واذا استأجرت اجيرا
واستوفيت منه عملك فاعطه حقه ولا تماطله واياك والغدر وهو ان تعطي
احدا عهدا ثم تغدر به فانه ليس من مكارم الاخلاق ولا مما اباحه الشرع واياك وعقوق

ابوالدين

الوالدين ان ادركتهما فاشقى الناس من ادرك والديه ودخل النار قال الله تعالى
ولا تقل لهما اف ولا تنهرهما وقل لهما قولا كريما واخفض لهما الآية اذا كنت
جنبا ولا تغتسل فتوضأ ان كان لك ماء والا فتيمم واذا اردت تعاود فتوضأ بينهما
وكذلك اذا اردت ان تنام او تأكل او تشرب وانت جنب ولا تأت الا على
الطهارة واذا كنت امام قوم فلا تخص نفسك بالدعاء دونهم فان ذلك خيانة وارغب
في دعاء الوالدين ودعاء المسافر واتق دعوة المظلوم فانه ليس بينها وبين الله حجاب
وعليك بالاستحداد وهو حلق العانة وتقليم الاظفار ونتف الابط وقص الشارب واعفاء
اللحية ورد السلام وتشميت العاطس واجابة الداعي وعليك بالعدل في امورك كلها والحفظ
على عبادة الله وكسر الشهوتين وان اردت ان تكون في حال قربة من الله تعالى دائما فعليك
بالحضور الدائم مع الله في جميع افعالك وتركك فلا تعمل عملا الا وانت مؤمن بالله فيه من الحكم
ولا تترك عملا الا وانت مؤمن بما في تركه من الحكمة وعليك بافضل الصدقات وهو ما كان عن
ظهر غنى اي تستغني بالله عن ذلك وان كنت محتاجا اليه قال الله تعالى ويؤثرون على انفسهم
ولو كان بهم خصاصة ثم استغنوا بالله وعليك بصوم رجب وشعبان وان قدرت على صومهما
على التمام فافعل ذلك وعليك بعمل البر في يوم النحر فانه اعظم الايام عند الله وانصف من نفسك
ولا تطلب الانصاف واقبل العذر ممن اعتذر اليك وعليك بكثرة الدعاء في حال السجود
قال النبي صلعم اقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد فاكثروا الدعاء وعليك بصلة اهل
ودّ ابيك بعد موته وعليك بالتلطف بالاهل والقرابة ولا تقابل احدا من خلق الله الا بما تحب
المعاملة اليه وعليك بالذب والدفع عن اخيك المؤمن وعن عرضه ونفسه وماله
يا ولي كن فقيرا من الله كما انت فقير اليه فهو مثل قول النبي صلى الله عليه وآله اعوذ بك
منك ومعنى فقرك من الله ان لا يشم منك رائحة من روائح الربوبية بل العبودية المحضة

كأنه ليس في حساب الحق شيء من العبودية ويستحيل ذلك عليه فهو رب محض فكن عبدا
محضا وعليك بالرباط فإنه من أفضل أحوال المؤمن فكل إنسان إذا مات يختم على عمله الا
المرابط فإنه ينمى له إلى يوم القيمة والرباط أن يلزم الإنسان نفسه وإنما من غير حد ينتهي إليه
أو يحبسه في نفسه قال صلى الله عليه وآله في انتظار الصلوة بعد الصلوة فإنه رباط وتحفظ من الكلام
النبي وهو أن يثبت صفة مذمومة إلى أخيك المؤمن وإن كانت فيه لا في حضور ولا في غيبة فإنك تنبيه
إن واجهته بذلك تجد غيرته فأتاك من أن يعافيه الله من تلك الصفة ويبتليك بها وقد ورد لا
تظهر الشماتة لأخيك فيعافيه الله ويبتليك وإن كان غائبا فهو غيبة وقد نهاك الله عن الغيبة فإنك
إذا ذكرته بأمر هو يستره فإنه يسوءه ولو قابلته به لساءه فإياك من النبي ما ليس فيه فذلك البهتان
ولا بد أن تجتنب من غيرتك الا أن يعفو الله بارضاء الخصم وإياك والاستهزاء والسخرية بأهل
الله فإن وبال ذلك يعود عليك يوم القيمة وهذا هو حال الفقهاء وإذا رأوا أهل الله يتغامزون عليهم و
يضحكون منهم وينظرون القبول عليهم وهم على غير ذلك فاحذر من هذه الصفة ومن صحبة من هذه صفته
لئلا يسرق الطبع فما أعظم حسرتهم يوم القيمة أولئك الذين اشتروا الضلالة بالهدى والعذاب بالمغفرة
والحيوة الدنيا بالآخرة فما ربحت تجارتهم وما كانوا مهتدين إذا أهلت غيرا وولت
على خير مكرمات عاملا به وانتفع نفسك فإنها أكمل عليك فإن نظر الحق إلى فعل الشخص أكثر من نظره إلى
قوله والاهتداء بنفسه أعظم من الاهتداء بقوله وبعضهم ذلك وإذا المقال مع الفعال وزنته
رجح الفعال وخف كل مقال واجهد أن يكون من يهتدي بهديك فتلحق بالأنبياء
فيرانا فإن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يقول لأن يهتدي بهديك رجل واحد خير لك مما طلعت عليه
الشمس مالك نعم في نقصان من غير هذه الصفة أتأمرون الناس بالبر وتنسون أنفسكم وكن ممن يجلس مع
الله بترك الأسباب فتحفظ من السؤال ولا تسأل أحدا فإنما يثني صادق وإنما شغل موافق
وعليك بشهود العشاء والصبح في جماعة فإن من شهد العشاء في جماعة فكأنما قام نصف الليلة ومن شهد الصبح

في جامعه فكانما قام ليله وعليك بقيام الليل ولو بما يزيل عليك اسم الغفلة واقل ذلك ان يقوم
بعشر آيات وكن من الكاظمين الغيظ والعافين عن الناس وعليك بخدمة الفقراء ومجالسة
المساكين والدعاء للمسلمين بظهر الغيب عموما وخصوصا وصحبة الصالحين والتحبب اليهم واذا اهدى
اليك احد معروفا فلتكافئه على معروفه ولو بالدعاء واذا اهديت الى احد معروفا فاسقط عنه
المكافات واياك ثم اياك ان تدعي ما ليس لك فان ذلك ليس من المروة مع ما فيه من الوزر عند
الله وان رايت في شيء من يوم فلا تنتصر لنفسك ولا تهجر اخاك فوق ثلث فان الغيبة تبدأ
فابده بالسلام تكن خير الشخصين كما المهاجرين واحذر ان تنام وفي يدك دسم او على طاهر فكم من اهل
الهوام والشياطين ولا تكن ذا الوجهين تاتي قوما بوجه وآخرين بوجه اذا سالت الله
المغفرة وهي طلب الستر فاسئل ان يسترك عن الذنب ان يصيبك فتكون معصوما او محفوظا
وان كنت صاحب ذنب فاسئل ان يسترك ان يصيبك عقوبة الذنب واياك وان يستعبدك عرض
من عروض الدنيا فانك عبد لمن استعبدك وتفقد مصالح من عندك من الحيوانات من بهيمة وفرس
وجمل وهرة وغير ذلك فلا تغفل عنهم فانهم خرس وامانات بايديكم اذا اثم حسموها عن مصالحها
وعليك بتحمل الاذى من عند الله والصبر عليه وعليك بفعل البر في يوم الاثنين ويوم الخميس فانهما
يومان يعرض فيهما الاعمال على الله وكان رسول الله صلى الله عليه وآله لا يترك صومهما واياك والشحناء
فانها نظير الشرك في عدم المغفرة عند الله واياك وصحبة من تفارقه فلا تصحب الا من لا يفارقك وهو
العمل فاجعل عملك صالحا وآنس به واعلم ان القبر خزانة اعمالك فلا تخزن فيه الا ما يسرك
اذا دخلت عليه واياك والتكبر والجبروت والحرص على المال وعليك بكسب الحلال وطيب المطعم
وادع الله ان يجعلك من صالحي المؤمنين واحذر ان يراك حيث نهاك او يفقدك
حيث امرك فاجهد ان تكون بآخرتك بحق ربي تعالى الا ما يوفقني واعلم وجملة طبعي ولا اصل المعز وعلامه ثم يوم علامة ابنا زماننا عليهم

في عشر ذي الحجة وفي عشر المحرم وإياك والاعتداء في الدعاء وفي الطهور فإن ذلك مذموم
والاعتداء في الدعاء أن تدعو بقطيعة الرحم وشبه ذلك والاعتداء في الطهور الإسراف في
الماء والزيادة على الثلث في الوضوء وإذا توضيت فاعزم أن تجمع بين مسح رجليك وغسلها
فإنه أولى ولا تترك شيئا من سنن الوضوء فإن من سنته ما فيه خلاف بين وجوبه وعدم وجوبه
كالمضمضة والاستنشاق وإذا صليت فاسكن في صلوتك ولا تلتفت يمينا وشمالا ولا تلعب
بلحيتك وعليك بالدعاء بين الأذان والإقامة وعليك بذكر لفظة الله من غير مزيد فإن نتيجة
هذا الذكر عظيم وحافظ على الصف الأول في الصلوة واجتنب دخول المسجد إذا كنت
جنبا وقراءة القرآن ومس المصحف إذا رأيت من أحد حالة سيئة فاسترها
على كل حال طلب منك الستر أم لم يطلب وإذا أكلت طعاما فلا تأكل أكل الجبابرة متكئا
بل كما يأكل العبد فإنه عبد على مائدة سيده فتأدب وإذا أكلت مع جماعة فكل مما
يليك إلا أن يختلف الطعام وأقل النظر إلى من يأكل معك وصغر اللقمة وسدد المضغ وسم الله
في أول كل لقمة واحمد الله في آخرها ولا تكثر الشرب وإذا سمعت من يعطس ويحمد الله فشمته وإن
لم يحمد الله فذكره بحمد الله فإذا حمد الله فشمته فإذا زاد العاطس على ثلاثة وهو مزكوم فادع الله له
بالشفاء وإياك وأن تخون من خانك ولا تعتد على من اعتدى عليك وإذا قمت في عبادة
الله فاعمل بمشاهدته وإذا كسلت فاترك وإذا صليت وأحد ينظر إليك فانو في تحسين
صلوتك تعليمه وأخلص لله عبادتك فإن تعالى قال وما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين له الدين
ولا تذكر مساوي الموتى عليك بحفظ الإناء الذي تشرب منه فإذا شربت
فاشرب قاعدا واطفئ السراج عند نومك واقرأ آية الكرسي واترك حكك لأخيك ما استطعت
وأكثر من زيارة القبور ولا تكثر الجلوس عندها وإياك وأن تتغوط على قبر [illegible]

ولا تكن وصيا ولا رسول قوم ولا سيما بين الملوك ولا شاهدا ولكن خوفك من الله ورجاؤك
فيه بالايمان على السواء وإياك ان ترد الهدية وان تحقرها ولو كانت ما كان وعليك بالتوبة
الى الله مع الانفاس وعليك بالتواضع وعدم الفخر على احد قال علي ابن ابي طالب عليه السلام
الناس من جهة التمثال اكفاء ابوهم آدم والام حواء وان لم يكن لهم من اصلهم
نسب يفاخرون به فالطين والماء ما الفضل الا لاهل العلم انهم على الهدى لمن استهدى ادلاء
وقدر كل امرء ما كان يحسنه والجاهلون لاهل العلم اعداء وإياك والقيل والقال فيما لا يعنيك
ولا يغنيك وخذ بالعزائم في حق نفسك وإياك واضاعة المال وهو انفاقه في معصية الله وفي انفاقه
في معصية الله اعطاء لمن تعلم انه يخرجه فيما لا يرضى الله وإياك وكل المزيل للعقل مثل شرب
الخمر وغيره والتصنع في الكلام وإياك وسب المؤمنين ولا سيما الصحابة على الخصوص فانك
تؤذي النبي صلعم في اصحابه ولا تيأس من روح الله انه لا ييأس من روح الله الا القوم الكافرون
وعليك بكثرة الاستغفار ولا سيما بالاسحار في حقك وفي حق غيرك وعليك
بالصدق واجتنب الكذب وخف ثلاثة خف الله وخف من لا يخاف الله وخف نفسك وعليك
بالحضور مع الله والنية الصالحة في كل ما تعمله من عمل وإياك ان تبيت ليلة الا ووصيتك
مكتوبة عند راسك فانك لا تدري اذا متّ هل تصبح في الاحياء او في الاموات والتواضع
للخلق رفعة عند الله ولا تكثر مجالسة النساء والصبيان فانه ينقص من عقلك بقدر ما
تنزل الى عقولهم مع الفتنة التي يخاف منها في مجالسة النساء واوص نساءك ان لا
تخضعن بالقول فيطمع الذي في قلبه مرض واقلل من الدنيا ما استطعت ومن صحبة اهلها
فان قلوبهم غافلة عن الله بحبها واذا اغفل القلب عن الله لم ينطلق اللسان بذكر الله تعالى
وإياك والبطنة فانها تذهب بالفطنة فكل لتعيش وعش لتطيع ربك
ولا [illegible]

وشرب وخروج ودخول وترحال ونزول وحركة وسكون واياك ان تاكل وعين ينظر
اليك من غير ان ياكل معك واذا الفت مع احد وحالت بينك وبينه شجرة او جدار
ثم تلاقيتما فسلم عليه حتى يعلم انك على الود الذى فارقته عليه عامل كل من تصحبه او
يصحبك بما تعطيه رتبته فعامل الله بالوفاء لما شاهدته عليه من الاقرار بربوبيته عليك وعامل
الرسل بالاقتداء بهم وعامل الملئكة بالطهارة والذكر وعامل العلماء بالتعظيم والسفهاء
بالحلم والجهال بالسياسة والشيطان بالمخالفة وعامل الآيات بالنظر اليها وعامل الصلوة
بالحضور والصوم بالتبرى عن الذنوب وعامل الارض بالصلوة عليها والموتى بالدعاء لهم
وعامل الاخرة بالرغبة فيها والدنيا بالرغبة عنها وعلى هذا فقس فى وصايا نبويه
يا على اقرا اية الكرسى دبر كل صلوة تعط قلوب الشاكرين وثواب الانبياء واعمال الابرار يا على
اقرا قل هو الله احد على وضوء ينادى يوم القيمة يا مادح الله قم فادخل الجنة يا على ابدا بالملح واختم
بالملح فان الملح شفاء من سبعين داء منها الجنون والجذام والبرص ووجع الحلق ووجع الاضراس
ووجع البطن يا على اذا رايت الهلال فى اول الشهر فقل الله اكبر ثلثا وقل الحمد لله الذى خلقنى
وخلقك وقدرك منازل وجعلك اية للعالمين يباهى الله بك الملائكة يا على لا تخرج الى السفر
وحدك فان الشيطان مع الواحد وهو من الاثنين ابعد واذا اردت الدخول الى مدينة او قرية
فقل اللهم انى اسئلك خير هذه المدينة وخير ما كتبت فيها واعوذ بك من شرها وشر ما كتبت
فيها اللهم ارزقنى خيرها واعذنى من شرها وحببنا الى اهلها وحبب صالحى اهلها الينا يا على اذا
نزلت منزلا فقل اللهم انزلنا مباركا وانت خير المنزلين ترزق خيره ويدفع عنك
شره يا على اذا دخلت السوق فقل بسم الله وبالله اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان
محمدا عبده ورسوله يقول الله تعالى ذكرنى عبدى والناس غافلون يا على الملك عليك انك

وعود بالخير يا علي اياك والحرص فان الحرص اخرج اباك من الجنة
في وصايا بعض الانبياء والاولياء قال عيسى عليه السلام لبعض اصحابه صم عن الدنيا واجعل
فطرك الموت قال بعضهم اوصاني ذو النون وقال لا تشغلنك عيوب الناس عن
عيب نفسك لست عليهم برقيب اجاز بعض العارفين في سياحته براهب فقال كيف
الطريق الى الله قال الراهب في خلاف الهوى قال ما خير الزاد قال التقوى قال لقمان
لابنه جالس العلماء وزاحمهم بركبتيك فان الله تعالى يحيي القلوب الميتة بنور العلم كما يحيي الارض
بوابل السماء وقال بعضهم مثل العالم الراغب في الدنيا الحريص في طلب شهوتها كمثل
الطبيب المداوي غيره المريض نفسه فلا يرجى منه الصلاح فكيف يشفي غيره سئل بعض الاولياء
ما سبب الذنب قال سببه النظرة ومن النظرة الخطرة فان تداركت الخطرة بالرجوع
الى الله ذهبت والا امتزجت بالوساوس فيتولد منها الشهوة قال بعض العلماء في
وصيته اوصيكم بها اعلم ان من حاسب نفسه ربح ومن غفل عنها خسر ومن نظر الى العواقب
نجا ومن اعتبر ابصر ومن فهم علم وفي التواني والافراط يكون الهلاك وفي التأني السلامة
والبركة وزارع البر يحصد السرور والقليل مع القناعة خير من الكثير مع السرف قال العارف
من اظهر للناس خشوعا فوق ما في قلبه انما اظهر نفاقا على نفاق واستوصى بعضهم بعضا
فقال اكرمك مجلس واياك من مجلس امرك ما جاء اذى الخلق وترك اذى الخلق وادخال
الراحة على الاخوان وان تكن اذنا لا لسانا والخامس ان تكون مع الياس على نفسك
واياك عن معاشرة النساء وحب الدنيا وحب الرياسة وعن الدعوى وعن الوقوع في رجال
الله وقال بعضهم الذي قطع العباد عن ربهم وقطعهم عن ان يرزقوا حلاوة الايمان وعن ان
يعلموا حقائق الصدق وحجب قلوبهم عن النظر الى الآخرة وما اعد الله فيها الاولياء واعدائه

بنور العلم

حتى يكونوا كأنهم شاهدون له هو نهاهم عن الكلام ما فرض عليهم في قلوبهم وأسماعهم وأبصارهم
وألسنتهم وأيديهم وأرجلهم وبطونهم وفروجهم ولو وقفوا على الأشياء، وأكلوا لرزقهم الله
من حسن معونته وفوائد كرامته ما تحير أبدانهم وقلوبهم عن احتماله قال رسول الله صلى الله عليه
وآله في آخر حديث ألا إن من علامات العقل التجافي عن دار الغرور والإنابة إلى دار
الخلود والتزود لسكنى القبور والتأهب ليوم النشور قال الشاعر كنا طرفا والدهر
في مهل والعيش يجمعنا والدار والوطن ففرق الدهر بالتصريف ألفتنا واليوم يجمعنا
في بطنها الكفن. قال ذو النون لبعض إخوانه يا أخي كن بالخير موصوفا ولا تكن للخير وصافا
قال بعضهم سألت بعض أساتذتي من أصادق من الناس وممن أساكن فقال عليك
بمجالسة من لا يكتم ما يعلم الله منك وأجل للناس ظاهرك وعلله باطنك وعاشرهم بالتي
هي أحسن سئل بعض أهل الله عن أعون ما يجده العبد على تسكين الشهوة فقال الصيام
بالنهار والقيام بالليل وحذف الشهوات والتغافل عنها وترك محادثة النفس بذكرها
وأوصى بعضهم بعضا فقال يا أخي استقبل مراقبة من هو عليك رقيب والمحافظة على طاعة
من هو عليك حسيب فسأل الله تعالى التوفيق في بلاغ الطريق والخروج من كل ضيق إنه
قوي شفيق قال شيخ بن الخطاب الكرخي رأيت الحق في النوم فقال يا ابن الخطاب من أحسن
لا سيما إلى الله فقد أخلص معه شكرا ومن أساء إلى من أحسن إليه فقد بدل نعمة الله كفرا في
حكاية طويلة وصية إلهية أوحى الله تعالى إلى داود يا داود حذر بني إسرائيل أكل
الشهوات فإن القلوب المتعلقة بالشهوات محجوبة عني وصية أخرى يقول الله تعالى
إذا أحدث عبدي ولم يتوضأ فقد جفاني وإذا توضأ ولم يصل فقد جفاني وإذا صلى ولم
يدعني فقد جفاني وإذا دعاني ولم أجبه فقد جفوته ولست برب جاف ولست بجاف

وصية اخرى يقول الله تعالى يا اخا المرسلين ويا اخا المنذرين يعني سيدنا
محمد صلى الله عليه وآله لا تدخلوا بيتا من بيوتي الا بقلوب سليمة والسن صادقة وايد
نقية وفروج طاهرة قال بعض المشايخ فلما سمع شيخي اوصيني قال ولدي ما سد الباب واقطع
الاسباب وجالس الوهاب يكلمك من غير حجاب فعملت في الوصية حتى رايت
بركتها ووقفت عليه بعد ذلك فراى اثرها علي فقال هكذا هكذا والا فلا لا ثم قال
اكتم ما كتبت وانس ما حفظت واعمل ما علمت وكن هكذا معه على كل حال لا تحدث نفسه
بما قد علمته فان في ذلك تضييع الوقت واطلب المزيد كما امرك في قوله لنبيه وقل رب
زدني علما اطلب الحاجة بلسان الفقر لا بلسان الحكم يقول الله تعالى لابي يزيد قدس سره تقرب
الي بالذلة والافتقار واوحى الله تعالى الى موسى كن كالطير الوحداني ياكل من رؤوس الاشجار
ويشرب من الماء القراح اذا جنه الليل اوى الى كهف من الكهوف استيناسا بي واستيحاشا
ممن عصاني يا موسى لاقطعن امل كل مؤمل امل غيري ولاقصمن ظهر من استند الى سواي
ولاطيلن وحشة من استانس بغيري ولاعرضن عمن احب حبيبا سواي يا عبدي اذا تعذر
عليك فعل شيء مما امرتك به فقل لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم كما قالت حملة الكرسي
لما ثقل عليهم واذا اصابتك مصيبة فقل انا لله وانا اليه راجعون كما يقول اهل صفوتي
ومحبتي واذا زلت بك القدم في معصيتي فقل كما قال صفيي آدم وزوجته ربنا ظلمنا
انفسنا وان لم تغفر لنا وترحمنا لنكونن من الخاسرين وكان العلماء يكتب بعضهم الى بعض
ثلث من اصلح سريرته اصلح الله علانيته ومن اصلح امر آخرته اصلح امر دنياه ومن اصلح
ما بينه وبين الله اصلح الله ما بينه وبين الناس وقال الله تعالى وجبت محبتي للمتحابين في والمتجالسين
في والمتباذلين في والمتزاورين في ويقول الله يا دنيا اخدمي من خدمني واتعبي من خدمك
يا مجاور المهلكات ويا اسير الشهوات ويا كثير الغفلات حسرة من الاموات تستر ما فني

وتشغل بالمنى كما اغتر باللذات في النوم حالم نهارك يا مغرور سهو وغفلة
وليلك نوم والردى لك لازم وتعمل فيما سوف تكره غبه كذلك في الدنيا تعيش البهائم
ووصية سفيان الثوري رحمة الله عليه لا تتعرض للمخلوق على طمع فان ذلك نقص منك
في الدين واسترزق الله مما في خزائنه فانما هو من الكاف والنون وفي هذا المعنى
ما قال ابو حازم الاعرج لبعض الخلفاء وقد سأله عن حاله وقال ما مالك يا ابا حازم
فقال الرضى عن الله والغنى عن الناس نقل ان هارون الرشيد حج راجلا من اجل يمينه
حيث حنث فقعد يستريح في ظل ميل فمر به بهلول المجنون فقال يا امير المؤمنين
هب الدنيا تواتيكا اليس الموت يأتيكا الا يا طالب الدنيا دع الدنيا لشانيكا
الا ما تطلب الدنيا وظل الميل يكفيكا قيل لخالد بن صفوان اي الاخوان احب اليك
قال الذي يغفر زللي ويسد خللي ويقبل عللي يا ولي راقب اباك واحفظ حقوقه
زينة العلم والى زينة العلم زينة العقل بالرفق وقد قيل ما اوى شيء الى شيء ازين من حلم الى
علم واذا اسمعك احد ما تكره فانظر فيما نسبك به فان كان ما نسبك به صفة مذمومة وكانت
فيك فلا تلمه فانه ما قال الا حقا ولم يبهتك وازل عنك تلك الصفة المذمومة واشكر
على ما ظهر منه فلقد بالغ في نصحك وان نسبك بما ليس فيك فخذ ذلك منه تذكرة وتحذيرا لئلا
تتصف به فيما تستقبل من زمانك فقد نصحك على كل حال فان صدق فقل عفا الله لك
فقد نبهني على امر ربما لولا تنبيهك وقعت فيه وانشد ، هنيئا مريئا غير داء مخامر لعزة
من اعراضنا ما استحلت واياك واللجاج فانه يوغر القلوب وينتج الحروب قال رسول الله
صلعم ان العبد لا يكتب في المسلمين حتى يسلم الناس من يده ولسانه ولا ينال درجة المؤمنين
حتى يأمن جاره بوائقه ولا يعد من المتقين حتى يدع ما لا بأس به حذرا مما به الباس
الكريم من اكرم اخدانه والقوي من غلب هواه من سلك الرشاد بلغ كنه المراد

من لزم العافية سلم وقبل النصيحة غنم من كتم سره كانت الخيرة في يده ومن عرض نفسه
للتهمة فلا يلومن من اساء به الظن وضع امر اخيك على احسنه ولا تنطق بكلمة خرجت منه
سوء ولا تجعل حاجتك من غير اهله قال الشاعر سل الخير اهل الخير قدما ولا تسل
فتى ذاق طعم الخير منذ قريب وقل عند الكرب لا اله الا الله العلي العظيم لا اله الا الله
رب العرش العظيم وقل عند القيام من كل مجلس سبحانك اللهم وبحمدك لا اله الا انت استغفرك
واتوب اليك اللهم خذ بناصيتنا قلوبنا اليك واجعلنا من توكل في جميع امور عليك واجعلنا
هادين مهتدين غير ضالين ولا مضلين يا حنان يا منان يا ديان يا ذا العفو والاحسان
الحمد لله رب العالمين والختم بالصلوة على رسوله محمد واله واصحابه اجمعين

[illegible]

شیخ نظامی

[illegible]

با سگ ولان چرا نشینیم [illegible] چون آینه گر نه آهنینیم

[illegible] ور خنده چو شمع میشوم ست [illegible] زخم جو داغ [illegible]

[illegible] از چرک دهان سگ چه باکست [illegible] دریای محیط راکه باکست

[illegible]

ویرست که تا جهان جهان است [illegible] انگبین است ۵

[illegible]

جلال الدین عبدالرزاق [illegible]

[illegible]

بسم الله الرحمن الرحیم

آفرین جان آفرین پاک را | آنکه جان بخشید و ایمان خاک را
باد و خاک و آتش و دم آورد | سر جوش از جمله بیرون آورد
چون زمین در پشت گاو استاد راست | گاو بر ماهی و ماهی بر هواست
پس هوا بر چیست بر هیچ و بس | هیچ هیچ است این همه هیچ و بس
فکر کن در صنعت آن پادشاه | کین همه بر هیچ می دارد نگاه
عرش بر آب و عالم بر هواست | یکذره از آب و هوا جمله خداست
جمله یک ذات است اما متصف | جمله یک حرف و عبارت مختلف
مردی باید که باشد شه شناس | تا شناسد شاه را در هر لباس
ای دریغا هیچکس را نیست تاب | دیده ها کور و جهان پر آفتاب
ای ز دیده آمده خود بس ناپدید | جمله عالم تو و کس ناپدید
جان نهان در جسم و تو در جان نهان | ای نهان اندر نهان ای جان جان
گر چه در جان گنج پنهانی توئی | آشکارا بر تن و جان هم توئی
هست با هر ذره درگاهی دگر | پس ز هر ذره بود راهی دگر
تو چه دانی تا که این ره روی | ذره که این ره بدان در که روی
از زمان کور آنهان خود عیانست | وآنزمان کور آنهان خود نهانست
وآنچه دانی و آنچه گوید آن توئی | خویش شناس صد چندان توئی

قسم خلق از وی چه جاهی بس است | زو خبر دادن محالی بس است … حکایت نیک و بد گفته اند | هر چه زو گفتند از خود گفته اند … عقل در سودای او حیران بماند | جان ز عجز انگشت در دندان بماند

نه اشارت می پذیرد نه بیان
در یکی رو و ز دو یکسو باش
گنج باید جست طلسم از پیش رفت
بعد از آن جانت طلسمی دیگر است
محو میرو تا به پایانش رسی
گر بری این بحر را پایان بسی
در چنین بحری که بحر اعظم است
کس چه داند تا درین بحر عمیق
عقل و جان و دین و دل در باختیم
لب بدوز ار عرش والا گر بسی
کس نداند کنه یک ذره تمام
کار عالم حسرت اندر حسرت است
سوی کنه خویش کس را راه نیست
پیشوایانی که ره بین آمدند
جان خود را عین حیرت ساختند
در همه اول که با آدم چه رفت
چند گویم چون دگر گفتم نماند
گشته حیرت شدم یکبارگی
غایتی گر نیک و گر بد کرده ام

نه کسی زو علم دارد نه نشان
یک دل و یک قبله و یک روی باش
جان شود پیدا چو جسم از پیش رفت
غیب را جان تو جسمی دیگر است
در طلب دردی بدرمانش رسی
غرقه گشتند و برون نامد کسی
عالمی ذره است و ذره عالم است
سنگریزه قدر دارد یا عقیق
ذره کاملش ذره نشناختیم
گر همی یک ذره می پرسی بپرس
چند پرسی چند گویم والسلام
حیرت اندر حیرت اندر حیرت است
ذره ها از ذره ها آگاه نیست
کاو به گاه از پی خویش آمدند
همه جان عجز و حیرت ساختند
عمرها با او در آن ماتم چه رفت
گر گلی از شاخ می زنم نماند
من ندانم چاره جز بیچارگی
هرچه کردم جمله با خود کرده ام

مبتلای خویش و حیران توام گر بدم ور نیک هم زان توام هم خودم بد بین اندر نگر کل شوم گر تو کنی در من نظر یک نظر سوی دل پرخونم ار در میان ای همه بیرون آر

گر تو خوانی تا کسی خویشم دمی
هیچ کس نبود که گردی نیستمی

من نگه باشم تا کسی باشم ترا
این بسم گر تا کسی باشم ترا

کن گرفتار ره دین این دار را
ذرهٔ دردت دل عطار را

یا رب آگاهی ز یاربهای من
حاضری در ماتم شبهای من

ماتمم از حد بشد سوری فرست
در میان ظلمتم نوری فرست

لذت نور مسلمانیم بخش
نیستی نفس ظلمانیم بخش

چون برآید جان ندارم جز تو کسی
همره جانم تو باشی ای هم نفسی

روی آن دارد که همراهی کنی
می‌توانی کرد اگر خواهی کنی

گر کسی گوید کسی می‌بایدی
کو چو رفتی زان سرا باز آمدی

بر گشادی مشکل ما یک به یک
تا نماندی در دل ما هیچ شک

باز ناید کس ز عهد او نهان
در دو عالم جز محمد زان جهان

اوست سلطان و طفیل او همه
اوست دایم شاه و خیل او

کیست کو نه تشنهٔ دیدار اوست
تا بجوید و سنگ عرق کار اوست

او فصیح عالم و من لال او
کی توانم گفت شرح حال او

ای طفیل خنده‌ات آفتاب
گریهٔ تو کار فرمای سحاب

یا رسول الله بس درمانده‌ام
باد در کف خاک بر سر مانده‌ام

یک نظر سوی من غمخواره کن
چاره‌ای کار من بیچاره کن

[illegible]

مولای حق پیشوای راستین — کوه حلم و بحر علم و قطب دین
از دم این کی کنند ما حاجت — او بدم دست بریده باز کرد راست
گشت اندر کعبه آن صاحب قبول — بت شکن پا بر سر دوش رسول
گاه در جوش آمدی از کار خویش — که فرو گفتی بچه اسرار خویش

ای گرفتار قفص ماندن — وا رهانده بعض و در جب ماندن
مرتضی را چون کشت این مرد زشت — مرتضی به او بلی شد در بهشت
بر علم وحی شنفتش چند بود — با چو صد گوش هر کسی بود
تا جهان باشد نماند یادگار — خون نخل فارو و انکه دو صد ار
مصطفی جان ز درد آمد براه — گفت آب آرید لشکر را ز چاه
رفت مردی باز آمد در شتاب — گفت پر خونست چاه و نیست آب
گفت بنهادم ز درد کار خویش — مرتضی با چاه گفت اسرار خویش
چاه چون بشنود آن تابش نماند — لاجرم پر خون شد و آتش بماند
آنکه در جانش جنین شنوی بود — در دلش که کینه موری بود
ای بسر تو به نشانی از علی — عیب و باد و لاف و دانه از علی
نور عشق جان خویش ستوار — داد لشکر باکه صد جان نثار
گر شود در پای خاری ره گهت — حب و بغض آنجا نماند در رمت
آنکه او در دست خاری مبتلاست — رو به نصرف دین جهان قومی خطاست

این نه بیت بر پیشانی [illegible] در زمان [illegible] حضرت [illegible] اند [illegible]

تو علی دانی و بوبکر ای پسر　　وز خدا و عقل و جانی بی‌خبر

تو رها کن سر بسر این واقعه　　مرد حق شو روز و شب چون رابعه

زو یکی پرسید کای صاحب قبول　　تو چه می‌گوئی ز یاران رسول

گفت من از حق نمی‌آیم بسر　　کی توانم داد از یاران خبر

گر نه از حق جان و دل کم داری　　یکنفس پروای مردم داری

تو درین ره نه خدائی نه رسول　　دست کوته کن ازین رد و قبول

از تبرا و تولا پاک شو　　تو کمی خاکی درین ره خاک شو

ح

هر کرا در عشق چشمی باز شد　　پای کوبان آمد و جانباز شد

سایه خود کرد بر عالم نثار　　گشت چندین مرغ ازوی آشکار

تو بدان کانگه که سیمرغ از نقاب　　آشکارا کرد رخ چون آفتاب

صورت مرغان عالم سر بسر　　سایه اوست این بدان ای بی‌خبر

ای بدان چون این بدانی نیکبخت　　سوی آن حضرت نسب کردی درست

چون بدانستی این آگه باش　　چون شدی واقف مکن این راز فاش

گر تو گشتی آنچه گفتم نه حق　　لیک در حق دایما مستغرقی

چون بدانستی که ظل کیستی　　فارغی گر مردی و گر زیستی

هرچه اینجا سایه پیدا شود　　اول آن چیز آشکار آنجا شود

دیده سیمرغ بین گر نیست　　دل چو آئینه منور نیست

با جمالش عشق نتوان باخت　　از کمال لطف خود آئینه ساخت

پادشاه بنشست بر قصر جلال — قصر روشن را نمایان آن جمال
گر ترا سیمرغ بنماید جمال — سایه را سیمرغ بینی بی خیال
سایه از سیمرغ چون نبود جدا — گر جدا گوئی تو آن نبود روا
گفت چون اسکندر آن صاحب قبول — خواستی جائی فرستادن رسول
چون رسولان آگه شاه جهان — جامه پوشیدی و رفتی از نهان
پس بگفتی آنچه کس نشنیده بود — گفتی اسکندر چنین فرموده بود
در همه عالم نمی دانست کس — کین رسول اسکندرست و بس
هیچ کس چون اسکندر ندانست — گرچه گفت اسکندرم باور نداشت

چون دل تو دشمن جان آمدست — جان برافشان ره بپایان آمدست
چون تبرک جان بگوید عاشقی — خواه زاهد گیر و خواهی فاسقی
عشق را با کفر و ایمان کار نیست — عاشقان را لحظه با جان بکار
درد و خون دل بباید عشق را — قصهٔ مشکل بباید عشق را
ساقیا خون جگر در جام کن — گر نداری درد از ما وام
ذرهٔ عشق از همه آفاق به — ذرهٔ درد از همه عشاق به
هر کرا در عشق شد محکم قدم — درگذشت از کفر و از اسلام هم
پای نه در راه و چون مردان مترس — درگذر از کفر و از ایمان

دختر ترسا چو برقع برگرفت — بند بند شیخ آتش درگرفت

[illegible]

عاشق آشفته فرمان چون برد / درد درمان سوز درمان چون برد
همچو شمع از سوختن باکش نماند / بر جگر جز خون دل آبش نماند
کار من روزی که می‌پرداختند / از برای آتشم می‌ساختند
آن یکی گفتا که دیوت راه زد / تیر خذلان بر دلت ناگاه زد
گفت دیوی کو ره ما می‌زند / گو بزن کو چست و زیبا می‌زند
آن دگر گفتش که از حق شرم دار / حق تعالی را بجود آزرم را
گفت این آتش که حق در من فکند / من بخود نتوانم از گردن فکند
یا دلم ده یا بیا با من بساز / در نیاز من نگر چندین مناز
از سر ناز و تکبر درگذر / عاشق و پیر و غریبم درنگر
عشق من چون سرسری نیست ای نگار / یا سرم از تن ببر یا سر درآر
ای لب و زلفت زیان و سود من / روی و کویت مقصد و مقصود من
دل چو آتش دیده‌ها چون ابر از تو / بی‌کس و بی‌یار و بی‌صبرم ز تو
دل ز دست دیده‌ها در ماتم ماند / دیده‌ها رویت دید و دل در غم
روی بر خاک درت جان می‌دهم / جان بنرخ خاک ارزان می‌دهم
هفت گردون را درآرم زیر پر / گر فرو آری بدین سرگشته سر
آفتابا از تو دوری چون کنم / سایه‌ام بی تو صبوری چون کنم
دخترش گفت ای خرف از روزگار / ساز کافور و کفن کن شرم‌دار
چون دمت سرد است دمسازی مکن / پیر گشتی قصد دلبازی مکن
شیخ گفتش گر بگویی صد هزار / من ندارم جز غم عشق تو کار

[illegible]

اقتدا گر تو بگو من کنی / پای آنکه دست در گردن کنی
ور نخواهی کرد اینجا اقتدا / خیز و رو آنک عصا و آنک ردا
عشق ازین بسیار کردست و کند / خرقه با زنار کردست و کند
دوست دارم من ترا ای نیکو سرشت / با تو در دوزخ که بی تو در بهشت
گر ز ما پرسند گوییم ره کجاست / کان ز پا افتاده سرگردان کجاست
چشم پر خون و دهان پر زهر ماند / در دهان اژدهای قهر ماند
گر مرا او سرزنش گیرد کسی / کو درین ره اینچنین افتد بسی
چون که پرسید از مریدان حال شیخ / باز گفتندش همه احوال شیخ
کز قضا او را چه شاخ آمد بر / وز قضا او را چه کار آمد بسر
روی ترسا بیک موئی گرفت / راه ایمان را بصد سوکی گرفت
عشق من بازد کنون با زلف و خال / خرقه گشتش محرقه حالش محال
این زمان آن خواجه بسیار درد / بر میان زنار دارد چار گرد
شیخ ما گرچه بسی اندوه شناخت / از کهن گبرش نمی‌توان شناخت
دیده آن بس دختر ترسا بخواب / کو فتادی در کنارش آفتاب
آتش در جان سرمستش فتاد / دست در دل زد دل از دستش فتاد
این بگفت آن ماه و دست از جان فشاند / نیم جانی داشت بر جانان فشاند
قطره بود او درین بحر مجاز / سوی دریای حقیقت رفت باز
جمله چون بادی ز عالم میرویم / رفت او و ما همه هم میرویم
این چنین افتد بسی در راه عشق / آن کسی داند که گشت آگاه عشق

[illegible]

[illegible]

کرد از آن کودک طلبکاری سؤال — کز کجا آوردی آخر این کمال
گفت شاگردی آمد و شنود گذشت — زانکه صاحب حسنی ولی کرد من
گر تو بنشینی به تنهائی بسی — راه نتوانی بریدن بی کسی
پیر بالا باید راه آید ترا — در همه کاری پناه آید ترا
گر ترا یاری دهد چون زبان — من کنم سود و ترا نبود زیان
از نکوروئیت می‌یابم نصیب — لطف نبود از نکورویان غریب
اگر گوید غرورست این هوس — چیست آنجا که نرسید دست کس
ار غرور این هوس گو جان دهم — به که دل در خانه و دکان نهم
مرد را این درد در جی افکند — سرنگون از پرده بیرون افکند
یکدمش با خویشتن نکند رها — می‌کشد و آنگاه خواهد خونبها
گر دهد آتش نباشد بی زحیر — ور دهد نانش نخی باشد خمیر
کار آسان نیست در درگاه او — خواری باید کشیدن در راه
صوفی را گفت آن پیر کهن — چند از مردان حق گوئی سخن
گفت خوش آید زبان را بر دوام — زان همی گویم من از مردان مدام
گر نیم زیشان از ایشان گفته‌ام — خوش دلم کین قصه از جان
گر ندارم از شکر جز نام بهر — زان بسی بهتر که اندر کام زهر
گر نیم در راه او در کار می — که چو مستغرق اشعاری
شعر گفتن حجت حاصلی است — خویشتن را شهره گردن جاهلیست

[illegible]

شکر ایزد را که در باری نیم — بسته هر ناسزاواری نیم

من ز کس بر دل گرانباری نهم — نام هر دونی خداوندی نهم

همت عالی ممدوحم بس است — قوت جسمم قوت روحم بس است

فارغم زین زمره بر خوان نیک — خواه نامم بد کنید و خواه نیک

من بجان در درد خود درمانده‌ام — گرنه آفاق دست افشانده‌ام

گر ز رنج و درد من بشنودیی — تو بسی حیران‌تر از من بودیی

جسم من جان رفت و زجان جسم من — نیست جز درد و دریغی قسم من

نه بهر زهدم ملامی میخ زند — هیچ در درگاه او هم میخ زند

تا بدانی تو که ای آن ملتمس — کانکه آنجا میرود پر علت است

صوفیی میرفت در بغداد زود — در میان راه آوازی شنود

کان یکی گفت انگبین دارم بسی — میفروشم سخت ارزان کو کسی

شیخ صوفی گفت ای مرد صبور — میدهی چیزی بهیچی گفت دور

تو مگر دیوانه‌ای بوالهوس — کس بهیچی چون دهد چیزی بکس

هاتفی گفتا که ای صوفی درآی — یک دو گز زانجا که هستی برگرای

تا بهیچی ما دگر چیزت دهیم — ور دگر خواهی بسی نیزت دهیم

هست رحمت آفتاب تافته — جمله ذرات را دریافته

رحمت او بین که با پیغمبری — در عتاب آمد برای کافری

هر که را باشد چنین بخشایش — کی تغیر یابد از آلایش

[illegible]

[illegible] ... زانکه هست اقرب از حبل الورید ... [illegible]

جسم تو چون پوست و جانت کل کل   خویشتن عاجز مکن در عین ذل

کل تو در بافت چون پوست شد پدید   جان تو شد بافت عضوت شد پدید

نیست تن از جان جدا عضوی ازوست   نیست جان از کل جدا جزوی ازوست

گم شد از بغداد شبلی چند گاه   کس بسوی او بکامی برد راه

باز جستندش بهر موضع بسی   در مخنث خانه دیدش یک کسی

گفت ای تو مهتر درد امتی   در ره مردان نه مرد و نه زنی

من چو ایشانم چو اندر راه دین   نه زنم نه مرد در دین چند ازین

گم شدم در ناجوانمردی خویش   شرم میدارم من از مردی خویش

هر که جان خویش را آگاه کرد   ریش خود دستار خوان راه کرد

همچو مردان جان خود بی اختیار   کرد بر شاه راه حق نثار

هیچ و دونت گر تفاوت میکند   بتگر باشی که او بت میکند

نیست یکی در مقام خاص و عام   از مقام بندگی برتر مقام

چون ترا صد بت بود در زیر دلق   چون نمایی خویش را صوفی بخلق

ه

بود در اول همه بی حاصلی   کودکی و بی دلی و غافلی

بود در اوسط همه بیگانگی   از جوانی شعبه دیوانگی

باز در آخر که پیری بود کار   جان خرف درمانده و تن گشته زار

با چنین عمری بجهل آراسته   کی شود این نفس سگ پیراسته

تا همه در کام نفس کافریم   ور درون خویش کافر پروریم

خسروی بر روبهان شد با یوز و باز — آن دو روبه را ز هم افکند باز

گفت ماده چون تو را از عمر بهر — در دکان پوستین دوزان شهر

ماده می‌پرسید نر کای حیله‌جوی — ما کجا با هم رسیم آخر بگوی

عشوهٔ ابلیس از تلبیس تست — در تو یک یک آرزو ابلیس تست

گر کنی یک آرزوی خود تمام — در تو صد ابلیس زاید والسلام

گلخن دنیی که زندان آمدست — سر بسر اقطاع شیطان آمدست

دست از اقطاع او کوته بدار — تا نباشد هیچکس را با تو کار

دیو ازین بر دل لا حولیت نیست — از مسلمانی بجز قولیت نیست

تا نگردانی ز رنگ و بوی روی — یک نفس ننماید این جا کار روی

هر چه مشغولت کند از کردگار — بت بود در خاکش افکن زینهار

تا تو یک جو زر دهی درویش را — کاهلی آور اخی چونی که خویش را

زر چو بمرت نه چون بتی بایدت — تا دهی نانی چنینی بایدت

ای سرای و باغ تو زندان تو — وی هوای تو بلای جان تو

آتشی در خویش و در آن سخت زن — تن ضعیف و دل اسیر و جان نفور

گفت چون بقراط در نزع اوفتاد — بود شاگردیش گفت ای اوستاد

چون کفن سازیم و تن پاک کنیم — در کدامین جای در خاکت کنیم

گفت اگر تو بازیابیم ای غلام — دفن کن هر جا که خواهی والسلام

من چو خود را زنده در عمر دراز — می‌ندیدم مرده کی یابی تو باز

برده‌ام بر خون من چندان شگفت — کز همه هر ذره در ماتمست

دوخته در بر دریده برده و ز — هرچه داری تا سر موئی بسوز
سخت کاری اینکه با او فتاد — بر تو از چنگ و دها او فتاد
گفت یوسف را چو می‌بفروختند — مصریان از شوق او می‌سوختند
چون خریداران بسی برخاستند — پنج ره هم سنگ مشکش خواستند
پیرزالی در میان آشفته بود — ریسمانی چند در هم رشته بود
در میان جمع آمد در خروش — گفت ای دلال کنعانی فروش
ز آرزوی این پسر سرگشته‌ام — ده کلابه ریسمان هم رشته‌ام
این ز من بستان و با من بیع کن — دست در دستم نه و بی سخن
خنده آمد مرد را گفت ای سلیم — نیست این در خورد و پهنا کلیم
هست صد گنجش بها در انجمن — تو و نه ریسمان ای پیرزن
پیرزن گفتا که دانستم یقین — کین پسر را کس نفروشد بدین
لیک اینم بس که چه دشمن چه دوست — گوید این زن از خریداران اوست
شیخ مغربی آن نکوی کشته کل — رفت با دیوانگان در زیر پل
از قضای رفت سنجر با شکوه — گفت زیر پل چه می‌کنید ای گروه
شیخ گفتش بی سر و پا با همه — از دو بیرون نیست حال ما همه
گر تو ما را دوست داری بر دوام — رو و از دنیا برارید تمام
ور تو ما را دشمنی نه دوستدار — رو و از دینت برآرم اینت کار
دوستی و دشمنی ما ببین — پای در نه خویشتن را سوی این
گر بزیر پل در آئی یک نفس — داری زین طمطراق و زین هوس

[illegible]

حقه سر بنهاده ما در وجود — می پزیم از جهل خود سودا درو
چون سر این حقه برگیرد اجل — هر که بردارد به برد تا ازل
وانکه او هیچ پر بود در صد بلا — در میان حقه ماند مبتلا
مرغ همت را بعشق بال ده — عقل را دل بخش و جان را حال ده
پیش از آن کز حقه برگیرند سر — مرغ ره گردد بر آور بال و پر
یا نه بال و پر بسوز و خویش هم — تا تو باشی از همه در پیش هم
از تو گر انصاف آید در وجود — به که عمری از رکوع و از سجود
خود فتوت نیست در هر دو جهان — برتر از انصاف دادن در نهان
هر که آن خجلت و تشویر را — گر بدانست ای جوان این پیر را
کیست ای دارنده دنیا و دین — چون نداری رزق گنج آفرین
کیست کای دارنده عرش مجید — بنده پروردن بیاموز از عمید
انکه اینجاست ولا عقل بود — بیقرار و بیکس و بیدل بود
تو زبان از شیوه او دور دار — عاشق و دیوانه را معذور دار
گر نظر در بی نوران کنی — جمله را بی شک ز معذوران کنی
جان و دل از آتش رشکم بسوخت — چند گویم چون به اشک بسوخت
مرگ جان باد این دل بی هیچ را — گر زبند بر تو هرگز هیچ را
ما دو تنهاییم و هیچ ابنوه نه — ای همه شادی و هیچ اندوه نه
تکه ببرد هر کرا با اوست دل — دل ببود و دست دارد دوست دل
گر شوق او دلت شد مبتلا — مرگ هر که بود بر تو روا

دل چو با او در وصال آید همی مردن او و ابلیس محال آید همی گر بدین سر شاد کردی یکزمان گنج آن بنود که گنجی در جهان [illegible] تا تو چشم [illegible] تا توانی بود در کار [illegible]

اولا از عیب خلق آزاد شو | پس بعشق عیب مطلق شاد شو
موی شکافی بعیب دیگران | در بر هم عیب خود کوری در آن
محتسب آن مست را ای زود بور | مست گفت ای محتسب کم کن تو شور
زانکه گر زان جام اینجا یکا | مستی آوردی و افکندی بر آن
بودی تو مست تر از من بسی | لیک آن مستی نمی‌بیند کسی
در جفای من نروی پیش نیز | داو بستان اندکی از خویش نیز
حاجب من در همه عالم تو شد | وین جهان و آن جهانم تو شد
حاجب این دل شده سوی بار | یک نفس با من بهم هوی برار
هست آنجا که اسرار است | طاعت روحانیان بسیار است
سوز جان و درد دل من را بس | زانکه این آنجا نشان مرد کس
گر برآید از سر دردی یک آه | می‌برد بوی جگر تا پیشگاه
آه اگر از جای خاص آید پدید | مرد را حال خلاص آید پدید
حیرت و آه و واجب باید بیش | در واجب ذوق راحت باید بیش
عشق اینجا آتش و عقل دود | عشق چون آید گریزد عقل زود
عقل در سودای عشق استاد نیست | عشق کار عقل مادرزاد نیست
گر ز غیب دیده بخشنده راست | اصل عشق اینجا ببین کز کجاست
مرد کار افتاده باید عشق را | مردم آزاده باید عشق را
گفت هر جامه سزای دوست نیست | هیچ جامه بهترم از پوست نیست
اطلس و اکسون مجنون پوست است | پوست پوشد هر که لیلی دوست است

حکایت اسمعیل [illegible]
[illegible] [illegible] دست تقوی [illegible] [illegible]

در عجم افتاد مردی از عرب / ماند از رسم عجم او در عجب
در نظاره می‌گذشت آن بی‌خبر / بر قلندر رای افتادش نظر
دید شوخی رند رانه سر نه بن / هر دو عالم باخته در یک سخن
جمله کم زن مهره دزد و پاک بر / لیک پیش هر یکی از زر بتر
چون بدید آن قوم را اهلیل فناک / عقل و جان بر شارع سلکش فناک
جمله گفتندش درا ای هیچ کس / اندر آمد پیش و کم این بود و بس
رندی آمد دردی او نوشش داد / از قلندرخانه سر بیرونش داد
سیر هر کس ناکه او بود / ترک هر کس جای او بود
زر بپرد اشپه چندانکه هست / که کاه صرصرش آید بدست
لاجرم چون مختلف افتاد سیر / هم روش هرگز نگردد هیچ طیر
چون بتابد آفتاب معرفت / شهرها کرد این ره عالی صفت
هر یکی بینا شود بر قدر خویش / باز یابد در حقیقت صدر خویش
پاسبانی بود عاشق گشته زار / روز و شب نه خواب بودش نه قرار
دوستی گفتش که ای در تب و تاب / جمله شب نیست یکدم خواب
گفت مرد پاسبان را خواب نیست / روی عاشق را بجز اشک آب نیست
چون بجای خواب آب آید روان / که بود ممکن که خواب
پاسبان را عاشقی نغز او فتاد / کار بی‌خوابش درافتاد
چون تر این پاسبانه شد صفت / عشق روز آید بدید و معرفت

رو در آب اشک بین در ماه حسن معرفت آید ز بی‌خوابی برون هر که او بی‌خوابی بسیار کرد چشم معرفت شد بیدار کرد چون ز بی‌خوابی است ای دل خواب کم کن در وفاداری

تا کلامی را شود پر حوصله — کس نماند رند در یک قافله
صد هزاران خلق سر بر ره شده — تا کلیم الله صاحب دیده شد
صد هزاران جان و دل تاراج یافت — تا محمد یک شبی معراج یافت
قدر نه نودار د اینجا نه کهن — خواه اینجا هیچ کن خواهی مکن
گر شود افلاک و انجم لخت لخت — در جهان کم گیر برگی از درخت
در نگر ای سالک صاحب نظر — تا محمد کو و آدم در نگر
آدم آخر کو و ذریات کو — نام جز ذریات و کلیا
هر دو عالم را و صد چندانکه هست — گر بیاید و به هیچی آنکه هست
چون سرای هیچ هیچ آید مدام — بر سر غوغای هیچ آید هم
هیچ سالک راه را پایان ندید — هیچکس این درد را درمان ندید
گر بایستی همچو سنگ امرده — گاه مردار و گاهی با مرده
ور بیک استی و دایم می روی — تا ابد بانگ درای نشنوی
مشکلا کار از افتادن جسود — کار چون افتاد استادان
هم برتر کار کو هم کار کن — کار تو اندک بکن
ترک گیر کاری گران کردی نخست — کردن و ناکردن این باشد درست
بی سبب نی پیش و استغفار کن — خواه مضطرب باش و خواهی توصرکن
چون کسی را با عسل افتاد کار — با دوستی در مگس شد استوار
در طفیل مگس شد پیوند او — وز چشیدن سخت تر شد بند او

درویش آمد که بار ادهر گشت انگبین‌ها تر از زهر گشت رو بهایی زین بیابان برکند جمله را از رنگ گریبان برکند چون یکی باشد یکی در یک مدام آن یکی با ما شد یکی در یک تمام

تو درین ره مرد عقده حل نه | چند بینی ای اکراحول نه

مرد را در دیده اینجا غیر نیست | زانکه اینجا کعبه نیست و دیر نیست

عاقبت روزی بود کان آفتاب | با خوش گیرد و بر اندازد نقاب

تا تو باشی نیک و بد اینجا بود | چون تو گم گشتی همه سودا بود

از صفات خویش کلی پاک شو | بعد از آن با پای یکسر خاک شو

هر نفس اینجا چو تیغی باشدت | هر دمی اینجا دریغی باشدت

حیرت و سرگشتگی تا کی برم | پی چو گم کردند می حیرت برم

مرد را اینجا شکایت شکر شد | کفر ایمان گشت و ایمان کفر شد

شرح گفتا کاری بحث او فتاد | آتشم در خانه و در رخت او فتاد

بود شاهی ماه وشی خورشید فر | داشت چون یوسف یکی زیبا پسر

کس بحسن او پسر در بر نداشت | هیچکس آن حشمت و آن فر نداشت

گر بشب از پرده پیدا آمدی | آفتاب نو بصحرا آمدی

بود درویشی گدایی بی خبر | بر سر وی شد ز عشق آن پسر

قسم از و جز عجز و آشفتن داشت | جانش می شد زهر کس پنداشت

نه ز درویشی هیچکس آگاه بود | نه کسی آنجا شفاعت خواه بود

شاه یکجایی گفت آن شه زاده را | سر بگردان آن ز پا افتاده را

مستمند خویش را آواز ده | بی دل است او دل او را باز ده

هر که او در عشق صادق آمدست | بر سرش معشوق عاشق آمدست

حاجب ایشان گر ز بنود | این بگفت و گو بپا هرگز

نعره زد جان بخشید و ... برد | هم چو شمعی باز خندید و بمرد

سالکان دانند در میدان درد | تا قماش عشق با مردان چه کرد

هرچه کاری بودم و که با ... ختم | جمله در آب سیاه انداختم

قطره‌ای بودم گم شدم در بحر راز | می نیابم این زمان آن قطره باز

بی زبان آمد از آن حضرت جواب | کاینه است این حضرت چون آفتاب

هر که آید خویشتن بیند در او | جان و تن هم جان و تن بیند در او

چون شما سیمرغ اینجا آمدید | سی درین آینه پیدا آمدید

گر چهل پنجاه شصت آیند باز | پرده‌ای بگشایند از خویش باز

هیچکس را دیده بر ما کی رسد | چشم موری بر ثریا

دیده موری که سندان برگرفت | پشه پیلی به دندان

محو او گشتند آخر بر دوام | سایه در خورشید گم شد والسلام

لاجرم اینجا سخن کوتاه شد | رهبر و رهرو نماند و راه شد

چون بدید آن ماه را شاه جهان | من ندانم تا چه گویم بعد از آن

شاه در خاک و بسر در خون نهاد | کس چه داند کین عجایب چون فتاد

شاه چون یافت از فراق او خلاص | هر دو خوش رفتند با ایوان خاص

بعد از آن کس واقف اسرار نیست | زانکه اینجا موضع اظهار نیست

[illegible marginal note]

این کتاب آرایش ایام را — خاص را داده نصیب و عام را

نظم خاصیتی دارد عجیب — زانکه هر دم بیشتر بخشد نصیب

تا نباشد نیز حوالی نمودی — در سخن ننهد قلم بر کاغذی

خالق پروردگارا منعما — پادشاها کارسازا مکرما

قایم مطلق توی اما بذات — ور ز جوانمردی نماید در صفات

شوخی و بی‌شرمی ما درگذار

شوخی ما بی‌حسابی چشم ما ببار ه

[illegible]

[illegible]

هو

اعلم ان النفس الاولى فيه فعليات وتشارات مجمله

بعضها من عالم الامر مثل الروح من امر ربي وبعضها

من عالم الخلق في الصوره انا خلقناكم ثم صورناكم فالحدود والتجدد

انما تطرا البعض منها ثم ان السبب الفاعل في باب السببيه والعليه

انما يتكلم فيه حين يتكلف زوال المعلول لزوال العله كما زوال

السبب المصنع يقتضي زوال المعلول فالبدن باستعداده حامل لامكان وجود الشيء فلا يلزم من زوال الاستعداد

زوال النفس واما انما يلزم من زواله زوالها عنه لا زوالها في حد ذاتها بل تبقى النفس بكمالاتها الاولى

في النشاه الثانيه وبالعدم فاذا زوجت من عالم الخلق الى عالم الامر وصارت وجوده وجودا اخرويا

لا تحتاج الى البدن وزوال البدن لا يضرها وليس حال النفس في اول الحدوث كحالها بعد الاستكمال وانما

يتمسك بمثال الطفل وحاجته الى الثدي ومثال المشيمه لاصطياد الطير فافهم

بالفعل الكمال الاحامل لامكان وجوده بعد العدم او علته فانه لا يمكن ان يوجد بعد العدم او بعد بعد الوجود

وتوهم ان الاحامل لامكان وجوده ولا علته بعد ان يوجد وتحقق فانه لا يمكن ان يوجد بعد الوجود

لاستلزام القول بالاحامل الى الامكان وجوده الباقي كما في زمان وجوده الاول في علته فلا يحتاج الى الرجوع

اذ ربما يتوقف وجوده الباقي على ... فمن ذلك التدبر فافهم

٥٤

برادر عزیز اعظما

[illegible] ... ارادت ... [illegible]

[illegible] ... الحمد لله ... [illegible]

علی الحال ... [illegible]

[illegible] ... [illegible]

علی ... [illegible]

علی الدوام ... [illegible]

علی ... [illegible] ... عبد الله ... [illegible]

بسم الله الرحمن الرحیم

بنام خداوند جان آفرین / حکیم سخن در زبان آفرین
خداوند بخشنده دستگیر / کریم خطابخش پوزش پذیر
بری ذاتش از تهمت ضد و جنس / غنی ملکش از طاعت جن و انس
پرستار امرش همه چیز و کس / بنی آدم و مرغ و مور و مگس
مراورا رسد کبریا و منی / که ملکش قدیمست و ذاتش غنی
ز مشرق بمغرب مه و آفتاب / روان کرد و گسترد گیتی بر آب
دهد نطفه را صورتی چون پری / که کردست بر آب صورتگری

کریم السجایا جمیل الشیم / نبی البرایا شفیع الامم
امام رسل پیشوای سبیل / امین خدا مهبط جبرئیل
کلیمی که چرخ فلک طور اوست / همه نورها پرتو نور اوست
چو عزمش براهیخت شمشیر کین / بمعجز میان قمر زد دو نیم
شبی برگذشت از فلک برگذشت / بتمکین و جاه از ملک درگذشت
چنان گرم در تیه قدرت براند / که در سدره جبرئیل ازو بازماند

بگفتا فراتر مجالم نماند / بماندم که نیروی بالم نماند
اگر یکسر موی برتر پرم / فروغ تجلی بسوزد پرم
محالست سعدی که راه صفا / توان رفت جز در پی مصطفی

بلند آسمان پیش قدرت خجل / تو مخلوق و آدم هنوز آب و گل
تو اصل وجود آمدی از نخست / دگر هر چه موجود شد فرع تست

در اقصای عالم بگشتم بسی / بسر بردم ایام با هر کسی
تمتع بهر گوشه یافتم / ز هر خرمنی خوشه یافتم
چو پاکان شیراز خاکی نهاد / ندیدم که رحمت برین خاک باد
تولای مردان این پاک بوم / برانگیختم خاطر از شام و روم
دریغ آمدم زان همه بوستان / تهیدست رفتن سوی دوستان
مرا گر تهی بود ازان قند دست / سخنهای شیرین‌تر از قند هست
الا ای خردمند فرخنده خوی / خردمند نشنیده‌ام عیب جوی
نیازم بس پایهٔ فضل خویش / بدریوزه آورده‌ام دست پیش
چو بیتی پسند آیدت از هزار / بمردی که دست از تعنت بدار
همانا که در پارس انشای من / چو مشکست بی قیمت اندر ختن
چو بانگ دهل هولم از دور بود / بغیبت درم عیب مستور بود
گل آورد سعدی سوی بوستان / بشوخی و فلفل بهندوستان

الا تا نپیچی سر از عدل و رای / که مردم ز دستت نپیچند پای
خرابی کند مرد شمشیر زن / نه چندانکه دود دل پیوه زن

بهیکل قوی چون تن آور درخت ولیکن فرو مانده بی برگ و لخت
دو صد رقعه بالای هم دوخته چو حراق و خود در میان سوخته
در آمد بایوان شاهنشهی که بخت جوان باد و دولت رهی
سخن راند و دامان گوهر فشاند بنوعی که شاه آستینی برفشاند
ملک تا دل خویش در گفت و گوی که دست وزارت سپارد بدوی
ولیکن بتدریج تا انجمن بسستی نخندند بر رای من
نظر کن چو سوفار داری شکست نه آنگه که پرتاب کردی ز شست
چو یوسف کسی در صلاح و تمیز بسالی باید که گردد عزیز
نکوسیرتش دید و روشن قیاس سخن سنج و مقدار مردم شناس
برای از بزرگان مهش دید و بیش نشاندش زبر دست دستور خویش
چنان حکمت و معرفت کار بست که از امر و نهیش درونی نخست
از روشن دلش ملک پرنور گرفت و زیرکهن را غم نو گرفت
ملک را دو خورشید پیکر غلام بسر بر کمر بسته بودی مدام
دو پاکیزه جوهر چو حور و پری چو خورشید و ماه از سه دیگری
دو صورت که گفتی یکی هست و بس نموده در آیینه همتای خویش
سخنهای دانای شیرین سخن گرفت اندر آن هر دو شمشاد بن
در ایشان اثر کرد میل بشر نه میلی چو کوتاه بینان بشر
چو خواهی که قدرت بماند بلند دل ای خواجه در ساده رویان مبند

چو دیدار پدیدار کردی دلیر نکردی چو مشتی از دجله وزیر اندرین شمه راه برد که این حکایت پیش شاه برد که دیدم که با بندگانش سر است خیانت پسندد و شهوت پرست

بناخوب تر صورتی شرح داد | که بدمرد را روی نیکی مباد
ملک را همین راز پوشیده داشت | که قول حکیمان نپوشیده داشت
نظر کرد پوشیده در کار مرد | خلل دید در کار هشیار مرد
که ناگه نظر زی یکی بنده کرد | پری چهره در زیر لب خنده کرد
دو کس را که باهم بود جان و هوش | حکایت کنانند و لبها خموش
ملک را گمان بدی راست شد | ز سودا ابروی خشمگین خواست شد
هم از حسن تدبیر و رای تمام | بآهستگی گفتش ای نیک نام
گمان بردمت زیرک و هوشمند | ندانستمت خیره و ناپسند
چنین مرتفع پایه جای تو نیست | گناه از من آمد خطای تو نیست
برآورد سر مرد بسیار دان | چنین گفت با خسرو کاردان
وزیری که جاه من آبش بریخت | بهر سنگ باید ز مکرش گریخت
چو حرفم برآمد درست از قلم | مرا از همه حرف گیران چه غم
درین نکته هست اگر بشنوی | که عمرت فزون باد و دولت قوی
نه بینی که درویش بی دستگاه | بحسرت کند در توانگر نگاه
مرا دستگاه جوانی برفت | بلهو و لعب زندگانی برفت
ز دیدار اینان ندارم شکیب | که سرمایه داران حسنند و زیب
مرا همچنین چهره گلفام بود | بلورینم از خوبی اندام بود
دو رسته درم در دهان داشت جای | چو دیواری از خشت سیمین بپای

کنونم نگه کن بوقت سخن · بیفتاده یک یک چو سور کهن · مرا همچنین حد شتر یک بود · قبا در بر از نازکی تنگ بود · در اینان بحیرت چو اینگرم · که عمر تلف کرده یاد آورم

نکونام را جاه و تشریف و مال
بیفزود و بدگوی را گوشمال

نگویم چو جنگ آوری پای دار
چو خشم آیدت عقل بر جای دار

تحمل کند هر کرا عقل هست
نه عقلی که خشمش کند زیر دست

ندیدم چنین دیو زیر فلک
که از وی گریزند چندین ملک

نکو جای از سلطنت بیش هست
که ایمن تر از ملک درویش

تهی دست تشویش نانی خورد
ملک غم بمقدار جهانی خورد

گدا را چو حاصل شود نان شام
چنان خوش بخسبد که سلطان شام

نه هر آدمی زاده از دد بهست
که دد ز آدمی زاده بد بهست

بهست از دد انسان صاحب خرد
نه انسان که در مردم افتد چو دد

چو انسان نداند بجز خورد و خواب
کدامش فضیلت بود بر دواب

مزن بانگ بر شیرمردان درشت
چو با کودکان بر نیایی بمشت

غم زیردستان بخور زینهار
بترس از زبردستی روزگار

جهان ای پسر ملک جاوید نیست
ز دنیی وفاداری امید نیست

نه بر باد رفتی سحرگاه و شام
سریر سلیمان علیه السلام

به آخر ندیدی که بر باد رفت
خنک آنکه با دانش و داد رفت

کنونت که دست است خاری بکن
دگر کی برآری تو دست از کفن

بتابد بسی ماه و پروین و هور
که سر بر نداری ز بالین گور

چنین است گردیدن روزگار
سبک سیر و بدعهد و ناپایدار

[illegible]

زن از مرد موذی به بسیار به / سگ از مردم مردم آزار به
اگر بار زاید زن باردار / به از آدمی زاده دیوسار
ز دشمن شنیدست خود که دوست / هر آنکه از تو بیند بخشم نکوست
ترش روی بهتر کند سرزنش / که یاران خوش طبع شیرین منش
چو دور خلافت به مامون رسید / یکی ماه پیکر کنیزک خرید
بچهر آفتابی بتن گلبنی / بعقل خردمند بازی کنی
برابروی عابد فریبش خضاب / چو قوس قزح بود بر آفتاب
شب خلوت آن لعبت حور زاد / مگر تن در آغوش مامون نداد
برو گفت مامون که ای ماه روی / چه بد دیدی از من یکی باز گوی
بگفت ار کشی ور شکافی سرم / ز بوی دهانت برنج اندرم
کشد تیغ پیکار و تیر ستم / به یکبار و بوی دهن دم بدم
دلش گرچه در حال از او رنجه شد / دوا کرد و خوشبوی چون غنچه شد
هر آنکس که عیبش نگویند پیش / هنر داند از جاهلی عیب خویش
چه خوش گفت یک روز دارو فروش / شفا بایدت داروی تلخ نوش
اگر شربتی بایدت سودمند / ز سعدی ستان داروی تلخ پند
به پرویزن معرفت بیخته / به شهد عبارت برآمیخته
یکی مشت زن بخت و روزی نداشت / نه اسباب شامش مهیا نه چاشت
ز جور شکم گل کشیدی به پشت / که روزی محالست خوردن بمشت

کهش جنگ با عالم خیر کیش که از بخت شوریده دیدش ترش که از دیدنش شیرین حلق فروی شدی آب مجلس خلق کسان شهد نوشند و مرغ و بره و از روی نانش ...

گر انصاف پرسی نه نیکوست این / بهانه مکن گربه را پوستین
چه بودی که پایم درین کار گل / بگنجی فرو رفتی از کام دل
شنیدم که روزی زمین می‌شکافت / عظام زنخدان پوسیده یافت
بخاک اندرش عقد بگسیخته / گهرهای دندان فرو ریخته
دهان بی‌زبان پند میگفت باز / که ای خواجه با بینوایی بساز
چو اینست حال دهن زیر گل / شکر خورده انگار یا خون دل
همان لحظه کش خاطرش روی داد / غم از خاطرش رخت یکسو نهاد
مکن تکیه بر جاه و مال و حشم / که پیش از تو بودست و بعد از تو هم
در تربیت با شغله کنش علوم / که ضایع شود تخم در شوره بوم
یکی خصلتی دارد ای نیک بخت / که در موم گیرد نه در سنگ سخت
چو با شغله گوئی بلطف و خوشی / فزون گرددش کبر و گردنکشی
ز تدبیر پیر کهن بر مگرد / که کار آزموده بود سالخورد
درآرند بنیاد رویین ز جای / جوانان بشمشیر و پیران برای
مترس از جوانان شمشیر زن / حذر کن ز پیران بسیار فن
برای جهان دیدگان کار کن / که صید آزموده است گرگ کهن
قلم زن نگه دار و شمشیر زن / نه مطرب که مردی نیاید ز زن
بجد در و خانه پرداز باش / جوانمرد و دینی براند از باش
خورند آنکه خیرش برآید ز دست / به از ضایم الدهر دنیی پرست

که سفله خداوند هستی مباد / جوانمرد را تنگدستی مباد

تن مرده و زنده دل زیر گل / به از عالم زنده مرده دل

بسا زورمندا که افتاد سخت / بس افتاده را یاوری کرد بخت

کدامعه که با جاه و ملکی شود / چو بیدق که ناگاه فرزین شود

خداوند خرمن زیان میکند / که با خوشه‌چین سرگرانی کند

دل زیردستان نباید شکست / مبادا که روزی شوی زیردست

چه خوش گفت فردوسی پاک‌زاد / که رحمت بران تربت پاک باد

میازار موری که دانه‌کشست / که جان دارد و جان شیرین خوشست

سیاه اندرون باشد و سنگدل / که خواهد که موری شود تنگدل

گرفتم ز تو ناتوان تر بسیست / توانا تر از تو هم آخر کسیست

کرم ورزد آن سر که مغزی دروست / که دون همتانند بی مغز پوست

بدی را بدی سهل باشد جزا / اگر مردی احسن الی من اسا

جهانسوز را کشته بهتر خراب / یکی به در آتش که خلقی در آب

چه نیکو زده است این مثل پیر ده / ستور لگدزن گران بار به

بنائی که محکم ندارد اساس / بلندش مکن ور کنی زو هراس

چو گربه نوازی کبوتر برد / چو فربه کنی گرگ یوسف درد

از ابلیس هرگز نیاید سجود / نزاید ز بدگهر نکویی وجود

بداندیش را جاه و فرصت مده / عدو در چه و دیو در شیشه به

خوش عیشی که بسیار آن بر هواست / چو فتنه انگیز و فرمان رواست

[illegible]

به یک نعره قومی ز جا برکنند / به یک ناله شهری به هم برزنند
چو بادند پنهان و چالاک رو / چو سنگند خاموش و تسبیح گو
چنان فتنه بر حسن صورت نگار / که با حسن صورت ندارند کار
ندادند صاحبدلان دل به پوست / وگر ابلهی داد بی مغز اوست
می صرف وحدت کسی نوش کرد / که دنیی و عقبی فراموش کرد
مرا خود ز سر مست چندان خبر / که تیغت بر تارکم یا تبر
مکن یاری ناشکیبا عتیب / که در عشق صورت نبندد شکیب
یکی را که سر خوش بود با یکی / نیازارد از وی بهر اندکی
مرا با وجود تو هستی نماند / بیاد توام خودپرستی نماند
اگر جرم بینی مکن عیب من / توئی سر برآورده از جیب من
پراگنده کانند زیر فلک / که هم دد توان خواندشان هم ملک
که آسوده در گوشهٔ خرقه دوز / که آشفته در مجلس خرقه سوز
تهی دست مردان پر حوصله / بیابان نوردان بی قافله
ندارند چشم از خلایق پسند / که ایشان پسندیدهٔ حق بسند
عزیزان پوشیده از چشم خلق / نه زنارداران پوشیده دلق
بخود سر فرو برده همچون صدف / نه مانند دریا برآورده کف
گر از چشم عقلت از ایشان کمی / که دیوند در جامهٔ آدمی
نه مردم همین استخوانند و پوست / نه هر سر که بینند مغزی در اوست
نه سلطان خریدار هر بنده ایست / نه در زیر هر ژنده زنده ایست

ندیم دانه آتش شعله سامان بریز / بآواز مرغی بنالد فقیر
چو شوریدگان می پرستی کنند / بآواز دولاب مستی کنند
گشاید دری بر دل از واردات / فشانند سر دست بر کاینات
جلالش بود رقص بر پای دوست / که هر استینش جاجای در روست
گر کف پروانه را کای حقیر / برو دوستی در خور خویش گیر
رهی رو که بینی طریق رجا / تو و مهر شمع از کجا تا بجا
سمندر نه گرد آتش بگرد / که مردانگی باید آنگه نبرد
بنگرگی که پروانه سوزناک / چه گفت ای عجب گر بسوزم چه باک
مرا چون خلیل آتش در دلست / که پنداری این شعله بر من گلست
نه خود را بر آتش بخود میزنم / که زنجیر شوقست در گردنم
نه آن میکند یار در شاهدی / که با وی توان گفتن از زاهدی
یکی قطره باران ز ابری چکید / خجل شد چو پهنای دریا بدید
که جائی که دریاست من کیستم / گر او هست حقا که من نیستم
سپهرش بجائی رساند کار / که شد نامور لولوی شاهوار
بلندی از آن یافت کو پست شد / در نیستی کوفت تا هست شد
گرگو بخو ندارد نظیر / باندک دل آزار ترکش بگیر
توان از گلی دل بپرداختن / که دانه که با او توان ساختن

[illegible]

بیا عقل را زور آور چه دست | که سودای عشقش کند زیر دست
چو زر عقل را تا شود عشق چیر | همان بچه آهوی است و شیر
چو عشق آید از عقل دیگر مگوی | که در دست چوگان اسیرست گوی
دلیری سیه نامه سنگ دل | ز نا پاکی ابلیس از روی خجل
ترش خانه از عقل دار احتشام | شکم فربه از لقمهای حرام
زنا پاک هوشمندگان راست رد | نه گوش هم مردم نصیحت شنو
خلایق چو ساکت از روی نفور | نه پایان بهم حجبه نو زد دور
سیه نامه چندان تنعم براند | که در نامه جای نوشتن نماند
تفاوت کند هرگز آب زلال | گرش کوزه زرین بود یا سفال
خرد باید اندر سر مرد و مغز | نباید مرا چون تو دستار نغز
کس از سر بزرگی نباشد بچیز | کدو سر بزرگست و بی مغز نیز
بصورت کسانی که مردم وشند | چو صورت همان به که دم درکشند
بقدر هنر جست باید محل | بلندی و نحسی مکن چون زحل
حلی را همان قدر باشد که هست | اگر در میان شقایق نشست
نه منعم بمال از کسی بهترست | خر ار جل اطلس بپوشد خرست
نصیحت گر آمد بر ایوان شاه | نگه کرد در صفه بارگاه
یکی غایب از خود یکی نیم مست | یکی شعر گویان صراحی بدست

زیکسو برآورده مطرب خروش | ز دیگر سو آواز ساقی که نوش
نبود از ندیمان گردن فراز | بجز نرگس آنجا کسی دیده باز
حریفان خراب از می لعل رنگ | سر چنگی از خواب در بر چو چنگ

بفرمود در هم شکستند خرد — مبدل شد آن عیش صافی بدرد
بسی خانه در سنگ بردن زدند — کدو را نشاندند و گردن زدند
خم آتشی خمره ماهی بود — در آن فتنه دختر بینداخت بود
شکم تا بنافش دریدند مشک — قدح را بر او چشم خونین پر اشک
بفرمود تا سنگ صحن سرای — بکندند و کردند نو باز جای
که گلگونهٔ خمر یاقوت فام — بشستن نمی‌شد ز روی رخام
عجب نیست بالوعه گر شد خراب — که خورد اندر آن روز چندان شراب
دگر هر که بربط گرفتی بکف — قفا خوردی از دست مردم چو دف
پدر بارها گفته بودش بهول — که شایسته رو باش و پاکیزه قول
چو سندان کسی سخت رویی نکرد — که چالیک تادیب بر سر نخورد
شکرخنده‌ای انگبین میفروخت — که دلها ز شیرینیش میبسوخت
نباتی کمر بسته چون نیشکر — برو مشتری از مگس بیشتر
گرانی نظر کرد در کار او — حسد برد بر روز بازار او
دگر روز شد گرد عالم دوان — عسل بر سر و سرکه بر ابروان
زنش گفت بازی کنان شوی را — شکر زشت باشد ترش روی را
بدوزخ برد مرد را خوی زشت — که اخلاق نیک آمدست از بهشت
برو آب گرم از لب جوی خور — نه جلاب سرد ترش روی خور
حرامت بود نان آن کس چشید — که چون سفره ابرو بهم درکشید

[illegible]

کسی در قفا غیبت من کرد و خفت — بتر زان قرینی که آورد و گفت
یکی تیری افکند و در ره فتاد — وجودم نیازرد و رنجم نداد
گر این پادشاهان گردن فراز — که در لهو و عیش اند با کام و ناز
درآیند با عاجزان در بهشت — من از گور سر برندارم ز خشت
ترا کی بود چون چراغ التهاب — که از خود پری همچو قندیل از آب
وجودی دهد روشنائی بجمع — که سوزیش در سینه باشد چو شمع
ز دعوی پری زان تهی میروی — تهی آی تا پر ز معنی شوی
گرانی که دشمن گوید مرنج — دگر نیستی گو برو باد سنج
تو نیکو روش باش تا بدسگال — به نقص تو گفتن نیابد مجال
بچشم کسان در نیاید کسی — که از خود بزرگی نماید بسی
اگر مشک خالص تو داری مگوی — گر هست خود فاش گردد ببوی
مگو تا بگویند شکرت هزار — چو خود گفتی از کس توقع مدار
یکی خوب کردار خوش خوی بود — که بدسیرتان را نکوگوی بود
بخوابش کسی دید چون در گذشت — که باری حکایت کن از سرگذشت
دهان بخنده چو گل باز کرد — چو بلبل بصوت خوش آغاز کرد
که بر من نگیرند سختی بسی — که من سخت نگرفتمی با کسی
ازین خاکدان بنده‌ای پاک شد — که در پای کمتر کسی خاک شد

بسی بر نیاید که خاکش خورد — دگر باره بادش بعالم برد
نگهبان گلستان معنی شگفت — بر او صبح بلبل چنین خوش بگفت
سعادت ببخشایش داورست — نه در چنگ و بازوی زورآورست
چو نتوان بر افلاک دست آختن — ضرورست با گردشش ساختن
گرت زندگانی نبشتست دیر — نه مارت گزاید نه شمشیر و تیر
وگر در حیاتت نماندست بهر — چنانت کشد نوشدارو که زهر
مرا کیدم از دست نگذاشتی — که با راست طبعان سری داشتی
نه دانا بسعی از اجل جان برد — نه نادان بناساز خوردن بمرد
نکردند در دست من اختیار — که در خویشتن را کنم بختیار
چو دست قضا زشت رویت سرشت — مینداي گلگونه بر روی زشت
نیاید نکوکاری از بدرگان — محالست دوزندگی از سگان
همه فیلسوفان یونان و روم — ندانند کرد انگبین از زقوم
توان پاک کردن ز زنگ آینه — ولیکن نیاید ز سنگ آینه
بکوشش نروید گل از شاخ بید — نه زنگی بگرمابه گردد سپید
اجل چون بخونش برآورد دست — قضا چشم باریک بینش ببست
در آبی که پیدا نگردد کنار — غرور شناور نیاید بکار
چه خوش گفت شاگرد منسوج باف — چو عنقا برآورد و پیل و زراف
مرا صورتی بر نیاید ز دست — که نقشش معلم ز بالا نبست

[illegible]

با ندارد نابود باید بود ... خجالت نبرد آنکه ننمود و بود
اگر کوته‌ای پای چوبین مبند ... که در چشم طفلان نمائی بلند
نکوسیرت بی تکلف برون ... به از نیکنام خراب اندرون
همان به گر آبستن گوهری ... که همچون صدف سر بخود در بری
خدا را ندانست و طاعت نکرد ... که بر بخت و روزی قناعت نکرد
خردمند مردم هنر پرورند ... که تن پروران از هنر لاغرند
خور و خواب تنها طریق دد است ... برین بودن آیین نابخرد است
خنک نیکبختی که در گوشه‌ای ... بدست آرد از معرفت توشه‌ای
باوج فلک می پرد جره باز ... که در شهر شد بسته بند و آز
گرش دامن از چنگ شهوت رها ... کنی رفت تا سدرة المنتهی
بکم کردن از عادت خویش خورد ... توان خویشتن را ملک خوی کرد
درون جای قوتست و ذکر و نفس ... تو پنداری از بهر نانست و بس
ندارند تن پروران آگهی ... که پر معده باشد ز حکمت تهی
دو چشم و شکم پر نگردد به هیچ ... تهی بهتر این روده پیچ پیچ
چو دوزخ که سیرش کنند از وقید ... دگر بانگ دارد که هل من مزید
مپندار هیچ سرکه خود خوری ... که جور خداوند حلوا بری
قناعت کن ای نفس بر اندکی ... که سلطان و درویش بینی یکی

[illegible]

مگر از تنعم شکیبا شوی … وگر نه ضرورت به درها شوی
طمع آبروی توقر بریخت … ز بهر دو جو دامنی در بریخت
چو سیراب خواهی شدن ز آب جوی … چرا ریزی از بهر برف آبروی
کسی را که درج طمع در نوشت … نباید بکس عبد و خادم نوشت
توقع براند ز هر مجلست … بران از خودش تا نراند کست
مرو از پی هرچه دل خواهدت … که تمکین تن نور جان کاهدت
برو اندرونی بدست آر پاک … شکم پر نخواهد شد الا بخاک
گر آزاده بر زمین خسب و بس … مکن بهر قالی زمین بوس کس

ح
یکی گربه در خانهٔ زال بود … که برگشته ایام و بدحال بود
دوان شد بمهمان سرای امیر … غلامان سلطان زدندش به تیر
دوان خونش از استخوان میچکید … همی گفت و از هول جان میدوید
اگر جستم از دست این تیرزن … من و موش و ویرانهٔ پیرزن
نیرزد عسل جان من زخم نیش … قناعت نکوتر بدوشاب خویش
خداوند از آن بنده خرسند نیست … که راضی بقسم خداوند نیست
خبر ده بدرویش سلطان پرست … که سلطان ز درویش مسکین‌ترست
گدا را کند یک درم سیم سیر … فریدون بملک عجم نیم سیر
نگهبانی ملک و دولت بلاست … گدا پادشاهست و نامش گداست

[illegible]

مپندار اگر سفله قارون شود
که طبع لئیمش دگرگون شود

وگر در نیابد کرم پیشه نان
نهادش توانگر بود همچنان

به بخشندگی کوش کآب روان
به سیلش مدد میرسد ز آسمان

گر از جاه و دولت بیفتد لئیم
دگر باره نادر شود مستقیم

اگر قیمتی گوهری غم مدار
که ضایع نگرداندت روزگار

کلوخ ار چه افتاده بینی براه
نه بینی که در وی کند کس نگاه

وگر خورده زر ز دندان گاز
بیفتد بشمعش بجویند باز

برون میکنند آبگینه ز سنگ
کجا ماند آیینه در زیر زنگ

پسندیده و نغز باید خصال
که گاه آید و گه رود جاه و مال

تو با دشمن نفس همخانه
چه در بند پیکار بیگانه

کسی را که حق تو در تنمی ندارد غمی
که با خویشتن بر نیاید همی

وجود تو شهریست پر نیک و بد
تو سلطان و دستور دانا خرد

همانا که دونان گردن فراز
درین شهر کبرند و سودای آز

ترا شهوت و حرص و کین و حسد
چو پا در رکابست و جان در جسد

زبان درکش ای مرد بسیار دان
که فردا قلم نیست بر بی زبان

صدف وار عزلت نشینان راز
زبان جز بلؤلؤ نکردند باز

تأمل کنان در خطا و صواب
به از ژاژخایان حاضر جواب

کمالست در نفس انسان سخن
تو خود را بگفتار ناقص مکن

نه هرگز کم افتد خروش و خجل
جوی مشک بهتر که یک توده گل

اگر عالمی هیبت خود مبر / وگر جاهلی پرده خود مدر
تو سر دل خویشتن منمای زود / که هرگه که خواهی توانی نمود
بهایم خموشند و گویا بشر / پراکنده گوی از بهایم بتر
چو مردم سخن گفت باید بهوش / وگرنه شدن چون بهایم خموش
سراسیمه گوید سخن بر گزاف / چو طنبور بی مغز بسیار لاف
اگر هست مرد از هنر بهره ور / هنر خود بگوید نه صاحب هنر
بسوگند گفتن که زر مغربیست / چه حاجت محک خود بگوید که چیست
مکن عیب خلق ای خردمند فاش / بعیب خود از خلق مشغول باش
نگو ای که باشی چو حرف روی پیش / چو چنگ ای برادر سرانداز پیش
زبان درکش ار عقل داری و هوش / چو سعدی سخن گوی ورنه خموش
به بد گفتن خلق چون دم زدی / چنان دان که در پوستین خودی
چو سعدی کسی ذوق خلوت چشید / که از هر دو عالم زبان درکشید
برو بی نوبت بزن بر درت / چو یاری موافق بود در برت
گر آفاق نه آکار در مجانه دوست / خدا را برحمت نظر سوی اوست
کسی برگرفت از جهان کام دل / که یکدل بود با وی آرام دل
نشاید هوس باختن با گلی / که هر بامدادش بود بلبلی
چو خود را بهر مجلسی شمع کرد / تو دیگر چو پروانه گردش مگرد
بسا دل فریبا چو حور بهشت / کزان روی دیگر چو دیو زشت
نخا پیست هر سطر زنی کتیب / فروشسته بر عارض دلفریب

[illegible]

تو روی از پرستیدن حق مپیچ ... بهل تا بگیرند خلقت بهیچ
چو راضی شد از بنده یزدان پاک ... گر اینها نگردند راضی چه باک
یکی را که فضلست و فرهنگ و رای ... گر افتد ز عصمت بلغزد ز جای
بیک خرده مپسند بر وی جفا ... بزرگان چه گفتند خذ ما صفا
گر از شخص خوبی بود در زشت ... نه بینند ز طاوس جز پای زشت
بود خار و گل با هم ای هوشمند ... چه در بند خاری تو گلدسته بند
نکوکاری از مردم نیک رای ... یکی را بده می‌نویسد خدای
تو نیز ای عجب هر کرا یک هنر ... ببینی ز ده عیبش اندر گذر
نه یک عیب او را بر انگشت پیچ ... جهانی فضیلت برآور بهیچ
ندانی کسی قدر روز خوشی ... مگر روزی افتد بسختی کشی
سلیمی که یکچند نالان نخفت ... خداوند را شکر نعمت نگفت
چو مردانه رو باشی و تیزپای ... بشکرانه با کندپایان بپای
به پیر کهن بر ببخش ای جوان ... توانا کند رحم بر ناتوان
چه دانند جیحونیان قدر آب ... ز واماندگان پرس در آفتاب
ترا شب بعیش و طرب میرود ... چه دانی که بر ما چه شب میرود
بدارای خداوند زورق در آب ... که بیچارگان را گذشت از سر آب
نکن ناله بر بینوائی بسی ... چو بینی ز خود ناتوان تر کسی
نگر تا قضا از کی سیر کرد ... که کوری بود تکیه بر غیر کرد

مزاجت تر و خشک و گرمست و سرد
مرکب ازین چار طبع است مرد

یکی زین چو بر دیگری یافت دست
ترازوی عدل طبیعت شکست

درایشان نه بندد دل اهل شناخت
که پیوسته با هم نخواهند ساخت

توانائی تن مدان از خورش
که لطف حقت میدهد پرورش

در معرفت دیدهٔ آدمیست
که بگشوده بر آسمان و زمیست

بحکمت زبان داد و گوش آفرید
که باشند صندوق دل را کلید

اگر نه زبان قصه برداشتی
کسی از سر دل کی خبر داشتی

وگر نیستی سعی جاسوس گوش
خبر کی رسیدی بسلطان هوش

مرا لفظ شیرین خواننده داد
ترا سمع و ادراک داننده داد

مدام این دو چون حاجبان بر درند
ز سلطان بسلطان خبر میدهند

چه اندیشی از خود که فعلم نکوست
از آن در نگه کن که توفیق اوست

برد بوستانبان بایوان شاه
بتحفه ثمر هم ز بستان شاه

در خیر بازست و طاعت ولیک
نه هر کس تواناست بر فعل نیک

کلید قدر نیست در دست کس
توانای مطلق خدایست و بس

چو در غیب نیکو نهادی سرشت
نیاید ز خوی تو کردار زشت

ز زنبور کرد این حلاوت پدید
همانکس که در مار زهر آفرید

شبی در جوانی و طیب نعم
جوانان نشستیم چندی بهم

چو بلبل سرایان چو گل تازه روی
ز شوخی در افکنده غلغل بکوی

یکی سر برآر از گریبان غم | به آرام دل با جوانان بچم
برآورد سر سالخورد از نهفت | جوابش نگر تا چه پیرانه گفت
چو باد خزان در گلستان وزد | چمیدن درخت جوان را سزد
نزیبد مرا با جوانان چمید | که بر عارضم صبح پیری دمید
شما راست نوبت بر این خوان نشست | که ما از تنعم بشستیم دست
مرا برف باریده بر پر زاغ | نزیبد چو بلبل تماشای باغ
کند جلوه طاوس صاحب جمال | چه میخواهی از باز برکنده بال
مرا غله تنگ اندر آمد درو | شما را کنون میدمد سبزه نو
مرا تکیه جان پدر بر عصاست | دگر تکیه بر زندگانی خطاست
گل سرخ رویم نگر زر ناب | فرو رفت چون زرد شد آفتاب
هوس پختن از کودک ناتمام | چنان زشت نبود که از پیر خام
مرا می بباید چو طفلان گریست | ز شرم گناهان نه طفلانه زیست
نکو گفت لقمان که نازیستن | به از عمرها در خطا زیستن
کهنسالی آمد بر طبیب | ز نالیدنش تا بمردن قریب
که دستم برگ برنه ای نیک رای | که پایم همی برنیاید ز جای
بدان ماند این قامت خفته ام | که گوئی بگل در فرو رفته ام
برو گفت دست از جهان برگسل | که پایت قیامت برآید ز گل
نشاط جوانان ز پیران مجوی | که آب روان باز ناید بجوی

بسبزه کجا تازه گردد دلم | که سبزه بخواهد دمید از گلم
تفرج کنان در هوا و هوس | گذشتیم بر خاک بسیار کس
کسانی که از ما بغیب اندرند | بیایند و بر خاک ما بگذرند
دریغا که فصل جوانی گذشت | بلهو و لعب شادمانی گذشت
دریغا چنان روح پرور زمان | که بگذشت بر ما چو باد وزان
ز سودای آن پوشم و این خورم | نپرداختم تا غم دین خورم
در آن روز از قدر نشناختم | بدانستم اکنون که در باختم
قضا روزگاری ز من در ربود | که هر روز از آن شب قدر بود
چه کوشش کند پیر خر زیر بار | تو می‌رو که بر باد پایی سوار
شکسته قدح گر ببندند چست | نیاورد خواهد بهای درست
کنون کاوفتادت بغفلت ز دست | طریقی ندارد مگر باز بست
که گفتت بجیحون درانداز تن | چو افتاد هم دست و پایی بزن
بغفلت بدادی ز دست آب پاک | چه چاره کنون جز تیمم بخاک
چو از چابکان در دویدن گرو | نبردی هم افتان و خیزان برو
شبی اندر بیابان فید | فرو بست پای دویدن بقید
شتربانی آمد بهول و ستیز | زمام شتر بر سرم زد که خیز
مگر دل نهادی بمردن ز پس | که برمی‌نخیزی ببانگ جرس
مرا همچو تو خواب خوش در سر است | ولیکن بیابان به پیش اندر است

تو گر خواب نوشین ببانگ رحیل | نخیزی دگر کی رسی بر سبیل
دریغا که بگذشت عمر عزیز | بخواهد گذشت این دمی چند نیز
گذشت آنچه در ناصوابی گذشت | ور این نیز هم در نیابی گذشت

گر از چشم غفلت شود پر ز گور | کنون کن که چشمت نخوردست مور
نه پیوسته باشد روان در بدن | نه همواره گردد زبان در دهن
غنیمت شمار این گرامی نفس | که بی مرغ قیمت ندارد قفس
مکن عمر ضایع به افسوس و حیف | که فرصت عزیز است والوقت سیف
نشستی به جای دگر کس بسی | نشیند به جای تو آخر کسی
اگر پهلوانی و گر تیغ زن | نخواهی بدر بردن الا کفن
ترا زین چنان بود دست زور | که پایت نرفتست در ریگ گور
منه دل برین سالخورده مکان | که گنبد نپاید برو گردکان
چو دی رفت و فردا نیامد بدست | حساب از همین یک نفس کن که هست
دو بیتم جگر کرد روزی کباب | که می‌گفت گوینده‌ای با رباب
دریغا که بی ما بسی روزگار | بروید گل و بشکفد نوبهار
بسی تیر و دیماه و اردیبهشت | بیاید که ما خاک باشیم و خشت
چه بندی دری خشت زرین دلت | که یکروز خشتی کنند از گلت
طمع را چندان دهانست باز | که بازش نشیند بیک لقمه آز
غبار هوا چشم عقلت بدوخت | سموم هوس کشت عمرت بسوخت
بکن سرمهٔ غفلت از چشم پاک | که فردا شوی سرمه در چشم خاک
تن ما شود نیز روزی چنان | که بر وی بسوزد دل دشمنان
مگر در دل دوست رحم آیدم | چو بیند که دشمن ببخشایدم

[illegible]

برین خاک چندان صبا بگذرد
که هر ذره از ما بجایی برد

خبر داری ای استخوانی قفس
که جان تو مرغیست نامش نفس

چو مرغ از قفس رفت و بگسست قید
دگر ره نگردد بسعی تو صید

نگه دار فرصت که عالم دمیست
دمی پیش دانا به از عالمیست

پس از ما همی گل دمد بوستان
نشینند با یکدگر دوستان

چرا دل برین کاروانگه نهیم
که یاران برفتند و ما بر رهیم

دل اندر دلارام دنیا مبند
که ننشست با کس که دل برنکند

قیامت که نیکان باعلی رسند
ز قعر ثری بر ثریا رسند

ترا خود بماند سر از ننگ پیش
که گردت برآید عملهای خویش

یکی دامن از گرد زلت بشوی
که ناگه ز بالا ببندند جوی

مگو مرغ دولت ز قیدم بجست
هنوزش سر رشته داری بدست

وگر دیر شد گرم رو باش و چست
هنوزش سر رشته داری بدست

ز دیر آمدن غم ندارد درست

مخسب ای گنه کرده خفته خیز
بعذر گناه آب چشمی بریز

بکن با فرومایه مردم نشست
چو کردی ز هیبت فرو شوی دست

بفتراک پاکان درآویز چنگ
که عارف ندارد ز دریوزه ننگ

مریدان بقوت ز طفلان کمند
مشایخ چو دیوار مستحکمند

بیاموز رفتار از آن طفل خرد
که چون استعانت بدیوار برد

برو خوشه چین باش سعدی صفت
که گرد آوری خرمن معرفت

[illegible]

[illegible]

گر آینه از آه گردد سیاه   شود روشن آینهٔ دل به آه

هنوز از سر صلح داری چه بیم   در عذرخواهان نبندد کریم

اگر بنده‌ای دست حاجت برآر   وگر شرمسار آب حسرت ببار

نیامد بدین در کسی عذرخواه   که سیل ندامت نشستش گناه

نریزد خدا آبروی کسی   که ریزد گناه آب چشمش بسی

درین باغ سروی نیامد بلند   که باد اجل بیخش از بن نکند

عجب نیست بر خاک اگر گل شکفت   که چندین گل اندام در خاک خفت

بر آن خورد سعدی که بیخی نشاند   کس برد خرمن که تخمی فشاند

بیا تا برآریم دستی ز دل   که نتوان برآورد فردا ز گل

بفصل خزان در نبینی درخت   که بی برگ ماند ز سرمای سخت

برآرد تهی دستهای نیاز   ز رحمت نگردد تهیدست باز

قضا خلعتی نامدارش دهد   قدر میوه در کنارش نهد

همه طاعت آرند و مسکین نیاز   بیا تا بدرگاه مسکین نواز

چو شاخ برهنه برآریم دست   که بی برگ ازین بیش نتوان نشست

کریما برزق تو پرورده‌ایم   بانعام عام تو خو کرده‌ایم

عزیزی و خواری تو بخشی و بس   عزیز تو خواری نبیند ز کس

دهـ ـــــــــــــــــــــــ الاولاد

بسم الله الرحمن الرحيم

اعلموا ايها الاخوان ايدكم الله وايانا بروح منه ان الحكما قد اكثروا القول
في فنون العلم وطرق المعارف وغرايب الحكم من الالٰهيات والرياضيات والطبيعيات
ولكن بعض تلك العلوم والمعارف الطف من بعض وقد عملنا في كل فن منها رسالة
شبه المدخل والمقدمات ليقرب تناوله على المتعلمين ويسهل اخذه على المبتدين
ونريد ان نذكر في هذه الرسالة طرفا من مقالات الحكما والفلاسفة في ماهية العشق وكمية
انواعه وكيفية نشوه وما علته الموجبة لكونه فالاسباب الداعية اليه وما الغرض الاقصى
منه اذا كان هذا امر موجود في العالم مركوز في طباع النفوس وايانا لا يعدم البتة ما دامت
الخليقة موجودة. فصل واعلم يا اخي بان من الحكما من قد ذكر العشق وذمه وزعم انه
رذيلة ومنهم من قال ان العشق فضيلة نفسانية فيه ومدحه وذكر محاسن اهله وزكى اسبابه
ومنهم من لم يعرف اسراره وعلله واسبابه ودقة معانيها فزعم انه مرض نفساني ومنهم
من قال انه جنون الٰهي ومنهم من زعم انه فعل البطالين الفارغي الهم الذين لا شغل
لهم ولعمري ان العشق يترك النفس فارغة من جميع الهم الا الهم المعشوق وكثرة الذكر له
في امره وهيجان الفواد والوله به وباسبابه ولكن ليس ذلك من فعل البطالين الفرغ
كما زعم من لا خبرة له بالامور الخفية والاسرار اللطيفة ولا يعرف من الامور الا ما تجلى بالحواس
وظهر للمشاعر فاما الذي يدرك منها بصفا الذهن وجودة التمييز وكثرة الفكر وشدة
البحث ودقة النظر فهم عنها بمعزل وذلك ان الذين زعموا بان العشق مرض نفساني

او قالوا انه جنون آلهي فانما قالوا ذلك من اجل انهم راوا ما يعرض للعشاق من سهر الليل
ونحول الجسم وغؤور العيون وتواتر النبض والانفاس الصعداء اشبه ما يعرض
للمرضى فظنوا انه مرض نفساني واما الذين زعموا انه جنون آلهي فانما قالوا من اجل انهم
لم يجدوا دواء يعالجون به ولا شراب يسقونها فيبرؤن مما هم فيه من المحنة والبلوى الا الدعاء
لله بالصلوات والصدقة والقرابين في الهياكل ورقى الكهنة وهو عروة بن حزام
وما شاكل ذلك كما حكى العاشق بقوله ۞ جعلت لعراف اليمامة حكمه ۞ وعراف نجد ان هما
شفياني ۞ فما تركا من سلوة تعرفانها ۞ ولا رقية الا بها رقياني ۞ فقالا شفاك
الله والله ما لنا ۞ بما ضمنت منك الضلوع يدان ۞ واشعار كثير بالعشاق في
هذا المعنى واما الحكماء والاطباء من اليونانيين فكانوا اذا اعياهم مداواة عليل او علاج
مريض او يئسوا منه حملوه عند ذلك الى هيكل المشتري وتصدقوا عنه وصلوا لله
وقربوا قربانا وسألوا الكهنة ان يدعوا الله بالشفاء فاذا برئ سموا ذلك طبا
آلهيا ومرضا وجنونا آلهيا ومن الحكماء من زعم ان العشق هو افراط المحبة وشدة
الميل الى نوع من الموجودات دون سائر الانواع او الى شخص دون سائر الاشخاص
او الى شيء من دون سائر الاشياء بكثرة الذكر له وشدة الاهتمام به اكثر مما ينبغي فان كان
العشق هو هذا فليس احد من الناس يخلو عنها اذ لا يوجد احد الا وهو يحب شيئا
دون سائر الاشياء اكثر مما ينبغي وكثير من الحكماء والاطباء يسمون هذه الحالة بالماليخوليا
وقد اكثر الحكماء والمتكلمون في هذه العلة واعياهم علاجها وقد ذكرت في كتاب احكام المواليد
علل ذلك وتركنا ذكرها مخافة التطويل لانا نريد ان نتكلم في العشق المعروف عند جمهور
الناس وذلك انهم لا يسمون العشق الا ما كان من هذه الحالة نحو شخص من ابناء الجنس

ذكراً كان أو أنثى ومن الحكماء من قال إن العشق هوى غالب في النفس نحو طبع
مشاكل في الجسد أو نحو صورة مماثلة في الجنس ومنهم من قال إن العشق هو شدة الشوق
إلى الاتحاد وهذا القول أرجح ما قيل فيه ونحتاج أن نشرح هذا الباب ليتضح حقيقته ونبين
أسبابه ولكن لما كان الاتحاد أمراً نفسانياً وتأثيراً روحانياً احتجنا أن نذكر أنواع النفوس
وأنواع معشوقاتها وعلل أسبابها وأما الفرق بين العلل والأسباب فهو أن العلل كائنة
في طباع النفوس والأسباب خارجة منها كما سنبين بعد هذا الفصل **فصل** اعلم يا أخي
بأن النفوس المتجسدة لما كانت ثلاثة أنواع كما قالت الحكماء والعلماء صارت معشوقاتها أيضاً
ثلاثة أنواع فمنها النفس النباتية الشهوانية وعشقها يكون نحو المأكولات والمشروبات والمناكح
ومنها النفس الحيوانية الغضبية وعشقها يكون نحو القهر والغلبة وحب الرياسة ومنها النفس الناطقة
وعشقها يكون نحو المعارف واكتساب الفضائل **فصل** واعلم يا أخي أيدك الله وإيانا بروح منه بأنه
ليس أحد من الناس يخلو من نوع من هذه الأنواع الثلاثة التي ذكرناها أو يكون أخذ بنصيب منها كلها أو
واحد منها قل أو كثر والعلة في ذلك أنه لما كانت مراتب النفس تابعة لأمزجة الأبدان كما في إظهار
أفعالها وأخلاقها ومعارفها والخاصة ما كانت منها أغلب في المزاج وأقوى في أصل التركيب كما
بينا في رسالة الأخلاق ورسالة مسقط النطفة وذلك أن كل إنسان يكون المستولي عليه في أصل
مولده القمر والزهرة والزحل فإن الغالب على طبيعته قوى النفس الشهوانية نحو المأكولات والمشروبات
والجماع والادخار لها وإن كان المستولي المريخ والزهرة أو القمر فإن الغالب على طبيعته شهوة الجماع
والمناكح وإن كان المستولي على مولده الشمس والمريخ فإن الغالب على طبيعته يكون شهوة النفس الغضبية
نحو القهر والغلبة وحب الرياسة وإن يكون المستولي في أصل مولده الشمس والعطارد والمشتري فإن الغالب على
طبيعته يكون شهوات النفس الناطقة نحو المعارف واكتساب الفضائل والعدل وقد بينا في رسالة مسقط النطفة

كيف يؤثر في جبلة الجنين وطبع المولود تأثيرات هذه الكواكب وبيناه في رسالة الأخلاق
كيف يتفاوت الناس بالأكثر في تلك الطباع والأخلاق التي هي الطباع هيولها وتهيؤها أو ضد
ذلك وإذ قد فرغنا من ذكر ما احتجنا أن نذكره في شرح الألفاظ نفسر قول من قال من الحكماء إن العشق
هو شدة الشوق إلى الاتحاد فنقول إن الاتحاد هو من خاصية الأمور الروحانية والأحوال النفسانية
لأن الأمور الجسمانية لا يمكن فيها الاتحاد بل المجاورة والممازجة والمماسة لا غير فأما الاتحاد فهو في
الأمور النفسانية كما سنبين في هذه الفصول **فصل** اعلم يا أخي أيدك الله أن مبدأ العشق وأوله
نظرة إلى السمات لحسن شخص من الأشخاص فيكون مثلها كمثل حبة زرعت أو غصن غرس أو نطفة سقطت
في الرحم ثم تكون باقي النظرات واللحظات بمنزلة مادة تصب على هناك وتربيه وينشو وينمي على مر الأيام
إلى أن يصير شجرا أو جسما وذلك أن أول ما العاشق ومناه هو الدنو منه والقرب من ذلك الشخص
فإذا أمكن ذلك سهل تمنى الخلوة والمجاورة فإذا سهل ذلك تمنى المعانقة والقبلة فإن سهل ذلك
تمنى الدخول في ثوب واحد والالتزام بجميع الجوارح أكثر ما يمكن ومع هذه كلها الشوق بحاله لم ينقص
شيئا بل ازداد كما قال قائلهم ⁂ أعانقها والنفس بعد مشوقة ⁂ إليها وهل بعد العناق تدانِ ⁂
وألثم فاها كي تزول حرارتي ⁂ فيزداد ما ألقى من الهيمان ⁂ كأن فؤادي ليس يشفي غليله ⁂ سوى
أن يرى الروحين تمتزجان ⁂ **فصل** واعلم يا أخي بأن الروح إنما هو بخار رطب يتحلل من رطوبة
الدم وينتشر في جميع أعضاء البدن وبها تكون حياة الجسد ومادة هذه الروح من استنشاق الهواء
بالتنفس وإنما تربيها الحرارة الغريزية التي في القلب فإذا تعانق المتعاشقون جميعا وتنفس كل
واحد منهما رقي حاجة وبلوه ووصل تلك الرطوبة إلى معدة كل واحد منهما وامتزج هناك مع حرارات
المعدة هناك ووصل إلى الكبد واختلط بأجزاء الدم هناك وانتشر في العروق الواردة إلى سائر
أطراف الجسد فاختلط بجميع أجزاء البدن وصار لحما ودما وعروقا وعصبا وما شاكل ذلك وهكذا أيضا إذا

تنفس كل واحد منهما في وجه صاحبه جرى مع تلك الانفاس شئ من نسيم روح كل واحد
منهما واختلط باجزاء الهواء فاذا استنشقا من ذلك الهواء دخل الى خياشيمهما من اجزاء ذلك
النسيم مع الهواء المستنشق ووصل بعضه الى مقدم الدماغ وسرى فيه كسريان النور في جرم البلور
فاستلذ كل واحد منهما ذلك النسيم ووصل ايضا من اجزاء ذلك الهواء المستنشق بعضها الى جرم
الرئة في الحلقوم من الرئة فشاكل ذلك من اجزاء الجو المنعقد في بدن هذا ما تحلل من جسد هذا
وفي جسد هذا ما يتحلل من جسد هذا فيكون من ذلك ضرب من المزاج وتشاكل الامزجة
ضروب الاختلاط كل ذلك بحسب امزجة ابدانهما ومن شان النفس ان تتبع مزاج الجسد في اظهار
افعالها واخلاقها لان مزاج الجسد واعضاء البدن ومفاصله للنفس بمنزلة الالات والادوات
للصانع الحكيم تظهر بها ومنها افعاله فلهذه الاسباب والعلل التي ذكرناها يتولد العشق والمحبة على
مر الايام بين المتحابين وينشو وينمى فاما الذي يتغير من المحبة ويتبدد بعد التاكيد فلها اسباب
يطول شرحها ولكن نذكر اولا ما العلة في محبة شخص دون الاشخاص فنقول ان العلة في ذلك اتفاق
مشاكلة للاشخاص الفلكية في اصل مولدهما وبعض من الموافقة من بعض لبعض وهي كثيرة الفنون
ولكن نذكر منها طرفا ليكون دليلا على الباقية فمنها ان يكون مولدهما برج واحدا او رب البرجين كوكب واحد
او يكون البرجان متفقين في بعض المعاني كالمثلثات او يكون البرجان متطالعين متساويين او ساعات نهارهما
متساوية وما شاكل ذلك مما يطول شرحه يعرف حقيقة ما قلنا اصحاب الاحكام الناظرون في مواليد
واما تغير اسباب العشق بعد ثباته زمانا طويلا فهو بتغير اشكال الفلك في تحاويل سني مواليدهما
وتسيير درجة الطالع وسهامها في حدود البروج والوجوه وهكذا تسيير شعاعات الكواكب في البروج
والانتهاءات في مستقبل السنين **فصل** واعلم يا اخي ان كل الكائنات التي دون فلك القمر هي
مربوطة الاحوال بحركات الاشخاص الفلكية كما بينا في رسالة ماهية الطبيعة ورسالة الادوار والاكوار

ورسائل اخوان الروحانيات **فصل** في ماهية علة فنون العشق اعلم يا اخي بان كثيرا من
الناس يظنون ان العشق لا يكون الا للاشياء الحسنة حسب وليس الامر كما ظنوا فانه قد
قد قيل رب مستحسن ليس بحسن ولكن العلة في ذلك الاتفاقات التي بين العاشق والمعشوق
وهي كثيرة لا يحصي اعدادها الا الله عز وجل ولكن نذكر منها طرفا لكي يدلنا على الباقية وذلك ان
الاتفاقات بحسب الانتسابات التي بين اجزاء المركبات تلك المناسبات تكون من كلية حاسة
ومحسوساتها وذلك ان القوة الباصرة لا تشتاق الا الى الالوان والاشكال ولا تستحسن منها الا
ما كان على النسبة الافضل وهكذا القوة السامعة لا تشتاق الا الى الاصوات والنغم ولا تستلذ
الا ما كان على النسبة الافضل كما بينا في رسالة الموسيقى وعلى هذا القياس الحواس كل واحد منها
لا تشتاق الا الى محسوساتها ولا تستحسن ولا تستلذ الا ما كان منها على النسبة الافضل منها
في الذوق ولما كانت تراكيب امزجة الحواس والمحسوسات كثيرة الفنون وكثيرة التغير غير ثابتة
على حال واحد صارت القوى الحاسة في استحسانها لمحسوساتها مختلفة متغيرة وذلك انك
تجد واحدا من الناس او من الحيوان يستلذ ماكولا ومشروبا او مسموعا او مشموما والاخر لا يستلذه
بل ربما كان يكرهه ويتألم منه وهكذا تجد الانسان الواحد يستلذ في وقت شيئا ويستحسنه
وفي وقت آخر يكرهه ويتألم منه وكل ذلك بحسب اختلاف التراكيب وتغير الامزجة وما يعرض لها
من التغيرات وما يحدث بينها من المناسبات والمنافرات شرحها طويل واعلم يا اخي بان الحكمة
الالهية والعناية الربانية قد ربطت اطراف الموجودات بعضها ببعض ربطا واحدا ونظمتها
نظاما واحدا وذلك ان الموجودات لما كان بعضها عللا وبعضها معلولات ومنها اولا ومنها
ثواني وجعلت في جبلة الموجودات نزوعا نحو عللها واشتياقا اليها وجعلت في جبلة عللها رافة
ورحمة وتحننا على معلولاتها كما يوجد ذلك في الاباء والامهات على الاولاد من الكبار على الصغار

من الاقويا على الضعفا لشدة حاجة الضعفا الى معاونة الاقويا والصغار الى الكبار
كما قال رئيس قريش وحكيمها لما ساله كسرى اى الاولاد احب اليك فقال صغيرهم
حتى يكبر وعليلهم حتى يبرا وغائبهم حتى يرجع ثم اعلم بان الاطفال والصبيان اذا استغنوا
عن تربية الآبا والامهات فهم بعد محتاجون الى تعليم الاستاذين لهم العلوم والصنائع ليبلغهم
الى التمام والكمال فمن اجل ذلك يوجد في الرجال البالغين رغبة في الصبيان ومحبة للغلمان
ليكون ذلك داعيا لهم الى تاديبهم وتهذيبهم وتكميلهم للبلوغ الى الغايات المقصودة بهم وهذا
موجود في جبلة اكثر الامم التي لها تعليم العلم والصنائع والآداب والرياضيات مثل اهل الفارس
واهل العراق واهل الشام والروم وغيرها من الامم التي لا يتعاطى العلوم والصنائع والآداب
مثل الاكراد والاعراب والزنج والترك فانه قلما يوجد فيهم وفي طباعهم الرغبة في نكاح الغلمان
وعشق المردان فاما محبة الرجال للنسا ومحبة النسا للرجال وعشقهن فان ذلك في طباع
اكثر الحيوانات التي لها سفاد وانما جعل ذلك في طباعها لكيما يدعو لها الى الاجتماع والسفاد
لكي يكون منهما النكاح والغرض منها بقا النسل وحفظ الصورة في الهيولى بالجنس والنوع اذ كانت
الاشخاص دايما في السيلان والغرض من هذه كلها بعيد في ادراك اكثر العقلا وقد بينا في
رسالة المبادي ورسالة البعث **فصل** اعلم يا اخي ايدك الله وايانا بروح منه بان
المحبة متفننة والمحبوبات كثيرة لا تحصى ولكن نذكر منها طرفا ليكون دليلا على الباقية فمن انواع المحبوبات
محبة الحيوانات للازدواج والنكاح والسفاد لما فيه من بقا النسل ومنها محبة الامهات والآبا
للاولاد وتربيتهم لهم واشفاقهم عليهم كانها شي مجبولة في طباعهم مركوزة في نفوسهم لشدة حاجة الصغار
الى الكبار ومنها محبة الروسا للرياسات وحرصهم على طلبها ومراعاتهم لرسومهم وحفظهم لها كانها شي
مجبولة في طباعهم مركوزة في نفوسهم ومنها محبة الصناع في اظهار صنايعهم وحرصهم على تتميمها وتجويدها

العقلا

لتحصيلها وترتيبها كأنه شيء مجبول في طباعهم مركوز في نفوسهم لشدة حاجتهم اليها ومنها محبة
التجار للتجارات ورغبة الراغبين في الدنيا وحرصهم على الجمع والادخار لها وحفظها كأنه شيء مجبول
في طباعهم مركوز في نفوسهم لما فيه من الصلاح لغيرهم ومن يأتي بعدهم ومنها محبة العلماء والحكماء استخراج
العلوم ووضع الآداب وتعليم الرياضيات والبحث عن الغوامض والفحص عنها وتدوينها
في الكتب والادراج امة بعد امة وقرنا بعد قرن كأنه شيء مجبول في طباعهم مركوز في نفوسهم
لما فيه من احياء النفوس واصلاح الاخلاق وصلاح الدين والدنيا جميعا ومنها البر والاحسان
وما يأتي فيها من المدح والثناء كأنه شيء مجبول في طباع البشر مركوز في نفوسهم
لما فيه من الحث على مكارم الاخلاق ومنها محبة ابناء الجنس ما يسمى وما يصف العشاق
من احوالهم واحوال معشوقهم وما يجدون في نفوسهم من الافكار والهموم والاحزان والفرح
والسرور واللذات والنشاط وما يذكرون من الاخلاق الجميلة والطرائف الحسنة وما يذمون
من الاخلاق المذمومة والاحوال المرذولة ما لو لم يكن العشق موجودا في الخليقة لخفيت تلك
الفضائل ولم يكن يعرف تلك الرذائل ايضا فقد تبين اذن ما ذكرنا بان المحبة والعشق فضيلة
ظهرت في الخليقة وحكمة جليلة وخصلة عجيبة وذلك من فضل الله على خلقه وعنايته بصلاحهم
ودلالة لهم عليه وترغيبا لهم فيما لديه من المزيد

فصل

واعلم يا اخي ايدك الله وايانا
بروح منه بان محبوبات النفوس ومشوقاتها مختلفة وهي بحسب مراتبها في العلوم ودرجاتها
في المعارف وذلك ان النفوس الشهوانية لا يليق لها محبة الرياسة والقهر والغلبة ولا النفوس
الحيوانية يليق بها محبة العلوم والمعارف واكتساب الفضائل ولا النفوس الملكية يليق بها محبة الاجساد
والكون مع الابدان اللحمية والدموية التي يليق بها محبة فراق الاجساد والارتقاء الى الملكوت

السموات السبع في سعة فضاء الافلاك والتنعم من ذلك الروح والريحان المذكور في
القرآن ومن اصل هذا الذي ذكرنا من مراتب النفوس وما يليق بها من المعشوق فانك
لا تجد ولا ترى نفسا تحب وتعشق او تشتاق الا الى ابناء جنسها وما شاكلها من المحبوب
والمعشوق مثال ذلك نفوس الصبيان والناقصين من الناس فانهم لا يحبون ولا يعشقون
الا اللعب والتماثيل المصورة المزوقة المثـ كلها لمرتبة نفوسهم فاذا عقلوا وتعلموا وارتاضوا
ارتفعت همم نفوسهم الى غيرها مما هو اشرف منها تحقيقا مما كانوا فيه وهي الصور والاشكال والمحاسن
والمرتبة الموجودة في الاجسام اللحمية والدموية من الحيوان والناس وهي المحبوبة المرغوب فيها المشتهاة
المعشوقة عند اكثر الناس البالغين العقلاء فاذا ارتاضت نفوسهم في العلوم الالهية والمعارف
الربانية ارتفعت همم نفوسهم الى غير هذه الصور والتماثيل المزوقة والموجودة في اللحم والدم
الى ما هي اشرف منها وافضل وهي صور النفوس ذوات الحسن والبهاء والكمال والكمالات التي تراها
النفوس الناطقة الناجية في عالم الارواح **فصل** اعلم يا اخي بانه لما قصرت
افهام كثير من الناس عن تصورها وقلة معرفتهم بها رضوا بهذه الصور والاشباح الجسمانية الجسدانية
المؤلفة من اللحم والدم واطمأنوا بها وسكنوا اليها وتمنوا الخلود معها لنقص نفوسهم كما ذكر
الله عز وجل ورضوا بالحياة الدنيا واطمأنوا بها والذين هم عن آياتنا غافلون وآيات كثيرة
من القرآن في هذا المعنى واعلم يا اخي بانه مركوز في طباع الموجودات وجبلة النفوس
محبة البقاء والدوام والسرمد على اتم الحالات واكمل الغايات واتم حالات النفس الشهوانية
ان تكون موجودة ابدا تتناول شهواتها وتتمتع بلذاتها التي هي مادة من جود اشخاصها من غير
عائق ولا تنغيص وهكذا ايضا من اتم حالات النفس الحيوانية ان تكون موجودة ابدا رئيسة
على غيرها قاهرة لمن سواها منتقمة ممن يعاندها من غير عائق ولا تنغيص وهكذا ايضا من

٧١

اتم حالات النفس الناطقة ان يكون موجودة ابدا مدركة لحقايق الاشيا متصورة لها مدبرة بها
مسرورة فرحانة بلا عايق ولا معض وانما صارت النفس الناطقة ملتذة بالعلوم والمعارف
لان صور المعلومات في ذاتها هي المتممة لها المكملة لفضايلها المبلغة لها الى اتم غاياتها
وافضل نهاياتها عند باريها جل وعلا في مقعد صدق عند مليك مقتدر واعلم
يا اخي بان هذه الخصال لا تليق بالنفس الشهوانية ولا بالنفس الغضبية ولكن بالنفس
الناطقة اذا هي انتبهت من نوم الغفلة واستيقظت من رقدة الجهالة واصبحت لها
عين البصيرة وعاينت عالمها وعرفت مبداها ومعادها اشتاقت عند ذلك الى باريها
عزوجل وانابت الى ربها وحنت كما يحنو العاشق الى المعشوقة والى هذه النفوس اشار
بقوله تعم بان كل نفس الى والذين امنوا اشد حبا لله من كل محب سوى الله

فصل

واعلم يا اخي ايدك الله وايانا بروح منه بان كل نفس اذا احبت شيا ما اشتاقت وحنت
نحوه وطلبت وقصدت جهته حيث كان فلم يلتفت الى شي سواه كما قال القايل شعر
احب حبيبا واحدا لست ابتغي ◦ به الدهر منه ما حييت بديلا ◦ فان ظفرت كفي به
فهو بغيتي ◦ وان فاتني لم ابغ سواه خليلا ◦ واعلم يا اخي بان كل محب لشي من الاشيا
مشتاق اليه هايم به وانه متى وصل اليه ونال ما يهواه منه بلغ حاجته من الاستمتاع والتلذذ
بقربه فانه لا بد يوما ان يفارقه او يمله او يتعذر عليه ويذهب تلك الحلاوة وتبطل تلك
اللذة وتخمد لهب ذلك الاشتياق والهيجان الا المحبين لله تعم من المومنين المشتاقين
الى من عباده واوليايه الصالحين فان لهم كل يوم من محبوبهم قربة ومزيدا ابد الآبدين بلا نهاية
ولا غاية ولا الملل سواه اشار بقوله تعم كسراب بقيعة يحسبه الظمان ماء حتى اذا جاءه

لم يجد بها شيئا من عطف نحو محبته فذكر حالهم وكني عن ذكرهم فقال ووجد الله عنده فوفيه
حسابه يعني عند المحب له وكما حكي في الخبر ان موسى عم نادى ربه فقال يا رب اين اجدك فقال عند
المنكسرة قلوبهم من اجلي وقال رسول الله صلعم اعمل لله كانك تراه فان لم تكن تراه فانه يراك واعلم
يا اخي بان رؤية اولياء الله تعالى ليست كرؤية الاشخاص والاشباح والصور والانواع والاجناس
والجواهر والاعراض والصفات والموصوفات في الاماكن والمحدثات ولكن بنوع اشرف واعلى
والارض مثل نوره كمشكوة فيها مصباح اعلم يا اخي بان الوجه الاقصى من وجود العشق في
جبلة النفوس ومحبتها للاجساد واستحسانها رتبة الابدان واشتياقها الى المعشوقات المعينة
كل ذلك انما هو تنبيه لها من نوم الغفلة ورقدة الجهالة ورياضة لها وتخرج وترقيه من الامور الجسمانية
المحسوسة الى الامور النفسانية المعقولة ومن الرتبة الجرمانية الى المحاسن الروحانية ودلالة لها على
معرفة جوهرها وشرف عنصرها ومحاسن عالمها وصلاح معادها وذلك ان جميع المحاسن الروحانية ودلالة
لها على معرفة وارتبه وكل المشتهيات المرغوب فيها اللواتي ترى على ظواهر الاجرام وسطوح الاجسام
كما اذا نظرت اليها النفوس الجزئية حنت اليها وتشوقت نحوها وفضلت بطلبها بالنظر اليها والتأمل
لها والتفكر فيها والاعتبار عن مشاهدة الحواس لما تبعث تلك الرسوم والصور المعشوقة المحبوبة مصورة فيها
اعني النفوس الجزئية صور روحانية صافية هوامعشوقاتها متحدة بها لا يخاف فراقها ولا تتغير ابدا
والدليل على ما قلنا وصحة ما وصفنا يعرفه من عشق يوما من ايام عمره شخصا من الاشخاص ثم تسلى عنه
او فقده او تغير عليه عما كان عهده ما سيه ثم انه وجد من بعده وقد تغير عما كان عهد عليه من الحسن والجمال
وتلك الزينة والمحاسن التي كان يراها على ظاهر جسمه بانه متى رجع عند ذلك فنظر الى تلك الرسوم
والصور التي في نفسه للعهد القديم وجدها بحالها لم تتغير ولم تتبدل وراها برمتها وتشاهد النفس

في ذاتها من تلك المحاسن والصور والرسوم والاصباغ على ما كانت من قبل تراها على غيرها
من بعيد وتجده في جوهرها ما كانت قبل ذلك تطلبه خارجا عنها فعند ذلك يتبين له ويعلم بان المعشوق
والمحبوب بالحقيقة انما هو تلك الرسوم والصور الحسان التي كان تراها على ذلك الشخص وهو اليوم تراها
منقوشة في نفسه مرسومة في جوهرها مصورة في ذاتها باقية ثابتة على حالة واحدة لم يتغير فاذا
فكر العاقل اللبيب فيما وصفنا انتبهت نفسه من نوم غفلتها واستيقظت من رقدة جهالتها
واستقلت بذاتها وفازت بجوهرها واستغنت عن غيرها وكانت حالها كما وصف
الشاعر بقوله قد كنت الفا موطنا وتشوقني ❁ نحو الاحبة لوعة ما تنكر ❁ فالآن ما لي مصدر
عن مورد ❁ ما للعبيد عن الموالي مصدر ❁ فاستراحت نفسه عند ذلك من تعبها وعنائها
وتخلصت من الشقاء الذي لا يزال يعرض لعشاق الاجسام ومحبي الاجرام حيث ما
وصفوا في اشعارهم وشكوا من احوالهم كما قال الشاعر ❁ وما في الارض اشقى من محب ❁
وان وجد الهوى حلو المذاق ❁ تراه باكيا في كل حال ❁ مخافة فرقة او لاشتياق ❁
واعلم يا اخي ايدك الله وايانا بروح منه بان من ابتلي بعشق شخص من الاشخاص ومرت به
تلك المحن والاهوال وعرضت له تلك الاحوال ثم لم ينتبه نفسه من نوم غفلتها فيتسلى
ويعتق او يسلى وابتلي من بعد بعشق آخر لشخص آخر فان نفسه غريقة في غمارها سكرى من
جهالتها فتسلى بمقامات الرجال عن الصبا وما ارى عنك الغواية تنجلي واعلم يا اخي بان
في الناس خواص وعوام فالعوام من الناس الذين اذا راوا مصنوعا حسنا او شخصا مزينا تاقت
نفوسهم الى النظر اليه والتامل له والقرب منه واما الخواص فهم الحكماء الذين اذا راوا صنعة محكمة او
مصنوعا متقنا تشوقت نفوسهم الى صانعها الحكيم ومتقنها العليم وتعلقت به وارتاحت
اليه فاجتهدوا بالتشبه بصانعها والاقتداء به في افعالهم قولا وعلما وعملا واعلم بان النفس الناقصة

وتشوقني

يمكن قصيرا لهمه لا تحب الا زينة الحيوة الدنيا ولا تشتاق الا اليها ولا تتمنى الا الخلود فيها لانها
لا تعرف غيرها ولا تتصور سواها فاما الانفس الشريفة الزاكية فهي تانف من الرغبة
فيها بل تزهد فيها وتريد الآخرة وترغب فيها وتتمنى اللحوق بابناء جنسها من الملائكة
وتشتاق الى الترقي الى ملكوت السماء والسيحان في سعة فضاء الافلاك وذلك لا يمكن ذلك
الا بعد فراق الجسد على شرائط محدودة كما ذكرنا في رسالة البعث والقيامة واعلم يا اخي
بان بعض الحكماء يجتهد في افعالها ومعارفها واخلاقها في التشبه بالنفس الكلية الفلكية وتتمنى
اللحوق بها والنفس الكلية ايضا كذلك كانها تتشبه بالباري تعالى في ادارتها الافلاك وتحريكها
الكواكب وتكوينها الكائنات كل ذلك طاعة لبارئها جل وعلا وتعبدا له وشوقا اليه ومن اجل
هذا قالت الحكماء والفلاسفة ان الباري عز هو المعشوق الاول وان الفلك انما يدور شوقا اليه ومحبة للتشبه
والدوام والبقاء على اتم الاحوال واكمل الغايات وافضل النهايات واعلم ان الباعث للنفس
الكلية على ادارة الافلاك وتسيير الكواكب هو الاشتياق منها الى اظهار تلك المحاسن والفضائل
والخيرات كلها والملاذ والسرور الذي في عالم الارواح التي يقصر الوصف عنها الا مختصر
كما ذكر الله تعالى بقوله فيها ما تشتهيه الانفس وتلذ الاعين وانتم فيها خالدون واعلم يا اخي
بان تلك المحاسن والفضائل والخيرات كلها انما هي من فيض الباري تعالى واشراق نوره على العقل الكلي ومن
العقل الكلي على النفس الكلية ومن النفس على الهيولى وهي الصورة التي للنفس الجزئية في عالم الاجسام
على ظواهر الاشخاص والاجسام التي من محيط الفلك الى منتهى مركز الارض واعلم يا اخي بان مثل
سريان تلك الانوار والمحاسن من اولها الى آخرها كمثل سريان النور والضياء الذي ترى في ليلة
البدر منبثا في جرم القمر من الشمس والذي في جرم الشمس والكواكب من اشراق نور النفس
الكلية والذي عليها من العقل الكلي والذي على العقل الكلي من فيض الباري عز وجل واشراقه كما ذكر

الله تعالى بقوله الله نور السموات والارض فقد تبين بما ذكرنا ان البارى عز وجل هو المعشوق الاول
والكل الموجودات اليه مشتاق ونحوه قاصد لان وجودها وقوامها وبقاءها ودوامها
وتمامها وكمالها به لانه هو الموجود المحض وله البقاء والدوام والسرمد والتمام والكمال جعلنا الله
بك ايها الاخ اليه وتمم نورك وكل فضائلك كما وعد اولياءه بقوله يوم ترى المؤمنين و
المؤمنات يسعى نورهم بين ايديهم وبايمانهم يقولون ربنا اتمم لنا نورنا واغفر لنا انك
على كل شيء قدير تمت الرسالة
على يد العبد الاحقر صدر الدين محمد الشيرازي

والله اعلم ... [illegible]

[illegible]

٧٤

القرآني
ازما وبلا صلصال فخار اذ الحماء
ولقد خلقنا الانسان من صلصال من المتخرجه
العناصر الاربعه عن طلص
مسنون ای ما صب علیه الماء رحتی التی
المسنون لقبول الصور
هو الطین المتغیر المنافیه بالحراره
الخشنه الغبر المعبله بالهواء وتعوق
الاجرام الصلبه ما تخلخلت نسخ التحلل
والصلصال قوی الوهم
ینزاو تصویر منه والصلصال الذی یتولد منه
الروح الحراره الغریزیه
والجان الجن وهو جوهر
نار السموم ای من قبل
وغیر ما خلقناه من قبل بها و ارباها فانک
المستحیله الملائکه
من بخاریه الاخلاط ولطائفها اعمال
فی الاصل وقدر بحسب التی یترقی
لتقدم تأثیر الحراره فی الترکیب
العقل منها من حیث عالم الماده وان
انقیاد ابلیس لکل ما حیث غیر محمود وعن
له وعدم لکونه البدن
الی امه فانک مرجوم لطرده وتجرد النفس علی
التی الصعق بالغایه
علیک لعنتی الی یوم ... والکبریا
تقطع علاقتها التحرد ه

ولکن نوع الطبیعه صنعه
الخاصه المثنی ما کان فی صحو
ما افعل لکن فیه ان ... الطبائع الاربع
... والبرد ... والرطوبه والیبوسه
وهذه الطبائع متصل بعضها ببعض کلها
بعضها متصل ببعض ذلک واحد
بعضها یحویها نظام واحد یدور بها ... منفصل
فاعلها متصل ... واوانه
بافضاها کلها کانت فی جوهر واحد
نظام واحد لا اختلاف فیه
عرضت فیه الاعراض بامتزاجها
الجوهر ... الخلق وترکیب المختلفه
الطبائع ووقعت الاسماء
لاختلاف الاعیان ه

ارکان حص
کتاب فی صنع ... تعلیمی
وهو ان الحرکه الاثر الیه
التی بها ظهرت الحروف علی مجالی
الاعیان وفیها کلمت عن الیسی
المتقاطع منفصل الالوان و
الالوان انما تتصور
فیها ما بعد التصویر بانه وبالیه
وما فیه ... الحرکه اما
الاول منها وهو المبدا ای
بالنقطه والوحده
المعبر عنه بالنفسیه
والهویه الهوائیه
والثانی وهو النهایه
واما الثالث ... ام
الحاله بالعقل ه

هو هو

هو الله العلی العظیم

بنام آنکه جان را فکرت آموخت ... چراغ دل بنور جان برافروخت
ز فضلش هر دو عالم گشت گلشن ... ز فیضش خاک آدم گشت روشن
توانائی که در یک طرفة العین ... ز کاف و نون برون آورد کونین
چو قاف قدرتش دم بر قلم زد ... هزاران نقش بر لوح عدم زد
از آن دم گشت پیدا هر دو عالم ... وز آن دم شد هویدا جان آدم
از آن دم شد پدید آن عقل و تمیز ... که تا دانست از آن اصل همه چیز
چو خود را دید یک شخص معین ... تامل کرد تا خود چیستم من
ز جزوی سوی کلی یک سفر کرد ... وز آنجا باز با عالم گذر کرد
جهان را دید امر اعتباری ... چو واحد گشته در اعداد ساری
جهان خلق و امر از یک نفس شد ... که هم آن دم که آمد باز پس شد
ولی آنجایگه آمد شدن نیست ... شدن چون بنگری جز آمدن نیست
به اصل خویش راجع گشت اشیا ... همه یک چیز شد پنهان و پیدا
جهان خلق و امر اینجا یکی شد ... یکی بسیار و بسیار اندکی شد
همه از وهم تست این صورت غیر ... که نقطه دایره است از سرعت سیر
یکی خط است از اول تا باخر ... بر او خلق جهان گشته مسافر
در آن ره انبیا چون ساربانند ... دلیل و رهنمای کاروانند

٧٥

ز رازش کاشف آمد ما کشف سالار — هم او اول هم او آخر درین کار
احد در میم احمد گشت ظاهر — درین دور آمد اول عین آخر
بر او ختم آمده پایان این راه — در او منزل شده ادعوا الی الله
مقام دلگشایش جمع جمعست — جمال جانفزایش شمع جمعست
شده او پیش و جانها (دلها) جمله در پی — گرفته دست جانها دامن وی
درین ره اولیا باز از پس و پیش — نشانها میدهند (داده اند) از منزل خویش
بحد خویش چون گشتند واقف — همه یک حرف شد (سخن گفتند در) معروف و عارف
یکی از بحر وحدت گفت انا الحق — یکی از قرب و بعد و سیر زورق
یکی را علم ظاهر گشت حاصل — نشانی داد از خشکی و ساحل
یکی گوهر برآورد و هدف شد — یکی بگذاشت آن نزد صدف شد
یکی از جزو و کل گفت این سخن باز — یکی کرد از قدیم و محدث آغاز
یکی از زلف و خال و خط بیان کرد — شراب و شمع و شاهد را عیان کرد
سخنها چون بوفق منزل افتاد — در افهام خلایق مشکل افتاد
کسی را کاندرین معنیست حیران — ضرورت میشود دانستن آن

گذشته هفت و ده از هفتصد سال — ز هجرت ناگهان در ماه شوال
رسولی با هزاران لطف و احسان — رسید از جانب اهل خراسان
بزرگی کاندر آنجا هست مشهور — باقسام هنر چون چشمه نور

به اماثل خراسان از که و مه | بگفته کاندرین عصر از همه به
نوشته نامه در باب معنی | فرستاده بر ارباب معنی
در آنجا مشکلی چند از عبارت | ز مشکلهای ارباب اشارت
بنظم آورده و پرسیده یک یک | جهانی معنی اندر لفظ اندک
رسول آن نامه را برخواند ناگاه | فتاد احوال آن حالی در افواه
در آن مجلس عزیزان جمله حاضر | بدین درویش هر یک گشته ناظر
یکی کو بود مرد کار دیده | ز ما صد بار این معنی شنیده
مرا گفتا جوابی گوی در دم | کز آنجا نفع گیرند اهل عالم
بدو گفتم چه حاجت کین مسائل | نوشتم بارها اندر رسائل
بلی گفتا ولی بر وفق مسئول | ز تو منظوم میداریم مأمول
پس از الحاح ایشان کردم آغاز | جواب نامه در الفاظ ایجاز
بیک لحظه میان جمع بسیار | بگفتم این سخن بی فکر و تکرار
کنون از لطف و احسانی که دارند | ز ما این خرده را کی درگذارند
همه دانند کین کس در همه عمر | نکرده هیچ قصد گفتن شعر
بر آن طبعم اگر چه بود قادر | ولی گفتن نبود الا بنادر
ز نثر ار چه کتب بسیاری ساخت | بنظم مثنوی هرگز نپرداخت
عروض و قافیه معنی نسنجد | بهر ظرفی درو معنی نگنجد
معانی هرگز اندر حرف ناید | که بحر قلزم اندر ظرف ناید

[illegible]

جواب سؤال سید حسینی سادات
ای آنکه از الطاف صد صد آمده [illegible]
[illegible] خود آخر [illegible]
[illegible]
ای صدر [illegible]
قصد [illegible]
[illegible]
[illegible] عطار
[illegible]

۷۶

چو ما از حرف خود در تنگنائیم — چرا چیزی دگر بروی فزائیم

نه فخرست این سخن کز باب شکرست — بنزد اهل تمهید عذرست — دل

مرا از شاعری خود عار ناید — که در صد قرن چون عطار ناید

اگر چه زین نمط صد عالم اسرار — بود یک شمه از دکان عطار

ولی این بر سبیل اتفاقست — نه چون دیو از فرشته استراقست

علی الجمله جواب نامه در دم — نوشتم یک بیک نه بیش و نه کم

رسول آن نامه را بستد باعزاز — از آن راهی که آمد باز شد باز

دگر باره عزیزی کار فرمای — مرا گفتا بر آن چیزی بیفزای

همان معنی که گفتی در بیان آر — ز عین علم با عین عیان آر

نمیدیدم در اوقات آن مجالی — که پردازم بدو از ذوق حالی

که ذوق آن بگفت و گو محالست — که صاحب حال داند کین چه حالست

ولی بر وفق قول قایل دین — نکردم رد سؤال سایل دین

پی آن تا شود روشن تر اسرار — درآمد طوطی نطقم بگفتار — طبعم

بعون و فضل توفیق خداوند — بگفتم جمله را در ساعتی چند

دل از حضرت چو نام نامه درخواست — جواب آمد بدل کین گلشن ماست

چو حضرت کرد نام نامه گلشن — شود زو چشم جانها جمله روشن

نخست از فکر خویشم در تحیر — چه چیزست آنکه گویندش تفکر

مرا گفتی بگو چبود تفکر		کزین معنی بماندم در تحیر
تفکر رفتن از باطل سوی حق		بجزو اندر بدیدن کل مطلق
حکیمان کاندرین کردند تصنیف		چنین گفتند در هنگام تعریف
که چون حاصل شود در دل تصور		نخستین نام او باشد تفکر تذکر
از آن چون بگذری هنگام فکرت		بود نام وی اندر عرف عبرت
تصور کان بود بهر تدبر		بنزد اهل عقل آمد تفکر
ز ترتیب تصورهای معلوم		شود تصدیق نامفهوم مفهوم
مقدم چون پدر تالی چو مادر		نتیجه هست فرزند ای برادر
ولی ترتیب مذکور از چه و چون		بود محتاج استعمال قانون
دگر باره در آن گر نیست تایید		هر آینه که باشد محض تقلید
ره دور و دراز است این رها کن		چو موسی یکزمان ترک عصا کن
در آ در وادی ایمن زمانی		شنو انی انا الله ربانی کانی
محقق را که از وحدت شهود است		نخستین نظره بر نور وجود است
دلی کز معرفت نور و صفا دید		ز هر چیزی که دید اول خدا دید
بود فکر نکو را شرط تجرید		پس آنگه لمعه از برق تایید
هر آنکس را که ایزد راه ننمود		ز استعمال منطق هیچ نگشود
حکیم فلسفی چون هست حیران		نمی‌بیند ز اشیا جز که امکان
ز امکان میکند اثبات واجب		از آن حیران شده در ذات

گهی از دور دارد سیر معکوس / گهی اندر تسلسل گشت محبوس
چو عقلش کرد در هستی توغل / فرو پیچید پایش در تسلسل
ظهور جمله اشیا بضد است / ولی حق را نه مانند و نه ند است
چو نبود ذات حق را ضد و همتا / ندانم تا چگونه دانی او را
ندارد ممکن از واجب نمونه / چگونه دانیش آخر چگونه
زهی نادان که او خورشید تابان / بنور شمع جوید در بیابان

اگر خورشید بر یک حال بودی / شعاع او بیک منوال بودی
ندانستی کسی کین پرتو اوست / نبودی هیچ فرق از مغز تا پوست
جهان جمله فروغ نور حق دان / حق اندر وی ز پیدائیست پنهان
چو نور حق ندارد نقل و تحویل / نیاید اندرو تغییر و تبدیل
تو پنداری جهان خود هست دایم / بذات خویش پیوسته قایم
کسی کو عقل دوراندیش دارد / بسی سرگشتگی در پیش دارد
ز دوراندیشی عقل فضولی / یکی شد فلسفی دیگر حلولی
خرد را نیست تاب نور آن روی / برو از بهر او چشمی دگر جوی
دو چشم فلسفی چون بود احول / ز وحدت دیدن حق شد معطل
ز نابینائی آمد رای تشبیه / زیک چشمی است ادراکات تنزیه
تناسخ زان سبب کفرست و باطل / که آن از تنگ چشمی گشت حاصل
چو اکمه بی نصیب از هر کمالست / کسی کو را طریق اعتدالست
اعتزالست

رمد دارد دو چشم اهل ظاهر — که از ظاهر نبیند جز مظاهر
کلامی کو ندارد ذوق توحید — بتاریکی درست از غیم تقلید
در او هر چه بگفتند از کم و بیش — نشانی داده‌اند از منزل خویش
منزه ذاتش از چند و چه و چون — تعالی شأنه عما یقولون

کدام فکر ما را شرط راهست — که گاهی طاعت و گاهی گناهست

در آلا فکر کردن شرط راهست — ولی در ذات حق محض گناهست
بود در ذات حق اندیشه باطل — محال محض دان تحصیل حاصل
چو آیاتست روشن گشته از ذات — نگردد ذات او روشن ز آیات
همه عالم ز نور اوست پیدا — کجا او گردد از عالم هویدا
رها کن عقل را با حق همی باش — که تاب خور ندارد چشم خفاش
فرشته گرچه دارد قرب درگاه — نگنجد در مقام لی مع الله
چو مبصر در بصر نزدیک گردد — بصر ز ادراک او تاریک گردد
سیاهی گر بدانی نور ذاتست — بتاریکی درون آب حیاتست
سیه جز قابض نور بصر نیست — نظر بگذار کین جای نظر نیست
چه نسبت خاک را با عالم پاک — که ادراکست عجز از درک ادراک
سیه رویی ز ممکن در دو عالم — جدا هرگز نشد والله اعلم

سواد الوجه فی الدارین درویش | سواد اعظم آمد بی کم و بیش
چه گویم چونکه هست این بحث باریک | شب روشن میان روز تاریک
درین مشهد که انوار تجلی است | سخن دارم ولی ناگفتن اولیست

اگر خواهی که بینی چشمهٔ خور | ترا حاجت فتد با جسم دیگر
چو چشم سر ندارد طاقت تاب | توان خورشید تابان دید در آب
عدم آیینهٔ هستی است مطلق | کزو پیداست عکس تابش حق
عدم چون گشت هستی را مقابل | درو عکسی شد اندر حال حاصل
شد آن وحدت ازین کثرت پدیدار | یکی را چون شمردی گشت بسیار
عدد گرچه یکی دارد بدایت | ولیکن نیستش هرگز نهایت
عدم در ذات خود چون بود صافی | ازو با ظاهر آمد گنج مخفی
حدیث کنت کنزا را فرو خوان | که تا پیدا ببینی سر پنهان
عدم آیینه عالم عکس و انسان | چو چشم عکس در وی شخص پنهان
جهان انسان شد و انسان جهانی | ازین پاکیزه‌تر نبود بیانی
چو نیکو بنگری در اصل این کار | هم او بیننده هم دیده است و دیدار
حدیث قدسی این معنی بیان کرد | به بی یبصر و بی یسمع عیان
جهان را سر بسر آیینه‌ای دان | بهر یک ذره در صد مهر پنهان
اگر یک قطره را دل بر شکافی | برون آید ازو صد بحر صافی

به هر جزوی ز خاک ار بنگری راست هزاران آدم اندر وی هویداست
به اعضا پشه مانند پیل است همچند در اسما قطره مانند نیل است
دل هر حبه صد خرمن آید جهانی در دل یک ارزن آید
به پر پشه در جای جانی درون نقطه چشم آسمانی
بدین خردی که آمد حبه دل خداوند دو عالم راست منزل
درو در جمع گشته هر دو عالم گهی ابلیس گردد گاه آدم
ببین عالم همه در هم سرشته ملک در دیو و شیطان در فرشته
همه عالم به هم چون دانه و بر ز کافر مؤمن و مؤمن ز کافر
همه دور زمان روز و مه و سال به هم جمع آمده در نقطه حال
ازل عین ابد افتاد با هم نزول عیسی و ایجاد آدم
ز هر یک نقطه زین دور مسلسل هزاران شکل میگردد مشکل
ز هر یک نقطه دوری گشته دایر هم او مرکز هم او در دور سایر
همه سرگشته و یک جزو از ایشان برون ننهاده پا از حد امکان
اگر یک ذره را برگیری از جای خلل یابد همه عالم سراپای
تعین هر یکی را کرده محبوس بجزویت ز کلی گشته مایوس
تو گویی دایما در سیر و حبسند که پیوسته میان خلع و لبسند
همه در جنبش و دایم در آرام نه آغاز یکی پیدا نه انجام
همه از ذات خود پیوسته آگاه وز آنجا راه برده تا بدرگاه
بزیر پرده هر ذره پنهان جمال جانفزای روی جانان

تو از عالم همین لفظی شنیدی　　بیا برگو که از عالم چه دیدی
چه دانستی ز صورت یا ز معنی　　چه باشد آخرت چون است عقبی
بگو سیمرغ و کوه قاف چه بود　　بهشت و دوزخ و اعراف چه بود
بیا بنما که جابلقا کدام است　　جهان را شهر جابلسا کدام است
مشارق با مغارب را بیندیش　　که این عالم ندارد جز یکی بیش
بیان مثلهن از ابن عباس　　شنو پس خویش را نیکو بشناس
تو در خوابی و این دیدن خیالست　　هر آنچه دیده‌ای از وی مثالست
به صبح حشر چون گردی تو بیدار　　بدانی کان همه وهمست و پندار
چو برخیزد خیال از چشم احول　　زمین و آسمان گردد مبدل
چو خورشید عیان بنمایدت چهر　　نماند نور خورشید و مه و مهر
فتد یک تاب از او بر سنگ خارا　　شود چون پشم رنگین پاره پاره
چه میگویم حدیث عالم دل　　ترا ای سرنشیب پای در گل
جهان آن تو و تو مانده عاجز　　ز تو بیچاره‌تر کس دیده هرگز
چو محبوسان بیک منزل نشسته　　بدست عجز پای خویش بسته
نشستی چون زنان در کوی ادبار　　نمیداری ز جهل خویشتن عار
دلیران جهان آغشته در خون　　تو سر پوشیده ننهی پای بیرون
چه کردی فهم ازین دین العجایز　　که بر خود جهل میداری تو جایز
زنان چون ناقصان عقل و دینند　　چرا مردان ره ایشان گزینند

کدام است آن جهان کو نیست پیدا　　که یک روزش بود یکسال اینجا
همین نبود جهان آخر که دیدی　　نه ما لا تبصرون آخر شنیدی

بدان اکنون که کردن می‌توانی　　چو نتوانی چه سود آنگه که دانی

اگر مردی برون آی و نظر کن — هر آنچ آید بپیشت زآن گذر کن
میاسا روز و شب اندر مراحل — مشو موقوف همراه و رواحل
خلیل آسا برو حق را طلب کن — شبی را روز و روزی را بشب کن
ستاره با مه و خورشید اکبر — بود حس و خیال و عقل انور
بگردان زین همه ای راهرو روی — همیشه لا احب الآفلین گوی
و یا چون موسی عمران درین راه — برو تا بشنوی انی انا الله
ترا تا کوه هستی پیش باقیست — جواب لفظ ارنی لن ترانیست — صدای ا
حقیقت کهربا ذات تو کاهست — اگر کوه توئی نبود چه راهست
تجلی گر رسد بر کوه هستی — شود چون خاک ره هستی ز پستی
گدائی گردد از یک جذبه شاهی — بیک لحظه دهد کوهی بکاهی
برو اندر پی خواجه به اسرا — تفرج کن همه آیات کبرا
برون آی از سرای ام هانی — بگو مطلق حدیث من رآنی
گذاری کن ز کاف کنج کونین — نشین بر قاف قرب قاب قوسین
دهد حق مر ترا هر چه آن بخواهی — نمایندت همه اشیا کماهی

بنزد آنکه جانش در تجلی است — همه عالم کتاب حق تعالی است
عرض اعراب و جوهر چون حروفست — مراتب همچو آیات وقوفست
از او هر عالمی چون سوره خاص — یکی زو فاتحه آن دیگر اخلاص
نخستین آیتش عقل کل آمد — که در وی همچو باء بسمل آمد

نظر کن باز در جرم عناصر | که هر یک آیتی هستند باهر
پس از عنصر بود جرم سه مولود | کزیشان گرد این آیات معدود
به آخر گشت نازل نفس انسان | که بر ناس آمد آخر ختم قرآن

زندان
مشو محبوس ارکان و طبایع | برون آی و نظر کن در صنایع
تفکر کن تو در خلق السموات | که تا ممدوح حق گردی در آیات
ببین یکره که تا خود عرش اعظم | چگونه شد محیط هر دو عالم
چرا کردند نامش عرش رحمان | چه نسبت دارد او با قلب انسان
چرا در جنبش‌اند این هر دو مادام | که یکلحظه نمی‌گیرند آرام
مگر دل مرکز عرش مجید است | که این چون نقطه و آن چون محیط است
بسیطاً
برآید در شبانروزی کم و بیش | سراپای تو عرش ای مرد درویش
ازو در جنبش اجسام مدور | چرا گشتند یکره نیک بنگر
ز مشرق تا بمغرب همچو دولاب | همی گردند دایم بی خور و خواب
بهر روز و شبی این چرخ اعظم | کند دور تمامی گرد عالم
وزو افلاک دیگر هم بدانسان | بچرخ اندر همی باشند گردان
ولی بر عکس دور چرخ اطلس | همی گردند این هشت مقوس
معدل کرسی ذات البروج است | که او را نه نزول و نه عروج است
اگر در فکر گردی مرد کامل | هر آینه که گویی نیست باطل
منجم چون ز ایمان بی‌نصیب است | اثر گوید که از شکل غریب است

درون هر لحظه دانای اکبر
ز آب و گل کند یک ظرف دیگر

هر آنچه آن در زمان و در مکانست
زیک استاد و از یک کارخانه است

کواکب گر همه اهل کمالند
چرا هر لحظه در نقص و وبالند

چرا گه در حضیض و گه در اوجند
گهی تنها فتاده گاه زوجند

دل چرخ از چه شد آخر پر آتش
ز شوق کیست او اندر کشاکش

عناصر آب و باد و آتش و خاک
گرفته جای خود در زیر افلاک

ملازم هر یکی در مرکز خویش
که ننهد پای یک ذره پس و پیش

چهار اضداد در طبع و مراکز
بهم جمع آمده کس دید هرگز

مخالف هر یکی در ذات و صورت
شده یک چیز از حکم ضرورت

موالید سه گانه گشته زیشان
جماد آنگه نبات آنگاه حیوان

هیولی را نهاده در میانه
ز صورت گشته صافی صوفیانه

جماد از قهر بر خاک او فتاده
نبات از مهر او بر پا ستاده

همه بر حکم داور داده اقرار
مر او را روز و شب گشته طلبکار

به اصل خویش یک ره نیک بنگر
که مادر را پدر شد باز مادر

جهان را سر بسر در خویش می بین
هر آنچ آید به آخر پیش می بین

در آخر گشت ظاهر نفس آدم
طفیل ذات او شد هر دو عالم

نه آخر علت غائی در آخر
همی گردد بذات خویش ظاهر

ظلومی و جهولی ضد نورند
ولیکن مظهر و اصل ظهورند

بود از هر تنی پیش تو جانی ... از او دربسته با تو ریسمانی

از آن گشتند امرت را مسخر ... که جان هر یکی در تست مضمر

تو مغز عالمی زان در میانی ... بدان خود را که تو جان جهانی

ترا ربع شمالی گشت مسکن ... که دل در جانب چپ باشد از تن

جهان عقل و جان سرمایه تست ... زمین و آسمان پیرایه تست

ببین آن نیستی کو عین هستیست ... بلندی را نگر کو ذات پستیست

طبیعی قوت تو ده هزار است ... ارادی برتر از حصر و شمار است

از او هر یک بمانده موقوف آلات ... ز اعضا و جوارح وز رباطات

پزشکان کاندرین گشتند حیران ... فرو ماندند در تشریح انسان

نبرده هیچ کس ره سوی این کار ... به عجز خویش هر یک کرده اقرار

ز حق با هر یکی حظی و قسمت ... معاد و مبدا هر یک ز اسمیست

از آن اسمند موجودات قائم ... بدان اسمند در تسبیح دائم

به مبدا هر یکی زان مصدری شد ... بوقت بازگشتن چون دری شد

از آن در کامد اول هم بدر شد ... اگر چه در معاش از در بدر شد

از آن دانسته تو جمله اسما ... که هستی صورت عکس مسما

ظهور قدرت و علم و ارادت ... بتست ای بنده صاحب سعادت

سمیعی و بصیری حی و گویا ... بقا داری نه از خود لیک از آنجا

زهی اول که عین آخر آمد ... زهی باطن که عینی ظاهر آمد

تو از خود روز و شب اندر گمانی ... همان بهتر که تو خود را ندانی

[illegible]

دگر کردی سؤال از من که چیست | مرا از من خبر کن تا که من کیست
چو هست مطلق آید در اشارت | بلفظ من کنند از وی عبارت
حقیقت کز تعین شد معین | تو او را در عبارت گفته من
من و تو عارض ذات وجودیم | مشبکهای مشکات وجودیم
همه یک نور دان اشباح و ارواح | گه از آئینه پیدا گه ز مصباح
تو گوئی لفظ من در هر عبارت | بسوی روح می‌باشد اشارت
چو کردی پیشوای خود خرد را | نمیدانی ز جزو خویش خود را
برو ای خواجه خود را نیک بشناس | که نبود فربهی مانند آماس
من و تو برتر از جان و تن آمد | که این هر دو ز اجزای من آمد
بلفظ من نه انسانست مخصوص | که تا گوئی بدان جانست
تو یک ره برتر از کون و مکان شو | جهان بگذار و خود در خود جهان شو
ز خط وهمی های هویت | دو چشمی می‌شود در وقت رؤیت
نماند در میانه رهرو راه | چو های هو شود ملحق بالله
بود هستی بهشت امکان چو دوزخ | من و تو در میان مانند برزخ
چو برخیزد ترا این پرده از راه | نماند در میانه رهرو راه
همه حکم شریعت از من تست | که آن بربسته جان و تن تست
من و تو چون نماند در میانه | چه کعبه چه کنشت چه دیرخانه
تعین نقطه وهمی است در عین | چو صافی گشت عینت غین شد عین

تو آن جمعی که عین وحدت آمد | تو آن واحد که عین کثرت آمد
کسی این سر شناسد کو گذر کرد | ز جزوی سوی کلی یک سفر کرد

مسافر چون بود رهرو کدام است | کرا گویم که او مرد تمام است

دگر گفتی مسافر کیست در راه | کسی کو شد ز اصل کار آگاه
مسافر آن بود کو بگذرد زود | ز خود صافی شود چون آتش از دود
بگو سیری اول در منازل | رود تا گردد او انسان کامل
بدان اول که تا چون گشت موجود | که تا انسان کامل گشت موجود
در اطوار جمادی بود پیدا | پس از روح اضافی گشت دانا
پس آنگه جنبشی کرد او ز قدرت | پس از وی شد ز حق صاحب ارادت
به طفلی باز کرد احساس عالم | درو بالفعل شد وسواس عالم
چو جزویات شد بر وی مرتب | بکلیات ره برد از مرکب
غضب شد اندرو پیدا و شهوت | از ایشان خاست بخل و حرص و نخوت
بفعل آمد صفتهای ذمیمه | بتر شد از دد و دام و بهیمه
تنزل را بود این نقطه اسفل | که شد با نقطه وحدت مقابل
شد از افعال کثرت بی نهایت | مقابل شد ازین رو با بدایت
اگر ماند مقید اندرین دام | بگمراهی بود کمتر ز انعام
دگر نوری رسد از عالم جان | ز عکس جذبه یا از عکس برهان

[illegible]

بتوبه متصف گردد در آن دم | شود در اصطفی ز اولاد آدم
ز افعال نکوهیده شود پاک | چو ادریس نبی آید بر افلاک
نماند قدرت جزویش در کل | خلیل آسا شود صاحب توکل
ارادت با رضای حق شود ضم | رود چون موسی اندر باب اعظم
ز علم خویشتن یابد رهائی | چو عیسی نبی گردد سمائی
دهد یکباره هستی را بتاراج | درآید از پی احمد بمعراج
رسد چون نقطهٔ آخر باول | در آنجا نه ملک باشد نه مرسل

نبی چون آفتاب آمد ولی ماه | مقابل گردد اندر لی مع الله
نبوت در کمال خویش صافیست | ولایت اندرو پیدا نه مخفیست
ولایت در نبی پوشیده باید | ولی اندر ولی پیدا نماید
ولی چون پیروی را همدم آمد | نبی را در ولایت محرم آمد
ز ان کنتم تحبون یابد او راه | بخلوتخانهٔ یحببکم الله
در آن خلوت سرا محبوب گردد | بحق یکبارگی مجذوب گردد
ولی وقتی رسد کارش باتمام | که با آغاز گردد باز انجام

کسی مرد تمام است کز تمامی | کند با خواجگی کار غلامی
پس آنگاهی که ببرید او مسافت | نهد حق بر سرش تاج خلافت
شریعت را شعار خویش سازد | طریقت را دثار خویش سازد

[illegible]

تبه گردد سراسر مغز بادام | گرش از پوست بخراشی گه خام
ولی چون پخته شد بی پوست نیکوست | اگر مغزش برآری بشکنی پوست
شریعت پوست مغز آمد حقیقت | میان این و آن باشد طریقت
خلل در راه سالک نقص مغز است | چو مغزش پخته شد بی پوست نغز است
وجودش اندرین عالم نپاید | برون رفت و دگر هرگز نیاید
دگر با پوست یابد تابش خور | درین نشأه کند یک دور دیگر
درختی گردد او از آب و از خاک | که شاخش بگذرد از هفتم افلاک
همان دانه برون آید دگر بار | یکی صد گشته از تقدیر جبار
چو سیر حبه بر خط شجر شد | ز نقطه خط ز خط دوری دگر شد
چو شد در دایره سالک مکمل | رسد هم نقطه آخر به اول
دگر باره شود مانند پرگار | بر آن کاری که اول بود برکار
چو کرد او قطع یکباره مسافت | نهد حق بر سرش تاج خلافت
تناسخ نبود این از روی معنی | ظهورات است در عین تجلی
وقد سألوا وقالوا ما النهایة | فقیل هی الرجوع الی البدایة

نبوت را ظهور از آدم آمد | کمالش در وجود خاتم آمد
ولایت بود باقی تا سفر کرد | چو نقطه در جهان دوری دگر کرد
ظهور کل او باشد بخاتم | بدو گردد تمامی دور عالم
وجود اولیا او را چو عضوند | که او کل است و ایشان همچو جزوند

شود او مقتدای هر دو عالم | خلیفه گردد از اولاد آدم
چو نور آفتاب از شب جدا شد | ترا صبح و طلوع و استوا شد
دگر باره ز دور چرخ دوار | زوال و عصر و مغرب شد پدیدار

بود نور نبی خورشید اعظم		که از موسی پدید و که ز آدم
اگر تاریخ عالم را بخوانی		مراتب را یکایک باز دانی
ز خور هر دم ظهور سایه‌ای شد		که آن معراج دین را پایه‌ای شد
زمان خواجه وقت استوا بود		که از هر ظل و ظلمت او جدا بود
بخط استوا بر قامت راست		ندارد سایه پیش و پس چپ و راست
چو کرد او بر صراط حق اقامت		بامر فاستقم میداشت قامت
ندارد سایه کو دارد سیاهی		زهی نور خدا ظل الهی
ورا قبله میان شرق و غربست		ازیرا در میان نور غرقست
بدست او چو شد شیطان مسلمان		بزیر پای او شد سایه پنهان
مراتب جمله زیر پایه اوست		وجود خاکیان از سایه اوست
ز هر سایه که اول گشت حاصل		در آخر شد یکی دیگر مقابل
ز نورش شد ولایت سایه گستر		مشارق با مغارب شد برابر
کنون هر عالمی باشد ز امت		رسولی را مقابل در نبوت
نبی چون در نبوت بود اکمل		بود از هر ولی ناچار افضل
ولایت شد بخاتم جمله ظاهر		باول نقطه هم ختم آمد آخر
ازو عالم شود پر امن و ایمان		جماد و جانور یابد ازو جان
نماند در جهان یک نفس کافر		شود عدل حقیقی جمله ظاهر
بود از سر وحدت واقف حق		درو پیدا نمایه وجه مطلق

گر شد بر سر وحدت وقوف آنگه		شناسایی که آمد وقت آنگه

کسی بر سر وحدت گشت واقف		که او واقف نشد اندر مواقف

دل عارف شناسای وجود است — وجود مطلق او را در شهود است

بجز هست حقیقی هست نشناخت — هر آن هستی که بودش جمله در باخت

وجود تو همه خار است و خاشاک — برون آور و اکنون جمله را پاک

برو تو خانهٔ دل را فرو روب — مهیا کن مقام و جای محبوب

چو تو بیرون شدی او اندر آید — بتو بیتو جمال خود نماید

کسی کو از نوافل گشت محبوب — بلای نفی کرد او خانه جاروب

درون جای محبوب او مکان یافت — بهِ لی یسمع و لی یبصر نشان یافت

ز هستی تا بود باقی بر و شین — نیابد علم عارف صورت عین

موانع تا نگردانی ز خود دور — درون خانهٔ دل نایدت نور

نخستین پاکی از احداث و انجاس — دوم از معصیت وز شر وسواس

سوم پاکی ز اخلاق ذمیمه است — که با وی آدمی همچون بهیمه است

چهارم پاکی سرّ است از غیر — که آنجا منتهی میگرددش سیر

هر آنکو کرد حاصل این طهارات — شود بیشک سزاوار مناجات

تو خود را تا بکلی در نبازی — نمازت کی شود هرگز نمازی

چو ذاتت پاک گردد از همه شین — نمازت گردد آنگه قرة العین

نماند در میانه هیچ تمییز — شود معروف و عارف جمله یک چیز

اگر معروف و عارف ذات پاک است — چه سودا در سر این مشت خاک است

بکن در نور حق با سپاسی که تو حق را بنور حق شناسی چو او معروف و عارف نیست در باب ولیکن خاک را با خور تاب عجب نبود که ذره دارد امید هوای تاب بود نور خورشید

بیاد آور مقام حال فطرت — که آنجا باز دانی اصل فکرت
الست بربکم ایزد که را گفت — که بود آخر که آن ساعت بلی گفت
در آن روزی که گلها می سرشتند — بدل در قصه ایمان نوشتند
اگر آن نامه را یکبار خوانی — هر آن چیزی که میخواهی بدانی
تو بستی عقد عهد بندگی دوش — ولیکن کردی از نادانی فراموش
کلام حق بدان گشتست منزل — که تا یاد آوری آن عهد اول
اگر تو دیده حق را در آغاز — در آنجا هم توانی دید باز
صفاتش را ببین امروز اینجا — که تا ذاتش توانی دید فردا

ندارد باورت اکمه ز الوان — اگر صد سال گویی نقل و برهان
سفید و زرد و سبز و سرخ و کاهی — بنزد وی نباشد جز سیاهی
نگر تا کور مادرزاد بدحال — کجا بینا شود از کحل کحال
خرد از دیدن احوال عقبی — بود چون کور مادرزاد دنیی
ورای عقل طوری دارد انسان — که بشناسد بدان اسرار پنهان
بسان آتش اندر سنگ و آهن — نهاده است ایزد اندر جان و در تن
چو بر هم اوفتاد آن سنگ و آهن — ز نورش هر دو عالم گشت روشن
از آن مجموع پیدا گردد این راز — چو بشنیدی برو با خود بپرداز
تویی تو نسخه نقش الهی — بجو از خویش هر چیزی که خواهی

کدامین نقطه را نطق است انا الحق — چه گویی هرزه بود آن مزوق
انا الحق کشف اسرار است مطلق — جز از حق کیست تا گوید انا الحق

بر ذرات عالم همچو منصور | تو خواهی مست گیر و خواه مخمور
درین تسبیح و تهلیلند دائم | بدین استند موجودات قائم
اگر خواهی که گردد بر تو آسان | و ان من شیء برانگیره فرو خوان
چو کردی خویشتن را پنبه کاری | تو هم حلاج وار این دم برآری
برآور پنبه پندارت از گوش | ندای واحد القهار بنیوش
ندا می‌آید از حق بر دوامت | چرا گشتی تو موقوف قیامت
درآ در وادی ایمن که ناگاه | درختی گویدت انی انا الله
هر آنکس را که اندر دل شکی نیست | یقین داند که هستی جز یکی نیست
انانیت بود حق را سزاوار | که هو غیبست و غایب وهم و پندار
جناب حضرت حق را دوئی نیست | در آن حضرت من و ما و توئی نیست
من و ما و تو و او هست یک چیز | که در وحدت نباشد هیچ تمییز
هر آنکو خالی از خود چون خلا شد | انا الحق اندرو صوت و صدا شد
شود با وجه باقی غیر هالک | یکی گردد سلوک و سیر و سالک
تعین بود کز هستی جدا شد | نه حق بنده نه بنده با خدا شد
حلول و اتحاد آنجا محالست | که در وحدت دوئی عین ضلالست
حلول و اتحاد از غیر خیزد | ولی وحدت همه از سیر خیزد
وجود خلق و کثرت در نمودست | نه هرچه می‌نماید عین بودست
بنه آیینه اندر برابر | در و بنگر ببین آن شخص دیگر

را یکره

خالی از خود چو خلا شد

چو ماضی نیست مستقبل مه و سال — چه باشد غیر از آن یک نقطه حال

یکی نقطه است وهمی گشته ساری — تو او را نام کرده نهر جاری

جز از ما اندرین صحرا دگر کیست — بگو با من که تا صوت و صدا چیست

عرض فانیست جوهر زو مرکب — بگو کی بود یا خود کو مرکب

ز طول و عرض و از عمق است اجسام — وجودی چون پدید آمد ز اعدام

ازین جنس است اصل جمله عالم — چو دانستی بیار ایمان فالزم

جز از حق نیست دیگر هستی الحق — هو الحق گو و گر خواهی انا الحق

نمود وهمی از هستی جدا کن — نه بیگانه خودی را آشنا کن

چرا مخلوق را گویند واصل — سلوک و سیر او چون بود حاصل

وصال حق ز خلقیت جدائیست — ز خود بیگانه گشتن آشنائیست

چو ممکن گرد امکان بر فشاند — بجز واجب دگر چیزی نماند

نه مخلوقست آنکو گشت واصل — نگوید این سخن را مرد عاقل

عدم کی راه یابد اندرین باب — چه نسبت خاک را با رب ارباب

عدم چبود که با حق واصل آید — وزو سیر و سلوکی حاصل آید

اگر جانت شود زین راز آگاه — تو گوئی در زمان استغفر الله

تو معدوم و عدم پیوسته ساکن — به واجب کی رسد معدوم ممکن

شد اجسام عالم زین دو معدوم — که جز معدوم از ایشان نیست معلوم

ببین هستی را یکی کم و بیش — نه معدوم و نه موجود است در خویش

نظر کن در حقیقت سوی امکان — که او بی هستی آمد عین نقصان

وجود اندر کمال خویش ساری است — تعینها امور اعتباریست

امور اعتباری نیست موجود — عدد بسیار و یک چیز است معدود

جهان را نیست هستی جز مجازی — سراسر حال او لهو است و بازی

بخاری مرتفع گردد ز دریا — فرو بارد به امر حق تعالی

شعاع آفتاب از چرخ چارم — فرو آید شود ترکیب با هم

کند گرمی دگر ره عزم بالا — در آویزد بدو آن آب دریا

چو با ایشان شود خاک و هوا ضم — برون آید نبات سبز و خرم

غذای جانور گردد ز تبدیل — خورد انسان و یابد باز تحلیل

شود یک نطفه و گردد در اطوار — وز و پیدا شود انسان دگربار

چو نور نفس گویا در تن آید — یکی جسم لطیف روشن آید

شود طفل و جوان و کهل و کمپیر — بداند علم و رای و فهم و تدبیر

رسد آنگه اجل از حضرت پاک — رود پاکی به پاک و خاک با خاک

همه اجزای عالم چون نباتند — که یک قطره ز دریای حیاتند

زمان چون بگذرد بر وی شود باز — همه انجام ایشان همچو آغاز

شود هر یک از ایشان سوی مرکز — نبگذارد طبیعت خوی مرکز

چو ماضی نیست و مستقبل تو را حال　　چه باشد غیر از آن یک نقطه حال

یکی نقطه ز وهمی گشته ساری　　تو او را نام کرده نهر جاری

جز از ما اندرین صحرا دگر کیست　　بگو با من که تا صوت و صدا چیست

عرض فانی است جوهر زو مرکب　　بگو کی بود یا خود کو مرکب

ز طول و عرض و از عمق است اجسام　　وجودی چون پدید آید ز اعدام

از این جنس است اصل جمله عالم　　چو دانستی بیار ایمان فالزم

جز از حق نیست دیگر هستی الحق　　هو الحق گو و خواهی گو انا الحق

نمود وهمی از هستی جدا کن　　نه بیگانه خود را آشنا کن

چرا مخلوق را گویند واصل　　سلوک و سیر او چون بود حاصل

وصال حق ز خلقیت جدا است　　ز خود بیگانه گشتن آشنا است

چو ممکن گرد امکان برفشاند　　بجز واجب دگر چیزی نماند

نه مخلوق است آن کو گشت واصل　　نگوید این سخن را مرد عاقل

عدم کی راه یابد اندرین باب　　چه نسبت خاک را با رب ارباب

عدم چه بود که با حق واصل آید　　وز او سیر و سلوکی حاصل آید

اگر جانت شود زین راز آگاه　　تو گویی در زمان استغفر الله

تو معدوم و عدم پیوسته ساکن　　به واجب کی رسد معدوم ممکن

[illegible]

شد اجسام عالم زین دو معدوم / که جز معدوم از ایشان نیست معلوم

ببین ماهیت را بی کم و بیش / نه معدوم و نه موجود است در خویش

نظر کن در حقیقت سوی امکان / که او بی هستی آمد عین نقصان

وجود اندر کمال ساری است / تعینها امور اعتباری است

خویش صح

امور اعتباری نیست موجود / عدد بسیار و یک چیز است معدود

جهان را نیست هستی جز مجازی / سراسر حال او لهو است و بازی

بخاری مرتفع گردد ز دریا / فرود بارد بامر حق تعالی

شعاع آفتاب از چرخ چارم / فرود آید شود ترکیب با هم

کند گرمی دگر ره عزم بالا / در آویزد بدو آن آب دریا

چو با ایشان شود خاک و هوا ضم / برون آید نبات سبز و خرم

غذای جانور گردد ز تبدیل / خورد انسان و یابد باز تحلیل

شود یک نطفه و گردد در اطوار / وزو پیدا شود انسان دگربار

چو نور نفس گویا بر تن آید / یکی جسم لطیف و روشن آید

شود طفل و جوان و کهل و کمپیر / بداند علم و رای و فهم و تدبیر

رسد آنگه اجل از حضرت پاک / رود پاکی بپاک و خاک با خاک

همه اجزای عالم چون نباتند / که یک قطره ز دریای حیاتند

زمان چون بگذرد بر وی شود باز / همه انجام ایشان همچو آغاز

شود هر یک از ایشان سوی مرکز / نبگذارد طبیعت خوی مرکز

نگر تا قطره باران ز دریا / چگونه یافت چندین شکل و اسما

بخار و ابر و باران و نم و گل / نبات و جانوران کامل

همه یک قطره بود آخر در اول / کزو شد این همه اشیا ممثل

جهان عقل و نفس و چرخ و اجرام ‌ ‌ ‌ همان یک قطره دان ز آغاز و انجام

اجل چون در رسد در چرخ و انجم ‌ ‌ ‌ شود هستی همه در نیستی گم

چو موجی بر زند گردد جهان طمس ‌ ‌ ‌ یقین گردد کأن لم تغن بالامس

خیال از پیش برخیزد به یکبار ‌ ‌ ‌ نماند غیر حق در دار دیار

ترا قربی شود آن لحظه حاصل ‌ ‌ ‌ شوی تو بی‌تویی با دوست واصل

وصال اینجایگه رفع خیال است ‌ ‌ ‌ چو غیر از پیش برخیزد وصال است

مگو ممکن ز حد خویش بگذشت ‌ ‌ ‌ نه او واجب شد و نه واجب او گشت

هر آنکو در معانی گشت فایق ‌ ‌ ‌ نگوید کاین بود قلب حقایق

هزاران نشأه داری خواجه در پیش ‌ ‌ ‌ برو آمد شد خود را بیندیش

ز بحث جزو و کل نشأت انسان ‌ ‌ ‌ بگویم یک بیک پیدا و پنهان

وصال واجب و ممکن هم چیست ‌ ‌ ‌ حدیث قرب و بعد و بیش و کم

ز من بشنو حدیث بی کم و بیش ‌ ‌ ‌ ز نزدیکی تو دور افتادی از خویش

چو هستی را ظهوری در عدم شد ‌ ‌ ‌ از آنجا قرب و بعد و بیش و کم شد

قریب آن هست کو را رش نور است ‌ ‌ ‌ بعید آن نیستی کز هست دور است

اگر نوری ز خود در تو رساند ‌ ‌ ‌ ترا از هستی خود وارهاند

چه حاصل مر ترا زین بود و نابود ‌ ‌ ‌ کزو گاهیت خوف و گه رجا بود

نترسد زو کسی کو را شناسد ‌ ‌ ‌ که طفل از سایهٔ خود می‌هراسد

ترا غیر تو چیزی نیست در پیش ولیکن از وجود خود بیندیش
اگر در خویشتن گردی گرفتار حجاب تو شود عالم بیکبار
تویی در دور هستی جزو اسفل تویی با نقطهٔ وحدت مقابل
تعینهای عالم بر تو طاریست وزآن گویی چو شیطان همچو من کیست
وزآن گویی مرا خود اختیاریست تن من مرکب و جانم سواریست
زمام تن بدست جان نهادند همه تکلیف بر من زان نهادند
ندانی کین ره آتش پرستیست همه این آفت از شومی هستیست
کدامین اختیار ای مرد جاهل کسی کو بود بالذات باطل
چو بود تست یکسر همچو نابود نگویی اختیارت از کجا بود
کسی کو را وجود از خود نباشد بذات خویش نیک و بد نباشد
کرا دیدی تو اندر هر دو عالم که یکدم شادمانی یافت بی غم
کرا حاصل شد آخر جمله امید که ماند اندر کمالی تا بجاوید
مراتب باقی و اهل مراتب بزیر امر حق والله غالب
ز حال خویشتن پرس اینقدر چیست وز آنجا باز دان کاهل قدر کیست
هر آنکس را که مذهب غیر جبرست نبی فرمود کو مانند گبرست
چنان کان گبر یزدان و اهرمن گفت مرین نادان احمق ما و من گفت
بما افعال را نسبت مجازیست نسب خود در حقیقت لهو و بازیست
نبودی تو که فعلت آفریدند ترا از بهر کاری آوریدند

بقدرت بی سبب دانای برحق
بعلم خویش حکمی کرده مطلق
مقدر گشته پیش از جان و از تن
برای هر یکی کاری معین
یکی هفتصد هزاران ساله طاعت
بجا آورد و کردندش طوق لعنت

وگر از معصیت نور و صفا دید | چو توبه کرد نام اصطفی دید
عجبتر آنکه این از ترک مأمور | شد از الطاف حق مرحوم و مغفور
مر آن دیگر ز منهی گشته ملعون | زهی فعل تو بی چند و چه و چون
جناب کبریایی لاابالیست | منزه از قیاسات خیالیست
چه بود اندر ازل ای مرد نااهل | که این شد با محمد آن ابوجهل
کسی کو با خدا چون و چرا گفت | چو مشرک حضرتش را نا سزا گفت
ورا زیبد که پرسد از چه و چون | نباشد اعتراض از بنده موزون
خداوندی همه در کبریاییست | نه علت لایق فعل خداییست
سزاوار خدایی لطف و قهرست | ولیکن بندگی در جبر و فقرست
کرامت آدمی را اضطرارست | نه زان کو را طریق اختیارست
نبوده هیچ چیزش هرگز از خود | پس آنگه پرسدش از نیک و از بد
ندارد اختیار و گشته مأمور | زهی مسکین که شد مختار و مجبور
نه ظلمست اینکه عین علم و عدلست | نه جورست این که محض لطف و فضلست
بشرعت زان سبب تکلیف کردند | که از ذات خودت تعریف کردند
چو از تکلیف حق عاجز شوی تو | بیک بار از میان بیرون شوی تو
بکلیت رهایی یابی از خویش | غنی گردی بحق ای مرد درویش
برو جان پدر تن در قضا ده | بتقدیرات یزدانی رضا ده

[illegible]

[illegible]

بهر موجی هزاران در شهوار … برون ریزد ز نقل و نص و اخبار
هزاران موج خیزد هر دم از وی … نگردد قطره‌ای هرگز کم از وی
وجود علم ازان دریای ژرفست … غلاف در آن صوتست و حرفست
معانی چون کند اینجا تنزل … ضرورت باشد او را در تمثل

شنیدم من که اندر ماه نیسان … صدف بالا رود از بحر عمان
ز شیب قعر بحر آید برافراز … برون بحر بنشیند دهن باز
بخاری مرتفع گردد ز دریا … فرو بارد بامر حق تعالی
چکد اندر دهانش قطره‌ای چند … شود بسته دهان او بصد بند
رود تا قعر دریا با دل پر … شود آن قطرهٔ باران یکی در
بقعر اندر رود غواص دریا … وزو آرد برون لؤلوی لالا
تن تو ساحل و هستی چو دریاست … بخارش فیض و باران علم اسماست
خرد غواص آن بحر عظیم است … که او را صد جواهر در گلیم است
دل آمد علم را مانند یک ظرف … صدف بر علم دل صوتست با حرف
نفس گردد روان چون برق لامع … رسد زو حرفها در گوش سامع
صدف بشکن برون کن در شهوار … بیفکن پوست مغز نغز بردار
لغت با اشتقاق و نحو با صرف … همی گردند در پیرامن حرف
هرانکو صرف عمر خود درین کرد … بهرزه صرف عمر نازنین کرد
ز جوزش قشر سبز افتاد در دست … نیابد مغز هر کو پوست نشکست

[illegible]

عمل کان از سر احوال باشد | بسی بهتر ز علم قال باشد
ولی کاری که از آب و گل آید | نه چون علم است کان کار دل آید
میان جسم و جان بنگر چه فرقست | که این را غرب گیری و آن چو شرقست
ازینجا باز دان احوال اعمال | به نسبت با علوم قال با حال
نه علم است انکه دارد میل دنیی | که صورت دارد اما نیست معنی
نگردد جمع هرگز علم با آز | ملک خواهی سگی از وی بینداز
علوم دین ز اخلاق فرشته است | نیاید در دلی کو سگ سرشت است
حدیث مصطفی آخر همین است | نکو بشنو که البته چنین است
درون خانه چون باشد صورت | فرشته ناید اندر وی ضرورت
برو بزدای روی تخته دل | که تا سازد ملک پیش تو منزل
ازو تحصیل کن علم وراثت | ز بهر آخرت میکن حراثت
کتاب حق بخوان از نفس آفاق | مزین شو باصل جمله اخلاق

ز انفس و آفاق آن

اصول خلق نیک آمد عدالت | پس از وی حکمت و عفت شجاعت
حکیمی راست گفتار است و کردار | کسی کو متصف گردد بدین چار
بحکمت باشدش جان و دل آگه | نه گربز باشد و نه نیز ابله
بعفت شهوت خود کرده مستور | شره همچون خمود از وی بود دور
شجاع و صافی از ذل و تکبر | مبرا ذاتش از جبن و تهور
عدالت چون شعار ذات او شد | ندارد ظلم از آن خلقش نکو شد

در اخلاق [illegible] ... [illegible] است ... [illegible]

[illegible]

عدالت چون یکی دارد در اضداد — همی هفت آمد این اضداد و اعداد

بزیر هر عدد سری نهفته است — از آن درهای دوزخ نیز هفت است

جهان کز ظلم دوزخ شد مهیا — بهشت آمد همیشه عدل را جا

جزای عدل نور و رحمت آمد — سزای ظلم لعن و ظلمت آمد

ظهور نیکوی در اعتدالست — عدالت جسم را اقصی الکمالست

مرکب چون شود مانند یک چیز — ز اجزا دور گردد فعل و تمییز

بسیط الذات را مانند گردد — میان این و آن پیوند گردد

نه پیوندی که از ترکیب اجزاست — که روح از وصف جسمیت مبراست

چو آب و گل شود یکباره صافی — رسد از حق بدو روح اضافی

چو یابد تسویت اجزای ارکان — درو گیرد فروغ عالم جان

شعاع جان سوی تن وقت تعدیل — چو خورشید و زمین آمد بتمثیل

اگرچه خور بچرخ چارمینست — شعاعش نور تدبیر زمینست

طبیعتهای عنصر نزد خور نیست — کواکب گرم و خشک و سرد و تر نیست

عناصر جمله از وی گرم و سردست — سفید و سرخ و سبز و آل و زردست

بود حکمش روان چون شاه عادل — نه خارج میتوان گفتن نه داخل

چو از تعدیل ارکان شد موافق — ز حسنش نفس گویا گشت عاشق

نکاح معنوی افتاد در دین — جهان را نفس کلی داد کابین

وز ایشان می‌بیاید فصاحت — علوم و نطق و اخلاق و ملاحت

چو در شخص است خوانندش ملاحت | چو در نطق است خوانندش فصاحت
ولی و شاه و درویش و توانگر | همه در تحت حکم او مسخر
درون حسن روی نیکوان چیست | نه آن حسن است تنها گویی آن چیست
جز از حق می‌نیاید دلربایی | که شرکت نیست کس را در خدایی
کجا شهوت دل مردم رباید | که حق گه گه ز باطل می‌نماید
مؤثر حق شناس اندر همه جای | ز حد خویشتن بیرون منه پای
حق اندر کسوت حق بین و حق دان | حق اندر باطل آید کار شیطان

چه جزوست آنکه او از کل فزونست | طریق جستن آن جزو چونست

وجود آن جزو دان کز کل فزونست | که موجودات کل این باژگونست
بود موجود را کثرت برونی | که از وحدت ندارد جز درونی
وجود کل ز کثرت گشت ظاهر | که او در وحدت جزوست سایر
چو کل از روی ظاهر هست بسیار | شود از جزو خود کمتر به مقدار
نه آخر واجب آمد جزو هستی | که هستی کرده او را زیردستی
ندارد کل وجودی در حقیقت | که او چون عارضی شد بر حقیقت
وجود کل کثیر واحد آمد | کثیر از روی کثرت می‌نماید
عرض شد هستی کان اجتماعیست | عرض سوی عدم بالذات ساعیست
به هر جزوی ز کل کان نیست گردد | کل اندر دم ز امکان نیست گردد

ولیکن طامة الکبری نه اینست / که آن یوم عمل این یوم دینست
از آن تا این بسی فرقست زنهار / بنادانی مکن خود را گرفتار
نظر بگشای در تفصیل و اجمال / نگر در ساعت و روز و مه و سال

اگر خواهی که این معنی بدانی / ترا هم هست مرگ و زندگانی
ز هرچه آن در جهان شیب و بالاست / مثالش در تن و جان تو پیداست
جهان چون تست یک شخص معین / تو او را گشته چون جان او ترا تن
سه گونه نوع انسان را مماتست / یکی هر لحظه آن بر حسب ذاتست
دو دیگر زان ممات اختیاریست / سیم مردن مر او را اضطراریست
چو مرگ و زندگی باشد مقابل / سه نوع آید حیاتش در سه منزل
جهانرا نیست مرگ اختیاری / که آنرا از همه عالم تو داری
ولی هر لحظه میگردد مبدل / در آخر هم شود مانند اول
هر آنچه آن گردد اندر حشر پیدا / ز تو در نزع میگردد هویدا
تن تو چون زمین سر آسمانست / حواست انجم و خورشید جانست
چو کوهست استخوانهای که سختست / نباتت موی و اطرافت درختست
تنت در وقت مردن از ندامت / بلرزد چون زمین روز قیامت
دماغ آشفته و جان تیره گردد / حواست همچو انجم خیره گردد
مسامت گردد از خوی همچو دریا / تو در وی غرقه گشته بی سر و پا
شود از جان کندن ای مرد مسکین / ز سستی استخوانها پشم رنگین

بهم پیچد شود ساق تو با ساق / همه جفتی شود از جفت خود طاق
چو روح از تن بکلیت جدا شد / زمینت قاع صفصف لا تری شد
برین منوال باشد حال عالم / که تو در خویشتن حالی دمادم

همیشه خلق در خلق جدید است — اگر چه مدت عمرش بعید است
بکل من علیها فان بیان کرد — لفی خلق جدید هم عیان کرد
بود ایجاد و اعدام دو عالم — چو خلق و بعث نفس ابن آدم ۱
همیشه فیض و فضل حق تعالی — بود از شأن خود اندر تجلی
از آن جانب بود ایجاد و تکمیل — وزین جانب بود هر لحظه تبدیل
ولیکن چون گذشت این طور دنیی — بقای کل بود در دار عقبی
تو هر چیزی که بینی بالضرورت — دو عالم دارد از معنی و صورت
وصال اولین عین فراقست — مر آن دیگر ز عند الله باقیست
مظاهر چون فتد بر وفق ظاهر — در او اول نماید عین آخر
بقا اسم وجود آمد ولیکن — بجایی که بود سایر چو ساکن
هر آنچه آن هست بالقوه درین دار — بفعل آید در آن عالم بیکبار

ز تو هر فعل کاول گشت ظاهر — بر آن گردی بباری چند قادر
بهر باری اگر نفع است اگر ضر — شود در نفس تو چیزی مدخر
بعادت حالها با خوی گردد — بمدت میوه‌ها خوشبوی گردد
از آن آموخت انسان پیشه‌ها را — از آن ترکیب کرد اندیشه‌ها را
همه افعال و اقوال مدخر — هویدا گردد اندر روز محشر
چو عریان گردی از پیراهن تن — شود عیب و هنر یکباره روشن
تنت باشد ولیکن بی کدورت — که بنماید از او چون آب صورت

به پیدا شود آنجا ضمایر | فرو خوان آیهٔ تبلی السرایر
دگر باره بوفق عالم خاص | شود اخلاق تو اجسام و اشخاص
چنان کز قوت عنصر درین جا | موالید سه گانه گشت پیدا
همه اخلاق تو در عالم جان | گهی انوار گردد گاه نیران
تعین مرتفع گردد ز هستی | نماند در نظر بالا و پستی
نماند مرگ اندر دار حیوان | بیک رنگی برآید قالب و جان
بود پا و سر و چشم تو چون دل | شود صافی ز ظلمت صورت دل
کند هم نور حق بر خود تجلی | به بینی بی جهت را حق تعالی
دو عالم را همه بر هم زنی تو | ندانم تا چه مستیها کنی تو
سقاهم ربهم چه بود بیندیش | طهورا چیست صافی گشتن از خویش
زهی شربت زهی لذت زهی ذوق | زهی دولت زهی حیرت زهی شوق
خوشا وقتی که ما بی خویش باشیم | غنی مطلق و درویش باشیم
نه دین نه عقل نه تقوی نه ادراک | فتاده مست و حیران بر سر خاک
بهشت و حور و خلد آنجا چه سنجد | که بیگانه در آن خلوت نگنجد
چو رویت دیدم و خوردم از آن می | ندانم تا چه خواهد شد پس از وی
پی هر مستی باشد خماری | درین اندیشه دل خون گشت باری
قدیم و محدث از هم چون جدا شد | که این عالم شد آن دیگر خدا شد

[illegible]

نه آن این گردد و نه این شود آن — همه اشکال گردد بر تو آسان
جهان خود جمله امر اعتباریست — چو آن یک نقطه کاندر دور ساریست
برو یک نقطه آتش بگردان — که بینی دایره از سرعت آن
یکی گر در شمار آید بناچار — نگردد واحد از اعداد بسیار
حدیث ما سوی الله را رها کن — بعقل خویش این را زان جدا کن
چه شک داری در آن کین چون خیالست — که با وحدت دوی عین ضلالست
عدم مانند هستی بود یکتا — همه کثرت ز نسبت گشت پیدا
ظهور اختلاف و کثرت شان — شود پیدا ز بوقلمون امکان
وجود هر یکی چون بود واحد — بوحدانیت حق گشت شاهد
چه خواهد مرد معنی زان عبارت — که دارد سوی چشم و لب اشارت
چه جوید از سر زلف و خط و خال — کسی کاندر مقامات است و احوال

هر آن چیزی که در عالم عیانست — چو عکسی ز آفتاب آن جهانست
جهان چون چشم و خط و خال و ابروست — که هر چیزی بجای خویش نیکوست
تجلی گه جمال و گه جلالست — رخ و زلف آن معانی را مثالست
صفات حق تعالی لطف و قهرست — رخ و زلف بتان را زان دو بهرست
چو محسوس آمد این الفاظ مسموع — نخست از بهر محسوسست موضوع
ندارد عالم معنی نهایت — کجا بیند مر او را لفظ غایت
هر آن معنی که شد از ذوق پیدا — کجا تعبیر لفظی یابد او را

[illegible]

بمحسوسات خاص از عرف عامست | چه داند عام کین معنی کدامست
نظر چون در جهان عقل کردند | از آنجا لفظها را نقل کردند
تناسب را رعایت کرد عاقل | چو سوی لفظ معنی گشت نازل
ولی تشبیه کلی نیست ممکن | ز جست و جوی او می‌باش ساکن
بدین معنی کسی را بر تو دق نیست | که صاحب مذهب اینجا غیر حق نیست
ولی تا با خودی زنهار زنهار | عبارات شریعت را نگه دار
که رخصت اهل دل را در سه حالست | فنا و سکر و پس دیگر دلال است
هر آنکس کو شناسای این سه حالت | بداند وضع الفاظ و دلالت
ترا چون نیست احوال مواجید | مشو کافر ز نادانی و تقلید
مجازی نیست احوال حقیقت | نه هر کس یابد اسرار طریقت
گزاف ای دوست ناید ز اهل تحقیق | مر این کشف باید یا که تصدیق
بگفتم وضع الفاظ و معانی | ترا سربسته گر آری بدانی
نظر کن در معانی سوی غایت | لوازم را یکایک کن رعایت
بوجه خاص از آن تشبیه میکن | ز دیگر وجهها تنزیه میکن
چو شد این قاعده یکسر مقرر | نمایم زان مثالی چند دیگر

نگر کز چشم شاهد چیست پیدا | رعایت کن لوازم را بدآنجا
ز چشمش خواست بیماری و مستی | ز لعلش نیستی در عین هستی
ز چشم او همه دلها جگر خوار | لب لعلش شفای جان بیمار

[illegible]

بشوئی جان دهد در آب و در خاک
بدم دادن دهد آتش در افلاک

از او هر غمزه دام و دانه شد
در او هر گوشه میخانه شد

ز غمزه میدهد هستی بغارت
ببوسه میکند بارش عمارت

ز چشمش جان ما مدهوش دایم
ز لعلش جان ما در جوش دایم

بغمزه چشم او دل می رباید
ببوسه لعل او جان می فزاید

چو از چشم و لبش اندیشه کردند
جهانی می پرستی پیشه کردند

چو از چشم و لبش خواهی کناری
مرین گوید که نه آن گوید آری

ز غمزه عالمی را کار سازد
ببوسه هر دمی جان می فزاید

از او یک غمزه و جان دادن از ما
از او یک بوسه و استادن از ما

ز لمح بالبصر شد حشر عالم
ز نفخ روح پیدا گشت آدم

به چشمش در نیامد خواب مستی
در او چون آمد آخر خواب و مستی

وجود ما همه مستیست یا خواب
چه نسبت خاک را با رب ارباب

خرد دارد از این صد گونه اشکفت
که ولتصنع علی عینی چرا گفت

حدیث زلف جانان بس دراز است
چه شاید گفت از او جای راز است

مپرس از من حدیث زلف پرچین
مجنبانید زنجیر مجانین

ز قدش راستی گفتم سخن دوش
سر زلفش مرا گفتا که خاموش

کژی بر راستی زو گشت غالب
از او در پیچش آمد راه طالب

همه دلها از او گشته مسلسل
همه جانها از او بوده مقلقل

معلق صد هزاران دل ز هر سو
شده یک دل روان حلقه او
اگر زلفین مشکین برفشاند
بعالم در یکی کافر نماند
و گر بگذاردش پیوسته ساکن
نماند در جهان یک نفس مؤمن

چو دام فتنه می‌شد چنبر او / به شوخی باز کرد از تن سر او

اگر ببریده شد زلفش چه غم بود / که گر شب کم شد اندر روز افزود

چو او بر کاروان عقل ره زد / به دست خویشتن بر وی گره زد

نیابد زلف او یک لحظه آرام / گهی صبح آورد گاهی کند شام

ز روی و زلف خود صد روز و شب کرد / بسی بازیچه‌های بوالعجب کرد

گل آدم در آن دم شد مخمر / که دارد بوی آن زلف معطر

دل ما دارد از زلفش نشانه / که پیوسته نمی‌گردد زمانه

از او هر لحظه کار از سر گرفتیم / ز جان خویشتن دل برگرفتیم

از آن گردد دل از زلفش مشوش / که از رویش دلی دارد پر آتش

رخ اینجا مظهر حسن خدائیست / مراد از خط جناب کبریائیست

رخش خطی کشید اندر نکوئی / که از ما نیست بیرون خوب روئی

خط آمد سبزه‌زار عالم جان / از آن کردند نامش آب حیوان

ز تاریکی زلفش روز شب کن / ز خطش چشمهٔ حیوان طلب کن

خضروار از مقام بی‌نشانه / بخور چون خطش آب زندگانه

اگر روی و خطش بینی تو بی‌شک / بدانی کثرت از وحدت یکایک

ز زلفش باز دانی کار عالم / ز خطش باز خوانی سر مبهم

کسی گر خطش از روی نکو دید / دل من روی او در خط او دید

مگر رخسار او سبع المثانیست / که هر حرفی از او بحر معانیست
نهفته در سر موئی از او باز / هزاران بحر علم از عالم راز
ببین بر آب قلب عرش رحمان / ز خط عارض زیبای جانان

بر آن رخ نقطهٔ خالش بسیط است | که اصل مرکز دور محیط است
از او شد خط دور هر دو عالم | وزو شد خط نفس و قلب آدم
از آن خال دل مسکین تباه است | که عکس نقطهٔ خال سیاه است
چو خالش حال دل جز خون شدن نیست | کزان منزل ره بیرون شدن نیست
بوحدت در نیابد هیچ کثرت | دو نقطه نبود اندر اصل وحدت
ندانم خال او عکس دل ماست | و یا دل عکس خال روی زیباست
ز عکس خال او دل گشت پیدا | و یا عکس دل آنجا شد هویدا
دل اندر روی او یا اوست در دل | مرا پوشیده گشت این راز مشکل
اگر هست این دل ما عکس آن خال | چرا می‌باشد او مختلف حال
گهی چون چشم مخمورش خراب است | گهی چون زلف او در اضطراب است
گهی روشن چو آن روی چو ماه است | گهی تاریک چون خال سیاه است
گهی مسجد بود گاهی کنشت است | گهی دوزخ بود گاهی بهشت است
گهی برتر شود از هفتم افلاک | گهی افتد بزیر تودهٔ خاک
پس از زهد و ورع گردد دگر بار | شراب و شمع و شاهد را طلبکار

شراب و شمع و شاهد را چه معنی است | که در هر صورتی او را تجلیست

شراب و شمع و شاهد عین معنیست | خراباتی شدن آخر چه دعویست

شراب و شمع سکر و ذوق عرفان | ببین شاهد که از کس نیست پنهان | شراب اینجا زجاجه شمع مصباح | بود شاهد فروغ نور ارواح | ز شاهد بر دل موسی شرر شد | شرابش آتش و شمعش شجر شد

2

شراب و شمع و جام و نور اسرا — ولی شاهد همان آیات کبراست

شراب و شمع و شاهد جمله حاضر — مشو غافل ز شاهدبازی آخر

شراب بیخودی درکش زمانی — مگر از دست خود یابی امانی

بخور می تا ز خویشت وارهاند — وجود قطره در دریا رساند

شرابی خور که جامش روی یارست — پیاله چشم مست باده‌خوارست

شرابی را طلب بی ساغر و جام — شراب باده‌خوار و ساقی آشام

طهور آن می بود کز لوث هستی — ترا پاکی دهد در وقت مستی

شرابی خور ز جام وجه باقی — سقاهم ربهم او راست ساقی

بخور می وارهان خود را ز سردی — که بدمستی به است از نیک‌مردی

کسی کو افتد از درگاه حق دور — حجاب ظلمت او را بهتر از نور

چو آدم را ز ظلمت صد مدد شد — ز نور ابلیس ملعون ابد شد

اگر آیینهٔ دل را زدودست — چو خود را بیند اندر وی چه سودست

ز رویش پرتوی چون بر می افتاد — بسی شکل حباب در وی اُفتاد

جهان جان در او شکل حبابست — حبابش اولیا را چون قبابست

شده زو عقل کل حیران و مدهوش — نهاده نفس کلی حلقه در گوش

همه عالم چو یک خمخانهٔ اوست — دل هر ذره‌ای پیمانهٔ اوست

خرد مست و ملائک مست و جان مست — هوا مست و زمین مست آسمان مست

فلک سرگشته از وی در تکاپوی — هوا در دل به امید یکی بوی

[illegible]

یکی بوی

زعکس او تن پژمرده جان شد | ز تابش جان افسرده روان شد
جهانی خلق از او سرگشته دایم | ز خان و مان خود برگشته دایم
یکی از نیم جرعه گشته صادق | یکی از یک صراحی گشته عاشق
یکی دیگر فرو برده به یکبار | می و خمخانه و ساقی و خمار
کشیده جمله را مانده دهن باز | زهی دریادل رند سرافراز
در آشامیده او می را به یکبار | فراغت یافته ز اقرار و انکار
شده فارغ ز زهد خشک و طامات | گرفته دامن پیر خرابات

خراباتی شدن از خود رهاییست | ز خود بیگانه گشتن آشناییست
نشانی داده‌اند اهل خرابات | که التوحید اسقاط الاضافات
خرابات از جهان بی‌مثالیست | مقام عاشقان لاابالیست
خرابات آشیان مرغ جانست | خرابات آستان لامکانست
خراباتی خراب اندر خرابست | که در صحرای او عالم سرابست
خراباتیست بی‌حد و نهایت | نه آغازش کسی دیده نه غایت
اگر صد سال در وی می‌شتابی | نه کس را و نه خود را بازیابی
گروهی اندر او بی پا و بی سر | همه نه مؤمن و نه نیز کافر
شراب بیخودی در سر گرفته | به ترک جمله خیر و شر گرفته
شراب خورده هر یک بی لب و کام | فراغت یافته از ننگ و از نام

حدیث ماجرا و شطح و طامات خیال خلوت و نور کرامات به بوی دردی از دست داده ز ذوق نیستی مست او فتاده عصا و رکوه و تسبیح و مسواک گرو کرده به دردی جمله را پاک

میان آب و گل افتان و خیزان | بجای اشک خون از دیده ریزان
گهی از سرخوشی در عالم ناز | شده چون شاطران گردن‌افراز
گهی از روسیاهی رو به دیوار | گهی از سرخ‌رویی بر سر دار
گهی اندر سماع از شوق جانان | شده بی پا و سر چون چرخ گردان
بهر نغمه که از مطرب شنیده | بدو وجدی از آن عالم رسیده
سماع جان نه آخر صوت و حرفست | که در هر پرده‌ای سری نهفتست
ز سر بیرون کشیده دلق ده‌تو | مجرد گشته از هر رنگ و هر بو
فرو شسته بدان صاف مروق | همه رنگ سیاه و سبز و ازرق
بجان خاک مزابل باز رفته | ز هر چه آن دیده از صد یک نگفته
یکی پیمانه خورده از می صاف | شده زان صوفی صافی ز اوصاف
گرفته دامن رندان خمار | ز شیخی و مریدی گشته بیزار
چه شیخی و مریدی این چه قیدست | چه جای زهد و تقوی این چه شیدست
اگر روی تو باشد در که و مه | بت و زنار و ترسایی ترا به

بت و زنار و ترسایی درین کوی | همه کفرست اگر نه چیست برگوی

بت اینجا مظهر عشقست و وحدت | بود زنار بستن عقد وحدت
چو کفر و دین بود قایم بهستی | شود توحید عین بت‌پرستی

چو اشیا هست هستی را مظاهر از آنجمله یکی بت باشد آخر نکو اندیشه کن ای مرد عاقل که بت از روی هستی نیست باطل بدان کایزد تعالی خالق اوست ز نیکو هر چه صادر گشت نیکوست

وجود آنجا که باشد محض خیر است | اگر شری است در وی آن ز غیر است
مسلمان گر بدانستی که بت چیست | بدانستی که دین در بت پرستی است
اگر مشرک ز بت آگاه گشتی | کجا در دین خود گمراه گشتی
ندید او از بت الا خلق ظاهر | بدین علت شد اندر شرع کافر
تو هم گر زو نبینی حق پنهان | بشرع اندر نخوانندت مسلمان
ز اسلام مجازی گشته بیزار | کرا کفر حقیقی شد پدیدار
درون هر بتی جانیست پنهان | بزیر کفر ایمانیست پنهان
همیشه کفر در تسبیح حق است | وان من شیء گفته این چه دق است
چه میگویم که دور افتادم از راه | فذرهم بعد ما جاءت قل الله
بدان خوبی رخ بت را که آراست | که گشتی بت پرست ار حق نمیخواست
همو کرد و همو گفت و همو بود | نکو کرد و نکو گفت و نکو بود
یکی بین و یکی گوی و یکی دان | بدین ختم آمد اصل و فرع ایمان
نه من میگویم این بشنو ز قرآن | تفاوت نیست اندر خلق رحمان

نظر کردم بدیدم اصل هر کار | نشان خدمت آمد عقد زنار
نباشد اهل دانش را معول | به هر چیزی مگر بر وضع اول
میان در بند چون مردان بمردی | درآ در زمرهٔ اوفوا بالعهدی
برخش علم و چوگان سعادت | ز میدان در ربا گوی عبادت

[illegible]

هم از الله در پیش تو جانست	که از قدوسی اندر وی نشانست
اگر یابی خلاص از نفس ناسوت	در آیی در جناب قدس لاهوت
هر آنکس کو مجرد چون ملک	چو روح الله بر چارم فلک شد
بود محبوس طفل شیرخواره	بنزد مادر اندر گاهواره
چو گشت او بالغ و مرد سفر شد	اگر مرد است همراه پدر شد
عناصر مر ترا چون ام سفلی است	تو فرزند و پدر آبای علویست
از آن گفت عیسی گاه اسرا	که آهنگ پدر دارم به بالا
تو هم جان پدر سوی پدر شو	بدر رفتند همراهان بدر رو
اگر خواهی که گردی مرغ پرواز	جهان جیفه پیش کرکس انداز
بدونان ده مرین دنیای غدار	که جز سگ را نشاید داد مردار
نسب چبود مناسب را طلب کن	بحق رو آور و ترک نسب کن
بحر نیستی هر کو فرو شد	فلا انساب نقد وقت او شد
هر آن نسبت که پیدا شد ز شهوت	ندارد حاصلی جز کبر و نخوت
اگر شهوت نبودی در میانه	نسبها جمله می‌گشتی فسانه
چو شهوت در میانه کارگر شد	یکی مادر شد آن دیگر پدر شد
نمی‌گویم که مادر یا پدر کیست	که با ایشان بحرمت بایدت زیست
نهاده ناقصی را نام خواهر	حسودی را لقب کرده برادر

عدوی خویش را فرزند خوانی
ز خود بیگانه خویش و نه خوانی
مرا باری بگو تا خال و عم چیست
از ایشان حاصلی جز درد و غم نیست
رفیقانی که با تو در طریقند
پی هزل ای برادر هم رفیقند

نه افسانه و افسون دینداست ‏ ‏ ‏ بکان خواجه کار نهار تسبیحست

بردی وارهان خود را چو مردان ‏ ‏ ‏ ولیکن خویش ضایع مگردان

ز شرع ار یک دقیقه ماند مهمل ‏ ‏ ‏ شوی در هر دو کون از دین معطل

حقوق شرع را زنهار مگذار ‏ ‏ ‏ ولیکن خویشتن را هم نگهدار

ز سودن نیست الا مایه غم ‏ ‏ ‏ بکاهد از حیوانی مردم

جنبی شو ز هر قید و مذاهب ‏ ‏ ‏ در او در دیر دین مانند راهب

ترا تا در نظر اغیار و غیر است ‏ ‏ ‏ اگر در مسجدی آن عین دیر است

چو در حضرت رسید کوس تغیر ‏ ‏ ‏ شود بهر تو مسجد صورت دیر

نه دانم بهر چاه کر هستی ‏ ‏ ‏ خلاف از نفس بردن کی کر هستی

بت و زنار و ترسایی و ناقوس ‏ ‏ ‏ اشارت شد همه بر ترک ناموس

اگر خواهی که گردی بنده خاص ‏ ‏ ‏ مهیا شو برای صدق و اخلاص

برو خود را از راه خویش برگیر ‏ ‏ ‏ بهر یک لحظه ایمانی ز سر گیر

بباطن نفس ما چون هست کافر ‏ ‏ ‏ مشو راضی بدین اسلام ظاهر

ز نو هر لحظه ایمان تازه گردان ‏ ‏ ‏ مسلمان شو مسلمان شو مسلمان

ز ایمان بود کز کفر زاید ‏ ‏ ‏ نه کفرست آن کز و ایمان فزاید

[illegible] و ناقوس بگذار ‏ ‏ ‏ بتیکی خرقه و بر بند زنار

چو پیر ما شو اندر کفر فردی ‏ ‏ ‏ اگر مردی بده دل را بمردی

مجرد شو ز هر اقرار و انکار ‏ ‏ ‏ بترسازاده ده دل را بیکبار

رها کن ترهات و شطح و طامات | خیال نور و اسباب کرامات
این مرحله کان نه از بام نیرنگ است | همه اسباب است که ره گرنک است
را ابلیس لعین بی شهادت | شود صادر هزاران خرق عادت
که از دیوارت آید گاه از بام | گهی در دل نشیند گه راند ام
همی داند ز تو احوال پنهان | در آرد در تو کفر و فسق و عصیان
شد ابلیست امام و در پی تو | بد و لیکن بدین پنهانگرسی تو
کرامات تو گر در خودنمایست | تو فرعونی و این دعوی خدایست
کسی کو را با حق آشنایست | از او هرگز نیاید خودنمائی
همه روی تو در خلق است زنهار | مکن خود را بدین علت گرفتار
چو با عامه نشینی مسخ گردی | چه جای مسخ بلکه نسخ گردی
مبادا هیچ با عامت سروکار | که از فطرت شوی ناگه نگونسار
تلف کردی به هرزه نازنین عمر | نگوئی در چه کار است آخر عمر
بجمعیت لقب کردند تشویش | خر ریاپیشوا کرده ره دین زیشی
فتاده سروری اکنون بجهال | از آن گشته چنین بد حال
نگر دجال اعور را چگونه | خر او را که نامش هست جساس
نمونه باز بین ای مرد حساس | فرستاده است در عالم نمونه
خر از این همه در تنگ آن خر | شده از جهل پیش آهنگ آن خر
چو خواجه قصه آخر زمان کرد | بچندین جا ازین معنی نشان کرد

به بین اکنون که کور و کر شبانست | علوم دین به آسمان شد | نماند اندر میانه رونق و آزرم | ندارد کس ازین جاهل شرم | همه احوال عالم باژگونست | اگر تو عاقلی بنگر چه گونست

کسی کو باب لعن و طرد و مقت است | پدر میگوید اکنون شیخ وقت است
حضوری گشت آن فرزند طالح | که او را بد پدر یا جد صالح
کنون با شیخ خود کردی تو ای خر | خری را کز خری هست از تو خرتر
چو او لا یعرف الهر من البر | چگونه پاک گرداند ترا سر
وگر دارد نشان از باب خود پور | همی گویم چو بود نور علی نور
پسر کو نیک رای و نیکبخت است | چو میوه زبده سر درخت است
ولیکن شیخ دین کی گردد آنکو | نداند نیک از بد بد ز نیکو
مریدی علم دین آموختن بود | چراغ دل ز دین افروختن بود
کسی از مرده علم آموخت هرگز | ز خاکستر چراغ افروخت هرگز
مرا در دل همی آید کزین کار | ببندم در میان خویش زنار
نه زان گویم که من شهرت ندارم | بلی دارم ولی زان هست عارم
شریکم چون خسیس آید درین کار | خمول از شهرتم اولی بسیار
دگر باره رسید الهام از حق | که بر حکمت مگیر از ابلهی دق
اگر کناس نبود در ممالک | همه خلق اوفتد اندر مهالک
بود جنسیت آخر علت ضم | چنین آمد جهان والله اعلم
ولیک از صحبت نااهل بگریز | عبادت خواهی از عادت بپرهیز
نگردد جمع عادت با عبادت | عبادت میکنی بگذار عادت

[illegible]

زهی مطرب که از یک نغمه خوش — زند در خرمن صد زاهد آتش
زهی ساقی که او از یک پیاله — کند بیخود دو صد هفتاد ساله
رود در خانقه مست شبانه — کند افسون صوفی را فسانه
وگر در مسجد آید در سحرگاه — بنگذارد در و یک مرد آگاه
رود در مدرسه چون مست مستور — فقیه از وی شود بیچاره مخمور
ز عشقش زاهدان بیچاره گشته — ز خان و مان خود آواره گشته
یکی مؤمن دگر را کافر او کرد — همه عالم پر از شور و شر او کرد
خرابات از لبش معمور گشته — مساجد از رخش پر نور گشته
همه کار من از وی شد میسر — بدو دیدم خلاص   کافر
دلم از دانش خود صد حجب داشت — ز عجب و نخوت و تلبیس و پنداشت
درآمد از درم آن مه سحرگاه — مرا از خواب غفلت کرد آگاه
ز رویش خلوت جان گشت روشن — بدو دیدم که تا خود چیستم من
چو کردم در رخ خوبش نگاهی — برآمد از میان جانم آهی
مرا گفتا که ای شیاد سالوس — بسر شد عمرت اندر نام و ناموس
ببین تا علم و زهد و کبر و پنداشت — ترا ای نارسیده از که واداشت
نظر کردن برویم نیم ساعت — همی ارزد هزاران ساله طاعت
علی الجمله رخ آن عالم آرای — مرا با من نمود آندم سراپای
سیه شد روی جانم از خجالت — ز فوت عمر و ایام بطالت

چو دید آن ماه کز روی چو خورشید — بریدم من ز جان خویش امید
یکی پیمانه پر کرد و بمن داد — که از آب وی آتش در من افتاد
کنون گفت از می بیرنگ و بی بوی — نقوش تخته هستی فرو شوی

علیهم السلام
[illegible] ازل [illegible] واردند
[illegible] وارد نه
[illegible]
[illegible] صاحب [illegible]
[illegible]
[illegible] ه

و له
[illegible] بود
[illegible] ه

چو آشامیدم آن پیمانه را پاک / در افتادم ز مستی بر سر خاک
کنون نه نیستم در خود نه هستم / نه هشیارم نه مخمورم نه مستم
گهی چون چشم او دارم سر خوش / گهی چون زلف او باشم مشوش
گهی از خوی خود در گلخنم من / گهی از روی او در گلشنم من
از آن گلشن گرفتم شمه باز / نهادم نام این را گلشن راز
درو از راز دل گلها شکفته است / که تا اکنون کسی دیگر نگفته است
زبان سوسن او جمله گویاست / عیون نرگس او جمله بیناست
تأمل کن بچشم دل یکایک / که تا برخیزد از پیش تو این شک
ببین معقول و منقول و حقایق / مصفا کرده در علم دقایق
بچشم منکری منگر در و خوار / که گلها گردد اندر چشم تو خار
نشان ناسپاسی ناشناسیست / شناسائی حق در حق شناسیست
غرض زین جمله آن تا گو کند یاد / عزیزی گویدم رحمت برو باد
بنام خویش کردم ختم پایان / الهی عاقبت محمود گردان
چو صاحب دولتی رای نماید / بهشت بنده ها را بر گشاید

جواب گفته شد پیش از آنکم
سخن را ختم شد والله اعلم
ه

عقد در قابلیه بر آراسته اند
تا باغ چهار طبع آراسته اند
تا طارم این سپهر افراشته اند
در کار وجود هر دو عالم گشته اند
چون ذات ترا بنای عشق آراسته اند

رق الزجاج ورقت الخمر
فتشابها وتشاكل الامر
فكأنما خمر ولا قدح
وكأنما قدح ولا خمر

وترى الكأس حين فارغة دلما
وكأن الورد بعينها سواد

ثقلت زجاجات اتتنا فرغا
حتى اذا ملئت بصرف الراح
خفت وكادت تستطير بما حوت
ان الجسوم تخف بالارواح

سال
چه حیلت
نه بسته بندی و نه بسته بی‌بیم
نه در پی بی‌کامی و نه در پی بیم
نه در پی جان و نه در دو جهان حاجت است
در دل بنگر ای [illegible]
گر هر دو جهان

بسم الله الرحمن الرحیم

حمدی نیست که عالم از روشنی

ستارهایست که در آسمانها ثمن اندیشه

تا به و نازکتر غنچه ایست که در روحی حقیقت او شکفته باشد که از نفس

ناطقه که به نور حکمت آراسته گشت در سلک فرشته است

وار غام سعادت ابدی رحلین استعداد او نوشته عملی که

بحلیه علم متحلی نشد چون بدنه باشد که در وجان نیست

و دلکه که بکه دانش نرسیده از غایت قلت روان مست

الناس موتی واهل العلم احیا والناس مرضی و هم الاطباء

والناس ارض واهل العلم سماء نور رونه النور

ظلمات و زین العلم راس الخلق کلهم و سایر الناس فی التمثیل

علم کمال معرفت راه دهد

گر جاه طلب کنی ترا جاه دهد ور حق طلبی ترا بالله دهد

رسی که جان لب آورد و ترک فرقت یار

محمد ملانی که ام لب که از وبوی جان می آید

نسیم اگر که مسکن اگه جانا تا چه می‌رسی از زمانه واروان خار مغیلان مرا چو تار زلف رومیت برگ درختان مرا چو تیر [illegible] بسته میان تنگ را [illegible] از غم عشق تو از دیده دو چون

[illegible]

از دوست طرب

سخن گفت و بخشش آیین ماست [illegible]

غمان دوستان تافته [illegible]

[illegible] بستان گسستیم

نبینید هوا از [illegible] بستان [illegible]

نخورشید تابان [illegible]

[illegible] نگه کش بود کز نام نگه بزد

[illegible] دم و جان و جهان و تن در تنت بنشد

[illegible]

[illegible] داور کتی [illegible] از او بد

[illegible] که خورشید [illegible]

[illegible]

که خورشید [illegible] گرانی است

[illegible]

[illegible] اندر [illegible]

هو

بلند گشت و ... دو اسبه زمستان

... ز گردون ... از بوستان

... دوده ... برد زمستان

دو چشم عاشقان ... ز بوستان

درون شاخ ... تو زرد بوستان

ز بوی گل ... بوستان

بشمار ... [illegible] ... بوستان

ز بوی ... اندر ... بوستان

ز برگ ... بوستان

بیاید زاغ با خیل زمستان
شده بر لاله و گل بوستان تنگ

برید از گلستان گل مهر یکباره
گرفته باغ رنگ از گل ...

به باغ اندر ز بانگ مرغکان نی
ز بلبل نشنوی لحن دلستان

از ... [illegible]

... [illegible]

بنشست و ز بهر دری بگفت گرد از لب لعل شکر افشان رقعه بکتبت او فرا آن جا که داشت در ریحان در خدمت او نشسته عاجز بر طلعت او بمانده حیران

کیم که ز خود دو صد سامان جز خاک ره تو جهان در پای تو سر کنم نثار بنجه در پیش تو جان کنم قربان گفتا که تکلف نخواهم هر چه آن نگار در بزد آن

شور از چه نشست [illegible] گردد تا شب ز دیده ترا ز ابستان آب از سر چاه زمزم آور آتش ز کلیسای رهبان هیزم همه شاخهای طوبی با عود و عبیر مشک سوزان

طمع آن طلبد اگر باشد بر جولان [illegible] آنچه در آرزوی او باشد [illegible]

گر حسن جمال کرم کند عاشق نبوت [illegible]
زین دان تو [illegible] از دیده [illegible]

سید الدین [illegible]
[illegible] لب یار است
در پهلوی [illegible] بسکه از لب [illegible] یار است
گوید که ز دست [illegible] از [illegible] نیش با یار است
[illegible] چو گل [illegible] باغ [illegible]
[illegible] نگار [illegible] چو [illegible] دارد
[illegible] جانب [illegible] دارد
[illegible] سیمین [illegible]
[illegible] که از [illegible] به دارد
[illegible] که [illegible] زلف تو [illegible]
[illegible] تا [illegible] زلف [illegible]
[illegible] عشق [illegible]
[illegible] دارد [illegible]
[illegible] کیست [illegible]
ای [illegible] که [illegible] کار است
[illegible] تو [illegible]
[illegible] نیست [illegible]
[illegible] که [illegible] یار است
[illegible] از [illegible]
آن [illegible] که [illegible] دارد
ه

مسعود سعد سلمان

شاها جهانبان ملکا شاه جهانا

[illegible]

ابوالفرج رونی

شاها بنظام ملک دنیا جهانا

[illegible]

رشید وطواط

ای مقرر بتو نجوم جلال ای مقرر بتو رسوم کمال

[illegible]

دولت تو سرت معلا صولت تو مظفر جهان [illegible] جاودان [illegible] العلو والبسطه شادمان [illegible] العز و الآصال

جمال الدین عبدالرزاق

[illegible]

[illegible]

ای خطبهٔ سلطنت بنامت
[illegible] جهان [illegible] علامت
جان را [illegible] کند [illegible]
یک لعل [illegible]
صد ملک [illegible] یک [illegible]
صد [illegible] یک [illegible]
در صبح [illegible]
از [illegible] گوهر کرامات
[illegible] یکنفس
ما با کرمت [illegible]
[illegible] ه

ابو الوفی روح

از روز نخست کین دلم مهر تو جست
در دست جفای بخت و ما پا بست
بودم ز دل شکسته از روز نخست
باید ز دل شکسته [illegible] درست

[illegible]

ای دل بسوز و [illegible] کند حضرت عشق [illegible]
[illegible] آب دیده اندر آتش [illegible]

[illegible]

شرعياً انه
هو الواقف

قد وقفت هذه المجموعة على أولادي ثم على أولاد
ذكوري وذكور أولادي الذكور أبداً عقباً بعد
عقب ونسلاً بعد نسل والتولية مفوضة على الأعلم
الأرشد منهم والعياذ بالله إن انقرض أولادي
فالتولية مفوضة على أعلم أولاد جدي
المحكي هادي زاده دردوا

ده

بسم الله الرحمن الرحیم

بدان وفقک الله تعالی و ایانا که اصحاب بحث و نظر از برای مراتب موجودات در موجودیت
تمثیل کرده اند و چنین گفته اند که پوشیده نیست که اشیا نورانی را در نورانیت سه
مرتبه است مرتبه اول آنست که نور وی مستعار باشد از غیر چنانکه زمین در مقابله
آفتاب روشن گردد بشعاع آفتاب و درین مرتبه سه چیز باشد یکی روی زمین دوم شعاع
که بروی افتاده است سیم مقابله آفتاب که مفید آن شعاع است و شک و شبهه نیست در آنکه
این چیزهای سه گانه با یکدیگر متغایرند و در آنکه زایل شدن شعاع از روی زمین جایز است
بلکه واقع است مرتبه دوم آنست که نور وی مقتضای ذات وی باشد چنانکه آفتاب بر آن
تقدیر که ذات وی مستلزم و مقتضی نور وی بود و درین مرتبه دو چیز باشد یکی جرم آفتاب دوم
نور که در آن جرم است و این هر دو با یکدیگر متغایرند و هرگاه که جرم آفتاب مستلزم نور وی باشد
جدا شدن نور از آن جرم جایز نباشد مرتبه سیم آنست که بذات خود روشن و ظاهر باشد نه
بنوری که زاید بر ذات وی باشد چنانکه نور زیرا که بر هیچ عاقل پوشیده نیست که نور آفتاب
بذات خود روشن و ظاهر است نه بنور دیگر که بذات خود قایم باشد و درین مرتبه یک چیز است
که بخود بر دیده ها در وی ظاهر است و دیگر چیزها بواسطه وی ظاهر میشود بآن مقدار که
قابلیت ظهور دارند و هیچ مرتبه در نورانیت بالاتر ازین مرتبه سیم متصور نیست
و چون این مقدمه در محسوسات متصور گشت بدانکه وجود نوریست معنوی اشیا را
موجوده را در موجودیت تقسیم مثلی همین سه مرتبه است مرتبه اول آنکه وجود وی مستعار

باشد از غیر چنانکه مشهور است در مهیات ممکنات پس در اینجا سه چیز باشد یکی ذات ماهیات ممکنه دوم وجود وی که مستعار است از غیر سیم آن غیر که مقتضی وجود است. بر آن ماهیه وشک نیست که انفکاک وجود از چنین موجود نظر با ذات جایز است بلکه واقع است **مرتبه دوم** آنست که ذات وی مقتضی وجود وی باشد بر وجهی که محال باشد جدا شدن از وی و این حال واجب الوجود است. بر مذهب جمهور متکلمان و در این مرتبه دو چیز است یکی ذات واجب دوم وجود وی که مستفاد است از ذات و معلوم است که انفکاک وجود از چنین موجود نظر با ذات او محال باشد لیکن بنابر تغایر ذات و وجود تصور انفکاک ممکن است **مرتبه سیوم** آنکه موجود باشد بوجودی که عین ذات اوست نه بوجودی که مغایر ذات اوست چنانکه حقیقت وجود زیرا که هیچ اشتباه نیست در آنکه حقیقت وجود در غایت دوری است از عدم و هیچ چیز را از عدم آن مقدار دوری نیست بر آن مثال که نور را از ظلمت دوریست در غایت و هیچ چیز را از ظلمت آن دوری نیست پس همچنانکه نور بذات خود نورانیست و محال است که مظلم و تاریک باشد حقیقت وجود نیز بذات خود موجود است و محال است که معدوم و نیست شود و در این مرتبه یک چیز باشد که او بخود موجود است اشیا با او موجود باشند بحسب قابلیت چنانکه دانسته شد که نور بخود روشن است و دیگر چیزها با و روشن شوند و در اینجا بنابر اتحاد ذات و وجود تصور انفکاک ممکن نباشد و هیچ مرتبه در موجودیت بالاتر از این مرتبه سیم تصور نتوان کرد و این حال واجب الوجود است بر مذهب اوائل و مذهب صوفیه که ایشان را موحده خوانند و از این جهت اوائل بحث خالص گفته اند که واجب الوجود وجود بحت است یعنی در واجب الوجود دو چیز نیست یکی ذات دوم وجود که عارض آن ذات باشد بلکه واجب الوجود محض وجود است قایم

بذات خود و مذهب صوفیان موحد در اتحاد ذات واجب با وجود مشهور است و این مقدار که
واجب الوجود عین وجود است میان طایفهٔ اوایل و طایفهٔ موحده متفق علیه است بنا بر آنکه
بدیههٔ عقل جازم است بآنکه واجب الوجود در اعلی مراتب موجودیت باشد چنانکه هیچ مرتبهٔ
موجودیت از آن اعلی و اقوی نباشد که اگر مرتبه بالاتر از آن باشد آن مرتبه بواجب الوجود
اولی بود و ازین مسئله که مرتبهٔ اعلی و اقوی مرتبه مسلم است که موجود عین وجود باشد و بعد
از اتفاق بر آن مقدار مذکور که محققان اوایل و طایفه بحث اند و در آنچه ایشان در باب
معرفت ربانی محقق است چنین گفته اند که بدلالت عقل معلوم گشت که ذات واجب الوجود
متصف بوجود است هم عقل دلالت کرد که واجب الوجود نشاید که امر کلی باشد یعنی نشاید که
امری بود که او را کلیت و عموم عارض تواند بود زیرا که وجود امری در خارج با تعین صورت بندد
پس لازم آید که واجب الوجود مرکب باشد از آن امر کلی و ترکیب واجب الوجود محال است چنانکه
مشهور است بلکه واجب الوجود باید که حد ذاته متعین باشد یعنی تعین وی عین ذات وی
باشد چنانکه وجود وی عین ذات وی است تا بهیچ وجه در وی تعدد و ترکیب صورت نبندد
و باید که واجب الوجود بذات خود قایم باشد زیرا که قایم بغیر محتاج باشد بآن غیر و احتیاج
بر واجب الوجود محال است و چون مقرر شد که حقیقت وجود عین واجب است پس حقیقت
وجود نیز بذات خود متعین باشد و حقیقت حق باشد و قایم بذات خود بود و هیچ تعدد وجود
بحسب افراد و عروض حقیقت وجود بر مهیات ممکنات را از قبیل محالات است و ازین مقدمات
معلوم شود که واجب الوجود مطلق است [illegible]

مفهوم گردد که اطلاق وجود بر غیر واجب الوجود مجازیست زیرا که وجود نه عارض ایشانست و نه
جزو و نه عین که معنی موجودیت اشیا آنست که ایشان را با حضرت وجود تعلقیست از ان حضرت
بحیثیتی که پرتوی است اگر وجود مر ایشان را عارض است یا در ایشان حاصل است
اینست آنچه ارباب بحث بافکار عقل بآنجا رسیده اند و طایفه صوفیه موحده میگویند ورای
طور عقل طوریست که در آن طور بطریق مشاهده و مکاشفه چیزی چند منکشف میگردد که عقل از
ادراک آن عاجز است چنانکه حواس از ادراک معقولات که مدرکات عقلیست عاجزند و در
آن طور محقق شده که حقیقت وجود یعنی واجب الوجود نه کلی و نه جزوی و نه عام و نه خاص است بلکه مطلق است
از همه قیود تا حدی که از قید اطلاق نیز مبراست بر آن قیاس که ارباب علوم عقلیه در کلی طبیعی گفته اند و آن
حقیقت در همه آن اشیا که موصوفند بوجود تجلی و ظهور کرده است باین معنی که هیچ چیز از آن حقیقت خالی نیست که اگر
از حقیقت وجود بالکل خالی بودی اصلا بوجود موصوف نگشتی و هرگاه که آن حقیقت ملاحظه شود باعتبار اطلاق
که مذکور شد آنرا حضرت احدیت جامعه خوانند و هرگاه که ملحوظ شود بآن اعتبار که هیچ چیز
از قیود و تعینات در مرتبه ذات وی نیست و تقید نفی با وی ملاحظه دارند آنرا حضرت
احدیت صرفه گویند و چون آن ذات تجلی اول در مرتبه اسما و صفات تنزل کند آنرا حضرت
واحدیت و حضرت اسما و صفات خوانند و چون بتوسط اسما و صفات در سایر اشیا که مظاهر اسما
و صفات و مرایای ذات وی اند تجلی و تنزل کند آنرا حضرت صانع مخلوقات گویند و مراتب
مظاهر و مرایا نامحصور و متفاوت اند و هر یکی بقدر قابلیت مظهر بعضی از صفات اند و نوع
انسان را قابلیت مظهریت آن مجموعه است و حدیث پیغمبر صلی الله علیه و آله که خلق الله آدم علی صورته

اشارت بدانست که خلقت مظهر الجمیع صفاته و هر حسنی و کمالی که در مخلوقاتست آن حسن و کمال او
و صفات ذات اوست چنانکه شاعر گوید **شعر** ای حسن ترا بهر مقامی نامی ؛
وی از تو بهره‌ور شده هر جامی ؛ کس نیست که نیست بهره‌مند از تو ولی ؛ اندر خور خود
بجرعه یا جامی ؛ و هر نقصان که در مظاهر باشد آن راجع بقابلیات است و طایفهٔ موحده
چنین گفته‌اند که آن ذات واحد است که حقیقت وجود مطلق است و بتعینات اعتباریه در لباس
کثرت ظهور کرده از این سبب در وحدت حقیقی اش بکثرت و انقسام راه نیافت چنانکه
وحدت که مبدأ اعداد است در مراتب اعداد ظهور کرده و سبب انقسام بوحدت راه نیافته
چنانکه در همه کثرت اعداد غیر وحدت نیست در کثرت همه موجودات بجز آن ذات واحد اصلا
نیست لیکن حق کلمات و تنزلات آن ذات قیود تعینات اعتباریه با وی منضم گشته
توهم تعدد و کثرت حقیقی پیدا شده اما ابصار اولو الابصار در یافته‌اند که آن کثرت اعتباریست
و در اینجا از حقیقی بجز آن ذات واحد نیست و محققان دانسته‌اند که با غیریت واحد اینست وجود
اغیار مجازی باشد و هر غیری که از توهم آید خیالی بود چنانکه محققی گفته است **شعر** هر دیده که
بر مظاهر او نا شده ؛ با آنکه بنور حق مکحل باشد ؛ بیرون ز تو هر چه بیند اندر عالم ؛
نقش دوم دیدهٔ احول باشد ؛ و این داعی را با صوفی گرد ایام در از توحید زدی صحبتی اتفاق
بادی گفتم که چون آفتاب طالع میشود نور وی بر دیده‌ها غلبه می‌کند چنانکه هیچ ستاره را
نمی‌توان دید با آنکه ستارگان بسیار بالای افق موجودند پس چرا نشاید که انوار الهی
بر دیده دل غلبه کند چنانکه هیچ مخلوقات را نتوان دید با آنکه موجود باشند نظر حقیقت

بطریق توهم و خیال در جواب گفت این احتمال در مرتبه عقل موجه است لیکن ما را بالمکاشفه و مشاهده محقق است
که غیر آن ذات موجود نیست الا بطریق تخیل و مجاز پس او را اعتبار پیش ما اعتبار نبدارد و تحقیق
نزد ما آنست که شاعر بدان اشارت کرده است و گفته **شعر** بر عالم معرفت چو کردم گذری
افتادم از ره وحدت نظری ؛ بس طرفه حکایتی ز ما در خبری ؛ یک دیدن و صد آستین و صد جیب دری ؛
ذوق مردگه اسرار توحید کما ینبغی به عبارت نگنجد و عقل را مجال ادراک آن نباشد و افشای آن
نشاید و اگر رمزی از آن اسرار گفته شود باید که در لباس شریعت مطوی باشد تا اصحاب
ظاهر بدان انکار نکنند و متنفر نشوند و طلاب بقدر آن محظوظ گردند و رغبات ایشان در جد و جهد
و سیر و سلوک زیادت گردد و حدیث نبوی کلموا الناس علی قدر عقولهم مفصح این طایفه است
و کلام مشایخ کبار که افشاء اسرار ربوبیه کفر و وجوب کتمان سر توحید دلیلی است کافی
و ما احسن ما قیل **شعر** انی لاکتم من علمی جواهره ؛ کیلا یری الحق ذو جهل فیفتتنا ؛ وقد تقدم
فی هذا ابو حسن ؛ الی الحسین و وصی قبله الحسنا ؛ یا رب جوهر علم لو ابوح به ؛ لقیل لی انت
ممن یعبد الوثنا ؛ و لاستحل رجال مسلمون دمی ؛ یرون اقبح ما یاتونه حسنا و در کلام امیرالمؤمنین
علی علیه السلام مذکور است که در سینه من علمیست که اگر آن را اظهار کنم بر خود بلرزید مانند ریسمان دراز
در چاه آب و از بعضی صحابه منقول است که از پیغمبر صلی الله علیه و آله دو وعا از حدیث یاد گرفتم که یکی با شما
گفتم و اگر دیگری با شما بگویم این حلقوم را ببرید و بلعوم من بخواهید عاقل داند که درین هر دو کلام اشارتست
که تصریح و افشا روا نباشد و از ینجاست که هر که تصریح کرد در افواه مردود گشت
اینست تمام حکایتی که میان آن صوفی و این داعی گذشت و این هنگام رجوع کردیم با اصل سخن جامعی

کرایشان بطریق عقل سیر کنند بر سخنان صوفیه موحده اعتراض کرده‌اند که چون واجب الوجود
عین حقیقت وجود است و حقیقت وجود مشتمل شامل بر جمیع اشیا متجلی و منبسط شده است چنانکه
هیچ چیزی از حقیقت وجود خالی نتواند بود پس ازینجا لازم آید که حقیقت واجب الوجود مخالط و ملابس
اشیای خسیسه و قاذورات باشد و هیچ عاقل این معنی روا ندارد و طایفه موحده در جواب
گفته‌اند که انقسام و تکثر لازم نیست زیرا که شعاع آفتاب که بر روی زمین افتاده آن شعاع بحسب ذات
خود منقسم و متکثر نیست بلکه انقسام و تکثر حقیقت از آن زمین است بدلیل آنکه اگر روی زمین را ملاحظه
نکنند و ذات شعاع را قطع نظر از محل اعتبار کنند هیچ انقسام و تکثر متصور نگردد و جواب
ملاحظه و ملابست آن بمثال معلوم گردد و پوشیده نیست که نور آفتاب بر لعل و قاذورات
واقع می‌شود شعر نور خورشید ار بیفتد بر حدث ع او همان نورست نپذیرد خبث
و آن نور که بر نجاسات افتاده نجس نشد و بواسطه خبث محل هیچ نقصان به آن نور
راه نیافت و آن نور که بر لعل افتاد هیچ شرفی وی نیفزود بلکه نور در هر دو محل بر حال
و شرف خود است و نقصان و شرف که متوهم میگردد راجع با آن دو محل است و اگر آفتاب
بر امور خسیسه نتافتی فیض او در نوربخشی عام نبودی بلکه ناقص بودی حکایت
دانشمندی که بر طریق اهل کلام بودی با دیگری که بر طریق صوفیه موحده رفتی در مجلسی جمع
شدند و مناظره در باب توحید میان ایشان واقع شد یکی ازیشان گفت که بیزارم
از آن خدای که در سنگ به ظهور کند و آن دیگری گفت بیزارم از آن خدای که در سنگ
دگر به ظهور نکند حاضران مجلس جزم کردند که یکی ازین دو دانشمند کافر شده بعضی از زیرکان

سخن ایشان را چنین توجیه کرده‌اند که دانشمند اول اعتقاد کرده بود که سگ و گربه در غایت
خست و مخالطت و ملابست با ایشان نقصان تمام باشد پس مقصود از آن سخن آن بود که
پرهیز از آن غذائی که ناقص باشد و دانشمند دوم اعتقاد کرده بود که در مطالب بسی نقصان است
بر آن طریق که در آداب گفته شد و اگر در سگ و گربه ظهور نکند فیض وجود حق جل و علی عام نباشد
بلکه ناقص باشد پس مقصود وی نیز همین است که پرهیز از آن غذاها که ناقص باشد و
شکی نیست که ناقص غذاها را شاید گفت پس نزاع ایشان لفظی باشد و کلام
یکی لازم نباشد تمت الرساله الشریفه
المنسوبه من تصانیف المرتضی الاعظم السید
الشریف رحمه الله علیه فی شهر رجب سنه
۱۰۰۴

[illegible]
العبد [illegible]
[illegible] ابراهیم
[illegible]
غفر الله
[illegible]

از بسکه ... تاب ... محمود
... بستی ه

از خودی ... چو ... زند
هر یکبار کرد در آورد ... زند

اشاره اتفاق ارادت ... داران
اره پیدا ... اند ... سپیدار

شوق ... بد ... پیدا شد
... آن و ... شده شد

شوق ... بیاید
... پیدا ... آید

اگر ... شوق
... پیدا آمد

شوق و ... ه

هم ... نظامی
... که ... باشد

[illegible]

یکی چند گفته در طامات
بار خوانده با نکر الاصوات
چون بگویند که معنی آن چیست
بر سر سبلتش بباید ریست
تا دو لقمه ز زر [illegible] خورد
دین [illegible] خود ببرد
بهر تحسین عامه‌ی خران
کرد او را ابلهان
خورده گیرش از خود راست
خورده [illegible]

نور توحید چو عیان کرده خود سراپای تو پنهان کرده
سر و پای تو ان بسند بده همه کرده چو قرص خور دیده
نفی و اثبات سنگ و آهن تست بست نور شمع الکل تست

دهر بدام شهر بشهر میگشتم کاری ز نهی و امری کردم
جمع کردم بکار عیب کردم اکنه مصطفی عجب از فتوحات و از فصوص

سبح نگذاشتم ریشی و رنگ بعد آن سعی و جد و جهد تمام
دل من بم ... گرفت آرام کیم از احادیث علی باز
هاتف داد از درون آواز

بالوضل لاینعدل بالذات
وصف تو گر گشت ذات
هو در لا اله الا الله
کی تو احد
قل هو الله گفت ز واحد
باز الله گفت تراو
هو ز الله و احد تراو
از احد دم از ان هو هو

ه

ز صفیه ایشان [illegible] از روق

گرچه داری ولیک تسبیح حق

بی‌دین زود عالم ارواح

کشف [illegible] الصباح اصباح

هر عالم مروی نور خورشید

چه مجالی چراغ مختصر است

کلید یا ولیک [illegible] العنی

واو [illegible] در [illegible]

آمد زود

انی انا الله

وقت [illegible] بشنود

نه از [illegible] عطا کی ه

[illegible]

ه

صورت عکس تو [illegible] آینه

عدم آینه همه آن عکس ابد

همه اینجا اگر صد هزار

ه

جمله مقصود را ز ما [illegible]

راه را احد و هم دعا [illegible]

تا بودم هر گاه او و ما شد

هر زمان [illegible] ما شد ه

ه

نه تو نه او نه آینه

کمست همه جهان عکس است

صورت از وی کی شود بسیار ه

ه

[illegible] اعظم [illegible] بعید

[illegible] عشق

ه

[illegible] وحدت حق

[illegible] مطلق

اعتبار [illegible]

[illegible] ساخت

[illegible] آید

[illegible] و اندر [illegible]

[illegible] تا که از [illegible]

[illegible] آید [illegible]

[illegible] عالم

[illegible] اندر [illegible]

[illegible] عدم ه

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ه

فانی از او فوار شود
زر به جان در آفتاب شود
نور او ... همه بنوازد
[illegible]

اگه اندری ما نیست ست
آیه نور را بخواند است
از طلب حاضر بو عاشق شد
ای صاحب ... معاصات شد
حاضری کو طلب شود بهانه
حسن او بی علت و علت تو آن

[illegible]

ه

ثمت الوهی شد جو جهان بست
عدم و ملکه یک جان اعدام

نقطهای عدم بهم پیوست
بس گرد هم بگرد این گفتار

[illegible]

ه

او بی ها و سر او [illegible] سو ما
هرکه ابر ابر ادا دست دوما

عرش دل [illegible] دل شد دو سینه تو
ای جهان [illegible] گشته تو

عرشی اعلی که نور مستور است
سر دل [illegible] که نور [illegible] نور است

ذات حق [illegible] قابل تجلیه
در حسم [illegible] منبه

آنچه در [illegible] او حصه [illegible]
بگنجیده حق منور نیست

هر چه منظور عشق دیده بود
عشق داند که او ندیده بود

که تو فقرش به آن نوای بست
گشته مجموع و گرده عالم نام

مدخیال تو نقش عالم بست
تو که برخیزد از نوای انکار

ه

[illegible]

ه

[illegible]

ه

جان بی ستان دل
اوردم از ره جان [illegible]

هر دمش [illegible] [illegible] از زاد دل
[illegible] جان [illegible]

جان [illegible] از تو
هر آنان [illegible]

هر که [illegible] کار [illegible]
[illegible] جان [illegible]

ه

ه من كتاب جواهر القرآن من كلام امام حجة الاسلام محمد الغزالي روح الله روحه ٥

تعريف طريق السلوك الى الله تعالى وذلك بالتبتل كما قال الله عز وجل وتبتل اليه تبتيلا اى انقطع الى الله والانقطاع اليه يكون بالاقبال عليه والاعراض عن غيره وترجمة قول لا اله الا هو فاتخذه وكيلا والاقبال عليه انما يكون بملازمة الذكر والاعراض عن غيره يكون بمخالفة الهوى والتنقي عن كدورات الدنيا وتزكية القلب عنها والفلاح بالضرورة نتيجتها كما قال الله سبحانه قد افلح من تزكى وذكر اسم ربه فصلى فعمدة الطريق امران الملازمة والمخالفة الملازمة لذكر الله والمخالفة لما يشغل عن الله تعالى وهذا هو السفر وليس فيه السفر حركة لا من جانب المسافر ولا من جانب المسافر اليه فانهما معا وهما سمعت قوله تعالى ونحن اقرب اليه من حبل الوريد بل مثال الطالب والمطلوب مثال صورة حاضرة مع مرآة ولكن ليس تتجلى في المرآة لصدأ في وجهها فمتى صقلتها تجلت فيها الصورة لا بارتحال الصورة الى المرآة ولا بحركة المرآة الى الصورة ولكن بزوال الحجاب والله تعالى متجل بذاته لا يخفى اذ يستحيل اختفاء النور والنور يظهر كل خفاء والله نور السموات والارض وانما خفاء النور على الحدقة لاحد امرين اما لكدورة في الحدقة واما لضعف فيها لا يطيق احتمال النور الباهر كما لا يطيق نور الشمس ابصار الخفافيش فما عليك الا ان تنقي عن عين القلب كدورته وتقوي حدقته فاذا هو فيه كالصورة في المرآة حتى اذا فاجأك تجليه ولم تتثبت بادرت وقلت انه فيه وانا الحق سبحانه وقد تدرج باللاهوت ناسوتي الا ان يثبتك الله بالقول الثابت تعرف ان الصورة ليست في المرآة بل تجلت بها وما حلت فيها ولو حلت لما تصور ان تتجلى صورة واحدة في مرايا كثيرة في حالة واحدة بل كانت اذا حلت في مرآة ارتحلت عن غيرها وهيهات فانه يتجلى لجملة العارفين دفعة واحدة نعم يتجلى في بعض المرايا اصح واوضح واقوم واخفى واميل الى الاعوجاج من الاستقامة

(اى فاجاك)

في الابهام

ذلك

اركان اربعة اصول

فصل اعلم ان المال ليس بمذموم بعينه كالزوم
فقد قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم نعم
المال الصالح للرجل الصالح وقال الدنيا
مزرعة الآخرة فكيف يكون مذموما مطلقا والعبد
سائر الى الله عز وجل والدنيا منزل من منازله
الآخرة ولا يبقى البدن الا بمطعم وملبس ومسكن ولا
وصول اليها الا بالبدن ولا يبقى البدن الا بالمال
المال ... وعلم ان الله ... على الدوام ... فانه
... عليه ولا بالمال ... كان ما حصل فاته ان زاد
الاقتصار على ... الا قوت ... الزاد ان زاده
... في الدنيا زاد الراكب ولا ... اصل
... فيتقى ... وان زاد على قدر الحاجة
... الدنيا فوق

مايكفيه احد حنفه وهو لا يشربه كذلك المسافر اذا اخذ ما يزيد على زاد الطريق مات تحت ثقله ولم يبلغ مقصد سفره والزيادة على الكفاية مهلكة من ثلثة اوجه
احدها ان يدعو الى المعاصي فان بها تمكن منها ومن العصمة ان لا تقدر وفتنة السراء اعظم من فتنة الضراء والثاني انه يدعو الى التنعم
بالمباحات وهو اقل الدرجات فينبت من التنعم جسده ولا يمكنه الصبر عنه وذلك لا يمكن استدامته الا بالاستعانة بالخلق
والالتجاء الى الظلمة وذلك يدعو الى النفاق والكذب والرياء والعداوة والبغضاء ويتشعب منه جملة المهلكات ولذلك
قال صلى الله عليه وآله وسلم حب الدنيا راس كل خطيئة والثالث انه يلهي عن ذكر الله عز وجل الذي هو اساس السعادة الاخروية اذ يزدحم
على القلب خصومة الفلاحين ومحاسبة الشركاء والفكر في تدبير الحذر منهم وتدبير استنماء المال وكيفية تحصيله اولا وحفظه ثانيا واخراجه
ثالثا وكل ذلك مما يسود القلب ويزيل صفاءه ويلهي عن الذكر كما قال الله تعالى الهيكم التكاثر ه

[illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم وبه توكلي

الحمد لله الذي خص الانسان بشرف الخطاب والهم مرافقة الخطاء وملازمة الصواب طهر
قلوب اولياية بتأييده وقدسه وصفي سرائر خواصه بلدة كشفه وانسه وجعل الانسانية في
عقد المخلوقات وخلص البشرية من بينهم بشرف النظر والفكر والثبات حتى كان خلق فضالة
الانسان ساير الاكوان فله الحمد الدائم لان الحمد حقه وله التعبد واليه التضرع لانه مستحقه
والصلوة على خير الائمة البرية المطهر عن الكدورات البشرية سيد الاولين والاخرين محمد واله
واصحابه الطاهرين **اما بعد** لما التمست ايها الاخ الواثق الصديق ان اكتب رسالة
في الصلوة واشرح حقيقتها المتعلقة بظاهرها المامور والمشير الى باطنها المطلوب والموفور وان
ابين فيها وجوب اعداد الصلوة على الاشخاص ولزوم متابعة حقايقها الروحانية على القلوب
والارواح فاستحثثت على بذل ما كنت حسب قوتي في تاويل المامول واجابة المسئول فابتدرت
اليه مجتهدا مستعيذا الاستمرار معيدا واستعنت بالملك الوهاب ليهدي في سبيل الصواب
واستعذت بربي عن الخطاء والزلل وكدورة الفكر بالعلل فان ابتغي ذكري فالنجح من معاودتي
وان افاضني وحاوني فالجود واللطف منه مستفادتي والله ولي التوفيق وعليه هداية الطريق افادني
تقسيم هذه الرسالة ثلثة اقسام وشرحتها في فصول ثلثة الاول في اهمية الصلوة والثاني
في ظاهر الصلوة وباطنها والثالث في التتمة على من يجب عليه ومن لا يجب احد مما دون الثلثة

ومن المصلي والمصلي المناجي وبهنا اختم الرسالة الفصل الاول في ماهية الصلوة وتحاج في
هذا الفصل الى مقدمة فنقول ان الله تعالى خلق الحيوان من بعد النبات والمعادن والاركان
وبعد الافلاك والكواكب والنفوس المجردة والعقول الكاملة بذاتها وفرغ من الابداع
والخلق فاراد ان ينتهي الخلقة على اكمل خلق كما ابتدا من اكمل جنس فميز من المخلوقات الانسان
ليكون الابتداء بالعقل والانتهاء بالعقل فبدا باشرف الجواهر وهو العقل وختم على اشرف
الموجودات وهو العاقل فغاية الخلق هو الانسان لا غير كما عرفت فاذا علم ان الانسان
هو العالم الاكبر وكان الموجودات ترتب في شرفه وفعله فمن الناس من يوافق فعله فعل
الملك ومنهم من يوافق عمله عمل الشيطان لان الانسان ما حصل من شيء واحد فيكون له حكم
واحد بل ركبه الله من الاشياء المتفاوتة والامزجة المختلفة وقسم جوهريته بالبساطة و
الجسمانية روحا وبدنا وعلمه بالحس والعقل سرا وعلنا ثم قرن ظاهره وعلنه من بدنه بقوته الحواس
الخمس في اوفى رتبة واوفر نظام واختار في باطنه وسره ما هو اشرف واقوى فاسكن الطبيعي
في الكبد لمصلحة الهضم والمدافعة والجذب والمنع والمنع بتسوية الاعضاء وتبديلة الاجزاء
بالتحليل والتغذية وقرن الحيواني بالقلب مربوطا بقوى الغضب والشهوة لموافقة الملايم
ومخالفة ما ليس بملايم وجعله ينبوع الحواس الخمس ومنشاء الخيال والحركة ثم هيا النفس الانسانية
الناطقة في الدماغ واسكنه اعلى محل واوفع رتبة وزينه بالفكر والحفظ والذكر ووسط
الجوهر العقلي عليها ليكون اميرا والقوى جنودا والحس المشترك وزيرا وهو واسطة بينه
وبين الحواس على باب المرتبة ليا فرق ما لا دراك على عالمه ويقطعون ما قطع من

اشكالهم ومخالفتهم ويوصلون البريد الخاص ليرفع مخزونا مستورا الى القوة العقلية لتميز ويختار
ما يوافقه وتنطبع ما ليس بخالص فالانسان بهذه الارواح من جملة العالم وبكل قوة يشارك
صنفا من المخلوقات فالحواس يشارك الحيوانات والطبيعي يشارك البهائم وبالانسانية يوافق
الملائكة ولكل واحد من القوى امر خاص وفعل لازم فيما غلب واحد الاخر تجد الانسان بذلك الاخر
الغالب ويتصل لسنخه بحسب ادراكه الى جنسه ولكل فعل امر خاص وفايدة خاصة وفعل الطبيعي هو الاكل
والشرب واصلاح اعضاء البدن وتنقية البدن من الفضول بحسب ويستيقن امر غيره منازعة ولا
مخاصمة وفايدة فعله هو انتظام في البدن والاستواء في الاعضاء والقوة من الجسم فانه ونموه
اللحم وصحة الاعضاء بظاهر البدن وتحصيل الاكل والشرب وثوابه لا يتوسع في عالم الروحاني
ولا ينظر في القيمة لانه غير مبعوث بعد الموت فمثله مثل البهائم اذا مات اندرس وفني لا
يبعث ابدا واما فعل الحيواني فهو الحركة والخيال وحفظ جميع البدن لحسن تدبير وامر اللازم
وفعله الخاص الشهوة والغضب شعبة من الشهوة لانه طلب التمتع والعلو والقهر والتغلب والظلم
وبه تقتضي الرياسة والرياسة من الشهوة فالفعل الخاص الحيواني في الاصل هو الشهوة
وفي الفرع هو الغضب وفايدته هو حفظ البدن بالقوة الغضبية وبقاء النوع بالقوة الشهوانية
فان النوع يبقى دايما بالتوالد والتوالد ينتظم بقوة الشهوة والبدن يبقى محروسا عن الافات
بالحفظ والحفظ هو التغلب على الاعداء ودفع اسباب الضرر ومنع اجراء الظلم وبه المهلة
يحصل في قوة الغضب وثوابه حصول املة في العالم الادنى ولا ينظر بعد الموت لانه يموت
الموت فاذا مات شيء سعادته قد فات واما فعل النفس الانسانية الناطقة فاشرف الافعال

لانه اشرف الارواح وفعله هو التامل في الصنايع والتفكر في البدايع فتوجهه الى العالم الاعلى
فلا يحب المنزل الاسفل والمرتع الادنى فانه في الحظيرة العليا والجواهر الاولى ليس من شانه
الاكل والشرب ولا من لوازمه الفعل والجماع بل فعله انتظار كشف الحقايق والرؤية بحدسه
التام وذهنه الصافي في ادراك معاني الدقايق ويطالع بعين البصيرة لوح السر وينافي
بجهة الحمل على الاول تمييز الارواح بالنطق الكامل والفكر البليغ الذي هو ممتنه في جميع عره
تصفية المحسوسات وادراك المعقولات خصه الله تعالى بقوة ما نال احد من الارواح مثله وهو
النطق فان النطق ثابت للملائكة وليس لهم قول ولا لفظ بل النطق بهم خاص وهو ادراك بلا
حس وتفهم بلا قول فاستلزم نسبة الانسان الى الملكوت بالنطق والقول نسبة في لا يوز النطق
يعجز عن بيان الحق فعل النفس ما حصرناه في ادراج اللفظ ولهذا اشرح كثيره اختصرناه لان ليس
بطلق ما في هذه الرسالة شرح القول الذي فيه ما اصحابه في هذه الرسالة اوردناه واثبتناه لان المعده
الفعل الخاص الانساني هو العلم والادراك وفايدة كثيرة منها ذكر التفرج والتعبد فان الانسان
اذا عرف ربه وادرك عينه بعقله في علمه والبصر لطفه بذهنه في نطقه تامل في حقيقة الخلق فيرى
تمام الخلق في الاجرام السماوية والجواهر العلوية فانهم اتم المخلوقات لبعدهم عن الفساد والكدورات
والتراكيب المختلفات وهي في نفس الناطقة مشابهة بالبقاء والنطق لتلك الاجرام ويتفكر
في المعاني في الحاني فيعرف ان الصانع الخلق حيث قال الا له الخلق والامر فتحت فيطلق الحق بذمه
الامر ويشتاق الى ادراك مراتبهم ويتضرع الى وصول نسبتهم باشراكهم ابهم فيتضرع دائما ويكرر ابا

فيبقى مصليا وصايما وله ثواب كثير فان للنفس الان فيه ثوابا لانه يبقى بعد فناء
البدن ولا يبلى بطول الزمن لم تمت بعد الموت مفارقته عن الجسم وبالبعث تواصله
بتلك الجواهر الروحانية وثوابه وسعادته بعثه ويكون ثوابه بحسب فعله فان كان كامل الفعل
نال جزيل الثواب وان نقص فعله قصر سعادته وانتقص ثوابه ويبقى حزينا مغموما بل يبقى مخذولا
مذموما فان غلب قواه الحيوانية والطبيعية قوته الناطقة يتحير بعد الموت ويشقى يوم البعث
فان نقصت قواه المذمومة وتجردت نفسه عن الكدر الذي في العشق الدنيوي زين ذاته بحلية
العقل وعلاه العلم وخلق الاخلاق المحمودة يبقى لطيفا منزها باقيا مثابا سعيدا في جوار ربه مع
اقاربه وعشيرته واذ فرغنا من هذه المقدمة فنقول ان الصلوة هي تشبه النفس الانسانية
الناطقة بالاجرام الفلكية في التعبد الدايم للحق المطلق طلبا للثواب السرمدي قال عليه الصلوة
والسلام الصلوة عماد الدين والدين تصفية النفس عن الكدورات الشيطانية والهواجس
البشرية والاعراض عن الاغراض الدنية والصلوة هي تعبد لعلة الاولى والمعبود الاعظم الاوحد
والتعبد عرفان واجب الوجود وعلمه بالسر الصافي والقلب النقي والنفس الفارغة فاذا حقيقة
الصلوة علم الله بوحدانيته ووجوب وجوده وتنزه ذاته وتقدس صفاته سبحانه وسواق الاخلاص في
صفاته اعني بالاخلاص ان يعلم صفات الله تعالى بوجه لا يبقى بالكثرة فيه مشرعا والاضافة
شرع ومن فعل هذا فقد اخلص وصلى وما ضل وما غوى ومن لم يفعل ذلك فقد افترى وعصى والله اتم
اجل من ذلك واما الفصل الثاني ان الصلوة منقسمة الى ظاهر وباطن فنقول لما ثبت
بما قدمته في هذه الرسالة وفهمت ما صنعت شرح الصلوة بيانها فاعلم ان الصلوة منقسمة الى قسمين منها ظاهر وهو الرياضي يتعلق بالظاهر ومنها

باطن وهو الحقيقي ويلتزم بالباطن اما ان الظاهر وهو المأمور شرعا والمعلوم وضعا الذي الشرع
وكلفه الانسان وسماه بانه قاعدة الايمان اعداد معلومه واوقاته مرسومه جعلها اشرف
الطاعات قربتها اعلى درجة من ساير العبادات وهذا الحق الظاهر الرياضي مربوط باجسام ورتبتها
لانه مؤلف من الهيئة والاركان كالقيام والقراءة والركوع والسجود والجسم مركب من العناصر
والاركان كالماء والارض والهواء والنار وغيرها من الامزجة واشباهها وهو الانسان
فالمؤلف مربوط بالمركب وهذه الهيئات المؤلفة من القراءة والركوع والسجود الظاهرية من
الاعداد المنطوقة المعينة اثر في الصلوة الحقيقي المربوط الملتزم بالنفوس الناطقة وهذا يجري مجرى
سياسات الابدان لانتظام العالم وهذه الاعداد من جملة السياسات الشرعية كلف الشارع
ابناءنا بالغا عاقلا لتشبه جسمه بالخضوع من القبيح الى جنبه العالي ليفارق البهائم
بهذا الفعل فان البهائم متروكة على الخطاء ملقاة عن الحساب والعتاب فاما الانسان فانه
مخاطب مثاب معاقب لامتثال الاوامر الشرعية والعقلية والشرع يتبع العقل فما الهي الشارع
ان العقل الزم النفس الناطقة بالصلوة الحقيقي المجرد وهو عرفان الله وعلمه كلف الشارع صلوة
بدنه اثرا مع تلك الصلوة وركبه اعداده ونظمه ابلغ نظام في احسن صورة واتم هيئة لتشابع الاجسام
الارواح في التعبد وان لم يوافقه في المرتبة وعلم الشارع ان جميع الانسان لا يرتقون مدارج العقل
فلابد لهم من سياسة ورياضة بدنية تكليفية تخالف اهواءهم الطبيعية فيسلك طريقا وهذه قاعدة
من هذه الاعداد وهي اعم وفي الجنس اعظم ليرتبط بظواهر الانسان ويمنعهم عن التشبه بسائر الحيوانات
واتى بهذا الامر الظاهر فقال صلى الله عليه واله صلوا كما رايتموني اصلي وفي هذا مصلحة كثيرة لا تخفى

على العاقل ولا يوثر به الجاهل واما القسم الثانى وهو الباطن الحقيقى فهو مشاهدة الحق بالقلب
الصافى والنفس المجرد المطهر عن الامانى وهذا القسم لا يجرى مجرى الاعمال البدنيه والاركان
الحسيه وانما يجرى مجرى الخواطر الصافيه والنفوس الباقيه وربما كان الرسول عليه الصلوة والسلام
اشتغل بهذا الادراك الحقيقى فمنعته هذه الحاله عن النظام العددى وربما قصر صلوته وربما
اطال والمعول فى العقل على هذه الصلوه واستند العقل فى اثبات ما قلت بقوله عليه السلام
المصلى يناجى ربه ولا يخفى على العاقل ان مناجاة الرب لا يكون بالاعضاء الجسمانيه ولا بالالسن
الحسيه لان هذه المكالمة والمناجاة تصلح لمن يحويه مكان ويطرا عليه زمان اما الواحد المنزه
الذى لا يحيطه مكان ولا يدركه زمان ولا يشار اليه بجهة من الجهات ولا يختلف حاله فى صفة من الصفات
ولا يتغير ذاته فى وقت من الاوقات يحاذيه الان المشكل المجسم المحدود المتجه المتمكن
بحسه وقوله وجسمه وكيف يناجى من لا يعرف حدود جهاته ولا يرى جهات وضاته فان الموجود
المطلق عالم المحسوسات غايب غير مرئى ولا يمكن من عالم الجسم ان لا يناجى ولا يجالس الا
من يراه ويشير اليه ومن لم ينظر اليه بيده غايبا بل واجب الوجود اعلى من جميع الجواهر المفردة ما شئت علوا
وتنزها فكيف يصلح ان يخالط المحسوسات يعنى المجسمات واذا تعذر ان اثباته ونفيه بجهة من الجهات
محال ظاهر فلاح من هذا التقرير ان مناجاته بالظاهر بحسب المظنونات والموهومات امر من المحال
فاذا قوله صلى الله عليه وآله المصلى يناجى ربه محمول على عرفان النفس المجرد الحاكيه الذى عليه
حوادث الزمان وجهات المكان ثم ثبت بان الحق مشاهده عقليه ويبصرون الاله بصيره ربانيه
لا رويه جسمانيه فتبين ان الصلوة الحقيقيه هى المشاهده الربانيه والعبادة المحضه هى المحبه الالهيه والرويه

فكيف
دواه
المتغير
سموته

الروحانية فاتضح من هذا البيان ان الصلوة قسمان فالآن نقول ان القسم الظاهر الرياضي مربوط
بحركة الاشخاص في الهيئات المعدودة والاركان المخصوصة تخضع ما لاشياء فاقتضيا لهذا الجسم
الجزو المركب المحلول السفلي لان ذلك الجزو المستغرق بفعله الفعال في عالمنا هذا اعني
عالم الكون والفساد ومناجاة بلسان البشرية معه فانه مرضي الموجودات ومشرف المخلوقات
ومستفاد منه به وسؤالاته ليحفظ العقل الفعال ويراعي بطاعة الشخص المستغرق المصلي بتعبده
وتشبهه ينسى نصوبا محروسا مدة بقائه في هذا العالم عن آفاته وآثاره والقسم الباطن الحقيقي المجرد
عن الهيئة المحدودة عن التغير تضرع نفس الناطق العارف العالم بوحدانية الاله المنزه عن الاشارة
بجهة ولا اختلاط برتبه واستدعائه الموجود الموجود المطلق لحصول النفس ثباته واتمام السعادة
سرمديته بفعله وعلمه والامر والعقل والنفس القدسي يراد من سماء الفضاء لاخير النفس الناطقة
بهذه الصلوة يتعلق بهذا التعبد من غير تمثل ولا تكلف ان ذلك من صلى هذا فقد
نجى من قوى الحيوانية وآثاره الطبيعية وارتقى المدارج العقلي وطالع المصنوعات الازلية
والى هذا اشار رسول قال ان الصلوة تنهى عن الفحشاء والمنكر ولذكر الله اكبر والله يعلم ما
يصنعون الفصل الثالث في ان كل قسم من التقسيم على اي صنف واجب لما قررنا لهيئة
الصلوة واوضحنا تقسيمها وشرحنا كلا القسمين فيجب ان نقول ان كل قسم في اي صنف يتعلق
ومن اي قوم يصح ويجزي فنقول قد بان لك في ان الانسان مشتمل من العالم الاسفل شامل العالم
الاعلى وشرحنا بطريق الاختصار وايضح لك ان الصلوة منقسمة الى رياضي والى حقيقي او علمي
وافترض على كل قسم حسب ما يليق بهذه الرسالة فالآن نقول الانسان متفاوت وبحسب تأثير

الارواح المركبة فيه فمن غلب عليه الطبيعي الحيواني فانه عاشق البدن ويحب بقاءه وتربيته
والكل وشربه ولبسه وجلب منفعته ودفع مضرته وهذا الطالب من عداد الحيوانات
في زمرة البهايم فاياه مستغرقة باهتمام بدنه واوقاته موقوف على مصالح تحصيله فهو غافل
عن الخلق جاهل بالحق فلا يجري له التهاون بهذا الامر الشرعي اللازم الواجب وان يعبد
فبالسياسة يستحي ويكره حتى لا يفوت عليه حق التضرع والاشتياق والاستغاذة
لا تحمل العوائق وبالملك الدوار ليفيض عليه بجوده ويحميه من عذاب وجوده وتخلصه من آمال
بدنه ويوصله الى ما ينتهي امله فانه لو انقطع عنه قليل من لتسارع اليه كثير شر ولكان ادنى
من البهائم والسباع ومن غلب عليه قواه الروحانية وتسلط على هواه قوته الناطقة وجودة
نفسه عن اشتهاء الدنيا وعلائق عالم الادنى فهذا الامر الحقيق والتعبد الروحاني والصلوة
المحضة التي قربانها واجبة عليه اشد وجوبا واقوى التزاما لانه استعد لطهارة نفسه ليفيض
ربه فلو اقبل بشغفه واجتهد في تعبد ليتسارع اليه جميع الخيرات العلوية والسعادات الاخروية
حتى اذا انفصل عن الجسم وفارق الدنيا يشاهد ربه ويجاور حضرته ويلتذ بمجاورة
سكان الملكوت وارواح عوالم الجبروت وبهذه الصلوة قد وجب على سيدنا محمد صلى الله عليه
في ليلة قد تجرد عن بدنه وشرهن امله ولم يبق معه من آثار الحيوانية شهوة ولا من لوازم
الطبيعة قوة فناجى ربه بنفسه وعقله فهاك وصلاته لذة عرجه في ليلته هذا فاعطي
هذا وليس على طريقا توصلني كل وقت طالب لذته فامر الله تعالى بالصلوة فهاك تامة
المصلي مناجي ربه فلاصحاب الظاهر هذا حظ ناقص وللمجمع قسم وافر ونصيب كامل ومن

كان خطه اكمل فشوابه اجزل فيتامل العاقل سلوك طريق التعبد والمداومة على الصلوة وتلميذ
بمناجات ربه لا لشخصه وينطقه لا بقوله وبصره لا ببصره ويحبه لا بحبه فان المغرور
من يطلب ربه لشخصه ويطمع في رويته بعينه وفي تعبده بمناجاته بحسه وجميع الاوامر
المشروعة جارية مجرى ما شرحناه واردنا ان نشرح لكل عبادة خاصة ولكن تعذر
علينا الشروع في امر لا يصلح الاطلاع عليه لكل احد فههنا انهينا تقسيما واوضحنا سبيلنا
والحكيم يكفيه الاشارة ويحرم عرض هذه الرسالة على اهواء هواه وتبع طلبه طبعه فان

لذة الجماع لا يتصور العنين ولذة النظر لا
يصدق الاكمه تمت الرسالة في سنة اربع الف
بحول الله تعالى
وقوته
م
ان اثارنا تدل علينا
فانظروا بعدنا الى الاثار

كبعض الكماة
على احدهما
فسيكفيكهم الله
وهو السميع العليم

بسم الله الرحمن الرحیم وبه توکلی

قال الله تعالی کنت کنزاً مخفیاً قبل ایجاد العالم والآدم فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق
لاعرف سؤال حق تعالی که مخفی بود از که مخفی بود اگر از خود مخفی بود جهل لازم آید تعالی
الله عن ذلک واگر از غیر مخفی بود و هیچ غیر او نبود از که مخفی بود جواب این لفظ مجازست
یعنی آنست که حق را در ذات خود تعینی بود و ما در غیر تعینی نبود و عدم تعین و ظهور او یعنی
مخفی عبارت از مخفی بودن است یعنی کنت کنزاً فی الاول وکنت عارفاً بذاتی بنفسی
ذاتی ولم یکن شیأ موجوداً حتی یعرف ذاتی بذاتی والمخفی عبارة عن هذا سؤال
ذات حق دایما مقتضی آن بود که او را بشناسند لقوله تعالی فاحببت ان اعرف و هیچ
مقتضی آن بود اقتضای ذاتی دایما و کمالات الهی مجموع بالکلیه حاصل بود توقف در
ایجاد عالم چرا کرد جواب بدانکه این مسئله عظیم مشکل است و هیچ جواب این مسئله
ادا نتوان کرد اما محقق این فرموده که محال که این ذات مقتضی آن بود که عالم را ایجاد کند مقتضی
مطلق در امور الهیت بود زیرا که فاعل مختار بود که یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید توقف در ایجاد
کون نه از غیر آن بود که قدرت ایجاد او موقوف بود بر امری که محصول حق نبود بلکه
از بهر حکمتی که لایق الوهیت او باشد سؤال چه حکمت حق تعالی از ایجاد عالم
آن بود که اعیان اسماء حسنی خود را در کون جامع مشاهده کند و کون جامع عبارت از آدم و
نوع او است تاخیر در ایجاد کون جامع است بعد از ایجاد عالم چه بود جواب

عالم اسباب کمال ذات آدم بود تا بدین اسباب همه کمالات او حاصل شود پس اسباب مقدم باشد و سبب موخر **جواب** دیگر آنکه آدم گنج بود و عالم گنجینه و تا گنجینه نباشد قیام گنج نباشد و نزد محقق مجموع کاینات از عالم صوری و دیگری یک شده است و آدم قلب باطن این بدنها پس صورت ظاهر باید که موجود باشد تا قلب در آنجا تواند بود عالم صورت صدف است در بحر قدرت و آدم در آن صدف پس وجود صدف مقدم باشد بر وجود در که صدف جای ذات در و گوهر است علی القطع **سؤال** تقدیم آدم بر محمد چه و تاخیر ارسال او از انبیا چه بود **جواب** حضرت محمد اگرچه بحسب معنی و روحانیت بر آدم و غیر او مقدم است که اول ما خلق الله روحی اما بحسب صورت تاخیر او بجهت آن بود که آدم صدف وجود احمد است و خاتم در آن صدف از بهر آن تا در محمدی باشد حکمت این تقاضا کرد که وجود صدف جامع ذات در محمدی **جواب** دیگر آنکه از بدایت بنهایت از حضیض باوج کمال ترقی میکند و آدم بدایت کمال بود و خاتم نهایت کمال و بدایت مقدم بر نهایت است و دیگر آنکه محمد صلعم مظهر ذات حق است و آدم مظهر صفات و اسمای او و حق تعالی بر نسبت با قدم از باطن ذات بظاهر صفات نظر کرده میشود اما به نسبت کلی دوش از ظاهر صفات بباطن ذات ترقی کرده می آید و چون آدم مظهر صفات بود باین معنی مقدم بود و آدم مطلع دیوان دار الملک خدای بود و خاتم شاه بیت قصیده غرای الهی آدم صورت خاتم بود و خاتم معنی آدم **سؤال** چون بکشف و عقل دانسته شد که حکمت در ایجاد عالم و آدم و نفوس سماوی و ارضی و علوی و سفلی این بود که ظهور او در غیر مشاهده کند و بعین مطویات ازلی در تعینات موجودات عینی ظاهر گرداند فنا و اعدام و محو از بهر چه بود **جواب** فنا و اعدام در صفاتی ذوات

و هیات و معلومات نیست بلکه در صور و ابدان و ظواهر فنا و عدم طاری می شود و چون
تصویر صورت و تعدد و اشکال و هیاکل از بهر استکمال آدم بود و نفوس بواسطه اسباب
و آلات جسمانیه و ظاهری صوری نقش کمالی می پذیرد و بعد حصول الکمال اعدام صورت
و زوال او کمالی نیست یعنی بحقیقت عدم و فنا متصور نمی شود و نزد محقق یکذات و یک
حقیقه است که در صور مختلفه جمال می نماید عالم صورت قدم و قدم صورت عالم **سوال**
چون حقیقت ذات واحد و وحدت لازم او کثرت تعین صور چرا است **جواب** صور مظاهر صفات
ذاتند و تعدد در صفات ثابت پس تکثر در صور بحسب تعدد صفاتی است نه بحسب ذات
سوال تکرم نوع انسان که و لقد کرمنا بنی آدم بحسب صوری است یا بحسب معنی صورت
نشاید که مکرم باشد که خلق الانسان ضعیفا و نشاید که بحسب معنی مکرم باشد که انه کان
ظلوما جهولا نعت او است **جواب** آدم مکرم بهیات مجموعی خویش است نه بحسب صورت تنها
و نه بحسب معنی تنها بهیات مجموعی او مظهر کل کاینات و مطلع جمیع طوالع آیات صفاتیست و هر چه
جز باشد او مکرم باشد یا گوییم که شرف نوع عنصری بحسب انسانیت است زیرا که
معنی انسانی عبارت از روح قدسی است و روح انسانی اقرب اشیاست بالحق العلی
الاعلی و کل ما هو اقرب بالله هو اکرم و اشرف من جمیع خلق الله **سوال** دعوی کردی که
اکرمیت او بحسب اقربیت اوست و از ان اقرب بالله است اقربیت او بچه جهت است **جواب**
اقربیت او بحق بچند وجه است یکی آنکه اول چیزی که خدای تعالی بیافرید از پرتو انوار ذات الهیت
خود آن روح انسانی بود که اول ما خلق الله روحی و همه اشیا از روح انسانی بیافرید اینچنین

مخلوق اول خدای تعالی از ... ارواح ...

انوار ذات احدیت جل علا وجود اولیت ثابت شد اقربیت نیز ثابت گشت **دوم** آنکه
جمله اشیا بواسطه او موجود شدند از حق و او موجود شد بی واسطه و هرچه موجود باشد
بی واسطه اقرب باشد **سوم** آنکه همه مکونات بخطاب امر کن موجود شدند و نور انبیا
محمد بتجلی سبحانی و این عبارت از دو صفت جلال و جمال است تا از قدرت و ایجاد و از این تا فعل و صفت
تفاوتی عظیم باشد **چهارم** تخلیق عالم کبری به شش روز است و تخمیر نور انبیا نه بجعل بود
و تأنی از مرتبه الهیت در تخلیق ذاتی مقتضی کمال جمال قرب و عزت و مکرمی این ذات باشد
سؤال چون حق تعالی عالم را از بهر آن ایجاد کرد تا صفات و اسماء الهیت ظاهر در غیر مشاهده
کند پس بکدام صفت ایجاد عالم کرد **جواب** بصفت جمالیست عالم را ایجاد کرد که تعالی و ما
الجلال و الجمال فعلت الجمال علی الجلال لقوله تعالی سبقت رحمتی غضبی **سؤال** مرجح جمال
بر جلال در اقتضای ایجاد عالم کدام صفت بود **جواب** صفت محبت بود و محبت متقاضی شد
که محبت تقاضای صفت ربوبیت جمال در ایجاد عالم بر جلال رجحان یافت **سؤال** در محبت
که صفت ذات حقیقت معنی که مناسب عزت قدم باشد چیست **جواب** محبت ارادت است با نعت رضا
یعنی اراده باشد بصفت رضا **سؤال** اول چیزی که حق تعالی ظاهر کرده بود **جواب** نزد محققان
محمد است صلی الله علیه و آله که اول ما خلق الله نوری و نزد حکما عقل است که اول ما خلق الله العقل و عقل و نور
و قلم و روح هر چهار یک جوهر است نظر بذات جوهر او را روح گویند و این معنی مستنبط است
از قول رب العزت و نفخت فیه من روحی و نظر بدرک علم و معرفت این جوهر را عقل گویند و نظر

بای معنی که او مصدر کاینات است و سبب وجود او نقوش مکونات بر الواح عالم
ظاهر شده او را قلم خوانند و نظر بای معنی که حصول این جوهر نور محض است او را نور نام کنند
سؤال این چهار نعت که در جوهر روح حاصل است هر یک از صفتی واحد حاصل آمده اند
یا از یک صفت جواب هر یک از صفتی واحد حاصل آمده اند چون این جوهر از حی قیوم داشت
و ادراک موصوف او از علم قدیم است و سبب نورانیت او ظهور موجودات را از ایجاد الهی است
و نورانیت او از نور جمال قدس الهی است سؤال روح انسانی از نور ذات حق
بظهور آمده یا از صفات جواب بقول بعضی از نور ذات و بقولی از صفت جمال و جلال کما
قال قطب الاقطاب نجم الکبری عن سید العارفین ابو بکر الواسطی تصادم صفت الجلال و الجمال
فتولد منهما الروح والله اعلم بالصواب تمت الرساله فی
شهر ربیع الاول سنه اربع و الف الهجری

نوره

عقل کل نفس کل طبیعت کل
هیولی دان
بعد از آن جوهر جسم
جسم کل شکل عرش و کرسی دان
نه فلک شد با چهار ارکان
گشت بار ارکان جماد از آن
...
جامع جمله انسان شد
او است مقصود کل ...

الله و الله
...

از بطلمیوس
صورت ... در دور ... از ...
...
[illegible]

الزوراء

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لذاته لوليه بذاته والصلوة على مرتبته الجامعة لجميع صفاته **وبعد**

فهذه نبذة من الحقايق بل زبدة من الدقايق منبئة عن شبهات

منبهة على تنبيهات ثمينة الراقدين على اوطئة الغفلات في ظلم ليل

الحجب والجهالات فقد طلع الصباح ونادى مناد الحق حي على الفلاح بل اوشك

ان تطلع شمس الحقيقة من مغربها وتنجاب عنها غمام الامثال الواردة في النبوات

في مغربها انها لعلى نمط جديد وطرز سديد والنظر فيها على ذلك شهيد قد ابرزها

الرحمة الازلية اجابة لما صدر عن لسان الاستعداد والله الهادي الى سبيل

الرشاد ان ربك لبالمرصاد **تمهيد** الله الذي هو الحقيقة ما يكون مسمى بالنفس الرحماني

فان ما هو علة لظهور ما مثلا ليس هي الحقيقة علة له بل لوصف من اوصافه وهو كونه

الماهيات غير مجعولة بمعنى ان كون الانسان انسانا مثلا غير محتاج الى الفاعل

لا بمعنى ما ذكرنا او نعني انها بذواتها اثر الفاعل وبعد ذلك لا يحتاج الى تاثير

آخر في كونها هي ونفي الاحتياج اللاحق لا ينافي الاحتياج السابق فاحسن تدبره

تذكرة واستبصار ما تبين لك مما قرع سمعك في الحكمة الرسمية من ان حدوث

الشيء لا يعني شيئا الا الشيء في الحدوث الذاتي ايضا كذلك فما ايسر ان تحدس من ذلك، صح

لا غير ذلك من الاعتبارات

فاذا المعلول ليس مباينا لذات العلة ولا هو بذاته لذاته بل هو بذاته لذات
العلة شان من شئونه ووجه من وجوهه وحيثية من حيثياته **تبصرة** فالمعلول
اذا ليس الا اعتباريا محضا ان اعتبر من حيث نسبته الى العلة وعلى النحو الذي انتسب
اليها كان له تحقق وان اعتبر ذاتا مستقلا كان معدوما بل ممتنعا **تشبيه**
السواد ان اعتبر على النحو الذي هو في الجسم اعني انه بهيئة الجسم كان موجودا
وان اعتبر على انه ذات مستقلة كان معدوما والثوب ان اعتبر صورة في القطن
كان موجودا وان اعتبر مباينا للقطن ذاتا على حياله كان ممتنعا من تلك الحيثية
فاجعل ذلك مقياسا لجميع الحقائق تعرف معنى قول من قال الاعيان الثابتة
ما شمت رائحة الوجود وانها لم تظهر فلا تظهر ابدا وانما يظهر رسمها **تنبيه**
لما كان منتهى سلسلة العلية واحدا فالكل معلول له اما ابتداء او بواسطة فهو الذات
الحقيقية وما عداه شئونه وحيثياته ووجوهه الى غير ذلك من العبارات اللائقة
فليس في الوجود ذوات متعددة بل ذات واحدة لها صفات متكثرة كما قال الله
تعالى هو الله الذي لا اله الا هو الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن العزيز الجبار
المتكبر **تذكرة** كانك قد تفطنت مما نبهت عليه في المباحث النظرية

اخرى

من ان العدد الشر بالمرتبة ان كل ممكن لما كان جائز العدم لذاته فلا يجوز اتصاف
ما هو الذات في الحقيقة اذ لا بد لكل جائز الزوال من مستند ذات باق وبهذا ظهر ما لا

يتطرق اليه جواز العدم والا لكان له سبق وتسلسل فاذا كل هالك الا وجه
الواجب احداً فاتحدت الكثرات كلها في ذلك الوجه الباقي فكل من عليها
فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاكرام **تنبيه** زوال المعلول في الحقيقة ظهور العلة
بطور آخر وتجليها بوجه نسبي مغاير للوجه الاول فهو اذاً من ابلية العلة لاعتباراته
وتطوره في شئون ذاته **اذا حدوثهم وتاثرة** نسبة الاول الى الثاني ام
جميع النسب لا يتناهاً من النسب حق المشابهة ولا يتناهى تناهياً
كل المناسبة فكل ما قيل او يقال في ترتيب تلك النسبة على الافهام فهو تبعيد من
وجه اعني انه ان حمل على انه منطبق على حقيقة الامر كان مبعداً وان لوحظ
من الوجه الذي به تناسب كان مقرباً فلا تغتر انه تعالى ما ذاك الكمال او مع وضع
لها الى غير ذلك من الاعتبارات التي توهمها العبارات **شعر** ولا كل ما املت عيون الظبي يروى جم
وانّى تميط لفظي من بنبح تسعة ❁ وعشرين حرفاً عن معاليه قاصر ❁
بسط وطاء اذا اعتبر الامتداد الزماني الذي هو محل التغير
والتبدل مع عرش الحوادث الكونية باقيا زمن الحوادث جملة واحدة وجدته
شاملاً من شئون العلة الاول محيطاً بجميع الشئون المتعاقبة ثم ان اعتبرت
وجدت التعاقب باعتبار حضور حدود ذلك الامتداد وغيبوبتها بالنسبة
الا ازمانيا الواقعة تحت حيطته واما المراتب العالية عليه فلا تعاقب بالنسبة

اليها بل الجميع متساوية بالنسبة اليها متحاذية في الحضور لديها ونحا طتك
باعلى شواهق العوالي ليس عند ربك صباح ولا مساء تشبيه اذا اخذت
امتدادا مختلف الاجزاء في اللون كخيط اختلف اللون في اجزائه ثم امررته في
محاذات ذرة او غيرها مما تضيق حدقته عن الاحاطة بجميع ذلك الامتداد التي تلك
الالوان المختلفة متعاقبة في الحضور لديها لضيق نظرها متساوية في الحضور لديك
لسعة احاطتك فاعتبروا يا اولي الابصار كشف غطاء عسى ان في
طي هذا الوطاء قد انكشف لك الغطاء واطلعت على نواميس اسرار لم ينكشف
الى الآن قناع الاجمال عن جمال حقايقها واستطلعت طوالع انوار لم تطلع
قبل من افق مشارقها منها وجه احاطته عز وعلا بالماضي والمستقبل والحال
على وجه يتعالى عن التبدل والانتقال فانه مما خفي على كثير من اهل الجدال حتى تاهوا
في تيه الضلال وسعوا وراء ابر العقل والقال ومنها كيفية وجود الحوادث وزوالها
والتخلص عن الشبهة التي يلزم على تحقيق سبب حالتيها على طور اهل النظر من التكلفات
الشاقة التي يلتزمونها ونشأ ذلك على النحو الذي يلايم طباعهم ويوافق ما قرع من
صدا كلمات القوم التي يرمي اسماعهم مما لا يخفى شناعته على من خلص ذايقته
عن مرارة الجدال والمراء وسلم بصيرته عن غشاوة الاغترار ومنها سر النسخ وحقيقته
وانه ليس فيه ما يوهم نقصا فان الحكم التدويني كالحكم التكويني وكما ان التعاقب هناك ليس في
او نقصانه

بن عتبة

نظر المحبوسين في مطمورة الزمان الملاحظين من مضيق كوة الحال فكذا
الحال ههنا لا تغير ولا انتقال الا في نظر من يتغير عليه الماضي والحال والاستقبال

تذكرة ان الحقيقة الواحدة تظهر في البصر بالصورة المعينة المكتنفة
بالعوارض المادية بشرط حصول المادة ولوازمها وضع معين من محاذات وقرب وعدم
حجاب بلا غير ذلك وبعد تعقلها يظهر في الحس المشترك بصورة تشابهها من غير تلك
الشرايط وهي في الحالتين تقبل التكثر بحسب الاشخاص كصورة زيد وعمرو وبكر
ثم يظهر تلك الحقيقة في العقل بحيث لا يقبل التكثر ويصير الافراد المتكثرة في
الصورة المبصرة والمتخيلة متحدة في الصورة العقلية ثم الصورة العقلية متفاوتة
في قبول التكثر فان صور الانواع من حيث خصوص نوعيتها متكثرة ومن
حيث صورة جنسها واحدة وهكذا الى جنس الاجناس فيتحد في صورته جميع انواعه
لكن تمتاز عن جنس آخر تقابله واذا اعتبر من المفهومات ما يشمل جميع الحقايق
والاعتبارات اتحد الكل في صورته كالشيء والممكن العام **تبصرة** فاذا
تذكرت ذلك فتحدس ان الصورة ولو عقلية غير الحقيقة بل هي ملابسها المخلوعة
عليها باختلاف المشاعر والمدارك ثم ان تلك الحقيقة مع وحدتها قد يظهر
في صور متكثرة متخالفة الحكم كصور الاشخاص وقد يظهر في صورة واحدة كالصورة
العقلية وكما ان المختلفين في الصورة في موطن قد يتحدان فيها في موطن آخر فقد يتحاكى

فقد يتعاكس الصورتان في الموطنين اعني يظهر احدهما بالصورة الخاصة في موطن و
الاخرى بصورة اخرى في ذلك الموطن ثم يظهران في موطن آخر على عكس الصورتين فيظهر
هذه بالصورة التي كانت للاخرى والاخرى بالصورة التي كانت لهذه
كالنوع الظاهر في الرؤيا بصورة اللبن الى غير ذلك من الامور المعلومة بممارسة
التعبير فاتقن ذلك فانه يدرك عزيز المنال **تنبيه** اذا تحقق ما
سمعت من هذه المقدمات اطلعت على حقيقة الانطباق بين العوالم بل على
حقيقة العوالم بل انكشف عليك اسرار غامضة في حقيقة المبدأ والمعاد وتبين
لك على اليقين سريان الواحد الحقيقي في الكثرات من غير شوب ممازجة
والانفصال وتنكشف به الى حقائق ما انبأ عنه لسان النبوات من ظهور
الاخلاق والاعمال في المواطن المعادية بصورة الاجسام وكيفية وزن
الاعمال وتجسم الاعمال بصور الاخلاق الغالبة واطلعت على سر قوله تعالى
وان جهنم لمحيطة بالكافرين وقوله تعالى ان الذين يأكلون اموال اليتامى
ظلما انما يأكلون في بطونهم نارا وسيصلون سعيرا وقال النبي الخاتم عليه
وعلى آله افضل الصلوة والتحية الذي يشرب في آنية الذهب والفضة انما يجرجر
في بطنه نار جهنم وقوله عليه السلام ان الجنة قيعان وان غراسها سبحان
الله وبحمده الى غير ذلك من غوامض الحكم والاسرار الالهية وعلمت ان جميع ذلك

على الحقيقة لا على المجاز والتاويل كما انتهى اليه نظر بعض الراغبين في الفحص
عن الحقايق بطريق البحث البحت فانه تصور ظاهر لا يكفي شك وتحقيق
لعلك تقول كيف يكون العرض بعينه هو الجوهر وكيف يكون المعنى واحدا و
الحال ان الحقايق متخالفة بذواتها فنقول قد لوحنا اليك ان الحقيقة عند القوم
فانها في حد ذاتها وصرافة سذاجتها عارية عن جميع الصور التي تتجلى بها
لكنها تظهر في صورة تارة العرض والصورتان متغايرتان قطعا لكن الحقيقة دون غيرها
المتجلية بالصورتين مع اختلاف الموطنين شيء واحد تشبيها ما اشبه
ذلك بما يقول اهل الحكمة النظرية ان الجواهر باعتبار وجودها في الذهن اعراض
قايمة به محتاجة اليه ثم هي في الخارج قايمة بانفسها مستغنية عن غيرها فاذا اعلمه
ان حقيقة تظهر في موطن بصورة عرضية محتاجة وفي آخر بصورة متمكنة مستقلة
عن المحل فاجعل ذلك ثانيا لك تكسر به صولة تثبطك عن في بدو النظر ثانيا
حتى يأتيك اليقين وتصعد الافق المبين وترى بعين العيان ما يعجز عنه البيان
وتشرف على حقيقة قول سيدنا النبي المبعوث لتتميم مكارم الانبياء والابرار النبأ
النوم اخ الموت وقول صاحب سره ومدينة بابه عليه وعلى علمه وعلى افضل
الصلوة السلام الناس نيام فاذا ماتوا انتبهوا زاده كشف ارأيت الحقيقة الواحدة
كيف ظهرت في القوة العاقلة بصورة وهذه انه لطيفة مجردة ثم ظهرت على الحواس

بصور متخالفة كثيفة مادية فكأنها تنزلت مع النفس عن صرافة تجردها وجوهها
الى التكثر والتعدد فاذا وصلت النفس الى مرتبة الحواس وصلت هي الى التكثيف حك
غاية التكثر والتعدد فاذا وصلت النفس الى مرتبة الحواس وصلت هي الى الكثيف حك
واذا ارتقت الى مرتبة التجرد الصرف توحدت هي والحق مع النفس صعود
وهبوطا فهي اذا موجودة في النفس لا في الخارج عنها وهي تصاحبها في مواطنها
المختلفة وتتشأن في كل موطن باحكامها من الوحدة والكثرة واللطافة والكثافة
ومن ثم اقول شأن العلم تكثير الواحد وتوحيد الكثير ومني
فالعلم الذي هو محدد الكثرة اذا بالنفس وفي النفس فاذا اعرضت عنها وعما
يظهر عليها في مراتب هبوطها وصعودها ما وحدت الا عين ساذجة عن كل تمييز مدارج حد
وغيرية بل ما وجدت اذ وجدت فاطفئ المصباح فقد طلع الصبح ما وجدت حد
تنبيه فالنفس كلها مظهر جميع الصور وارض كل الحقائق منها تنبت
اصولها وفيها تنبت فروعها فهي الكتاب الجامع والاسم الاعظم والعرش المحيط الذي
هو مستوى الرحمن المتصف بالرحمة الايجادية لظهور جميع الموجودات بتفاصيلها وبها وفيها
تعدد النفس الرحمانية الواحد في حد ذاته فالحقيقة واحدة ما دامت متعالية فاذا
تحركت هابطة وظهرت في النفس تعددت بالنفس بالمعاني الاستعداد الذاتي لتقبل
احكام التنزلات فصارت عددا وهذا معنى قول قدماء الاساطين من الحكماء العدد عقل متحرك

تكملة

فاعرفه فعنه كشف لك الامر بلله رما يمكن كشفه ثم ان النفس لما تم شعورها امر الظهور
قام الاشعار بنبهها الهوائي المتقطع بالتقطعات الحرفية فكما ان النفس
الرحمانية ظهر فيها وبها بصور الحقائق المتعددة ظهرت بنبهها الانسانية نورده
ايضا بسببها بصور الكلمات المحلقة فكانها صداء لاصل الحقائق او عكس
لصورها انعكست منها لشدة صقالتها الى ما يناسبها من الهواء الطيبة
وهي الروح الحيواني الذي هو مستواها اولا من المجانسة ثم ذلك الصداء
ما رجع الا الى النفس وتلك العكوس ما ظهرت الا عليها ورجع الامر كلها الى كلمة النفس

ختم ووصية

فاذا رجعت الى الله فقد تم الامر الا الى الله تصير الامور قد اودعنا في ذلك الفصول
اصولا ان اتقنتها سهلت عليك الغوامض الابية واتضحت لديك الحقائق
الخفية فصنها عن غير اهلها ولا تضيق بها اهلها فان ترك الاول ضلال و
اضلال وفعل الثاني ظلم ووبال وعليك بترك الاستهلاك بكثرة
فهمه الاخبار واياك والاغترار بظواهر الآثار فهم الطبقة من الناس
اعز من الكبريت الاحمر بل لا يكاد يوجد الا في الاقل الاندر واعلم ان ما يلحقك
من التأدية في سوقها الى اهلها اهون مما يلحقك في افشائها عند غيرهم
فان الاول تأخير والثاني تفويت والمتأخر يتدارك دون الفائت وانت تعلم
ان الزمان قد فشى فيه الحسد والعناد وشاع الجهل والاصرار في البلاد وكيف قيد

على بصيرة في امرك واعزيمة في سرك وجهرك وتيقّن ان الحقائق
الى غير الهها منذ موضع الطرائق كلها وقد تواردت لذلك الانذارات النبوية
وتعاضدت فيه الاشارات الولوية ولا تضيق صدرك ممن ينكر قدرك
ولكن كلما اتاك اهل الحق لا يغير جهل غيرك بك علمك بنفسك وكن متعرضا لنفحات
الله في ايام دهرك فان للاوقات خواص يعرفها العارفون واذا اوردك
رائد النظر هذا المرتع المقدس والموقف المونق فخلّ لا يملك من التعويل الدراكه
امكثوا اني آنست نارا لعلي آتيكم منها بقبس او اجد على النار هدى واخلع نعليك
انك بالواد المقدس طوى ولا تغتر بحبال خيال اهل الجدال فانما هو سحر مفترى
والق ما في يمينك تلقف ما صنعوا انما صنعوا كيد ساحر ولا يفلح الساحر
حيث اتى ولا تنسني في اوقاتك واشركني في صوالح دعواتك والصلوة
والسلام على العدنيين خصوصا سيدنا سيد الكل في الكل وآله اجمعين

تمت الرسالة المسماة بالزوراء
شهر رجب سنة اربع والف

لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم

[illegible]

٥

ه البغض المحبوب الوصلة التي من الجماع

وما احب الرجل المراة طلب الوصلة اعظم وصله

البنات والعضو [illegible] الطهارة

[illegible] وصورها بالاسم [illegible] الا بعقبه

كالمحبة [illegible] والذلك [illegible] عينه [illegible]

والذ النعم الشهوة او [illegible] الشهوة فان الحق [illegible] تميز [illegible] منى [illegible]

كاعمى [illegible] عنه او وصل بالنظر النعم فيما [illegible]

انه بقية نعت وطرث بالعقل [illegible] تميز الا اذ [illegible]

اجر [illegible]

اكر [illegible] اولاث [illegible]

مجرد [illegible] ابد [illegible] بالذات

يعني عن الى [illegible] فاد الكان [illegible]

[illegible] والشهود [illegible]

اي [illegible]

[illegible] الشهود او الكلمه ٥

من افادات الغزالي روح الله روحه

والاوهام موثرة في نفي الامكان عن القلوب واكثر الترقي بنفيه المكاره
على الاوهام حتى ان من يحسن اعتقاده فيها ينتفع بها ومن يستهين بها
ولا يعتقد لها لا ينتفع حتى حكى ان رجلا احتاج الى شئ يباع صاعا في قريه
وقيل هذا صاع رسول الله صلى الله عليه واله فاشتروه وكان كل من يصيبه وجع
يقال له هذا صاع رسول الله صلى الله عليه واله وسلم فياخذه بحسن اعتقاده يستريح بوضع
الالم وشفيه انه تعالى فجاء بائع الصاع مرة الى القريه وبات في مسجدها فاصابه
وجع البطن كما عرفه اهل القريه وحملوا اليه الصاع وعرف انه صاعه مع انه لم
ينفعه لاستعاذته في نفسه الخوف من تمليشه ذلك الوقت

شیخ عطار

تا ز عشقت آن بی‌سر و دل مانده‌ام
دست بر سر پای در گل مانده‌ام

که تواند یافت عطار از تو کام
چون چنین ناکام و بی‌منزل مانده‌ام ه

في الحديث عن النبي صلى الله عليه وآله انه قال عجبت ممن
يحتمي عن الطعام مخافة الداء كيف لا يحتمي عن الذنوب مخافة النار

وفي الحديث ايضا

من جلس في صغره حيث يحب جلس في كبره حيث يكره ه

ورأى امير المؤمنين عليه السلام شخصا يتكلم بما لا يعنيه فقال له يا هذا انك انما
تملي كتابا الى ربك فانظر ماذا تقول ه

ومن كلامه عليه السلام ان العالم يعرف حال الجاهل لانه كان جاهلا
والجاهل لا يعرف قدر العالم لانه لم يكن عالما ه

ومن كلامه عليه السلام من صرف يومه في غير حق قضاه او فرض اداه
او مجد حصله او خير اسسه او علم اقتبسه فقد عق يومه ه

فائدة [illegible]
[illegible] الولد [illegible] الذكي [illegible]
الصبي [illegible] صدر [illegible]
[illegible] الطالع
[illegible] الصحو [illegible]
[illegible] الحظ [illegible]

بسم الله تعالى ه كتاب الطواسين والنواميس للشيخ الشهيد ابو المغيث الحسين بن منصور الحلاج

قال الله تعالى ويسئلونك عن الروح قل الروح من امر ربي وما اوتيتم من العلم الا قليلا الروح العلوي السماوي

من عالم الامر والروح السفلي الحيواني والبشري والارضي من عالم الملك وموردها ونوره في الروح العلوي ساكن

الروح الحيواني الحيوانية تجنس الروح الحيواني وما بين ارواح الحيوانات والكل صبغة اخرى وتجنس [illegible]

ناطقا بلهمها قال الله تعالى ونفس وما سويها فالهمها فجورها وتقويها فسكن النفس الى الروح العلوي

ويكون النفس من الروح العلوي في عالم الامر كمكون حوا من ادم في عالم الخلق وصار بينهما التآلف كما بين

ادم وحوا قال الله تعالى وجعل منها زوجها ليسكن اليها فكل لما تغشيها [illegible] الروح العلوي الى النفس

وسوى الله تعالى النفس لذلك فالهمها فجورها وتقويها [illegible] ويكون سكون الروح الى النفس القلب

فيكون القلب الدرة من ادم وحوا ولولا الملك بينهما ما تمكن التقلب في القلوب فيتقلب الى الاب الذي هو

الروح العلوي [illegible] اليه وهو القلب المؤيد الذي ذكره رسول الله صلى الله عليه واله في تعليم العلوي ومن

القلوب منكوس يميل الى الام التي هي النفس من القلوب متردد في ميله اليها وبحسب غلبة الميل حكم

[illegible]

مولاه شوقا وحنوا وتنزها عن المكونين منه الذي سماه الله تعالى النفس الذي

[illegible]

سیما ... و ارد ... دار القرار الجلیل الارض شتنا
از تعب الارض و ابکوا بها رضوانا الی الله تعالی و
و عودنا الضاربه فی عالم الشغل بالدنیا و تحاقب الارض و جلودها الی الله الملک
و الحسنات ما تریه و زرعت فی الشغل النعیم الی الارض و حار نفسنا و الله الولد الوالد
و اباب لما دار الجلود و کله بالنفس ... العالم الشغل ... الکلیب ... الروح الوالد
لکنه بها ... الروح الجیبه الی الطبایع الارض ... الولد حضه ...
لا بها فی ... بها و ... الی الارض ... الولد ... الی الاجداد ابن ...
زعما ... بها ... الموجبه الناقصه ... ما حمل علیه ... فی الاجداد ابن
الا الوالد ... الموجبه ... ما حمل ... بعد ... الیها و
بو انقطعت ... العبد ... مولاه ... الیها و
کل السابقه ...
الله الحسن الحلیه
تبارک الله

ه

شیخ جنید قدس الله سره فرمود
که تو حمدان آن بود که او را یاد کنی قدم از او بت
خاش کی صلاح نیکی داری و از منزل دیگران
خطوط و حب الملک را دادی ... دعوی در دل
نا دیده و دانسته الکائن و در کل جمع جبار
آن حسن که او را و بار الا بنا ... ه

حکایت از جای بود
که جوانی که در ... ارسلان
اما بعد ... ایکن ... که اسکر ... سکی
بسم الله الرحمن الرحیم ... شیخ ... ات
کرده ... از گروه ... آرزو ... ملازمت حمله ... کا
و هر که حق ... آن ... کلیه
... که لطیفه ... بیاد که ... کفت
الهی ... باور ... از ... خود
تا ... آرزو ... لا ... از ... بادبا ...
و هرکه ... ه
شیخ ... تربت ...

مکاتیبه

بسم الله الرحمن الرحیم

بسم الله الرحمن الرحیم که هر لحظه یارب [illegible] که نه بگنجیه

اما بعد ثنا شایسته لایق ایست که آیه وداوری [illegible] به بیکدارد که به بود

اما بعد [illegible] وجود [illegible] آنان را یه تنوع حوالی [illegible] نیزید به جا

[illegible] بصورت [illegible] که بیر و وجود ابا عاشقی [illegible]

که زانسته با ان عه اوا حوالی فاقبت [illegible] از خود وا [illegible] باخود

باخود یکی [illegible] و بیکن با کاجن او دهه [illegible] اینکه باخود [illegible]

یکی از خود بر [illegible] از خود [illegible] که امروز انه آیه که بجول

که اوده خود را باخود را یا [illegible] وطنعه [illegible] آن ما نیع بروان [illegible] و جیز

شود وجلال [illegible] خویش با صاحب [illegible] طلبه [illegible]

بیش الت و غلبه و صنف الحالات [illegible]

خویش به بینه به او [illegible] باشد [illegible]

ه

بسم الله الرحمن الرحیم

ستایش انجات که [illegible] اوست

اما بعد ادمی [illegible]

بسم الله الرحمن الرحیم

اما بعد شهود [illegible] یاد [illegible]

[illegible]

بسم الله الرحمن الرحیم

اما بعد ادمی [illegible] را [illegible] اند

[illegible] با صاحب [illegible] آن [illegible]

[illegible]

ف آورده است

در کتاب تحفة العلوم ... گرداند و در

که فلک اعظم دیگر افلاک را ... و در درجه

شبانروز ... سیصد و ... است

سیر میکند و در یک درجه شصت ... ثانیه

از دقیقه شصت ثانیه و در یک ... آورد

تا به جمع و عاشر ... سال

... از ... شد

عالم ... که مراتب ... در ...

در شبانروزی ... احوال خود ...

... عاقل ... که ... بحث ...

و از خود ... ابر ...

... نشار

حکیم ناصر خسرو

ای کهن گشته در سرای غرور
خورده بسیار ماه و شهور
چرخ بسیار گشته بر تو دراز
تو گرفته است بوده ...
چند رنجی ز ... قصور بلند
... ز ... قصور
... گردن ... ها
ای برادر ... دیر
تو ... کرم ...
... آب ... دور
تا ... آید ... روزگار
... ما ... دور
تا بکی گرچه ... غرور
... نیم ...

بحث چون گوش دار ای پور — روز مردان آب ... نه
ای بسک ... چو طیور — ناکی مردان ... بخوس ز ... مغرور
خامش ز کلاه پهلوان به — در زبور است بحث مسطور
گر تری زاهوان جواب — وقت ... صبور باش صبور

[illegible]

تک ملک الشعراء واله

کلی اینی سعاف الا...

[illegible]

[illegible]

خواجه ابو الوفا
[illegible]

از رسالهٔ دفتر الجواهر خواجه ابو الوفا خوارزمی
[illegible]
بعالم شهادت ظاهر شود
[illegible]

[illegible]

غیر از ... نه دید

بدانکه جز خداوند تعالی موجودات [illegible] کرد جز [illegible]

عاشق نام کرد از جمله آنکه موجود از عقل عالم [illegible]

علم واراد و تقدیر [illegible] درجه که علامت [illegible]

است وارد قبض [illegible] نام اسب [illegible]

نام کرده دارد درجه که نام او [illegible] که خواند [illegible]

و اکنون [illegible] بود که [illegible]

واراد زو تقدیر [illegible] خوانند کان [illegible]

دکان نهایت [illegible] بود و نظر صورت [illegible]

تکمیل واد و اوراق [illegible]

بدید فی که از عالم باز آورد و [illegible]

و آن اول را اعلی [illegible] نام [illegible]

علم مسعود نام کرد و [illegible] آن [illegible]

را اکنون جود و درجه در [illegible] نام او [illegible]

کوچک بنوشت ما زیاده و نقصان نام او [illegible] الله جلیله جود را

بای عالم صغیر زستاره و خلیفه خدای است همی عملی در عالم صغیر بخلافه نیست که ملک که عالم صغیر او را سجده کردند الا ابلیس که سجده نکرد و ابا کرد ای درویش

در عالم صغیر عمل خلیفه خدا است و در عالم کبیر آن عالم خلیفه خدا است عالم کبیر یکبار حضرت خدا است و عالم صغیر یکبار حضرت خلیفه خدا است همی عمل خلافه نیست

خطاب آید که ای عقل صور اشیاء و صفات و اسمای صور اشیاء تا ما او صفات و اسمای مراتب اشیا سه در بیان اسمای خدای و اسمای خلیفه خدای آنکه جز خدا افواه

در عالم بیا زینداول صورت الجبر بپوش آمد و از عرش بکرسی و از کرسی در نور تا نیاب اوی برداشته بهشت آسمان گذر کند انگه با نور ستارگان همراه شود و بعالم سفلی آید

طلیعه که با هر ش عالم سفلی است اسمای آن [illegible] فرعی کند که از حضرت خدای آید و یکی از ارکان چهارگانه نبات ارکان [illegible] پیش کنند تا همراه اسرار غیب شود در عالم

شهادت موجود گردد پس هر چه که در عالم شهادت موجود است حاکی آن چیز که در عالم امر است و قالب آن چیز از عالم خلق است ای حال با کیت از حضرت خدای آمده است

بآن کار که آمده است همی تمام کند بار بحضرت خدای باز گردد فهو یدبر و الیه یعود آن که ز شهر لامکان تا مرکز خاک همیشه کاروان در کار روان است که

~~منتخب حدیقهٔ حکیم سنائی~~

ای درون پرور برون آرای — وی خردبخش بی‌خردبخشای

آنکه داند ز خاک تن کردن — باد را داد فن سخن کردن

عقل عقلست و جان جانست او — وانکه زان برترست آنست او

ای شده از شناس خود عاجز — کی شناسی خدای را هرگز

احدست و شمار ازو معزول — صمدست و نیاز ازو مخذول

نه فراوان نه اندکی باشد — یکی اندر یکی یکی باشد

کی مکان باشدش ز بیش و ز کم — که مکان خود مکان ندارد هم

با مکان آفرین مکان چه کند — آسمان گر خود آسمان چکند

خلق را ز آب چون پناه او — در کدام آینه در آید او

چون برون آمدی ز جان و ز جای — پس ببینی خدای را بخدای

جور با حکم او همه دادست — عمر بی یاد او همه بادست

آنکه گریان اوست خندانست — دل که بی یاد اوست سندانست

تو بپاش چو گل زبان کن تر — تا دهانت چو گل کند پر زر

سیر جان کرده جان بخود را — تشنه دل کرده عاشق خود را

فاخته غایب و کوکو گو — تو اگر حاضری چه کوکو هو

چون گذشتی ز عالم تک و پوی — چشمه زندگانی آنجا جوی

اجل آمد کلید خانه راز — در وی بی اجل نگردد باز

با حیات تو این برون ناید — شب مرگ تو روز دین زاید

تا کی از آنها که جاهلان گفتند
تا کی از آنها که عاقلان گفتند

ای که با دین و ملک داری کار | از شر جوی خوک و خرس مدار
که نکو ناید از زن و پری | خوک برگشت و خرس برگیری

آمد اندر جهان جان هر کس | جان جانها محمد آمد و بس
هر چه او گفت حق مطلق دان | هر چه او کرد کرده حق دان
از کرم نز هوا و نز هوس | مهربان تر ز تست از تو بسی
ای فرو مانده زار در آب و گل | در جحیم تن و جهنم دل
از برون سو تنت ز عقل شکار | وز درون عقل و جانت را فریاد
مصطفی از گناه بر رخ | روی او نخبه است از دوزخ
سنتش آن رداست بهر گریز | در ردای محمد است آویز
خاک او باش و پادشاهی کن | آن او باش و هر چه خواهی کن
هر که چون خاک نیست بر در او | گر فرشته است خاک بر سر او
تا بخندید بر سپهر جلی | آفتاب سعادت ازلی
تا شب نیست صبح هستی زاد | آفتابی چنو ندارد یاد
او رسید بوام عقل کردن او | او دلیل بود و انبیا تن او
عالم جزو را نظام بدو | عرش ... کل تمام بدو
علم او میزبان عالم داد | شرع او نخبه غذای آباد
طیب ذکرش غذای روح ملک | طول عمرش برای دور فلک
قدر او بام آسمان برین | خلق او روح جبرئیل امین

جان او بر پریده زآب و زگل — دوست را دیده از دریچه دل
عرض عالم آن از اول — عرض آن احمد مرسل
از پی او زمانه را پیوند — بر سر او خدای را سوگند
مشرب اهل حس افزاکش — لوح محفوظ ملک اوراکش
بوده در مکتب علیم حکیم — لوح محفوظ در کنار یتیم
آمد از رب سنی بی کتاب — چشمه اندکانه اندر لب
جان او بوده در طریق حق — گوهر حضرت حقیقت حق
جمع وعظش زبهر عز و شرف — گوشها را کرده همچو گوش صدف
ملک دیو شد که آن — دیو در عهد او ملک شد هم
شرعش بهر دال ویلی را — در قفس کرده جبرئیل را
از پی شرع در جهان خدای — جان خاموش او زبان خدای
اخترش شهریان جرینه فلک — عصمتش سایبان سپاه ملک
در ره مصطفی مشرم اوست — در طریق خدای بیرم اوست

راز دار خدای پیغمبر — راز دار پیمبرش حیدر
عشق را بحر بود و دل را کان — عقل را دیده بود و دین را جان
نام او کرده در ولایت علی — علی از علم و بوتراب از حلم
کدخدای زمانه چاکر او — خواجه روزگار قنبر او
مرتضای گزیده یزدانش — همبر جان مصطفی جانش

در منظر پادشاه نشش / لوح محفوظ مصطفی جانش
باکی علم دین نکوست گستاخ / رانکه دل تنگ بود و علم فراخ
قوت حرص نیست رفوت نیاز / داشته حرص را کشی باز
پیش تیغش بجنگ جای نبرد / بجو مردم کجا بود مرد
صف بهر کجا که رو بکوشش / وهر زاری و عاشق نظرش
تنگ زان شد بر وجهان سترگ / که جهان تنگ بود و مرد بزرگ
او ز مردان چو نام بود از ننگ / او ز خصمان چو لعل بود از سنگ
جانب هر که با علی نکوست / هر که گو باش من ندارم دوست

اولین شدت ره آدم / بود نای گلو و طبل شکم
چون خوری بیش پیل باشی تو / نخوری جبر ملک باشی تو
مرد بسیار خوار بی نورست / از گلو بنده خواجگی دورست
خورد بسیار مردم گم دان / پس یک تیغ برد چه جدان

مرد دینی شراب تا چه کند / بط چینی سراب تا چه کند
مست بیرون بود ترا ز خودی / بی خودی را بدان نزیبد خودی
تو بد بودی و بخودی داده / او بتو دیوی و ددی داده
چون براقی نداری اندر ده / باری این لاشه خر ز دست منه
چه کنی با چه کند این ره تنگ / بار تو شیشه بود و خر لنگ
شیر مردان چو رخ بکار آرند / بره آورده جان بکار آرند

توره آورد چون نگاهی کرد — دود و دیو و دستور خواهی کرد
لذت و کبر و بخل و حقد و حسد — شهوت و خشم و آز و زرق و حیله
هفت در دوزخ اند در پرده — عاقلان تا نشان چنین کرده

مکر اندر تبان که آخر کار — نگرستی که سستی آرد بار
اول آن یک نظر نباید خورد — پس از آن باشد حسرت و رشته برد
تخم عشق آن دوم نظر باشد — پس از آن اشک و رشک زرد بود
عاشقی جز با خطر از خطاست — آه عاشق با خطا و خطاست
هر که با روی خوب چشم خود داشت — روی نیکو دلیل حسن به دست
کلمخی را کشیده اندر پوست — تو که جان لعبتی کنی که دوست
آن جهان گرد شهوت محبوب — که ندانسته ای تو خوک از خوب
هر که در دست این چنین دل باخت — تا ابد پای او فرو گل ماند
از دل بجو سنگش اندر تن — دل تو چون گرسنه چون آهن
شاه هیچ را چه کنی — این کم از هیچ را چه کنی
شاهدان زمانه خرد و بزرگ — دیده را یوسفند و دل را گرگ
نقش بر آفتند چینی وار — چشم را گل دهند و دل را خار
گرچه از حسن عالم افروزند — از ره دل درند و جان دوزند
جعد مفتول دل کشش باشد — زلف مرغول غول دل باشد

روی اگر زیر نقاب کند — روز را با دو آفتاب کند

خلوت زلف او مپیما کوی / نقش سودای او سویدا جوی

چشم صورت پرستش جانا بین / دست معنی ز دامنش گل چین

زلف و رویش که آشکارستش / شب و روز اینکه اوست جارستش

در تماشای آن دو تا گلنار / خرد بوم فندقه چو دانه نار

روز حیران شود همی رخشش / بوسه ره گم کند همی زلفش

بند زلفش چو زیر تاب آید / بند قندیل آفتاب آید

خرمن مشک تو ده بر تو ده / خوشه چینان از او بر آسوده

زان خطا مشک زنگ لعل فروش / مردم دیده گشته دیبا پوش

جعد او عنبر و زره زاو که / جسم او چشم را تماشا که

دیده زان چشمها که بر دارد / وه کی کافت نظر دارد

ارزنی بوی مشک برخیزد / مخزن عاشقی چو زلف او ریزد

نیم کهربا دهان او ارزان / نیم بری بر میان او ارزان

چه دهی ارزنی که زر که شغل / خود پسر را که کودک است طفل

تن بدو را بهاش جان خواهد / دل بنک تو رایگان خواهد

آنکه او تنگ و نام خود نگذاشت / دل تو کی نکه تواند داشت

دوست چون ... نیکیان بد ساز / بر جهد جی ... گوشه اش از ناز

جمله چراغند زانکه وقت غذی / چه مقیله زنی خورند غنی

نیست که با یوزن دکاری را / زن به جز طلاق دادن را

بنده‌ی نان مشو بشهوت و رای | تا نگرداندت عیال عیال
زن که دارد بسوی حمدان رای | حمد حمدان کند نه حمد خدای

در ره خلق خوب و سیرت زشت | هفت دوزخ توئی و هشت بهشت
عقل و جان تو که خدای تو اند | چار طبع تو چار پای تو اند
آدمی بهر با غمی را نیست | پای در گل چو آدمی را بست
شادی از اهل عقل بیگانه است | آدمی را خود انده از خانه است
فاقه بنمای پیش این جان را | خوب دار این دو روزه مهمان را
نبود جز حیات ایزد قوت | تماشا ز اجلت ملکوت
تو چه دانی بهشت یزدان چیست | تو چه دانی که جنت جان چیست
خشم و شهوت جهان حیوانست | علم و حکمت کمال انسانست
تو بقوت خلیفه ز خدای | با خری و سگی فرود میای
تا تو از خشم و آرزو رستی | کدخدای ار تو آدمی هستی
کرده باد آن دو چنگ در هم | خشم ابلیس و شهوت آدم
عقل سلطان آلت خردند | شهوت و خشم آفت خردند
ای یتیم از دو دیو دیوانه | بشهوت خشم خیره و مردانه
هست اعضا چو شهرستان ویران | عقل دستور و دل در و سلطان
خشم شحنه است و آرزو عامل | آن یکی ظالم آن دگر جاهل
آن نه بینی که چون بخواب شوی | فارغ از زحمت و عذاب شوی
از برای فراغت و خوابت | وز برای صلاح اسبابت

تو برآسوده و خود برکار   تو بخفته درون تو بیدار

جامه از بهر عورت عامه است   مرد را خود برهنگی جامه است
مرد را در لباس خلقان جوی   گنج در جایهای ویران جوی
عورتانند جامها کرده به   هر که پوشیده‌تر ز عورت به
چو شد از بر تو آفتی نیست   خود اندر سرشت بری نیست

جان ز دیدار دوست پرورشی   هست خوبان که گل شکر خوردن
من که با تو دمی بگویم غم   بهر عمر بندم آن یک دم
عمر با دوستی گر او یکتاست   یک دمش را هزار ساله بهاست
چون خود در لبت بجان نگرم   چون قلم بر خطت بسر گذرم
آینه راستی پرست خود   کس بر آن روی بی‌نیاز رو زند
پیش تو چون سنان کمر بندم   همچو شمع گر بکشی و هی خندم
تا دولت زیر چرخ گردانست   هر چه زی تو بدست نیک آنست

[illegible]

شکر عدل بهار پیش آکه   دل و گل گوید از زبان گیاه
علمی کشته از نسیم صبا   از صبا زینت مشام هوا
سرو چون حور سبز پیراهن   مشک و عنبر دمیده در دامن
زین کار از دین سرای خراب   بس غم مخوار و مدان جز شراب

مرد عشقست جان مردان / نقل جان و نان قد مردان

مرد عقلست دیده ور داوست / غذی روح پاکه و بادست

از کف پیر زنجی موسی / مرده زنده کن آتش عیسی

اندکی زو عزیز و تن دارست / باز بسیار خوار از و خوارست

تا تو او را خوری عزیزش دار / چون ترا او خورد بباشی خوار

هر دو چون ره بگیرد ت بصراط / پس چه او را خوری چه وقف رباط

ای روان همه تنومندان / آرزو بخش آرزومندان

تو کنی فعل من نکو در من / مهربان تر توئی ز من بر من

از بلا مرگ دور ز حیرم من / جان من باش تا نمیرم من

به ما نیک شد چو بد رفتی / نیک ما گشت بد چو بگرفتی

نه بلا تا من از تو سیر شوم / نه ز لا تقنطوا دلیر شوم

یار آن کو بخود نبود / وان آنی که آن خود نبود

کفر و دین خوب و زشت و کهنه و نو / یرجع الامر کله زی او

نقش رونده‌ها تا بگونده‌ها / همه جوینده‌ اند و پوینده‌ها

در ره جبر و اختیار خدای / با تو و با تو نیست کار خدای

از در تن ببسط جان آی / تا تماشا بباغ قرآن آی

تا بجان تو طه بنماید / آنچه بود آنچه هست آنچه آید

رسن از درد ساز و دلو از آه / یوسف خویش را برار از چاه

طمع را از غنا بگردان شاد / که غنا جز غنا نیارد یاد

سال قحطی یکی بکسری گفت / کابر بر خلق شد بباران زفت
گفت کانبار خانه بگشادیم / ابر گر زفت گشت ما رادیم
گرسنه مردمان و کسری سیر / سگ بود آنچنین امیر نه شیر
روز پاداش ماه با بدشاه / باز بهرام روز باد افراه
چه زیان دارد ار ز بیم گزند / نیکوان را فتد آتشی چو سپند
ای ز خود سیر گشته جوع انگشت / وی دوتا از ندم رکوع انگشت
همه شمعی نمای روی شهرافروز / چون نمودی برو سپند بسوز
جانت را دوزخ آشیانه مکن / خاطرت را مغاک خانه مکن

نیست از بهر آسمان ازل / نردبان پایه به ز علم و عمل
اندرین راه اگرچه آن سنگی / دست و پایی بزن رهایی بکنی
هر که او تخم کاهلی کارد / کاهلی کافریش بار آرد
دو دو عالم یکی کند صادق / سر منزل یکی کند عاشق
گر ترا اوتش و درم نبود / او ترا بود هیچ کم نبود
او بنجی آردت نه پنی عار / او عزیزت کند مگردی خوار
بس حقی جز نصیب نگراید / زاد این راه راستی باید
گر سپهرت زمانه پست کند / احکم الحاکمین بست کند

آنچه نزد تو بیش از آن ره نیست / غایت وهم تست الله نیست

ماده مویان چو سوی او پویند / آنک آنک بیا و میگویند

باز مردان چو فاخته در کوی / طوق بندگردنند کوکو گوی

خلق را داده از حکیمی خویش / هر که را پیش حاجت آید بیش

همه را داده آلتی در خور / از پی جر نفع و دفع ضرر

در جهان آنچه رفت و آنچ آید / وآنچه هست آنچنان که میباید

سر خر درخورست با دم خر / تو فضول از میانه بیرون بر

نیک داند خدای بابت را / حکمتش مانع است اجابت را

گرچه بینی که سؤال مجیب / نه بهر کل بکار خورند طبیب

تا درون و برون پذیرد قوت / تن ز روی الملک و جان ز روی الملکوت

داند آنکس که مرد یزدان باشد / کانچه او کرد خیر آن باشد

بد بجز خلق بیخرد نکند / خود نکوکار هیچ بد نکند

چون ترا از درون دل بنگاشت / آینه تو ز پیش تو برداشت

تا ترا اکبری بتن خشم نکرد / تا ترا جسم تو نجس نکرد

پای طاوس اگر نکو بودی / در شب و روز جلوه گر بودی

نقش بند برون گلها اوست / نقش دان درون دلها اوست

از درون نگاشت لطف اله / نه ز زرد و سپید و سرخ و سیاه

وز برون نگاشته افلاک / از چه از باد و آتش و خاک

داده خود سپهر بستاند / نقش الله جاودان ماند

زیر گردون بامر صنع خدای / ساخته چار خصم بر یک جای

نیست گیتی جهان بگشت نکو | جز از او و بدو و بلکه خود او
هم ز آغاز عشق و تنهایی دان | نردبان پایهٔ الهی دان
سوی حق شاه راه اصل و نفس | قبلهٔ دل ز روی دین آمد و بس
نور خود ز آفتاب تیز بیست | عیب در آینه است و در دیده است
گوید آنکس درین مقام فضول | که تجلی نداند او ز حلول
هر که گشت از برای راه خاموش | سخن او حیات باشد و هوش
گر نگوید ز کاهلی نبود | ور بگوید ز جاهلی نبود
در خموشی نبوده لهو اندیش | کار گفتن نبوده لغو پریش
بسته از جد و جهد عشق و طلب | بر گریبان روز دامن شب
اندرین منزلها که یکمنزلست | بوده نابوده آمده رفته است
پیش تا صور در دهد آواز | خویشتن را بکش به تیغ نیاز
گر نه پر بند گشتی آسوده | ورنه انگار بوده نابوده
چون گریزی ز بخشش ای بکرم | تو نه پیدا اگر نه‌ای محرم
نزد آنکس که دید جوهر خود | چه قبول و چه رد چه نیک و چه بد
شاه آزر است و همک خدای | راز دانست و راز دار خدای
آنچه او بهر آدمی آراست | آرزو آنچنان نداند خواست
زیر کردن ز علم و عدل خدای | ساخته چار خصم زیرک جای
هست تا تهی دم ظلم یزدای | تا توانی نکو و ناکی آشنای
قایل او بس تو گنگ باش و مگوی | طالب او بس تو لنگ باش و مپوی

بر دهان تو مهر زد چون گل از سر عشق
تا دگر راز حق نگویی فاش

خود گرفتم که نیست محرومت　　حق بداند حق ار کسی کم بخت
همه را روح و روز و روزی ازوست　　نیک بختی و نیک روزی ازوست
کار روزی چو روز داران بدرست　　که ره آورد روز روزی تست
شعله دارد ز بهر روزی هم　　نخورد آتش گرم کرده گرم
مرزبان راست کینه تو بر تو　　مرد را روز نو و روزی نو
با تو زانجا که لطف یزدانست　　گرو نان نبرد تو جانست
که خدای همه غم و هوسست　　که رها کن ترا خدای بسست
زانکه گردی برون ز نهفت　　کشته خویش خشک دید و بگفت
ای همه آن تو و هم آن کهن　　رزق برتست ای چه خواهی کن
از هزاران هزار به یک او　　زانکه بس اندک نباشد اندک او
دل بمعلول و فضول خلق مبند　　دل درو بند و دست از همه بند
کار تو جز خدای نگشاید　　بخدای از خلق هیچ آید
اول از بهر عاشقی دل خوش　　سر قدم کن چو کلک میرو پیش
تا بدانجای رسی بجست و درست　　که بدانی کرم نباید جست
شکر گوی از بلا زیادت را　　عالم الغیب والشهادت را
دل قوی کی کند ز رنج و بیم　　جز شراب منزه تسلیم
زان منزه که اولیا نازند　　پس در دار رضا سازند
راه دور از دل حزین کی تست　　گر دوی از بلا دو رنگی تست
کین همه رنگهاست نیز رنگ　　خم وحدت کند همه یکرنگ

گر بپوئی ز راه در بدی نیکیست | آب حیوان درون تاریکیست
دل ز زنگ سیه چه غم دارد | زانکه سنگ روی در شکم دارد
به خودی انتهای راه عدم است | در جهان روح پاک با کرم است
ای که فرش زمان نوشتستی | وی که از چار و نه گذشتستی
تا ز باطل نگذری حق نیست | که ازین همه حق مطلق نیست

در حج و آنکس که حج کرده است | آسیای و آسیا بالست
تا بگرد قالبی بپوش و محرور | در به وقالبی بپوش و ببر
با توکل مسجد است و با تو کنشت | با تو دل دوزخ و بی تو بهشت
تو توی مهر و کین از آن آید | تو توی کفر و دین از آن آید
بر بدار از مقام هستی پی | سر هم آنجا بنه که خوردی می
تا نخوردی مدام جام جلال | هیچ نخوردی کلوخ بالبدال
نیست شو تا همو کند بصواب | لمن الملک را سؤال و جواب
ربع مسکون که از طریق شمار | شد ببر سنگ بیست و چار هزار
هم و امید را بجای سنان | چه کنی ننگ مالک و رضوان
نیست را مسجد و کنشت یکیست | سایه را دوزخ و بهشت یکیست
چه مسلمان چه گبر بر در او | چه کنشت و چه صومعه بر او
نیست علت به نزد ذات خدای | تو بعلت کنون چه می پرای
از ترا بود با تو در ذاتست | کعبه با طاعت خراباتست
ور ز ذات تو بود تو دورست | بتکده از تو پیش معمورست

این همه علم جسم مختصر است | علم رفتن به راه حق دگر است
روی سوی جهان کجی کردن | عقبهٔ جاه زیر پی کردن
تنبیت کردن نفوس از بند | تقویت کردن روان ز خرد
بس زبانی که راز مطلق گفت | راست چنبه گو انا الحق گفت
ار تو نشوی تا دوست هست بسیار | ره توی پس بزن پای هزار
که بود یار با جدا مانده | تو چون رفته و جدا مانده
آدمی را ز جاه بهتر جاه | کل مغفور شود چو یافت کلاه
تا زمین دل آدمی زادست | خیمهٔ روزگار بر پایست
آدمی چون نهاد سر در خواب | خیمهٔ او شود گسسته طناب
هرچه جز حق بسوز و غارت کن | هرچه جز دین ازو طهارت کن
تا ترا حق بلطف برگیرد | تا نمازت بطوع بپذیرد
هفده رکعت نماز از دل و جان | ملک [illegible] ده هزار عالم دان
تا بجاروب لا نروبی راه | نرسی در سرای الا الله
حسد و بخل و حرص و شهوت و آز | بگذار ار گذاردت بنماز

ای سنایی کم سنای گیر | باش با [illegible] آشنای گیر
هیچ را جود او کند ای کند | بوم را فرا و همای کند
هم چشمش بسوی مردمان | هم گوشش بسوی مظلومان
خصم را ز آسمان کرد و نور | بنمود آسمان ره اندر روز
گر ها ابر ها چنان نم | نیز ها اژدهای آتشی

آنچنان آمد از ره سفر | که ز معراج روح پیغمبر
بر گهر زان چنانکه خورشید | دامن بخت داشتی امید
از پی عدل همچنین آید | دلش اندر میان جان آید
کشوری را دو پادشا نرواست | در یکی تن که دل از دو یکست
یک جهان پادشاه را که بجای | روزگار از دو پیل پهلوسای
از پی کسب بخشش و جاهش | بوسه آمد و فخر شاه اصل
شه ز بوس شهان بدر مثال | خاک درگاه او هلال هلال
بوسه جای آفتاب در ره او | خاک روب آسمان ز درگه او
سهم او بازوی دلیرانست | سهم او پوزبند شیرانست
در خطا دیر گیر زود گذار | در عطا تخت مهر دست بهار
خود ندیدند بر سر گاهی | سال بیهودگان چنو شاهی
اجل از عدل اوست مرگ طلب | خرد از علم اوست برگ طلب
بهر هم نام شه چو خواهی نام | تیغ زن لیک بر فلک بهرام
عزم او تیغ ملک را ظفرست | حزم او تیر مرگ را سپرست
برگ سازنده از دو دست چو میغ | مرگ سوزنده از زبان چو تیغ
گر ز او را فلک جنیبه کشی | رایتش را جهان بدیده کشی
چرخ بیند چو بازوی چیرش | رخت بر گاو بر نهد شیرش
از تف تیغ شاه کشور | شاه مرغان بیفکند شهپر
بر کرد گر بجو آمد از دل و جان | آسمان را طبق طبق ستان
شسته از بهر رنگ و روشنی را | خرد از آب روی روشنی را

رای او چون فلک جهان آرای
[illegible]
تیغ او [illegible]
[illegible]
آسمان [illegible]
[illegible]

گرچه کشتی ز آب دارد بر		اسپ او کشتی است دریا بر

بنشیب از فراز همچو قدر		سوی بالا ز پست همچو شرر

پای او دست مرگ را ماند		که کسی زو گریخت نتواند

دارد از دیده مهره بازی خو		چشم بد دور از آن دو چشم نکو

عرش اگر بارگاه را زیبد		شاه بهرامشاه را زیبد

گر بخواهد ز تیغ موی وار		خشک رودی کند ز دریا بار

صفت گرزش ار کنند ادا		کوه را در فرو شود ز صدا

نکند وقت حمله اندیشی		سایه او برد همی پیشی

سوی پستی رسند همچو مگر		سوی بالا روند همچو حباب

دیده و دل درو نکو نرسد		سایه او هم اندرو نرسد

نکند قصد سیر خصم زبون		که زعفر ار کسی نریزد خون

هر که بر پای او بنوشد می		خنجرش بی چو خنجر کیع برد پی

تیغ در دست مرد خون کرده		اژدهای زبان برون کرده

جور چرخ دور چرخ را دردی		کار چرخ زلف یار خم در خم

جسم خصمان چو شان ز تیر خراب		دل خصمان چو دلو و تیر شهاب

پشت خصمان ز گرز او به کوی		سینه گلبن ز تیر و دلها جوی

نیزه در دستش از میان غبار		همچو سیلاب تیره پیچان مار

شه خورشید روی روز تیر		شیر آتش سنان آهو گیر

رایتش را گرفته بخت بچنگ		هم چو در دست ماه هفتورنگ

شده در گرد روی روشن او		همچو جان [illegible] او

روی چون آفتاب و دود چو شیر — چون ره کهکشان ز لکر شمشیر
رای شاهان به پیش رایت شاه — همچنان شد که روی آینه ز آه
همچنان ریخته به گوشش سر — که بریزد برو ز بخشش زر
گرده از گرز و تیز برد دشمن — استخوان آرد و پوست پیران
کرکس از کشتگانش چون صلصل — لاله منقار بود و گل چنگل
هر که جست آغشی ولایت صلار — از سر جهل بود نز سر قدر
که نه چه ز بهر ملک و ثواب — خوک را بر تخت و خرس در محراب
شه ز بس جنگ کرد بخت از اسپ — گوی با گوشه زمین از جوع
مهر او جان خان و مان نهان شد — کین او دود دودمان نهان شد
دشمنش را به هر کجا که درست — دیده بان حرکت و قهر بان سوست
مرد بد را بد زمانه جزاست — گلخن و جای خوش سزا بسزاست
بر خور و بر خور ای سپهر بلند — تو به پیران سر از صبی فرزند
شه چو خواهد که جاه دارد و ملک — بس سیاست نگاه دارد ملک
آب بگذارد تیغ و تیر شستی — چون دگر آبها گیر شستی
دولت آرای با زوی شیر است — ملک در زیر دست و شمشیر است
شاهی تیغ باغی گیتیست — پاسبان دین و ملک را الغیست
هر که از دل نخواست تعظیمش — با بلو بهشت بود بیمش از بیمش
عالم از بهر بندگی کردن — از فلک طوق ساخت در گردن
و بنیش فارغ ز گوشمال زوال — جاش این رخش زخم خاک

لاله و نسرینشان انگیزد ز بستان
سرو چون حجله‌های بازیان

دل ندانم سپیدتر یا روی　　جان ندانم لطیف‌تر یا بوی

خط ندانم سیاه‌تر یا موی　　دل ندانم ظریف‌تر یا خوی

آنچه گوش از لب او خواهد شنید　　چشم از او صدهزار چندان دید

کانچه دارد ز خلق او اطراف　　آهوی چین ندارد اندر ناف

روح دیدار عقل گفتار است　　دولت ایثار ملت آثار است

قبله فاضلان آستانه اوست　　کعبه معنی کتابخانه اوست

پیش او از برای سود و زیان　　صدهزاران دل و یکی فرمان

همچو عقل از رگ و عصب که و چون　　فکرتش ره برد درون و برون

همچو عقل از ورای چرخ کبود　　دیده نابوده هرچه خواهد بود

از خط او که دین و دولت است　　چشم کلی و عقل کلی است

همتش آسمان و خلق ملک　　خاطرش آفتاب و کلک فلک

خط و متن درش ظلمت و نور　　هست چون موی حور بر رخ حور

از سواد و بیاض او زی مرد　　شد یقین عقل بر امینان دزد

دم او چون نسیم هم از گل　　آن برآرد که بیخ اندر دل

هر دم آرد بدیده زمرد و نیل　　دست او همچو پای اسمعیل

علمش در تجارت عالم　　بحر کشتی و بار کرده بهم

روشنان مرکب را کنند درست　　عقلشان روح را کند سرمست

همچو عیسی ز خاطر و خامه　　نقش با جان نموده در نامه

از غبار ره در عالم خاک　　داده جسم و جان چو ایمان پاک

اهل دین را همیشه دلسوز اوست | معنی شرق و غرب ای ز اوست
روی او چون زر ای او بفروخت | ماه را آفتابی آموخت
آن کسانی که راه دین رفتند | چهره از ننگ خلق بنهفتند
این گروهی که نو رسیده استند | عشوه جاه و زر خریده استند
سر باغ و دل زمین دارند | کی دل شرع و عقل و دین دارند
همه بسیار گوی کم دانند | همچو غولان در بیابانند
همه در علم سامری دارند | از برون موسی از درون هارند
شعر من شرح شرع و دین باشد | شاعری عقل را چنین باشد
قدر من کم کند عدو که گه | چه دبیران ز نقش بسم الله
کی شود ز آفت دبیر و قلم | قدر بسم الله از دو صد بر کم
بنده دین و چاکر ورعم | شاعر حکمت گوی بی طمعم
می شناسم که چیست نور شراب | که بی جو زده‌ام غرور سراب
همچو آبم بهر کجا باشم دا | تا نیاید گران بها باشم
آب تا نیست گران باشد | چون بیاید بنه رایگان باشد

زیرکان را که دل نخواهد رنج | عافیت گنج به قناعت گنج
هر که این گنج دید در کنج | نگذارد | کس از او وز کسی نیازارد
یک جهان پر نقیض کافر دل | بر خمی گرم شسم از باطل
بر من این در دکوه پولادست | چون تو زین فارغی ترا بادست

من نه مردی و زر و جاهم — بچه‌ای از خودم و گر خواهم
ور تو تاجی نهی ز احسانم — بر تو گه تاج بستانم
نه کهن جامه‌ام از کی و نه نو — نیک دانند ز جاهی من خسرو
جسته بهر سلامت تن را — سر گریبان و پای دامن را
سوسماری که فارغ است از آب — چه شراب است نزد او چه سراب
کی شود در سوی لاهی الّلهی — عاشق تا به کی شود ماهی
کی فروشد خود برشته جان — آب ساحل را بتای نان
نکشد ور کسی سوی خان بو خند — سگ ور راغند کاستخوان بچه
سلوتی نیست روح را از کس — سلوت روح خلوت آمد و بس
شمل بادی تو همی جانست — فعل پیدا و ذات پنهانست
نافه و گل و پیله را مانم — که زبید ابهت پنهانم
باشد از دور خوش بگوش آواز — از من آوازه و ز دیدن آواز
چون نباشد بر او گوی کیست — پس عطارد همیشه تنها به
همچو ابرم ز دست مشتری گل — آب در چشم و آتش اندر دل
نبود گرچه صاحب هنرم — گر بزنی برازمن خبرم
سایه‌من گرم بگیرد پای — تا قیامت بدارمش بر جای
راه بودن زدن دری منزل — آن چنان کنم شد رستن دل
که دم از دل گره بپند — تا بلب چند جای بنشیند
چکنم جای بازگشتی نیست — دست را روز دستگشتی نیست

ورنه از عمر سیر گشته‌ای — هم چو از نان رخان گسسته‌ای
منم اندر ولایت سخن تو — همچو خفاش بد دل و شب رو
روز از بد دلی چو خفاش — که نخواهم که صید گیسانش
دلم از ننگ و بد زمانی تا شد — زانکه نشنارید کلاه شکار
غم جان همچو بخدمت تو درم — گرچه هرگز نخورده‌ام بخورم
خاک شوره کند شراب از غلق — آب دریا کند گلاب از خلق
در زبان تو ای امیر سخن — شوخ چشمی بود سخن گفتن
تا که در تن حمیر ارکان است — شمع جمع تو شعر جانست
روح را تازه مهربانی تو — عقل را صد هزار جانی تو
قالب این جهان و جانش تو — محو تهذیب دین روانش تو
دوستان را صبوح روحی تو — جان جان را همه فتوحی تو
هر که در سر چراغ دین افروخت — سبلت نفس کنانش پاک بسوخت
در کمال حدود لطف و نواخت — بکر ماندی و کس ترا نشناخت
در سخا کرده‌ای خطیری تو — در سخن کرده بی‌نظیری تو
گوهر مدحت تو دانم سفت — هم دانم ولی نیارم گفت
هر که شنید از تو او چه شنید — دیده کو ترا ندید چه دید
منزل رنج‌ها بریده من — چون تو و چون خودی ندیده من
حاسدان از تو کور و ریش میان — ختم شد نثر و نظم بر تو همی
همچو این وعده‌اش از کلف دور — چون خرد نطقش از کلف دور
هر عبارت کز آن فصیح آید — دم بود کز لب مسیح آید

هر که تیغ دشمن یزدان دوست / داند که ازو استخوان فی العالم اوست
خصم در دست خاطر چیرش / کند باشد چو لشکر شمشیرش
در دعاها چو دست بر کند او / چرخ را صد هزار در کند او
چون خرد کار هاش از بن و بیخ / چون قضا سطوتش درشت و درست
رنده ها کرد از برای یزدان را / های او دل ... او جان را

بنده از رشک شاه دین پرور / عقل در طلب کشید و جان بر سر
پیش آن شه که ملک جهان گرد / چون نسیم بهار پی خرد
بنده ها چون عدل ملک شاه / خرد داشت پیش شاه کشید
بر ده از دین نه از سر مردی / چون صبا از چمن ره آوردی
کمر از بهر تو همی بندم / گر به سوفار تیر همی بندم
نیست در عشق کس چو من هست / گو ببین تا چو من دگر هست
ملک پیر صادقان داند / خود به نیک عاشقان داند
راست چون نو عروس ابر بلند / من همی گویم و تو خوش بیخند
از گل آتش است خامه ما / زان همی کلک خورد چو آتشی
دختر طبع بنده ایست چو دین / هم ببستگی رفیع و هم گران کابین
شاه خرسند این چنان نبود / جمع و منع و طبع مجالی نبود
تا شدم در طبع پاک ملول / وز جهان و جهانیان معزول
تا ندیدی حضرتم ... / کرد ایزد تا به بدیع آیین
ریسمان کرده ام تن و جان را / تا بسوزانی بکنم آن کمان را

ای ز انصاف و عدل دلکش تر — همه کس با تو خوش، رهی خوش تر
از خود و نیست در سرای مجاز — نی و شطرنج و نرد و بربط ساز
خود از امر بهر امر آمد — نز پی خمر و قمر و زمر آمد
عقل فرمان پادشاهی راست — نز پی لاهی و ملاهی راست
راه جز زمره ثنای حمد اوست — آنکه بشنیده اولوالامر اوست
این سلاطین که زیرهٔ دین اند — نه سلاطین که آن شیاطین اند
عقل طرار و حیله گر نبود — عقل دو روی و کینه ور نبود
عقل از اشعار عار دارد و عار — عقل را با دروغ و یاوه چه کار
عقل بر هیچ دل ستم نکند — بطمع قصد هیچ دون نکند
عقل هرگز بکذب راضی نیست — عقل هرگز وکیل قاضی نیست
ذهن قلاب و شاعر و کاهن — رای دزد و مشعبد و شاعر
این همه فطنت و ذکا و حیل — از عطای عطارد است و زحل
عقل در دست نیک مرد خود رای — چون چراغیست در طهارت جای
عقل و دین جز بهای عطا نکند — تا نبردت بحق رها نکند
عقل مردان رسیده تا در حق — شده از بند نیک و بد مطلق
دایه زیر این کهن بنیاد — نیست کس را چو عقل مادر زاد
عقل تو روز و شب چو طوافان — بر سر چار سوی صرافان
کاین فلان خورد و این فلان زاست — این ز میر شوره و آن زینکه راست
بی خود ابدست فضل و هنر — وانکه هست هلاک مور از پر

پدر و مادر جهان لطیف | نفس گویا شناس و عقل شریف
زین دو جفت شریف طاق مباش | وندرین هر دو اهل عاق مباش
پدر و مادری که نازارند | حکما نفس و عقل را دارند
در غم آن دمی که رفت از دست | گریه و جمع کن که جایست
هر که جویای عالم علیاست | شمع در دست و اشک در چشمست
در طمع زین سگان مزبله بوی | ای کم از کره دست و روی بشوی
زان ربا ده بتر ز می خوارست | کان مروت برای سنج آرست
سفله چون خواند رو بهمنشی | پس چه باک از شکستن دندانش
می کشیدت بخود بد اوبم | پاسبانان کنند اعظم
چون بیارست نطق ازگه دست | تا بپایان چو بنگری همه پوست
هنر او سپید صورت و هوش | سخنش زهر پر شده ز نگوش
تیره روی ز تیره رایی به | بی زبانی ز ژاژخایی به
سخن سر برهنه همچو تنش | معنی گون دریده همچو زنش
بتر از گوبیازها بلخی | سخنش در خوشی و در تلخی
چون کند بیدار ابهی گفتار | گوشم از بی دری بگرید زار
بیکی در در اراز گوشش | بلکه در بروی کند بگوشش
روی جنس ابر از آن در دارند | که چو ابر آب در چشم دارند
چون هوا ژاژ او بگوش سپرد | گوش کفارت کنان همی نخرد
پنبه در گوش پیش قول و هم | آستین در دهان ز جهلش فهم

چون سبک رگشت و دوشی | درخورست آن زمان گر آسمش گوشی
همچو لاله است کیکوی بلید | ز دهانش دل سیاه بدید
هست ماهار اسپ و بابا ... | تو مشو تر چو خوان استر

تا کی این لاف و این ستیزهٔ تو | کم تو هم حدیث ریزهٔ تو
بگذر از عالمان و درویشان | تو و عام و خصوصیات ایشان
هر چه او گفت خنده آرد و بس | هر چه او کرد رو بگیرد کس
تا کند شته است و بی بگوی سخن | نه بگفته نه دیده روی سخن
روی خود او در آینه دیدی | رو که بر روی آینه ریدی
پشت همچو ... بر نیخ بود | روی همچو بوریای مطبخ بود
از پی نان و آب هر روزه | خلق را خوانده شکر کوزه
عقل و جان کی کرد پاک گشت | آن یکی باد و این دگر خاک گشت
قالب و قلبشان سلیم و لییم | خاطر و خطشان سقیم و عقیم
جانشان هم چو سر بز بالکه | دلشان همچو نطقشان سالکه
نطقشان زشت همچو عمارتشان | جان گران همچو استعارتشان
خانهٔ مردمان گرفته چو موش | خلق زیشان رمیده همچو وحوش
لاجرم سخت جان و سست رگند | روی ناشسته تر ز خوک و سگند
چون ز هیش آنکه بر جوشند | از پی حلق حلقه بر کوشند
پیش بالا چو نقطه جا همه | تنگ میدان چو قطب را همه

همه اندر بند بی‌بهبودها ‏ همه از بار فرو بسته دیده‌ها
از ره شرع و شرط برگشته ‏ تشنهٔ خون یکدگر گشته
پس روان کرده از هوا و غرور ‏ کاین فلان ملحد ای فلان کافر
کرده از بهر مال و جاه نبرد ‏ سر ز شر دل ز زال چند رجه
همه زشتان آینه دشمن ‏ همه خفاش چشمهٔ روشنی
ما کسی او ز بهر شب چون اوست ‏ دل او از سیاه روی اوست
نیست اینجا چو خود را برکار ‏ مرکزی باخبر چو نغان مرکز
بای الله بارم ار خیال زرب ‏ دست اد بست حمل زنم بطرب
این کده و کرد مان بد پرو باک ‏ حمل کده رود با ک ریزد و زوال
هوششان در سرای بد فریاد ‏ با دو چون گوش کر مادر زاد
این برآورده دست سوی جهان ‏ کو چرا دست می‌زند بزبان
وآن دو تا کرده باز قامت راست ‏ که چرا قامت فلان یکتاست
جایش او می‌شد ما بکرما به ‏ ماه او می طلبیده برتابه
وانکه آمال ما به نهمت نیست ‏ قیمت تو بقدر همت نیست
حق فراموش کی بدولت تو ‏ زانکه در دست کار زشت کرد
تنگ در مانده‌ام بدست نیاز ‏ کار ای کارساز خلق بساز
آیت علم را بدایت نیست ‏ غایت شوق را نهایت نیست
قهر او نازنین گدازنده ‏ لطف او بی‌نوا نوازنده
گز و دین پرور روان تو اوست ‏ اغنیا را زبان تو اوست

با خدای ایچ نیک و بد کس نیست — با که گویم که در جهان کس نیست

خوی ما او کند نکو در ما — مهربان تر ز مادرست او با ما

پاک سازد بلطف او کسی کرد — شکر و صبری رسندگان بکرد

علم او عقل را چراغ افروز — حلم او طبع را کند آموز

جان که یکدم قرین ما داشت — راست خواهی در آن کسی جانیست

عهد بد رای خلق بد پیوند — راه ایشان و رهروان اینند

یا بخلوت کوش و دل تا زن — یا بر اینها نشین و دامن کن

عمر طلب کردنم رحمت خویش است — کریم همچو شعله خواری دوست

بنشیند بهر طمع رحمت گوی — آن نیاید ز من ز جرم جوی

گر براند مرا به پیش و به کم — پیش او چشم دو ابر چو قلم

ور بخواند مرا بهر عتاب — همه تن پر شود ز بال کباب

گاه چون بر لب طانطی آرد — کند رادرت طانطی آید

خوی او جان تشنه را مشرب — سخنش در پیاله را مرکب

چشم بر در زدر شعله او — گوشها پر گهر ز گفته او

عدل کن زانکه در ولایت دل — در پیغمبری زند عادل

طالب شاه عادل جهان — تو نیت خوب کن جهانبانی

هر که دارد بداد و دین عالم — بخدای ار بود ز مهدی کم

پادشاه مسلط مغرور — از خدای و ز خلق باشد دور

از خدای و زاجل بلی آگاهی — ایمن از باد که سحرگاهی

ای لب تاج و تخت سلطانان — لیک بخت از دعای محزونان
آنکه یک پیرزن کند بسحر — نکند صد هزار تیر و تبر
با چنین جور در ولایت تو — نه تو و نه سپاه و رایت تو
چند خواهی بدرد ما را سوخت — گر نه ما را خدای بر تو فروخت
زان حشم گدای بترسی — ور نه از آتش خدای بترسی
شه ار معطلی نداند عام — انتقام از ادب نداند خام
آفتابی که بر جهان گردد — بهر خفاش کی نهان گردد
تو گر از کژدمی بیازاری — چه کنی بر کسی دگر خواری
گر کنی نیکیت پیش آرند — ور کنی بد بدی نگه دارند
صبر کن بر سفاهت جاهل — تا شوی شاه بر ولایت دل
آنکه زهرت دهد بدو ده قند — وانکه از تو برید بدو پیوند
آنکه سیمت نداد زر بخشش — وانکه پایت برید سر بخشش
تا بوی در کنار وصل و فراق — دفتری از مکارم الاخلاق
ناصبوران چو خاک و همی بادند — ظفر و صبر هر دو همزادند
ملک دو جهان بزیر رای آری — گر هوا را بزیر پای آری
هر که پرهیزکار و خرسند است — تا دو گیتی است او خداوند است
جای خرد آن و هواش گاه — خواند جبریل شاهنشاه

یافت شاهی کنیزکی دلکش — شاه را آن کنیزک آمد خوش
هم در آن لحظه‌اش اندر آب افکند — گفت شه خوب ناید اندر بند
جستش تا غرقه گرد از وی تن — غرقه گرداندش به دریا من

آنکه آتش برآرد از جگرم / من با آتش چرا روی نبرم
باش تا چون آفتاب غماز / بر زبان کوته و به تیغ دراز
همه کس تیغ بهر مشتی خس / بار تیغ تو رعب آتش بس
لشکری از گریز گرد گردون / چون به تیغ کین ز سهم در تن خون
یکی از حلق دشمن آلوده / تیغهای نیام فرسوده
حله لعل پوش شد شاخ را / هیزم افزای صبح دوزخ را
کینی دیرینه در دل آر تمام / کین قوی با عشرت است و اقدام
ملک چون بوستان بخندد خوش / تا مگر بوستان چو آتش
خوش ملک بخته شد خو کنی / جامه دهر کهنه شد نو شد
پایه و قدر آن جهانی جوی / سایه دولت آسمانی جوی
ملک باقی کار ساز بود / ملک دنیا خیال باز بود
امر و نهی زمانه خواب دان / سر آتش همه سرابی دان
برکش از بهر عالم مطلق / چرخ رزاق را رسن ازرق
میزبانیم بکن رویم اجل / گر کسی صد را بجدی و حمل
بره و گاو را بدوز به تیر / پس در انداز در تنور اثیر
چیستی کن بکن نیمی خویش / از ترازو زبان زنگ و شیش
تکیه بر مسند جلالی زن / خیمه در ملک لایزالی زن
جان دانا مقیم تا در مرگ / همچو بلبل نوا زند با برگ
روزگار رند اهل علم و هنر / سینه شان چرخ و نکته شان اختر

عالم بی علم خاک کوی بود | علم با علم آب و روی بود
گوش گوش تو سخنها دار | آنچه رفت به درون جان بنگار
کار کن کار بگذر از گفتار | کندرین راه کار دارد کار
آنچه دانسته‌ای بکار در آر | پس دگر جوی از پی تکرار
ره روان را ز نطق نبود ساز | پیل فربه بود ضعیف آواز
ملک علم از عقود کانه به | بادشاهی ز پاسبانانه به
علم دان خاصه خدای آمد | علم خوان الکن شوخ و زرگدای آمد
چون نباشد چو خر سر افکنده | تیز خر به که ریش خربنده
از پی دوست را و دشمن را | علم جان را به و عمل تن را
از عمل مرد علم باشد دور | مثل این مهندس و مزدور
آن شناسد مهندس دانا | که نه بیند بهیچ حال بنا
مرد این کی ز مرد آن زانست | کین بتن کرد و آن بجان دانست

ه

عدل او در سرای نقص و نفس | آفت صید و گرگی آمد و بس
که چو آمد تماشاش بدید | چند عزیزی بکس و آدم رسید
که شد از خلق شاه شاه تبار | اگر باشی دو دستگانی خوار
خلق او مایه ظریفانست | عدل او دایه ضعیفانست
شاه باید غلام تن نبود | تا خطیبش دروغ زن نبود

ه

من نه‌ام ز جمله اشرار | بر کنارم چو پیکان از آزار

در جهانی که علوی و سفلی است صفت هر دو باز گویم چیست
این یکی پر ز تنگ میدانی وآن دگر زال سبحه گردانی
شکر و تسبیح میکند جاوید بدو نام مهره‌ها سیاه و سپید
زیر این پرده‌ی کبود منو پند این راهب جهان بشنو
چون کتابیست صورت عالم اندرو پند و بند هر دو بهم
صورتش هست بر تن لقمان بند سیرتش بر دل حکیمان پند
صورتش خامش و سخن در وی تن او نو و جان کهن در وی
چه کم است ای بزرگزاده ترا در گشاده است و خوان نهاده ترا
تو بگوهر ورای دو جهانی چه کنم قدر خود نمی‌دانی
آخشیجان گنبد دوار مردگانند زندگانه خوار
عالم طبع و وهم و حس و خیال همه بازیچه‌اند و ما اطفال
گوشه گیر ازین جهان مجاز توشه‌ی آن جهانی از وی ساز
جز بزاد راه عالم حی نرود لاخیر دان و زر لاشی
عقل و جان هر دو دار فرمانند چاکران نبات و حیوانند
عقل و نفس و طبیعت از پی زیست همه در جنب عشق دانی چیست
نفس نقش و عقل نقاش طبع کرسی و روح فراش
غازیان طفل خویش را پیوست تیغ چوبین ازان نهند بدست
تا چو آن طفل مرد کار شود تیغ چوبینش ذوالفقار شود

این همه نقش دانه از پی چیست / تا بعرض رسد بلندا زیست
بنده کانرا ادیب نیکو نه است / مر ترا خود ادیب در خانه است
شاهزاده است و آدمی که ادیب / نبود هیچ با رقیب و ادیب
بهر آن کرد پادشاه عزیز / تا کنی نان و آب کوزه و کمیز
تا که از دور چرخ دون لئیم / خورد و نان نبود چو نان کریم
کودکی با حریف بی انصاف / گفت کای بس دغا و حلیف
بچه آن از بود ز بهر شرف / از خلیفه خدای هست بو خلف
برگذشت است عاقبت / آخر این پوستهای عاریتی
تا چو از خاک خود برون آید / تا در آن دم ز راه حق آید
اهل دنیا بخواب و زشتی / خفتگانند جمله در کشتی
غافل از روی جهل و از ادبیر / ابلهان سوار کش در زیر
هر که گشت از غرور عملت مست / حسرت الجهانش ز فراز دست
لاله غافلی نه بنده / دل سیه عمر کوته از خنده
تا بنگذشت عاقل از آتش / کی برآید ز جانش خنده خوش
این همه تکیه جا بیها هوس است / تکیه که رحمت خدای بس است
این جهان در حلی و حله نهان / کنده پیر پست زشت گنده دهان
تو نه بیگ زنگ و زنگ او مکرو / سخنان مزورش مشنو
طلاقش ده ار تو هوش است / زانکه این گنده پیر شوی کش است
چه کنی خاکدان و دیدارش / که نه او نه سگ و نه مردارش

از درونت پلنگ و موش بهم — تو همی خسپی ایمنت حاصل رستم

چه بوی همی ستور و دیو و دد — چار بیخ اندری گدای گده

مرد کز جهل و جاه برست — رفت و بر مسند ادب بنشست

هر که با جهل و کاهلی پیوست — پای پیل از جای رفت و کار از دست

اسب کو طفل بعز و بیت روان — ورنه چه خر بندارد پالان

شرع ورزی نیاید از جبل — حق گذاری نیاید از کاهل

کاهلی همچو روز روشن باش — نه فسرده چو باد و روزن باشی

دختر اگر بسوی خانه برد — اشهب و ادهم زمانه برد

کاهلی همچو روز روشن باشی — نه فسرده چو باد و روزن باشی

هر دو طرف ملک بهر کوینی — تا به بینی نکو نکو روینی

پایه بسیار سوی بام بلند — تو بیک پایه همی شوی خرسند

تو دریغ راه اگر چه آن نکنی — دست و پای بزن زمان مکنی

هر که او هم کاهلی کارد — کاهلی کافرش بار آرد

ملک و ملک از کجا بدست آری — همچو ماهی شب و روز بیکاری

زین زمین خسپ ای همچو کس — شب و روز شبگیر کن بکر بی

رنج کش را نتیجه چه بود گنج — بستر خوار راحت آمد رنج

تا تو در بند آن و این باشی — سایه پرورد نازنین باشی

همچو او ار سوی دولت توی — همچو بدبخت زاد و بود مجی

بای ورنه برابه فریاد — بر خرد خوان که هر چه باد اباد

زیر ران تو از برای طلب — اشهب روز باد و ادهم شب

اندرین بحر بیکرانه چو غوک — دست و پایی بزن چه دانی بوک

اهل تلبیس در گدائی دان — اهل ادراک پادشاهی دان

اندرین رسته بهر سستی خود — آن فروش ای پسر که کس بخرد

ور از آنست کو ز خود بجهد — پای بر آبروی خویش نهد

آن نباشد ولی که چون سرخاب — رود از بهر آبروی بر آب

نشوی بر بهای خود سالار — بنماز و روزه بسیار

زانکه هر چند گرد بر گردی — زین دو بی روز خواجه تر گردی

نز پی یک تصلیه چون از نار — زانکه رشوت دهست و رشوت خوار

صوفی و عشق در حدیث هنوز — سلک وای [illegible] بجوز و بجوز

صوفیان در دمی دو عید کنند — عنکبوتان مگس قدید کنند

ستوری گرسنه است بر گذرش — های و جاهست هیزم شترش

گرچه دستت حلیت ستور درش — هیزم او مبر و زو منه پیش

زر نداری ترا که باشد میر — فر نداری چه ترسی از فر و گیر

باره راه نیک دانی چیست — از در نفس تا در دل خویش

از در جسم تا بکعبه دل — عاشقان راه هزار و یک منزل

عام خوانند هزار و یک نامش — خاص دانند هزار و یک دامش

هست بر سالکان بتوفیق — راه دل را چو زلف زنگی پیچ

برو باید خود ز دل باشد — تن بی دل چو آب و گل باشد

باطن تو حقیقت دل نیست	هرچه جز باطن تو باطل نیست
دین ز دل خیزد و خرد ز دماغ	دین چو روز آمد و خرد چو چراغ
آفتابی بباید انجم سوز	بچراغ تو شب نگردد روز
از تن و جاه و عقل و جان بگذر	در ره او دلی بدست آور
آنچنان دل که وقت پیچاپیچ	اندرو جز خدا نباشد هیچ
اهل هزل و مجاز دل نبود	رو نعم و حرص و آز دل نبود
دل یکی منظر است ربانی	خانهٔ دیو را چه دل خوانی
دل که با چیز این جهان خوشی	وانکه زان دل دلی نیابد هشی
اینت غبنی که گیرد جاهل	خواند شکل صنوبری را دل
آنکه دل نام کرده به مجاز	رو به پیش سگان کو انداز
دل که با مال و جاه دارد کار	این دو سگ دان و آن یکی مردار
یوسف تو هنوز در چاه است	کشتی به هنگام افق و کاه است
مهر نادیده ماه کی شود او	بنده نابوده شاه کی شود او
بنده باش و تا دی زبان باشی	تا بدانی که شاه چون باشی
هیچ را غاز دل و رنج بود	عاقبت باز عز و گنج بود
تا که خود باز ما که خود بینی آ	بویه تو به ازین دین است
آخرتیش چو گشت زنده آتش	بس خلاص طلب کند جانش
آتشش از درون بر او زند	که از و عقل و جسم و جان سوزند
جسم مرده را از او برانگیزند	آخر آن آتش او فرو ریزند

دیده‌ها او چو نور ره ببیند | شمع در جنب آن شپره بیند
آسمانها ز گردش گردانند | بر زمین دیگرش بنشانند
هر دمش رنگ کفر و دین گردد | هر دمش آسمان زمین گردد
هر زمان شویدش رخ رنگ و بوی | جبرئیلش به آب حیوان روی
نعل اسپش چو گرد بند ارزد | خورش از مهر توتیا سازد
او روان گشته سوی عالم نیست | باز ز پاکی که یک دم بیست
مصطفی ابن تالیه برده او | ور زره لطف زیر سبل گوی
اندر آویزد از پی اشراف | از دروغش تراندی انصاف
آب بر راه او خلیل زند | مترعه‌اش جای جبرئیل زند
عشق با سر بریده گوید راز | زانکه داند که سر بود غماز
مرد در جوی را بدر یا بار | جان و سر دان همی بپای ازار
خطه خاک لهو و بازی راست | عالم پاک پاکبازی راست

عاشقی را یکی فسرده بدید | که همی جان بداد و خوش می‌خندید
گفت آخر بوقت جان دادن | چیست این خنده همچنان استادن
گفت خوبان چو پرده برگیرند | عاشقان پیششان چنین میرند
پیش آنکس که عشق رهبر اوست | کفر و دین هر دو پرده در اوست
عشق پرده ز عقل و از جان است | لی مع الله وقت مردان است
عقل مردیست خواجگی آموز | عشق دردیست پادشاهی سوز
طفل را با زعشق پیر کند | باز را عشق پشه گیر کند

زیرکی دیو و عاشقی آدم   این بهانست تا بدانی درد

اختر آسمان ز کینه من   کشته باشند اشک دیده من

چون رسنهای صبح زنگی زشت   در دمید اندر آتش انگشت

صبح در دامن بر دوانی زد خیل   گفته جان عسعس کند بو اللیل

اندر آمد چو ماه در شبگیر   انعم الله صباح گویان پیر

کند جسمی و سایگی ارکانی   تیز چشمی و رای فراوانی

روی چون آفتاب نور اندود   جامه چون جامه سپهر کبود

جامه چون جامه سپهر کبود [illegible]

گشته از صحبت ناکسان خر انده   ای تو بنده آن چه در ماندها

خیز کین خاکدان سرای تو نیست   این هوس خانه ایست جای تو نیست

چه فکندی بهیده بساط نشاط   اندرین صد هزار ساله رباط

گر قبای تباه خواهی سوخت   برکش از سر قبای آدم دوخت

گفتم ای ایزدی سرشته ز نور   وی ز عکس رخ تو دیو چو حور

ای زمان از تو عید و آدینه   وی زمین از فروغ تو آئینه

بس بهی از تعنی و بی فخر نفس   عقل و جان بی سر و پا چو کسی

این بود فعل و خلق پیران را   که امیران کنند اسیران را

جای گنج است موضع ویران   سگ بود سگ بجای آبادان

که عمارت سرای رنج بود   در خرابه مقام گنج بود

دل زیرک ز دهر خسته است   پوست پر مغز خود شکسته بهست

مغز تا نارسی بود نیکوست چون قوی شد جدا کرد ز پوست

گفتم ای جان پر از نکویی تو از کجایی مرا بگوی تو

گفت من دست پرور لاهوتم قاید و رهنمای ناسوتم

تربیتم گوهر است کانها را موضعم مرجع است جانها را

سرو بستان او سرافرازان قدر چو امید ابلهان یازان

سنگ ریزه و گیاش عالم و ما حشرات زمینش خسرو و کما

هیچ کس در صحرا او مکان دارد تا بسنگ و کلوخ جان دارد

گفتم او کجاست آن کشور گفت از جا و از کجا برتر

جای کو نیست که شهر خدای جای جانست و جان ندارد جای

بر درش لشکر هوس نبود دار سوار و پیاده کس نبود

پیش درگاه او ز اهل هوس پل سوار است و گله ماکه و بس

راکعم کرد روزگار حسود از پی این رکوع حیلت سجود

کشت بالا دو تا و با من گفت که همی زیر خاک باید خفت

خجستگی از من جوانی اهمال دگار عاریتها همی ستاند باز

مرد را عارض سیاه نکوست کاینه دشمن است و سادی دوست

بنفشه از گوش کرد پیر مگس که ز زار برای رفتن برگ

شیر یک سالگیم کرد اثر بس کل سالیان کرد عارض و سر

شب برنائیم بنیمه رسید صبح پیریم در زبان بدمید

بنمودیم تا به بو العجبی بند بندم صبح نیم شبی

سوی دل شد چو شیر در جولان | زین دو زاغ سیه سپید زبان
سوی حس روی بنده زار شده | روی حس زشت سوی بیمار شده
مانده اجسام معانی باریک | بله خط سوی خاطر تاریک
هر که او رنگ و بوی را است اسیر | زن و کودک بود نه مرد نه پیر
پیر کز جنبش ستاره‌ها معنی بود | گرچه پیر است شیرخواره بود
عقل دست و زبان کوتاه | آرزو راست ای ابله دان
عقل جز داد و جز کرم نکند | که او لوا الامر خود ستم نکند

در عبارت کتاب مسطور است | رق منشور و بیت معمور است
او بمعنی بقای جاوید ان | دفتر نقش و خامه زبان
که خدای بهر وصل او | عقل نامند و نفس اول او
از پی استعارت و کمال | کلک مصطفی
دایم آن جوهر بنده برنده | اثر از نور عقل گیرنده
متوسط میان صورت و هوش | شده مابین سوز مان و زمان گوش
پای تن در عقل بر گردد | گرچه بهر بشر ببر گردد
جوهر حس کند ز نقصان نقل | برتر آید یکی شود با عقل
حس شد از فیض عقل با خود شاد | خلعت شوق یابد از الله
شوق حس در نهاد کش آویزد | عقل کل را از آن برانگیزد
تا کنون عقل بود همه وی میر | او شود همچو عقل کل امر پذیر

چون شود بر نهال خود مالک | بشنود از صبا هزار رنگ
نبود از آن کسان که بشتابند | تحفه و روح از در جشن یابند
او نهالست هم بار و قدرا | صورت اندر همیوه عالم
چار طبعش مرید و او پیرست | نه خواص سپاه و او میرست
بر خود از دین تمام داد همه مرد | هر چه روح خدا دارد در مرد
در جهان بنگر از پی آرایش | حلهٔ رنگ و بوی عمارش
نیست مهر زمانه بی کینه | سیر دارد میان لوزینه
گفت زر ادر سرای سپنج | هیچ راحت نه بیگمان کنج
هر که اکنون درین گلو خلق کوی | از نبرد وی نتابد روی
چون قیامت بر امداد کوشش | روی باشد قفا قفا روی
همچو دریا چو نیست آنجا جو | کان پر از هر باش و دل بر در
سر نگون خرد از سرای مجاز | هر که او روی خود نهد بمجاز
جان او بر پریده زان او کل | دوست را دیده از دریچه دل
از تن خویش و تیغ اگر خواهی | بکنی از نجف تا به ماهی
تا چه کرده است غزنی از کردار | کز حسود تو شاه گشت برخوردار
با خلاق تو تن کفن گردد | در ثنای تو جان سخن گردد
هر که چون رشته تافت گردن کش | مهره گردن کشی نکند هیچ بخش
هر که ننوشته بر دل دشمن | که کنی هیچ از خوار خون

ار کمند تو یکسوی در گیرد / کوه را همچو کاه بر گیرد

آید ار با تو خصم در میدان / زخم سو تو افتدش بر جان

لاله صورت شده ز رخش کمان / سرو بالا شده ز ترس سنان

گفته در بند بله ازین بدنش / خلق الله بلکه عدلش

بجهان داده زندگانی را / صدقه جان و زندگانی را

آسیا کز خلق او پوید / در زمانی ز آسمان گیا روید

میوه شاخ جود او همواره / همه جا رسید بطوبی وار

زاید از خلق او چو گل ز نسیم / دست همت درست نرگس از زر و سیم

علم در سعوت و عمل در پوست / همچو نور چراغ و روغن اوست

دانش آن جوی ترکه بهر پیچ / که بدانی که می ندانی هیچ

نیست از بهر آسمان ازل / نردبان پایه بهر علم و عمل

گر فستی نزدی روزی / جست تا که رکنید ملکوتی

باد اگر گوهرت را بزبان نیست / غم مخور هست گوی سلیمان نیست

اینهمه منطقه چه باید بود / گرنه این که می بباید مرد

جسم را جان و بره دیاری ده / نفس را عقل و بختیاری ده

شرق بکمل آفتاب ازل / مزد او خدای عز و جل

کن یکی ده ز نی پرداز فرمان / بس بجان گوید این بگیر از آن

خاند از قدر صاحب نسب / ذات او پایه بالا قرب

عمل سلطان فاکر خوش خوست / اگر سایه خدای گوینداوست

سایه با ذات آسمان باشد | سایه از ذات کی جدا باشد
سایه جز بنده‌وار کی باشی | سایه را اختیار کی باشی
در معالی مدبر جان اوست | در ممالک دبیر یزدان اوست
مهر عقلست و اختران شغلند | پیر عقلست و خاکیان طفلند
عقل هم قادرست و هم مقدور | عقل هم آمرست و هم مأمور
برتر از صورت مکان و محل | در دروازهٔ جهان ازل
عقل کل را از آن بیا بشناس | نردبان پایه سوی بام حواس
عقل کان رهنمای حیله‌ست | آن نه عقلست کان عقیله‌ست
عمر چندان که عمر مور و مگس | الم افزون ز عمر ده کرکس
داشت لقمان یکی کریچی تنگ | چون گلوگاه نای و سینهٔ چنگ
شب بدو در ز رنج و تاب بدی | روز در پیش آفتاب بدی
بوالفضولی سؤال کرد از وی | چیست این خانه شش بدست و دو پی
عالمی پر ز نزهت است و خوش | رنج این تنگ جای بی غرض کش
بادمی سرد و چشم گریان پیر | گفت هذا لمن یموت کثیر
حکم خانهٔ گل آبادان | ولمن اینما تکونوا خان
حکم جفت زاده و بنیاد | مونس خرمی کجا المحزون بار
نرسی عمر بنوشته از شوی | این دو فراش زنگی و رومی
تا کنف باشد از بلای تبت | گر کنف باد و نیست راه روشت
چند اندوه پیری باشد | بو که گشت آن پیر هیچ کنف

تو بدوزخ شدی به پر کلفت — کازر آنجا بکوفته کفت
با نوای طمطراق لاف و هوس — تا دم آخر است همره و بس
بعد از آن یا رکوع دیگر بود — نیک و بد مونس و قرین
یا که تو روضه شود ز نعیم — یا که تو حفره شود ز جحیم
با خودی از سپیدی که بری — هیزمی از آن سیاهی که بری
آرزوی ضیاع و اسباب — روز آتش ببر دمد چو حباب
بسته از عقد ما بتن عقد — توبه‌ات نسیه و گناهان نقد
فارغ از مرگ و ایمن از تخویف — جرم حالی و توبه در تسویف
وه که چون آدمی بمردی ز نهفت — چند وا حسرتا بباید گفت
تهمت ناز کار آسان نی — بسر روزگار را گذرانی
حیث عقاب اول این دهقانی — پس بحسبت برای جهان این
برگ دنیا خرد نپسندد — مرگ بر برگ این جهان خندد
غم نا آمده خورد بیدل — زان نباشی بجز غمت حاصل
مرد را از اجل کند تا سه — مرگ با دولت همکاسه
مجلس وعظ رفتنت هوس است — مرگ همسایه واعظ تو بس است
سوی مرگ است خلق را آهنگ — دم زدن گام و روز و شب فرسنگ
سنت حق روال نپذیرد — الحکم مرگ آید و که میرد
چه کنی سرگذشت طراری — سرگذشتی از اجل شنو باری
تا بگوید چگونه ساز جاه — تا بگوید چگونه سوزن شاه
تا بگوید که کز دهان رازی — جون شکستم بنیک لگد کردن

بحث از آنجه سان نگوئی کرد || تحفه این از که بر رهی کردا
نقل این راز فکر هیچ کردا || بدر از آن را بهانه هیچ کردم
خسروا از چگونه گشتم مست || قصه‌ها شان چگونه کرد درست
تا چو بشنیدی از غرور معاش || دل بدین عمر بیوفا منهی
زین قضاهای گرم شیرین کار || کردن اندر بمد زد منح وار
آنچنان با غرور گشتی جفت || پیش تو از اجل که آرد گفت
هر چه دانیست امیر کی میرد || مرگ خلق امیر کی گیرد
که بود خاصه از درون حصار || با امیر اجل اجل را کار
نه ز تو که ز تو به پیش تو مرد || تو کی بخشش ترا که یارد برد
مرد کاز انکه امیر دین تو || تو نه میری نه مرد خودی تو
خود ترا مرگ بسته کی گیرد || که امیری امیر مگی میرد
گر ترا از خواص مرگ رسید || مرگ عام مرگ خود بخواهد دید
هر دو از چند چیزهاست پدید || هم نبوده بشود چو وقت آید
مرگ اگر ز بخت هیچ اگر و نر || هم بر نزند خویش در محشر
صه
در جهانی که عقل و ایمان است || مردن جسم از آن جان است
خوی کردن برای تن جان را || در زبان بد ادای ایمان را
بنود مر ترا بهی و مهی || با دل پر ز حرص دست تهی
هست هیچ نیاز کرده دولت دهر || تن و زنگی و از درون به بهر
در غرور شی توانگر و درویش || راست هیچ فلک کسی اندیش
نیست بادی وفا و هیچ یار || دیده و آزموده بسیار

آز بسیارخوار مستحل است   پادشا صورت گدای دل است
چون سرابی است آز تشنه فریب   همچو سیلیست آز روی نشیب
خوردنش را چو تشنه کردی بس   چو بود در رسد نه بپسندی بس
تنش زنگین و هیچ جانی نه درو   خانش زرین و هیچ نان نه در
تا قیامت نخورده مهمانش   یک شکم نان سیر بر خوانش
چیست دنیا و خلق و استظهار   خاکدانی پر از سگ و مردار
صفت عمر مرکز دوال و زلیست   زیر دور زمانه دام چلیست
شاهد ابله و رقیب بهشتی   مشتری شیرین و میزبان ترشی
خودت چون دیگری کند   بار آرت گدای دیده کند
آنکه با میل و مال ولی باشد   نقد در دل ز بیم قفل باشد
شوی خود را زنی بدید و تنها   تنگ دل گشت سوی کوی از غم
کز برای تنت بلای شمار   وز برای دلت پشتی بار
دینی ار دوست را غم و خوشت   عاشق دشمنان خویشتن است
مور حرص از درون سینه بدار   زانکه آن مور زود گردد مار
بغنا زانکه حرص نیا راید   که غنا گرد ابلهی زاید
که غنی با فقیر در سازد   کان ز دنیا و این ز دین نازد
از پی میل دل بدیدی سر   هیچ در پای ناکسان منگر
هر که ای کی بچش آرد   با خدایش هوای بخش آرد
داد پیغام حق به پیغمبر   که بدنیا و اهل او منگر
ملک اگر با تو جاودان نشدی   حلقه فتح استران شدی

مال سوی حکیم کم یازد زشت با کور به فرا سازد
دین و دون گوبند هر دو قرین قحبه آن و قلتبان این
بخدای ار بدیده ام روزی از همه خلق محرم کوزی
خلق جز بهر خود و هیچ نبیند همه را آزموده ام نبیند
مرده ای زنده ام از کیسان ور تو دیدی مسلمانی بوسان
صحبت اهل جهان چو دیگ تهیست از درون خام و از برون سیهیست
مهر جاهل چو مهره گردانست مهر کز عقل خواست مهر آنست
زانکه گردان و بی‌وفا باشد چه هوا مهر کز هوا باشد
تو چنین کرد آدمی را دو بی من و تو تو من بود من تو
با خودی هر دو دیو و کانایم بی من و تو من و تو خوش باشیم
خوش تو نیم اندرین کشاکش چه ز تو تو برفته ره جستن
با بد و نیک دوست داد دستمده نکند هیچ نیک هرگز بد
یار بد را مکن بخشم بتر نکند شیشه کس فزو بنیر
شاخ بی برگ و میوه خوار بود یار بی دفع و نفع بار بود
مر تر آن ز خوی بار آید گشت به نیک و به بکار آید
یار هم کاسه بس بسیاری لیک هم درد کم بود یاری
دوست خواهی که تا بماند دوست آن طلب رو که طبع و عادت اوست
بی کسی دان که دوست کم دارد رو بتر جای گرفت بگذارد
از تقی دین طلب ز رعنا لاف از صدف در طلب ز آهو ناف
آتشین از رسیم خوای بر از صدف مشک جو ز آهو در

ناید از گوشها جهان بینی — بخشد حق و نشنود پیشی

که بدیدست ای جهان بازی — کار هر بی دو دهر کار سی

دوست ارچه دوصد دو یار بود — دشمن ارچه یکی هزار بود

دوست و دشمن شوی چو بگریزی — بدقرین گردد ار در آویزی

با بدان کم نشین که کم مانی — خو پذیرست نفس انسانی

چون همه پیچو به سنور گرو — همچو خورشید باش تنها رو

جفت باش خدای ندهد بار — فرد باش خدای باشد یار

دل نخواهد ترا از و بگسل — با بخیلان بخیل بهتر دل

درد هان دار تا بود خندان — چون گرانی کند بکن دندان

هر کجا داغ بادت فرسود — چون تو مرهم نهی بیارد سود

هر چه خویش تو زور و خویش گله اند — زود سیر و تنگ حوصله اند

این گروه را که نام کردی خویش — هر یکی کژدمند با صد نیش

نه تبوشان جنس و نکردن زد — همچو بر روی تنگ پیش بد

دوست جو وز برادران بگسل — که برادر کند پر آذر دل

چون زر باشد از تو جویند ننگ — چون شوی مفلس از تو دارد ننگ

خواجه خواند چو کار باشد راست — بس چو هیچی شد غلام زاده ست

شاه زاده بوی چو داری مال — داه زاده شوی چو بد شد حال

دانکه چون شغله یابند نام و عمل — بکند جفت و یار و خانه بدل

همه از کون خواجه تیز دهد — گه گه از کون میر تیز دهد

که نه بینی بحرمت و صولت | یک رخ نان جوی درین دولت
گر ورا از دست شه … نیلی | که بدست صوفی رند سبیلی بینی
شاه با کر بیر دار بزید | و نیزبان این … نزید
همچو دیو چنین عقل ناخوشتر | در جهان از گدای کبر آور
که همه او و به عز و دولت او | چکنی با کر ریش و سبلت او
خو لطیفی تو قناعت تو دل است | صبر و عمر قناعت تو دل است
که خود آتش است بر همه ساز | شب کوتاه تو بروز دراز
دون و رعنا همیشه مضطربه | دست او با دهان برابر به
خو کمس دار بهر لقمه و دانگ | گوشت کنده کنان بهر دانگ
دور عیان مطلع الشمس … | روی شو با ان دیده … …
راست شان برز باد و فریاد | ابر شان برز رعد و باران
رشت باش ز بهر مائده | دل بهر وجه های نان …
هست کوی به بر صورت خوب | اینچنین عقل و صورت معیوب
بخطای عقله و بواب | ترهات مسیلمه کذاب
نه تحقیق امید و نه ترس بیم | نه از و بهوای درویش بیتیم
تو کمی دعوی تو الی نا ناید | باچنین طالب کی بر ناید
بخدائی بسیار رازت باید | که کسی با خدای بر ناید
نار کلسطهای شور انگیز | چند نجد بروز رستاخیز
چکنی خویشی که عیان | ببر دآب آرنیابد نان

همچو گربه که خوانندش حلیم برد | بچه را لقمه سازد و بخورد

قحطی افتاد وقتی اندر ری | دور از این شهر و از نواحی وی

آنچنان سخت شد بر آن کار | کآدمی شد چو گرگ مردم‌خوار

کرده مادر ز بس گرانی نان | خورد فرزند خویش را بریان

کرد بر خود عیان ز زور امیر | خم شمشیر را ادلال چو شیر

اندرین حال عارفی زنگی | نزد او آمد از ره دلتنگی

گفت عیسی چو زد مردم | تو دعایی بکن کزین بلی

گفتمش راست رو مکن بلنگی | بود بگذار تا رود تنگی

برو جای زمانه کیسه مدور | بگذر از آتش تموز و روز

دیده عقل دار بر احد | تا ز ره گذری با حد

با دو چشم پر آب سرخ جل آر | خنده بنهد ایک نکنی آر

که بهین مایه از ره جد و جهد | سنت احمدست و فرض احد

طاعت ایزدی بضاعت را | سنت احمدی شفاعت تو

چند گویی ز حرص و مکر و فنش | بجدای از ای کند بخشش

در فکندن بجبر کردن | بند گشتی زمانه پر کین

ای که بر چرخ ابنی زنهار | تکیه بر آب کرده هشدار

برنیاید درین جهان باری | هیچ با مغز راز و کاری

تو چو گوزی بحکمت اکنده | با کی مغز و لطف چون خنده

نیست از نقطه تا خط زبان | کنج بی رنج و درد بی درمان

گر تیزی ز مردان خویش | عاشقی کرد تا بمیری پیش

که اجل جان زنده کار برد — هر که از عشق زنده گشت نمرد
آتشی باد و برگ ما شه عشق — ملک الموت برگ ما شه عشق
گرچه بیرون تعب فزون دارد — نوحه گر عاشق از درون دارد
گر چه بعلت نهد گمانی کس — در ره عشق باید جان کس
گرد ما نه که با خدای خوش اند — کل بختیان بارکش اند
بد بحر خلف و بخرد نکند — خود نکوکار بی سبب بد نکند
چون واغند گرچه در بندند — زانکه جان می‌کنند و می‌خندند
تن و جان از پی قضا در شکر — دل ترنم کنان که یا رب شکر
آنکه از تیر او شرف دارد — دیدگان از پی هدف دارد
زانکه تا شان امید بود و بیم — جانشان نی خورد چو شمع مقیم
دل ز تلخیش همچو می جوش آرد — همچو دل پر آب و آتش دار
زخم خواران چو جمع بندان — دل نکرده ضعیف جمع سوهان
خویشتن جمع عشق گرم کنند — گردن روزگار نرم کنند
سوی آن کز رضا حکیم بود — حنظل از دست او نعیم بود
باش در صولجان حکمش گوی — هم سمعنا و هم اطعنا گوی
چونت گوید نماز کن بگذار — چونت گوید مکن بخود بگذار
چونت گوید بخش سیم منه — چونت گوید نگاه دار بده
هست با قهر و حکم یزدانش — نا توانی نکو نیارامش
آن آوید تو کم ستیز براو — گر گریزی در او گریز در او
چند پرسی که بند ما چه بود — بند ما جز فکندنی چه بود

بشنا

نیستانی که بردر بستند   نه بکردر رشتی کنون بستند
کز ازل پیش عشق و محنت و زور   خود کمر بسته زاده اند چو مور
بنده‌ای که در سودای بدیع گل   ضعف و عجز است و آستکانت ذل
چون شود حکمت قدیم ساقی   تو کنی اختیار در باقی
گرچه زنبور خانه خواهی تن   پیش تیر قضا سپر مفکن
آنکه دلهای آشنا دارند   دل زچون و چرا جدا دارند
که نوشته است بر تو سود و زیان   امر قل لن یصیبنا برخوان
چون زبالا بلا نهد بتو روی   بس الله گوی و آه مگوی
آن نه مردان زنند بوی مردان   آه را هم ز راه واگردان
دست و لب بزیر جام بدیع گل   بچه سود آرد غنچه گل
هدف تیر جام او جان کن   صدف در عشقش ایمان کن
تا تو زین منزل آدمی نروی   دان که اندر کو ستر گروی
گرچه اینجا قبا دو پرویزی   چون عوانی زگل سگی ضیزی
گرچه اینجا امیری از زر و زور   بانکبر زخاک چینی مور
در حقیقت ولیک شو را بگیر   دیو خیزی برون زستا خیر
در تو بی زیب و زر لیک خر   همین دواری ولیکن تر
چون تو با سیرت ددی بیزنی   دانکه با صورت سگی چینی
معنی از خانه چون بکوی آید   نقش دلها بسوی روی آید
روز دیگر دست رسی نبود   نیک گیر سمیع کسی نبود
نقد تو چون ترا برانگیزند   همه در گردن تو آویزند

با تو خود گویدت چه پالودی | که زنی با مسی زر اندودی
ستم دوست را که از در اوست | دوست دار ار که دوست دارد دوست
از صفات سگی تهی کن رگ | ورنه در رستخیز خیزی سگ
چند باشد بعقل ای مدرک | دل تو در گل تو همچو سگ
بسگ آلستی تو ای جاهل | سگ دیوانه داری اندر دل
زی جهان همه سراسر غم | دلم از دل گرفت وا ز جان هم
دوستان در ره صلاح و صواب | یکدگر را بدند بو نه جواب ۲
اهل دل را هوای اهل دل بگزید | دیده را جز بدیده نتوان دید
جنس از جنس باز دارد رنج | که ترا رو بود ترا روسنج
یار ناجنس کم هواب آید | یار هم جنس پای آب آید
دوستان همچو آب ره سپرند | گاه بها پا بهای یکدگرند
با رفیقان سفر مقر باشد | بی رفیقان مقر سفر باشد
بس نکو گفته اند شیبانان | خانه را یار و راه را یاران
گر بخواهی دل از اندامت بی | به بدی از رفیق نیک مبر
دوست را کس بهیچ ملک نفروخت | بهر کیکی گلیم نتوان سوخت
گرچه صد بار بار زرد د یار | سوی او باز گرد همی طومار
از ره سینه بهر صحبت یار | پای سازم بر ره چو مور و چو مار
هم رهش باش زانکه در دو کار | کم ز سگ مر ترا ندارم باش
بنده از جد و جهد عشق و طلب | بر کرپیان روز دهی شب

سرخ پوشی که در بهاران گل / راز پنهان نداشت از بلبل

از تن دوست در سرای مجاز / جان برون آید و نیاید راز

راز پنهان نداشت سر لبیب / در غم و علت از طبیب حبیب

با قوی گو اگر بگویی راز / زانکه باشد قوی ضعیف آواز

آن شنیدی که گفت دمسازی / با حریفی از آن خود رازی

گفت این راز تا نگویی باز / گفت خود بر که شنیدم از تو راز

شری بود کز هوا بجهد / از تو زاد آن زمان و در جهد

دوست محرم بود براز و نیاز / پیش محرم برهنه بهتر راز

در دبستان زیرکان خفته / سخنی گفته به که ناگفته

راز در زیرکان نهان شد / زانکه هشیار بدگمان باشد

بهر انبان دادنی او باشی / دل خرسندان زبان خموشی

شکر عقل بهار پیش آگه / دل گل گو بپیدا از زبان گیاه

صحبت زیرکان چو بوی از گل / غنچهٔ ناصحی چو طعم از مل

با خود انداز ساز داد و ستد / که قوی تر شود خود از خرد

که یکی شمع رند کرد بباغ / بیکی بوسه صد هزار چراغ

همی ناپهد مخواه از کس / هیزم آتشی دل تو نه بس

از پی شعر گو سخندانی / بهر سیمرغ کو سلیمانی

لیک شعر کسی نگفتم من / گوهر مدحت تو سفتم من

معنی بکر از آن تو شتافت / که عروسی حسب جز تو نیافت

همچو حلت کار بوذر را — بهل یاران ما راست با بوذر را

همه یاران این جهان پرند — با همه خوار یا بکس گیرند

نیست اندر هوای نفس نفس — باز سیمرغ گیر و مگس

بجدای از بزرع کبود — چون من بود دوست و خواهد بود

فاطمه جاکریست حکم پذیر — هرچه گویم بیار گویید گیر

لب شیرین عقل گردن بار — شوری اندر جهان فکندن بار

صدف تو شکافته ا — تا چنین در در و بیافته ا

اندرین دولت ازلی ملکی — کردم اکنون سنای آبادی

خانهاش از ریا و طمع و فضول — پاک و خالی چو خاندان رسول

بو او ساخته زبان فلک — اندر و فرش پر و بال ملک

خشت از زر و خشت از گوهر — چوبها از مشک و چوبها از عنبر

هر نهال جهانش از معنی — هر گیاهی درختی از طوبی

کرده از بهر روی دل جویها — آب جانها روان بهر جوی

اندرو صد هزار پرده ز نور — بسته بر پرده صد هزاران حور

اندرو قصری از صفای صدق — نام آن قصر کرده مقعد صدق

اندرو تخت و تکیه عز و درخت — صفت شاه بر نشسته بتخت

همچو مریم درو معانی من — همه دوشیزگان آبستن

زین چنین شهر دهر خرم بار — ساکنش وصف شاه عالم بار

چیست ای باغ نزد پرکالی — جوکر چنگ چنگ گنجکان

کمی لکنها خانه [illegible] و اکمه توحده المتن [illegible] حس [illegible] شد خدای خشنود مصطفی را زروان آورد

بیت

ای برادران مصطفی کار [illegible]

بر طریق برادران ناایل

[illegible] کار کرد [illegible]

[illegible] سال [illegible] عرش

[illegible]

همچو طوطی زنده و تر و نو | بهمه جا که رسیده ما چو نو
هر بیان آفتاب و رهانه | هر سخن فرد خانه جانه
مطلبش بحث جز گهر دکان | ما خدنگش نهنگ جز هوا از جاه
معانیه گران بلفظ تنگ | همچو شوری بزیر شوخ تنگ
برده این را ز بهر قوت ملک | بره آورد شرح و وعظ ملک
برتنی و جان ناکسان و کسان | چرب و شیرین خور و عی بلسان
از معانیه و لفظ نامعیوب | یوسفی از درون و بیرون چو ب
تلخ و شیرین بطعم و اثر | همچو دشنام یار و پند پدر
تمرش چون حرف پنهان داشت | ورنه کاغذ چه طاقت آن داشت
گر بگوید و گر نگوید کس | تا بحشر این سخن جهان را بس
این گهر بیار تا محشر | حسد و جهل و بخل قیمت گر
قیمتش گر فرود کند عالم | قیمتش گر حسد
کس نگفت ابلهی سخن بجهان | ور کسی گفت گو بیا و بخوان
سوی حاسد چه این چه بانگ ستور | گرگ و یوسف یکی بود سوی کور
زین نمط هرچه در جهان بخشست | از یکی در بهر آن هست
وز دانند زیرک و ابله | چون ز دیوان رفتنش ابد
ببرد رهی و بیارد گرد | ببرد اطلس و بیافد برد
گرچه خانها نهند نامش گو | ورچه صورت کنند جانش کو
گرچه صورت نگار ایشانست | جان نهادن نه کار ایشانست

کنز مر روان شمار روان ‌‌ زر دو عالم چو چشمهٔ حیوان

شو ابنای عصر ها در شر ‌‌ هم روان است لیک سوی سقر

همچو آب است ای سخن بجهان ‌‌ پاک و ریمش روان فراز و روان

چون ز قرآن گذشتی و اخبار ‌‌ نیست کس را برین نمط گفتار

گردی از سستی ملتبس ‌‌ عمل قرآن یا رسن لمعتشی

آفتاب است این سخن گر غر ‌‌ در تراجع بتو فتد هر گز

هر کرا جان بدو ز جهل و شکیست ‌‌ شو مر جاهلش را یکی به یکیست

ای سخنهار کانت سخن ور است ‌‌ عذر سیصد هزار سالم خواست

کرده از خاطری که گوهر به ‌‌ دامن از افراز آن بر در

ای سخن از بد دل ابلیس ‌‌ گر بنوشت خصم گو بنویس

گر به تشنگان علیین ‌‌ کاشت جان عمر نو شنید این

قدر این شعر دیو چه شناسد ‌‌ بوم خورشید دیده بهراسد

تو بطلب دن آن حسود ازرا ‌‌ گو برو خاک خور چو فیلا برا

هر اگر با حدیث گو بیاشی ‌‌ که نه از زیرکان نکند او شاش

دانکه در رزم هفت و هیچ و چهار ‌‌ نیست بلبل خار و گل بیکار

هر دم از من از این سخن تعلیمت ‌‌ بیک می بیک بیست اندک است

ما در موسم که ارشادیم ‌‌ شیر فرزند را بها خواهم

مرد خو سند نکه پذیرد چیز ‌‌ شیر حوسین ش بگیرد نیز

گر چه زین به سخن گذاری تو ‌‌ چشم دارم که گوش داری تو

بنگرانم جم کی که در سخنها
لعل کان دانم که بنگ دار بیشتر
لعل کان را ز سنگ کهی دانند
مرد دون راز مرد دین داند
آنکه از آن خانه مونی ازغم کسی
سایه خانه و من ... بی
خانه تاریک ای مرد بها
سایه بی تا از صوب به
ای گازری علی حد
کاشته عران فر د ماند
در تماشا نی فکر از اخبار
سایه جا به بنا بر بار
در فانی نه مرد لوی بود
از طمع ابر جا لو کی بود
الکه خانه اش زری
شب در روی بی

فهو وقف بره ... الواقف علیه ... اولادی
و دیگر اولاد اولادی ... عقب بعد عقب ... نسلا بعد نسل
نسل [illegible] و لا ... [illegible] ... الا
و دلا [illegible] و لا [illegible] و ار [illegible]
نسل [illegible] و لا [illegible] اعلم [illegible] ... الاولاد
عقب و الاولاد [illegible] العالم [illegible]
[illegible] اولاد و [illegible] ... مراده
[illegible]

قال علی علیه السلام
من لانت اسافله
صلبت اعالیه

منتخب کتاب جام جم شیخ اوحدی اصفهانی

قل هو الله لا احد قد قال | من له الحمد دایما متوال
آنکه هست اسم اعظمش مطلق | حی و قیوم فرد زنده حق
آنکه فوقیتش مکانی نیست | وانکه کیفیتش اضافی نیست
آنکه ز آب سفید و خاک سیاه | صنع او این همه بساز و براه
آنکه صورت و این دگرها پوست | آنکه بی رنگ و یکرنگی همه اوست
نیست آنکش را بجز فنی راه | بکر از لا اله الا الله
همه کروبیان عالم غیب | سر فرو برده زین دقیقه بجیب
عرش کم در بزرگواری تو | فرش در موکب عماری تو
دل ز بوی تو مست حال شود | جان چگوید ترا محال شود
رحمت دایمست و پاینده | لایزال از تو خیر زاینده
اسم را نام در زنند تو زشت | چه طلسمی که چشم بد دورت
ذات و اسم تو هر دو ناپیداست | عقل در جست و جوی تو شیداست
اوحدی این سخن نه بر سازست | او بدید ار دو دیده باز است
در تو و دیدن تو خیری هست | ورنه در کاینات غیری
نیست گر تنگ بکری چاره | در جهان در نها ازو خاره

در توحید گوید

ای خرد را تو کارسازنده | جان تن را تو دل نوازنده
در صفات تو محو شد صفتم | کم شد اندر ره تو معرفتم

روشنایی بخش از آن نورم / از در خویشتن مکن دورم

رشحه‌ای نور در دماغم ریز / زیت آن شیشه ریز در چراغم

بنمایه چو راندم دید / تماشای کی توانم دید

گرچه شد مدتی که در راهم / همچنان در هبوط این چاهم

بر درت بی‌ادب زدم انگشت / حلقه ساختم ز چنبر پشت

تا زدم حلقه را در آویزم / میزنم آه و اشک میریزم

بتو پیوستم ای پناهم تو / بگذاری دگر براهم تو

از نو گشت استخوانی مغز / گرچه کاری نیامد از من نغز

باد نخوت برون کن از کاخم / مشتعل کن بنفخه پاکم

روشنم کن چو روز شب هجران / بشکنم زین وجود بگریزان

چون برانداختیم از نوا در حال / مرغ اندیشه را بریز بال

تو بجوی مرا خیالست این / بازپرسی ز من محالست این

خجلم زین نوای خویشی / شرمسار از کرمهای خویشی

وه که از کار خود چه تنگ دلم / نمیرم ز غم چه سنگ دلم

جانم چه شد از برش نی / آه ازین جان سخت پیشانی

گشت چندی ورق سیاه از من / میکنم میروم که آه از من

عمر ناخوش گذار همت شادیم / مهل از زیست‌ها که افتادیم

حال خوش کن از تمایل خود / گردنم بر کن از حمایل خود

کام خوش کن از آتش خامان / خاک پای سگان خویش خامان

با وفا عهد کن زبانم را / همه صدق ساز جانم را

دیر شد ساعتی بیم دردم / کز من امشب نمیروم دردم

که دستشان از فضا الطهور
کرد دستشان از وفا شد کرد نور
را که بنور زدست

عشق و دیوانگی و سرمستی | گر نبازم بدین تهی دستی

در نعت گوید

تا تو این جاه و جای را طلبی | کلا اگر خدای را طلبی
از تو او بی‌طفیل جدا نبود | تو نه بینی که نامها نبود
عاشقی خیره حلقه بر در زن | دست در دامن پیمبر زن
اوست مهتر و این دگرها نام | پخته او بود و این دگرها خام
آنکه از مصطفی بر اعدا کند | در ره مصطفی کم از خاک کند
بر سر او ز نیکنامی تاج | همه شبهای او شب معراج
شقه عرش عطف دامانش | ملک از زمره غلامانش
آنکه مه بشکند به نیم انگشت | آفتابش چه باشد اندر مشت
شب معراج کوس مهر زده | خیمه بر تارک سپهر زده
کنه از تیر و از زحل کرده | مشکل هفت چرخ حل کرده
بهر رفتنی باز گردیده | روی او را بچشم سر دیده
سنجر سنگ را زبان بخشد | بوی خلقت بمرده جان بخشد
ز ابر دو یار رود چون باران | بر روان تو پاک و بر یاران
سایه خود نه از دو رازمن | ای محض نور نورازمن
ای به مهر تو آسمان در بند | با من کن چو میدهم سوگند
به زبان قرشکن کو تراست | به زبان شکر سخن که تراست
بدو گیسوی مهر پیوندت | بدو چشم سیاه دلبندت
بحرف و فلک پوشی تو | بعروج و بازگشتی تو

هار کند
یک دست ... کند
تا ز وجود کس شمار کند
عشق و دیوانگی و سرمستی
گر نبازم بدین تهی دستی
خود رای تو بنده ایم ز بیت
چو تو باشی ... آنچه بایست
... مکان
او کار رای ... مکان
که در ارم ... ملک بردگان
بکرم ... تو کرم ... بیت
ور ... با امیدی ...
... حاجت
او چه ... کار ... حاجت
رو که ... آنکه ... حاجت

لشکر تو ز عقول فلک بو قار تو در نزول ملک
بیل کعبه و به نامه یمین بکتابت جبریل امین
کرکس زان در او حدی راه ور تا امیدش بکی ز عالم نور
زی گران جانی و سبکباری نیست اندیشه از تو اورای

در تعریف عقل

ای نخستین فیض عالم جود اولین نسخه سواد وجود
آسمان تراست در سایه آفتاب سپهر نه پایه
لشکر کشتی نفوس توئی سعد اختر نحوس توئی
اندر اینجار علت اولی نیست نقشی بالا تر از تو معلولی
کوش نه چرخ بر اشارت تو کاخ هفت اختر از عمارت تو
پیرکی لشکر وجود توئی قاید کاروان جود توئی
لشکر روح را امیری تو همه طفلند خلق و پیرست تو
مردی شو که دیو رنجم داد جان من شو که جان شکنجم داد
سایه خود مدار دور از من پیرای محض نور نور از من
فلک را دو روانم را فلکی کن بعلم جانم را

در تعریف فلک

و بحکای قبه زمرد رنگ که ز جامش می زدائی زنگ
باده گر نخوری زنگی ست که چو فربه شوی بروی حد وراست
بنماید که نطق و جانت هست روشنی داری و روانت هست
گرچه دانا بعمر بر گفت روکه از ضد کلت بس شگفت
هم بدشت تو گاو در غله هم بکوه تو گرگ در گله

ته
بیت
مثنوی بیتهای
متوجه بحضرت اوحدی
وبدها اندیش درکه علی
رحود اعده لاریب
در سرکرشما کار
در سر با زاری
همکه کرده و بازاری

تو و آن اختران چون ژاله | باغ پر میوه‌هاش بی لاله
چار عنصر زگردشت زاده | تیره در روشنی و زرد و ناله
تفت از حرق و التیام بری | نفس از شهوت و خصام بری
ملکی در جهان اثر خواست | خواهش خود بکس نگوی راست
کی از این دورت آگهی نیست | هیچ دانا ز غورت آگهی نیست
چیستند این تبان زنگار رنگ | که در آغوش تو کشیدی تنگ
اندرین خیمه کارسازانند | جنبش و حالت خیال بازانند
همه گوی و چو گو نیوشنده | مهر بیدار و چهره پوشنده
همه جوش و فراغ این درند | راه آتش همیشه در سپرند
سربسر جان و تن نی خوردند | همه جوینده آگه خوانند ۷

در تعریف بادشاه

در جهانی تا کی سایه شاست | خور ماننده سایه در جاست
حال این شاه اگر زمن پرسی | خبر تمکینت بر بر کرسی
هیچ بسته میان بطاعت او | سه بحر محتاج استطاعت او
خسروی طاهر و منزهی پاک | هر دو در دین ساز و چالاک
آن چو مهر است بر سپهر جلال | وین چو ماهست در جهان کاک
زهره در بزم او کشی آهنگی | ماه با عزم او کهن لنگی
کف او در دو کون گشته حجج | در رکابش دو کیتی ...

در تعریف وزیر

صاحب ای دست دریاکف | میر عباد عبد آصف صف

جمع بستند زحل او با مریخ	آسمان و زمین در او شده زیج
لوح محفوظ طبع دراکت	عرش ملفوظ خاطر پاکت
بشکنی گر بجا برتابی	محور این دو قطب دولابی
حیف خاک در تو طاق فلک	آستانت به ارز ایوان فلک

در تعریف عمارت مسجد

ای عمارتی سرای فرخنده	که شد از روزنت طرب زنده
خاک از مشک و سنگ از گوهر	باد از خلد و آب از کوثر
باز در شمسه تو دریاری	لاجورد سپهر زنگاری
کرده با شاخ گلبن رنگت	شاخ طوبی خطاب طوبی لک
به بریت طارم زمین مرکز	در دم آفتاب آجر پز
کرده هر شب ز گنبد علی	در سرای تو با قندیلی
با نور وقت و ساعت تو	جمع کرده یان جماعت تو
کوه پشتی ز در کمر بسته	زیر بارت زمین جگر خسته
در حصار تو گنبد گردان	گر توان تو همت مردان

وصف الحال

همی مزاج جهان به دانستم	نشدم غره تا توانستم
کار من گوشه و کناری بود	راستی را شگرف کاری
ماه را قدر من سها کمی	زهره را خود به پیش من جایی
منزلم مکه مبارک بود	نزلم از عمره و تبارک بود
دل من با ملک برار شده	جانم از جسم بانیار شده

دیده در قدسی و سیر در لاهوت	از ابای ایت ساخته قوت	دم عیسی دل مرا حاصل	کف موسی به جیب ما حاصل	دانم آن زان فتوح که ما کردم	داشت از آستین برآمد شرم

هر زمانم نوازشی تازه   صحبتم از آوازه در آوازه
ما ز طبعم کلف پذیر نبود   روز عیشم زوال گیر نبود
سایه بر پای کس نیفکندم   مالش کس نکرد در بندم
چشم زخمی بحال من برسید   تیر نقصی بحال من برسید
دوست از دشمنی ز ابن پیوست   روی احتشام من بشکست
غم از آن پی دلم بجان آورد   بضرورتم در میان آورد
تا شدم کنج دست و کاسه شکم   بر در خلق میدوم هر دم
مدتی شد که از وطن دورم   غربتم رنجه کرد و رنجورم
دل ز تاب درسینه تنگی تاب   جانم از غصه بار سنگی
با خیال قمع و دستگاهی سهل   ساز کارلیست کار مردم اهل
گر نبودی شکوه یک دو بزرگ   اندرین فترتم بخوردی گرگ

بچه پی نامه ای حدیقهٔ نور   بس نکو نامه که چشم بد تو دور
ای فتوح دل سحر خیزم   قرة العین خاطر تیزم
حیف باشد چنی سخن سنجی   بی نصیب آنکه ار خان گنجی
لطفش از هر کسی خبر یابست   مگر از رحمتی که در خوابست
از ز رختی بدان طربناکی   چه کم ار سایه بدین خاکی
در جهان کسی تو نی نکونام فاش   نیم آن هیچکس هم باش
تا بود داری و بتوانی امروز   غم پیران خور ای جوان امروز

ه
که گوهر پاره و به ... با همه
آنکه ... طعنه ... جامه
دو ... سنگ ...
را ... وقت ... است
... که جای ... است

[illegible]

چون درآورد یش زپرده ناز / نغمه دلکش بگو بپرده حجاز
درغزل خواندن آن رمیده غزال / غزل اوحدی بخوان درحال
گرچه او دلنوازتر باشد / سخن ما بسوزتر باشد
درچه او ساکنست وآهسته / من بخدمت مدام کمر بسته
او بتی حاکم وفرمان نیز / من دلش میکنم فدا جان نیز
من شکایت کنم ولی بنیاز / او حکایت کند سراسر ناز
من کنم یار او خلف کردن / او کند ترک من تلف کردم
گر کشیدم بنان او دستی / مست بی دم بگیر بدستی
مر گزو دست قطره مردی / هیچ نتوان داد نشانم بهر مردی
چون نهم جان آن نگار ز دست / من گریبان کنم نه زندانم شکست
مستم ارکنت وکوی غام چه غم / عاشقان زار تنگ وبنام چه غم
زاده نیستی مستی من / پادشاهیست تنگدستی من
خوردم از عشق ساغری ریزان / میروم اینک از وفتان خیزان

علم پاکست مرغ جانت را / بر سپهر او برد روانت را
دل بی علم چشم بی نورست / مرد نادان ز مردمی دورست
مرده در روح گی بدانش دین / تا شوی همعنان روح امین
دین بدانش بلند نام شود / دین بی علم کی تمام شود
دانش است آب زنده کانه خورد / حک آن کاب زنده کانه خورد
تن بدانش فرشته باید کرد / دل بدانش فرشته باید کرد

تن بی روح کیست مشت گرد / روح بی علم چیست بار گرد
علم را از دو برد نتواند / با جلی نیز برد نتواند
نفس را عقل مستمال کند / علم ازین بیشتر چه داد کند

گر خواهی تو نور علم ادرو
در تنور ز ... خواهی دوست
حل با علم را املکت ره
... لا اله الا الله

جان دانند اگرچه دمسازیست | با همین در فلک به پروازیست
هرکرا این آب خورد باقی ماند | چشم او در جهان ساقی ماند

خویشتن را اگر شناسی قدر | ورنه بس محتشم کسی ای صدر
ذات حق را مهینه اسمی تو | گنج تقدیس را طلسمی تو
محو سیمرغ رازهای جهان | در پس قاف قالبت پنهان
سر موی ترا دو کون بهاست | زانکه هستی دو کون عالم و کاست
ملکوتست جای و منزل تو | جبروت آشیانه دل تو
با تو همره ز طالع فلکی | قوتی چند روحی و ملکی
صنع را بهترین نمونه توی | خط بیچون و بیچگونه توی
هم ضمیر تو نفس نوشته اوست | هم حروفت قلم نوشته اوست
دیو را نور عقل یار نبود | ورنه این زشتیش عار نبود
پدری کرد عقل از بالا | مادری نفس تا شدی والا
اختران برادر و خواهر | ملکت مادر و ملکت یاور
عقل از عالم اله آمد | نفس از بارگاه شاه آمد
دو ملک با تو اینچنین همراه | سوی ایشان بمسکنی تو نگاه
آسمانست عقل و هست روح | جهل طوفان و علم کشتی نوح
آسمانت سرست و عقل تو ماه | حس دوگانه گونه گونه سروش
خلق نیکت بهشت و صورت حور | کرم و همت بلند قصور
ویل خشم و بیم خشنودی | دود و دام آرزو شهوت جوئی

بجای آن چشم و گوش و دهان بیشه موی و درو چشمه ها نهان کوهها کرد و سبزه و جگر در و دشت عضوهای دگر جان جهان الملک و لک نشد در صورت سپهر نگاشت

آفرینش تمام گشت بتو / خاک از افلاک برگذشت بتو
دو سر خط حلقهٔ هستی / بحقیقت بهم تو پیوستی
جهد آن میکنی بعیاری / کین دوی هم ز پیش برداری
نیک مستم وگر نه ری حاجت / تمام هزار و یک نابت
لب بتان ای که شربت جانیست / نشناسی این قدر که ای کابت
بیش ازین گر دو حرف برخوانی / در زبان نرجهی که سبحانی

خوردن باده گر بود ناچار / کوش تا نگذرد حریف از چار
تا زر و سیم و نقل داری وی / منه از جای خویش بیرون پی
خند کوشی که با کم غم ببرد / دین و دنیا نگر که هم ببرد
بهتر از غم کدام یار بود / که شب و روز برقرار بود
می خشان خور که آن مباح شود / نه که خانه مستراح شود
مستی ای او جان و روز و جاک / هم حرام است و نیست هیچ حلال

ای که بر قصر کوشک سازی تو / بیه بر در نه بسکه ازی تو
گرچه این بقعه ها طربناکست / چون بگردون نمی رسد خاکست
نردبانی خیال بازای کرد / که تواند بر آسمانت برد
خانه بسی بود گروهی را / چه بزرگی بود سپهر کوی را
روی در گفته خدای آور / حق لانسر فوا بجای آور
تا تو رخ و سرای را دانی / بجذ اگر خدای را دانی

بجوانی چو زال پیر شدم / زان چو سیمرغ گوشه‌گیر شدم

ساقی از جام جم شرابم ده / نقل اگر نیست هم شرابم

در جهان حیرت و تهی‌دستی / مونسی نیست جز می و مستی

زهر گشت نبید و می خوردم / که ستم پیش و زهر پروردم

زان که این زهر شد مرا ساقی / عشوه رقیب و تریاقی

کیسه خالی و دلی خواهان / دیده بر دستگاه همراهان

میروم شرمسار روی در پیش / زاد راهی نکرده از کم و بیش

خاک بهتر فراش و بالش من / که ز بار گناه نالش من

دیده سرمایه نکوکاران / اشک حسرت ز دیده‌ها باران

گرچه صدقی سخا کم اندازد / سر نگون در مغاکم اندازد

خویش را گر ز بیم برانگیزم / وز در رحمتش در آویزم

بر تو ما اعتماد آن داریم / که بنحس خود دست برداریم

چیست تو بر وا مکن این محض کار / رحمت محض و ای حساب و شمار

از گناه ار چه چون خاک شویم / چیست بدریا رسیم پاک شویم

از من روز و شب اگر جستی / وز تو در یک نظر درستی

میدهد در تنم گواهی دل / که نکوی چمن رستی گل

که مرا این خیال غره کند / کافتابی حساب ذره کند

زانچنان حکمت روا نبود / که چنین درد را دوا نبود

گر تو توفیق را ندهی دستیم / ور نه بس مفلس و تهی دستیم

[illegible]

وین بدن را عذاب گور بهست | در لحد نیز هم ز شوری بهست
چون شود جان ز جسم آلوده | ز غبار گناه پالوده
باز قربان رسد که برخیزد | تن بجان جان بحق در آویزد
آنکه از آتش در وجود آورد | بازت از خاک زنده داند کرد
تن مکان فروغ جان گیرد | هر دو را نور در میان گیرد
اصل جان تو چونکه از فلکست | علک میروی درین چه شکست
عقل و جان بر فلک گذار کند | استخوان در فلک چه کار
زین طبایع تو تا نگردی پاک | نکنی رخ بطبع در افلاک
بر فلک نیست گرمی و سردی | بگذر از گرم و سرد اگر مردی
نسبت خویش با بسیط فرد | به بساطت درست باید کرد
این فطیری که گرده بود بدست | در تنور اثیر نتوان بست
ملکوت سماست جای سروش | جبروت خداست عالم هوش
بر فلک جای مرگ و فنی نبود | با ملک جای حرص نبود
جانت آن دم که گردد از تن باز | کوش تا بر فلک کند پرواز
در طبیعت چو با تمام روی | همه دوزخ چو خام بروی
جهد آن کن که پاک باشی و حر | تا در آن در طبایع نمانی بر
بگسل این بند بند آهسته | تا نباشی بهیچ پیوسته
دل چو در ابجد گره بستی | روز آخر کی توان رستی
هرچه ماند از تو خاکش کنی | وانچه همراه تست باکش کنی
جان چو در آدمی جهان هستی | بر زر و سیم و خانه پیوستی

برکش این جامه همچو مار از شیر تا چو گوید بیا رکوعی گیر آنکه که پیش دارند آشکار و نهان این کار زند گر تو جانی غذای جان مجوی ور تنی آب و نان

تا که در رنج جستن نانی	نخوری تا کی زنجانی

نفس را عقل کن بدانش و داد	تا بپوشت بر براق چو باد
آشنا کرد با روان و خرد	مرد اندیشه جز بجان و خرد
جز خرد نیست کو خدا گوید	روح ازو گفت هر چه وا گوید
میکی از راه حکمت و معقول	سیر در عالم نفوس و عقول
هر چه در خلقت تو دیده شود	هم ز کردارت آخر پدید شود
عملت هشتی میرود به بهشت	تا ز بهر تو خانه سازد و خشت
خلق نیکت تو حور خواهد شد	رای عالی قصور خواهد شد
گفته خوش که بر زبان آید	مرغ و حلوای پخته زان زاید
شاخهای مرصع از گوهر	سخن تست از سخن بگذر
تا دلت مرغ پخته خواهد و سا	چه نهی در بهشت باقی پی
تو به بستان رها کن و میوه	گندم و مرغ و قلیه و میوه

پدری داری اندرین بالا	گشته در اصل و در گهر والا
کز این قبه رها بدر بکشد	خویش را زان آن پدر یابی
پدر را که اوران هستند	همه را خوف و اکرام ان هستند
سر بسر نور و جمله روحانی	فارغ از ننگ عالم فانی
تو درین چار پنج طبع و هوا	نام ایشان مبر که نیست روا
نکنی امتزاج با انجم	تا نگیری طبیعت هجم

و عیسیست این تن مردار سوزن او تعلق و پیوند ار · مادر است امهات عناصر دون · پدر آن کواکب گردون · بر فلک دار این سپهر آبا · بیرون ملک کن بس بابا

مادرانرا بدختران بگذار | صحبت این بداختران بگذار
تو چو عیسی از آن پدر زادی | نه ازین مادران غر زادی
چار میخ از برای عیسی باشد | شمع جان ز اهل افلاک باشد
چون تن عیسی شود قوی دل تو | از زمین بر فلک شود گل تو
همره عیسی بر فلک نشود | زانکه آنجا کمان و شک نرود
تا ز معنی فرشته وش نشوی | از حضور فرشته خوش نشوی
هرکه زینجا نبرد بینائی | نرود بر سپهر بینائی

عشق از آنسوی عقل کرد دوست | وآن کز آنسوی عقل باشد اوست
هرچه بالای طور عقل بود | نه بتدبیر و غور عقل بود
دلت اینجا ز دل جدا گردد | هرکه اینجا رسد خدا گردد
وصل او نیست جز که بی دیدن | بجز او اندرین شکی دیدن
آنکه چشم تو دید جسمی بود | آنکه گوشت شنید اسمی بود
داد حسی و طبع را ده کن | روح خود را ازین مجرد کن
رخنه در سپهر چارم بر | رخت بر بام هفت طارم

در قیامت که کار روح و نفس | علم هر بوالفضول و هر ناحقش
رتبت عقل جلست دانش و داد | شرف نفس خلق خوب نهاد
وین سه هم با تو عقل باید کرد | نفس را نیز عقل باید کرد
عقل و نفس اند کدخدای ملک | زین دو شاید شد آشنای ملک

زین دو فرمان ده ار نداندت | بلکه بر پیشوی براندت
اگر اینجا شناختی رستی | ورنه جان میکن اندرین پستی
هر که او آشنا شد با انجم | همچو شیطان کنندش از رجم

دیو چون استراق سمع کند / آتشش احتراق جمع کند
تا چو آن آتش اندرو افتد / سرنگون از فلک فرو افتد
رفتن دیو در هوا باشد / جای او بر فلک کجا باشد
طارم سبز دود کرد دیست / فلک میروی تو نیز دیست
تا نگشت همچو جان نگردد پاک / نکند رخ بطبع در افلاک
انکه از آب و خاک مایه نداشت / بر فلک شد که هیچ سایه نداشت

در این نه مقوله بسته شود / دل از این چار قید رسته شود
این محال است تا نه و احساس / وین نگاه ور نهان حواس
دیده روح سبیل کرده / مشکل نفس جمله حل کرده
هر چه خواهی بیش باشد / و انچه جوئی برابرت باشد
در جهانی رسی سراسر جان / وندرو کار دار عقل روان
همه یکرنگ سایه رنگی نه / همه در صلح و سایه جنگی نه
در بهشت خدا علف نبود / هر چه خواهد شدن تلف نبود
آنچه از خوردنیست نام اورا / گرچه باشد مشو غلام اورا
شیر و عسل و انکه سرفتش / شهد شیرین تعمل صفتش
در زمین شیر و انکبین گوید / چون زدی بر فلک همین گوید
تو کزین گونه غره باشی و غرق / ز آسمان تا زمین بر تو فرق
رو به بیدار روح و دل خوش کن / کند دیو را در آتش کن
در بهشتی که سفره نانست / بی سنه کان بهشت دونانست

[illegible]

دست حرص از دل فضول بزن — دامن بر کن دم فضول حزن
آدمی را که خواب جهل ربود — امر لا تقربا شنیدن سهل نبود
گر بدان نکته دست یازیدی — در ره اهبطوا شدی نزدی
آن بهشتی که اندرو علت است — لایق بیدران نا خلف است
فارغست از زحام و تنگی — هست رنگی بنیز بیرنگی
عالم وحدتست و عالم نور — عالم کثرت این سراچه زور
جان نفس بجد روحی — نبود در بهشت سبوحی
تو که در بند تلبیه و نانی — کی روی در بهشت رحمانی
در بهشت از جوی جو و گندم — همچو آدم کنی ره خود گم
بایستت گیرد آن رخ زرشت — بدرت باید آمدن ز بهشت

گر نه آرد ز دین و دانش بهر — از تنش جان کشند جدا بقهر
تنگ ماند برو جهان فراخ — رخ فرا میکند بهر سوراخ
گر رود با روان همانکان — گر در آید بگور ناپاکان
بهوا بر شود بسوزندش — بر زمینی که بر زند بدوزندش
گور او در دست او عصا نه — بمورد بر دوش او کسانی نه
جان او در تموز و یخ بندان — زنده لیکن فتاده در زندان
مل او بی صفا و نور و فروغ — گوش او پر گزاف و بحث دروغ
کشته رنجهای خاک تنگ بود — جغ بار بده چوب و سنگ بود
گرد بر گرد او ز سنطلها — برقهای جهنده از دمها

از عنایت دیده است کوری چند / مصحفی خواند که نه کوری چند
کور باکس سخن نپذیر اند / سر قرآن کسی بدیده اند
روح قرآن از آسمان بر راند / نقد تحقیق از میان برداند
روز بد را علامت این باشد / پیش نیکان قیامت این باشد

گر دعا جمله مستجاب شدی / هر دمی عالمی خراب شدی
گر دلت حاضر و بدل نور است / هر چه خواهی بخواه دستور است
نفس مستی الکسل است / گر خدا جو جد الحسنت و کم است

نور با جان اگر چه یکرنگ است / با تنش نیز مصحفی تنگ است
تن پاک از جان جدا باشد / نه که با رحمت خدا باشد
مسجدی کاندرو نماز کنند / درش از احترام باز کنند
گر ازین نور این ندیدی کام / استخوانرا چگونه بردی نام

عقل را او کرانه از زینست / روح را هم یگانه دلبند است
نفس نطق و روح انسانی / دل بسته این روایت گردانی
عرش ربی منست دل ببین / این سخن را مدار تلبیس
عرش رحمان دلست اگر دانی / دل باقی نه این دل فانی
ز آسمان گر ببخت اندر خاک / به از آن کت بپیکند دل پاک

لیس فی جبتی بیان دلست   لی مع الله وقت اراز دلست   از تن و جان خود جدائی کن   دل بدست آور و خدائی کن   در دلت هر چه جز اله بود   گر فرشته است غول راه بود

هر چه جمع فرشته و ملک اند / از قوای انجم و فلک اند

چون کنند از محل خویش نزول / شکلهای دگر کنند قبول

اصل جنی ز نار بود و هوا / بر فلک راه نزد و نیست روا

تو بنفس شریف و عقل زکی / از شمار فرشته و ملکی

غضب آتش است و شهوت باد / دیو و دیو جنی ترا همزاد

هر کجا عقل و جان تو آید بود / جن کی در میان تواند بود

گر مجرد شود فرشته تو / نرسد آفتی بکشته تو

هر که روی تو دید مست شود / وانکه بویت شنید مست شود

بر زمین تکمه‌ی سما گردد / در یکش نیکوی سما گردد

بحقیقت درست گشته جهان باید / مال شکرانه در میان باید

تابش بخشدت ز تاب خوشی / محو گردی در آفتاب خوشی

اعتماد تو بر عطای امیر / پیش همت که بر خدای کبیر

تو ندانسته سال و مه بحرسی / تا بدانسته روز و شب خامشی

این که داری تو با گدا اشتلم / زانچه داری تو شرم و اشتلم

تو که کار جهان ز ریشه شناس / دیو را از فرشته چه شناس

بر زمین طعنه کین گرفتاریست / بر فلک بند که آن نکوکاریست

اختر و چرخ کیست محیری / عنصر و طبع چیست مزدوری

[illegible]

ای ... کز بهشتی ... در جان
مرغ رشک ...

باکی چون شد ای معانی جمع / بجهان روشنی دهد چون شمع

ریش تا که رخش سر بر زد / رونق حسن او تبه سازد

از چمن لالهاش چیده شود / آب سیب رخش چکیده شود

قلیه خواهد نه سار ریشش هست / آنچه خواهد خودش بباید خواست

مدر اما که چون سگ از پشه / نه بدر دستگیر و نه پیشه

ای شب و روز عالم از تو بساز / شب و روز نگار یار پرداز

شب نگاهی بدین معانی کن / روز لطف خدا نگهداری کن

تو که روز و آسمان تاج / بتماشای زمین چه محتاج

صورت و صیت تو در جهان کجای / بر چه ای فلک کند سیری

رشک تا شد جو موی رو بپا / نازکردن بوس ناز بپا

بادرنک ... ازنیکان

روح قدسی شد ای دل خود / بدو و مادرش روان وجود

قلب از جان و از خرد زاده است / بدو و مادرش روان و خرد

نفس تا ارنکی خلاص نیافت / جای در بارگاه خاص نیافت

عجب گر ز کند مسلمان را / عجب دیو کند سلیمان را

عجب ورزی ملک دیو بر شوی / بهل ای عجب اگرنه کبر

با خوی عجب در ترازوی رار / هیچ یا شد هزار ساله نماز

دیدم و نیست در جهان یاری … بهتر از عجز و سستی کاری

مردم باشی از تست مردمست … کاولین کار عاشقان اینست

این ده و باغ و خانه و زن تو … غول راهست و غل گردن تو

با تو گویا زبان هر دو زمان … که به دنیا چنین مشو غره

بحث اگر هست خواجه زر چکند … رخت اگر هست جامه در چکند

مرد از آراستی تباه شود … سینه از خواستی سیاه شود

عارفست آنکه کار زر چکند … ولله الله با زر و حق چکند

عزلت و جوع بود و صمت و سهر … سالکان را ز راستی رهبر

صیقل نفس چیست کم خوردن … آفت عقل جسم پروردن

بهتر از جوع خود دلیلی نیست … بجز از آتش خلیل نیست

آتش کو بهار و لاله دهد … ترک این سبزه و نواله دهد

در مکاتبه [illegible] و با قدمان نباید
اما بعد از آنست که یکرنگ همیشه [illegible] اند و نیز جای آسایش است
نمی گیرند آسوده نشسته اند بگلی اند
آنها حقیقت خود را ابا برشته پوشیده اند ایشان از
خود را [illegible] ساخته اند تقیه برسوم [illegible] بوده اگر ان رسوم موهوم
تعلق بحقایق [illegible] باشند [illegible] و آن در
چون رسوم [illegible] اند و در آنها حقیقت ندارند منحصر
[illegible] باشند که تا یکیست [illegible] اگر شنود این
کسی را اگر [illegible] بشنوانید [illegible] حقیقه را از
رسوم [illegible] بحقایق [illegible] تا زود [illegible] نماند
اعتبار [illegible] ضرورت [illegible] بنا بر آنکه
[illegible] آن باشند [illegible] الحق [illegible]
و اگر [illegible] آن [illegible] شهوت [illegible] است
آنها [illegible] باطل شود آتش شهوت
[illegible] عنصری [illegible] وجود
شهوت [illegible]
و نفس [illegible]
[illegible]
[illegible]

از اعمال جلیله
علیه جاریه [illegible]
و مطلب [illegible]

ای بی [illegible]
ساعی روی که در این نقطه ما کرد طلب
بی آتش سودا چه بینی رنگ هوس
ما همه سعی از این همه [illegible]
از نوادر بود از زنده ها بدیع کس
گر ز اسرار [illegible] نا [illegible]
کاغذی چو طاوس [illegible]

[illegible]
[illegible] صبح صدق [illegible]
[illegible] این [illegible]
[illegible] تا [illegible]
[illegible] که [illegible]
[illegible] کرده [illegible]
[illegible] این [illegible]
[illegible] بود
از [illegible]
[illegible] الاحوال
[illegible] بار دل [illegible]
[illegible]

الیوم [illegible]
تحریر [illegible]
والله [illegible]

[illegible]

خوش جمعی در عهد ما امیر اسد [illegible] که نان [illegible]
ما ربعی این حال در [illegible] نادم [illegible] عراق

درار کوشی بر جار پای افتاکه [illegible]
هزار بار [illegible] تا قطیر

درار کوش امیر و چهار پای سر [illegible]
خوش [illegible] دادم طلب عشق بدید

ما ربحر این حال بر آتش [illegible]
صد کوکب [illegible] ور طه [illegible]

[illegible]

جمال الدین عبدالرزاق

[illegible]

[illegible]

بالین که آمد سرم [illegible]

[illegible]

که شمع [illegible]

تا بنی جو و کندم آرم بجای
زچون جو درود آن کندم [illegible]
بس بیش [illegible] آرها بر [illegible]
و دو نیم فراوان [illegible]
زیکسو [illegible] گفته نهان [illegible]
چه باد آتش [illegible] نهان [illegible]
[illegible]

[illegible]

ده

تهنیت آمد انداز بهای
[illegible] از خود انداز بهای
[illegible]

ده

دیگر

یکی بینش تا به ذره ز خاص
بس ... تا به ذره ... تا به مقصد خاص

رساند ... تا به ...
... تا به ...
دو ...

اگر ... تا به عالی
ببینی ذره ... حال

ز آتش تا به آب و باد و تا خاک
ز زیر ماه تا بالای افلاک

همین ... اگر ...
جنب ... جبل ...

[illegible]

علم ... ۷
بس که ... صنعت ... چین
چو دریا ... در گل
تا به دل ... تا ... کین
تا به جان ... تا به ...
... قدم
... تمکین
دست ... و ...
... زر ...
... علی ...
... الملک
... کرده ... الفعل
تا ... گاه ...
تا بنشست ... تا جان ...
... پیش ...
روح ... داده ...
داده ...
اول ... آخر ... اول ...
[illegible]

هر دو فصلده ایکیشر ورقه ایکی یکرمی ایکی فصلدر
عدد اوراقی دونبه یوز اون التی ورقدر
دونبه سوره عدد اعلاه اولادر مدار انفعا
کسدادر

دهم

منتخب اسرارنامه بسم الله الرحمن الرحیم شیخ عطار رحمه الله

بنام آنکه جان را نور دین داد | خرد را در خدادانی یقین داد
خداوندی که عالم نامور زوست | زمین و آسمان زیر و زبر زوست
دو عالم خلعت هستی ازو یافت | فلک بالا زمین پستی ازو یافت
فلک در رکوع استاده او است | زمین اندر سجود افتاده او است
ز دودی گنبد خضرا کند او | ز بیهی نرگس بینا کند او
ز خاکی معنی او برآرد | ز بادی عیسی مریم برآرد
چو نه آگاه از جان که چونست | خدا را کی کنی دانستم که چونست
خدای جان را به اشیا آشنا او | که هرگز سر جان با کس نگفت او
تنت زنده به جان و جان نهانست | تو از جان زنده و جان زان نهانست
زهی سر نهان و آشکارا | که کس را او خموشی نیست یارا
هزاران موی بشکافتم من | طریق خموشی یافتم من
چو نتوانی بذاتش ره رسیدن | تماشا کن کمال صنع دیدن
ترا گر هست طبعی در صنایع | برای از جار دوار طبایع
خرد در هر دو جهان تنگ کار است | ترا با کار جار ارکان چه کار است
زهی اسم و زهی معنی همه تو | همه گم ما همه توی همه تو
همه جانها بتو حیران بمانده | تو با ما در میان جان بمانده
زهی واحد و با کس نه دیده | که تو در جان و جان کس ندیده
جهان از تو پر و تو در جهان نه | همه در تو گم و تو در میان نه

[illegible]

جهانی عقل و جان حیران بمانده / تو در پرده چنین پنهان بمانده

نه بینم جز تو من یک چیز دیگر / چو تو هستی نه بینم نیز دیگر

نکو گویش نکو گفتست در ذات / که التوحید اسقاط الاضافات

چو من دریای توحید تو یابم / خیالی خواهم که جان زابر شکافم

نه جانی دارد خبر از جان که جانست / نه تن را آگهی از آنکه آن چیست

نه گوش آگهست از سمع خویشی / نه دیده آگهست از دیدن خویشی

زبان را از گویایی خبر نه / تنت را از توانایی اثر نه

نه آگاهی از آن کنش ملک را / نه جن و انس و شیطان و ملک را

خیالی بی کم شده در راه ای راز / که هوش را نیاید هیچکس باز

خیالی هست و شد ای در کشادن / که انگشتی بدو نتوان نهادن

بباید داشت گردن زیر فرمان / که جز حیرت و خموشی نیست درمان

همه چون خاک راه پای تو ایم / که یک تن زهره آهی نداریم

ز آدم قطره را ابر کرده ست / وزان یک قطره خلق آمد پدید

در آن قطره بسی گردیده فکرت / همه ماندند سرگردان ز حیرت

ز دریا شد عقلها در قطره آب / همه در قطره گشتند غرقاب

ز عجز خویشتن گوینده ای پاک / تویی معروف عارفهای غمخوار

عجب نبود که آمد ذره خاک / که نادرستش دهد خورشید افلاک

چو دارد حوصله از بهر کم / چگونه می‌برد آشیانی دو عالم

خدا پاک و منزه از کم و خاک / چه نسبت دارد او خاک با پاک

[illegible]

همه جانهای صدیقان بر او چیست / که می داند که سر کار او چیست
به یک چندی هزاران سال ابلیس / نبودش کار جز تسبیح و تقدیس
همه طاعات او بر هم نهادند / ز استغنای حق بر باد دادند
دلش خونابه جان محنت آمد / تنش دستار خوان لعنت آمد
جگر چون خون نشود زین پای ما را / ز استغنای حق فریاد ما را
تو میخواهی به تسبیح و نمازی / که تا خشنود گردد بی نیازی
زهی قوت که گر خواهد بیک دم / زمین چون موم گرداند فلک هم
زهی فرصت که در عالم فزونی / به آهی پیدا عالم نگونی
زهی ساعت که گر عالم نبودی / سر موئی از آنجا کم نبودی
زهی عطار دریای یقین را / توی گوهر سخن گوینده مانی را
خطا بسیار و جرم هر دو نشانش / که هم گوی تو و حق ایها الناسی
خوشا هائی رحمی در بسیار هوس / میان بسیار و حق های و هوس
خداوندا ثنای حق تو پاک / کی آید از زبان آب و خاک
بدان آمد که عقل آنرا ز پا کوفت / ثنای حق تو پاکی که تواند گفت
خدایا رحمت دریای عام است / وز آنجا قطره‌ای ما را تمام است
نگردد تیره آن دریا زما نیز / ولی روشن شود کار جهانی
چه کم گردد از آن دریای رحمت / که یک قطره کنی بر خلق قسمت
جهانی خاک را فردی کسی / که الحمد بر اندوه و تو شاد

خداوندا در آن دم یاریی ده / بفضلت بنده را بیداریی ده

چو در جانم نماند زان لحظه هوشی / مکن بر جان من نامت فراموش

اگرچه بحر ستم می‌بری راه / بگیر این دست رکی را بیخ ناگاه

روا دارم که اکامم بگیری / ولی ترسم که ناکامم بگیری

خداوندا مرا آگاه گردان / زبان بهار آر من کوتاه گردان

ز هر دو ای سیرم آمد از جهان جان / سبکبارم کن از رشتی گرانجان

چو میدانم که میدانی تو رازم / ز رشتی‌های خود کی بی‌نیازم

خداوندا همه سرگشتگانیم / مصیبت دیده و آغشتگانیم

اگر آن دم نیاموزی تو گفتار / درازا منزل و مشکلا کار

ز سر تا پا همه هیچم در پیچ / ز پا تا سر همه هیچم در هیچ

نداری دل که در دلداری ما / دمی دل سوزدت بر زاری ما

ولی حاجت نیست که سوز و زاری / چه میگویم همه دلها تو داری

خداوندا منم بیچاره مانده / ز بی‌فکرت بصد پاره مانده

تویی مقصود جانم جاودانه / خداوندا بمقصودم رسانی

تویی غمخواره مستغنی ز عالم / سخن کوتاه شد والله اعلم

ثنای نیست ما را رب منشی / سزای صدر و بدر آفرینش

رقم‌آموز سرّ لایزالی / جهان‌افروز اقلیم معانی

مکاتب‌گوی راز پادشاهی / معادن اسرار الهی

جهان یک خاکروب بارگاهش / فلک یک خرقه‌پوش خانقاهش / در آن بود نوری از وجودش / وگرنه کی ملک بردی سجودش / تویی شاه و همه آفاق خیلند / تویی اصل و همه عالم طفیلند

[illegible]

چو حق از نور جان وحی فرستاد / شد آنکه علم القرآن اوستاد
جهان را امینی رهنمون کرد / ز شغلی ... روان کرد
درآمد گیسوی مشکین کشاکه / بتی تاج لعمرک بر نهاده
ز موی شب مشک در عالم دمیده / ز روی شمع نور بر گردون رسیده
در و جان قبس آن مردانه انگور / شد چون خوشه بروی ... نور
چو دنیا و آخرت از بهر او بود / فلک مشک بلا از بهر او سود
چو گردانید او انگشتری را / درآمد جبرئیل آن داوری را
فلک از بهر انگشتری پشت / چرا مشغول میکردی به انگشت
لعمرک گر نبودی با توانش کار / نبودی همچو حلقه انگشتر وار
به هر انگشت داری صد هنر بیش / چه با انگشتر داری دل خویش
قدم در عرش نه از عرصه فرش / که از فرق تو انگشتیست با عرش
از آن خوش شد حرکه بر فلک زد / که یک انگشت با تو در نمک زد
برو باب بستان را دری کن / جهان را حلقه انگشتری کن
به انگشتر که جنباند سوی بدر / شکسته گشت از او انگشت ای صدر
اگر بر لب بنه سنگ محکم / برو انگشت بر لب نه ... دم
زهی همت آشیانت سقف خانه / زهی عرش مجید آستانه
زهی کشتی جود تو قلزم / زهی ... با تو انجم
زهی فاصله بر کرسی انبیا را / زهی محراب ... کبریا را
خلیل حق چو ناگه مهر جان ... / بهشتی نقد در دوزخ از آن

درآمد یکشبی جبریل از دور / براقی برنشان آورده از نور
که ای سید ازین زندان گذر کن / بدار الملک روحانی سفر کن
همه بر در نشسته چشم بر راه / ز نه برج و ثوابت ای خورشید درگاه
دمی در عالم قدسی قدم زن / بگیر آن حلقه را و بر حرم زن
ز صحن خاک بر یک طرفة العین / بیاید تا بافق قاب قوسین
نیاید هیچ همسری را بگیرش / که بود از هر چه پیش آمد گزیرش
چنان آن پیشگه روشن شد از نور / که روح القدس بیرون ماند مهجور
که ای سید اگر آیم فراتر / بسوزد پیش ازین پرتو مرا پر
نمیدانند صد نیکان سر از پای / غم پر میخوری آنجا چه جای
ترا در اندرون پرده رهست / که هر دل سنگ مرد بارگه نیست
پناه از من مطلب از خود جوی / سخن در سر رود از پر چگوی
بقدر آنجا که مهتر را محل بود / زحل آنجا به نسبت در وحل بود
به صورت گرچه جبریل ای بود / که یک پر ز آسمانش تا زمین بود
چنان آنجا ز مهتر دور بود او / که کرکسی را چو گنجشکی نمود او
چو بگذشت از جهه رهات رنگ / به آخر شد به رب العزه نزدیک
چو کلکبر از حیا خوی کرد جانش / خیال و وهم را بر کرد جانش
ز دل بگذشت و از جان هم گذر کرد / چو بیخود شد ز حق در حق نظر کرد
چو از درگه به خلوتگه فرو شد / درآمد نور ربانی و او شد
در آن آیت همه ماند بیکار / محمد از محمد گشت بیزار

بخواه از آرزوی هست بودت — چرا ایجاد شدی آخر چه بودت
حروف الیوم در گفتار آمد — محمد بهر اسرار آمد
که یارب امتی دارم گنهکار — به فضل خود ز آتش شان نگهدار
بگرد رحمت دریا شو خوش — که ریگی در بن دریا بود خوش
دعای صدر دین عطار را باش — شفاعت خواه او شو کار را را
ترا چون سگ اصحاب کهفم — که تا هستم درین درگاه وقفم
ز آب دیده غسل توبه کردم — مگر خاک کف پای تو گردم
خدایا نور دین همراه ما کن — محمد را شفاعت خواه ما کن
نگار ما که مردان حشما کش — ز ما خشنود گردان جان پاکش

سوار دین لب بر عرش پیمبر — شجاع شرع و صاحب حوض کوثر
یلی رستم سوار رخش دلدل — به دل غواص دریای توکل

الا ای در تعصب جانت رفته — کنانه خلق در دیوانت رفته
بنادانی دلی پر زرق و پر مکر — گرفتار علی ماندی و بوبکر
که این نیک بود نزد تو مقبول — گهی آن نیک شود پیش تو معزول
گر این نیک است و آن دیگر ترا چه — چو تو هیچی حلقه بر در ترا چه
همه عمرت درین ماتم نشستی — ندانم تا خدا را کی پرستی
ترا چند از هوا راه خدا گیر — خدایت کار زین به بسم الله گیر

[illegible]

[illegible]

ز روزنهای مشکوتی مشبک　　نشیمن کرده بر شاخ مبارک
تو در مشکوتهای مصباح نوری　　ز نزدیکی که هستی دور دوری
زجاجه بشکنی و زیته بروی ریز　　بنور کوکب دری درآویز
الا ای بلبل گویای اسرار　　ز صندوق جواهر قفل بردار
چو عیسی در سخن گوهرفشان شو　　صدف را اشک و شمعی زبان
الا ای قطره بالا گزیده　　ز دریای قدم بوئی شنیده
تو تا کرده سفر گوهر نگردی　　چو خاکستر شدی اخگر نگردی
سفر کردی ز دریا سوی عنصر　　سفر نا کرده قطره کی شود در
بدریا گر گهر پنهان بماند　　گهر با خاک ریگستان بماند
چو برگ توت از موضع سفر کرد　　ز دیباج و ز اطلس سر بدر کرد
الا ای پیک باد تند مستیز　　درین جا رجوع طبع برخیز
به پرواز جهان لامکان شو　　زمانی زمین و آسمان شو
که اندر لامکان صد سال و یکدم　　بنسبت هر دو یک باشد باهم
درین آنجا بکی صد سال باشد　　که استقبال و ماضی حال باشد
نیابد انقضا دور و دوران　　نه بیند انقلاب چرخ گردان
ز نقصان نیز آنجا نه کار　　نه ماضی و نه مستقبل نه حال
بود در یکنفس مهدی و آدم　　نه آن یک پیشی از این نی این از آن هم
چو حال این بیان کردن بدل تو　　یکی بینی ابد را با ازل تو
چو آنجا نه چه و نه چند باشد　　ازل را با ابد پیوند باشد

یقین دانم که هر دو جز یکی نیست　　محقق را درین معنی شکی نیست
الا ای مهربا زحمه پرداز　　نقاب از لعل معنی برانداز

مشعبد وار خاک دستی کن | شرابی در کش و سرمستی کن
زخاک آینه جان پاک بزدای | تهی کن حقه را و باک بنمای
اگر نوری بجا ماند ز پرده | بسوز د همچنین صبح سیاه خورده
تو گنجی لیک در بند طلسمی | تو جانی لیک در زندان جسمی
ازین زندان و نیا رخت برگیر | یکی دل زین بند سخت برگیر

الا ای مرغ حکمت دان زمانه | چه خواهی یافت زین آشیانه
چرا مشغول جان دیو گشتی | که دیوانه شدی کالیو گشتی
چو میدانی که می باید شدن زود | نخواهی بار زود آمدن بود
سرای او بدوده بازور رفتی | نظر بر پیشگاه انداز و رفتی
گر چه خود روان شوی چون آشنای تو | از آن پس زود در میدان آشنای
بگویم این سخن سر باز با تو | که که غم حلت گاهی ناز با تو
قدم را با حدوث آویزشی هست | اگر آویزشست آمیزشی نیست

الا ای مرغ پرون آی از دام | دمی در مرغزار قدسی بخرام
همه هر ذره در عالم که بینی | اگر تو ذره در آن نشینی
جنان پیدا شود آن ذره پیدا | که نوری گرد دل از انوار در گاه
شود هر ذره چون آفتابی | به پیدا آید حجابی در حجابی

[illegible]

تو گر اهلیتی داری درین راه
ز یک یک ذره‌ها می‌شو تو آگاه

ببین آخر اگر داری حضوری
که هر دم می‌رسد از یار نوری

اگر روشن کنی آیینهٔ دل
دری بگشاید از سینهٔ دل

دری کان در چو بر دل برگشاید
فلکها بر ده داری رانش آید

تماشه چه بیاید ز کونین
به بستی علم کردی اشتغال عین

چو علمت از عبادت عین گردد
دلت آیینهٔ کونین گردد

ولا یکدم رها کن آب و گل را
صلای عشق در ده اهل دل را

چو عود از عشق بر آتش همی سوز
چو شمعی میکن از غم شب همی روز

شراب عشق در جان خود ریز
وز آنجا جرعه بر جان خود ریز

خرد آب و عشق آتش بصورت
نسازد آب با آتش ضرورت

خرد چون ظاهر دو جهان ببیند
ولیکن عشق جانهای ببیند

خرد گنجشک در دام ناتوانیست
ولیکن عشق سیمرغ معانیست

خرد نو بادهٔ باغ دماغ است
ولیکن عشق دری شب چراغ است

خرد نقد سرای کاینات است
ولیکن عشق اکسیر حیات است

خرد را حرفه از تکلیف نوشند
ولیکن عشق را از شوق نوشند

خرد طفل و عشق استاد کار است
ازین تا آن تفاوت بی شمار است

ز دل تا عشق را این بس بسیار
ولی در ره وجودت هست دیوار

نه بی صورت در آید بی کدورت
که یک چیز نیست با هم آب و صورت

ز دل تا عشق راهی نیست دشوار میان عشق و دل مو نیست مقدار چو آید لشکر عشق از کمینگاه نماند عقل را از هیچ سو راه گریزان گردد از هر سو ناکام چو عشق آمد زند در عقل افتد از بام

عجایب عالمی این عالم عشق | که میگوید عرض باشد غم عشق
جهانی بر شکنجه اسرار عشق است | زمانی تابه انوار عشق است
نشاید عشق را این ناتوانی | بباید پردلی و کاردانی
بسا جانها در این سودا بردند | بکلی جان و دل از ما بردند
بزیر پرده جانها آب کردند | تر اندر خاک و گل بر تاب
جهانی کی در جایی نهادند | جهانی کوه برکاهی نهادند
زمین و آسمان محسوس کردند | جهان جاودان مدروس کردند
زمین را بی دل بردند آنگاه | زوال را بی جان آنکه در گاه
اساس خیرها بر هم نهادند | پس آنکه نام این عالم نهادند
چو شد پرداخته چیزی که دیدند | که از آتش گفتند و شنیدند
خوش عاشقان را اسکه و مرست | همه سرسبزی بستان زار است
اگر عاشق نباشی در جهانی | نبودی عشق را هر کرده ای
اگر معشوقه آسانی دست دادی | کجا این لذت و سوسه دادی
دمی در انتظار همدم دل | بسی خوشتر ز ملک چین به وصل
چو یابد عاشق یار محرم | بسی خوشتر رساند دو عالم
همه بس قدرت خود حق تعالی | نهاد از بهر هر چیزی کمالی
نبات و معدن و حیوان و افلاک | میان باد و آب و آتش و خاک
همه در عشق میگردند از خاک | چه در روز و چه در ماه و چه در سالی
کمال عشق معدن سنگ جستن | کمال اندر نبات از خاک رستن

[illegible]

زاول تا بآخر هیچ در هیچ | کالا گر سودای هست در پیچ
طلب چست که آید در این راه | دل دانا بود زین کار آگاه
ز سر تا بن چو در بحر است یکسر | رهی زین بیکران زان راه دیگر
سر بحر در دست خداوند | عجایب بین که تا جمله در چند
ز اعلی تا به اسفل می‌شود کار | زهی قدرت زهی صنع جهاندار
بلا شک اختیار اوست اعظم | که نبود علتی بر با تقدم
خداوندی که هر چیزی که او کرد | ترا گر نیست او نیکو کرد

فرو می آید از حضرت خطابی | فلک را می‌نماید انقلابی
چو دیگر نامه از حضرت خطابش | نه او ماند نه دور انقلابش
الا ای صوفی پروانه خرقه | بگرد شمع می‌گردی بحلقه
چو ما ای بنده مشکل گشاییم | بر غواص معدن کان تو آییم
مثال اکسیم ای خود خویشی | نگین کردیم اندر حلقه خویشی
برای بحر تو غواص کردیم | تو عامی کردی و ما خاص کردیم
در آن دریا بغواصی در آییم | وز آن اشیا که بر قاصی در آییم
ازین پرده بدان پرده برآییم | وز آن دیگر بر آن دیگر برآییم
همه آییم ای دم همچو اکنون | بهر پرده چو مار از پوست بیرون
ترا گر سختی باشد ز دنیا | نگه کن دی در کار عقبی
نه دیدی در اول هستی تو | در آخر هیچ گر آیی چه شدی تو

[illegible]

در آن وادی که آن عشق تمامست | که واندکی صد اسرار تمامست
همه ذرات عالم را درین کوی | نه بینی یکنفس جز در روشنائی
همه در گردشند و در روشنیست | تو چشمی دور و تو این روشنیست

الا ای بیخبر از عشقبازی | تو پنداری که این کاریست بازی
دلت در عشق نیکو کن پایدار | به عشقش جواهر چو خوشتر انوار
تو همچو آن مرد در بازی خیالی | شدی بالغ چو طفلی در حوالی
چه خوانی ابجد این کار چندین | که ابجد را الف حرف نخستین
ترا باید که جان و تن نماند | وگر هر دو بماند من نماند
هر آنگاهی که از تو من نماند | دوئی در راه جان و تن نماند

اگر جان و دلت روشن شود زود | تنت جان گردد و جان دل شود
چو اینت آینه است از ترکی تن | ولی جان در وی آینه است روشن
چو بزدایندت آن آینه پاک | شود هر دو یکی چه پاک و چه خاک
چو اینت آینه چه روی گردد | یکی باشد که از صد سوی گردد
ز حسرت نکته روشن بگویم | تو بشنو تا ترا با من بگویم
همه جسم ترا آن روز معنی است | که جسم آنجا نباشد زانکه دینی
ولیکن جسم شد جانها کی آید | همه جسم تو با جان نماید
همین جانت بود اما ملول | وگر با طاعت جسمی بکند

شود باطن تو چون ظاهر ملک است | بود تمثیل این الرار
محمد را چو جان تن بود و بی جان | سوی معراج شد با این و با آن
اگر گوئی که دیدم تن که خاک است | تن خاک چگونه جان پاک است

جوابت گویم اندر گور منکر
تو خود کوری که گفت ای کور منگر
کی کور روضه داند دید خاکی
چرا این را نه بیند جان پاکی

شب حلاج را دیدند در خواب
بریده سر بکف بر جای جلاب
بدو گفتند چونی سر بریده
بگو تا حد این جام گزیده
چنین گفت او که سلطان بگو نام
بدست سر بریده میدهد جام
کسی این جام می‌گیرد کند نوش
که گردست اوی چون دار از آغوش
نخست چشم را راه بسم الله باز
بسی آنکه جان زنهر چه در باز
چو چشمت رفت جانت شد مصفی
برای از جان و کم شو در کمین

بپرسیدند از علی مردی دلفروز
که باشد در بهشت ای پیر فیروز
نباشد گفت روز و شب آنجا
بدان معنی که نبود شب هم آنجا
نه شمس باشد و نه زمهریری
نه ظلمت باشد آنجا نه منیری
همین اجسام کاینجاست امروز
همی باشد ولیکن گشته افروز
نه شنیده گفت محمد شد پدیدار
بهشت و دوزخ شد چار دیوار
بهشتی دان تو از قول پیمبر
زحد حجره او تا بمنبر
چو او را دید جبرئیل هم نور
بهشتی لاجرم اندر زمین است
وضو اینجا وضو آنجا که نور
جای اینجا جای آنجا که حور
چگونه شرح جسم و جان دهم من
که جان و جسم را یکسان نهم من

زنده کامرور پیر و ناتوان است چو آنجا رود بگیرند جوان است
نیاز رود درویش آنجا بره برد که نتوان نام عیش آنجا که برد
کی کاینجا بود پر کبر و پرزور کند در حشر هم با صورت مور

عیان آنی که سگی خیره چو آذر | سگ و بلعام با صورت برابر
یک آئینه است جسم و جان درویش | بحکمت می نماید از دو سو پیش
اگر زین سو نماید جسم باشد | وز آن سو جان پاک آید اسم
عزیزا توجه دانه چون کشتن را | طلسمی بوالعجب دادی جان و تن را
بهشت از نور تو زینت پذیرد | که بلا اعمال نور زینت بگیرد

چنین گوید آن بزرگ کار دیده | که جنت از زنبار است آفریده
ولی جنت شود آنکه تمامست | که در جنت شوند اهل سلامت
در و دیوار جنت از جاتست | زمین و آسمانش از نجاتست
درختش صدق و اخلاص و سلوکست | همه بار درخت اسرار و معنی
درخت طیبی اینجا بروید | که دست و پا بحق آنجا بگوید
نه آنجا اثر با باشد نه احباب | که فرزند علی باشند اصحاب
همه عالم ز حوران میز مجلس | چو با حق زنده اند و مانده با حق
در و دیوارش زنده جمله | ولی در پرده پنهانند جمله
شود معنی هر چیزی ترا فاش | ولیکن چون قلم از راه نهی پا بشی
حیات اندرست نور محمد است | بهر تن در روان نوعی نهادست
میان زاد و یزدانش نعقب | که گوید فلسفی این شیوه معنی
زجان دیگرست این شیوه اسرار | ندارد فلسفی با این سخن کار

محقق راه حق این نیز باشد | به عالم کلی یک جو باشد که گنج ... و حشمت های صفاتست | بنور صدر عالم مصطفی ذاتست | ز کونین ار شود پاک وجود | نیابد راست نور محمد

اگر راه محمد را چو خضرا کی / دو عالم خاک تو گردد ز پاکی
وگر نه فلسفی گی دور باشی / ز عقل و دین که مهجور باشی
به عقل ار نقش این اسرار بندی / میان گبرکان زنار بندی
چو تو در علت حس و چرایی / اگر آنکه تو بی علت نیابی

سوالی کرد ازین شیوه یکی خام / از آن سلطان با حق بر بسطام
که از بهر چه عالم چنین است / که آن یک آسمان دیگر زمین است
سما پیوسته در جنبش فتادست / زمین ساکن در اینجا ایستاده است
جوابش داد آن سلطان مطلق / که بشنو ای جواب از ما علی الحق
چو ما در اصل کلی علت نگوییم / بلی در فرع هم علت نجوییم
چو عقل فلسفی در علت افتاد / ز دین مصطفی بی دولت افتاد
نه اشکالست در دین و نه علت / که جز تسلیم نیست این سان دین و دولت
ورای عقل ما را بارگاه است / ولیکن فلسفی یک چشم راست
چرا و چون نبات خاک وهم است / کسی در باید این کو پاک فهم است
عزیزا سر جان را می شنیدی / ز مغز هر سخن روغن چشیدی
چو معنی بهم یاری هر دو / بهم باشد گرفتاری هر دو
مثال جان و تن چون اهل خواب / مثال کور و مفلوج است بدرا
چو تو هستی مرا دیگر نه هست / نه دستم و نه هیچ تو و هی دست

چو جان آید از جان کم نیاید هم آن چوب و کمان کم نیاید گر اندر روی جسم شود بار نه چندی جز ترا در پرده راز گرامی ورز ما ماند و گر هیچ ترا داند ترا خواند دگر هیچ

چو هر لذت که در هر دو جهانست / ترا در حضرت او بیش از آنست
چرا بس ترک دو جهان نگیری / خوش آشامی از آن می نگیری
یکی را خواه تا در ره نمانی / فلک را باش تا درجه نمانی
شواغل دور کن مشغول او شو / چو خود را گم کنی در ره فرو شو
اگر از دیده خود دور افتی / همه در عالم پر نور افتی
بهشت آدم به دو گندم بداده / تو هم بفروش اگر کار فتادگم
به نمای سخن چند و سنگ / که تا یک جو در آری بود در چنگ
تو ای صد رنج نکو ز نشانه / سوی حق ره نبرد به نشانه

ترا از خود راه گم کردی درین راه / نه بر هیچ نه از هیچ تو آگاه
کسانی در حقیقت باز ماندند / که از دریای دل در می فشاندند
چو چوگان سرنگون مردان میدان / گرای گوی نا برده به پایان
همه در پرده حیرت نماندند / بزیر قبه غیرت بماندند
نمی کردن که نبود خود در تیغ / نهاد کافر خود را به تیغ
گزین کافر مسلمانی نیاید / ورین رهزن نگهبانی نیاید
ازین کافر که ما را در نهادست / مسلمان در جهان کمتر فتادست
مرا از عین کافر پیشی آید / ز دست نفس کافر کیشی آید
جهان سنگی دلست ای مرد لنگ / گران سنگی دلی بر دل بهم سنگ
نگیری چنان گرد سنگین دل / کرم گیتی برمی گرد شیرین

[illegible]

دلی در حجت در تاب ماند | شده همره توانند جواب ماند
گرفتی کاهلی در راه پیشه | بکنجی گوشه گشتی همیشه
هر آنچیزی که پیغمبران شنیدند | خردمندان به عین آن رسیدند
زتو این قوه بازو نیاید | که فعل زاغ از باز و نیاید

چو ابودی چو بودی کار افتاد | چه گویم عقده دشوار افتاد
ترا چه جرم کاورند ای دوست | توئی در راه معنی مغز هر پوست
معادن مغز ارکان است لیکن | نبات است آنکه مغز معادن
وز آن مغز نبات افتاد حیوان | وز انسان مغز حیوان گشت آن
ز انسان انبیا گشته خلاصه | وز ایشان سید سادات خاصه
از این سو آسمان در راه معنی | بباید رفت تا درگاه مولی
چه جای بودن اکنون حی شدی تو | کجا لایق بدین ره شدی تو
چنان خواهم که در ترتیب اول | نداری یک نفس بی جود معقول
ز رتبت سوی رتبت میکنی گام | برون آئی از این سنگ به ابجا
جدا افتاد به زیر کوه زاده | که تو زیر چه باری اوفتاده
کسی کو زیر کوهش پروریدند | بزیر بار کوهش آوریدند
چو برگیرند از او بار گرانرا | به یک ساعت ببیند آن جهان را
چو نور جاودان آید به پیشش | فرو ماند عجب آید ز خویشش
بدل گوید چرا گشتم چنین من | که از سنگ آمدم سوی تنم من
چو نابینای مادرزاد ناگاه | که یابد نور چشم خود یک راه

[illegible]

عجب باشد در آن چندان عجایب
محقق آید آن چندان غرایب

همه چندان که چشم تو کند کار
بخورشید بینی ذره کردار

در آن حضرت که امکان نیست
فلک چون در ناف عنکبوت

اگر بد کرده ز تر حجاب
وگرنه با بزرگان هم رکابی

به نیکی و بدی در کار خوش شد
همه آینه کردگار خویشند پا

اگر نیکی و گر بد کار و کردار
شود در پیش چشم تو پدیدار

چو مرغ جان فرو ریزد پر و بال
به بینی روی خود در آب پاک

چو جان پاک در یکدم بدادی
قدم حالی در آن عالم نهادی

سیه رویی سیاهی زشت آرد
سپیدی در وجوه خوب آرد

ز دنیا تا بعقبی نیست بسیار
ولی در ره وجود تست دیوار

ترا با یک وجود خویش وگر حجاب است
که ای عیب حرف هم صحبت جانست

اگر با نفس مهری درای بر تو
بس گر بد رسید تا پای بر تو

وگر با نفس مهری پاک باشی
چه در آتش چه اندر خاک باشی

چو تو پاک آمدی جانی رسید در
نباید خویشتن با خویشتن برد

هر آنگاهی که تو با خویشتن مردی
بیا کس را که گوی از بیش بردی

زبانت هر چه گوید چون شد آن
چو از خاک رفت پاک برد آن

از آن عالی خاموش آید
مقامات رضا به هوش آید

برون پرده آید شور ایشان
درون پرده خاموش است و آنکه

جمال مشرق آن نور کردی
کزان لذت رستی دور کردی

خدا داند که آن اشیا چگونه است | که در چشم تو کاری باژگونه است
همه باقی یک چیزند جاوید | رنگ رنگ از برای شو نا کور شده
دو عالم غرق یک دریای نور است | ولیکن نقش عالمها غرور است
هر آن نقشی که در عالم پدید است | دری بسته است و نقش از اکلید است
اگر گویی که جلست آنچه که هم آن | بگویم راست گر مستوی راست
همه ما چیز و خانه و همه چیز | همه محوی همچون طلسم ...
خیالست آنچه دانستی و دیدی | صدای آنچه در عالم شنیدی

یکی پرسید از آن دانند مجنون | که عالم جلست گفتا یک چنان چون
بپاسوره بگیر آن یک دره | برون آورد از نی ماسوره عالم
بگیر آن شکل رنگارنگ زیبا | گران ماسوره ما میکرد و هویدا
اگر چه صورتی بس دلربا است | دو صورت که احوال هم آنست
فنا ملک و زوالش هالک آمد | دو عالم کلش را هالک آمد
اگر نور دلت گردد پدیدار | نه در چشم تو در مانده نه دیوار
بگفتم جمله اسرار یکبار | حجاب آفرینش خود برانداز
اگر این پرده از هم بر در آمد | همه چون یک نه بیش و نداند

بدان ای پاک دین کز پاک آمد | که آن علت که زیر خاک آمد
قدم بیرون نهی از کوی دنیا | نه بینی بار زهر کز روی دنیا
چو رفتی رفتن از دنیا و رفتی | دگر هرگز بدنیا در نیفتی

بعقب بارگاهی بابه از نور . بپوشی حله و در بر کنی حور . اگر آلایش داری نگاری . ور آلایش نمانی روزگاری . همه مرکب بوحوری ناخوش است . نه خشمت به که دوری آتش است

هر آنگه کز جهان رفتی به بیرون — نخواهد بود حالت از دو بیرون
اگر آلوده پالوده گردی — وگر پالوده آسوده گردی
چو تو آلوده باشی وگرفتار — کشندت در نهاد خود گرفتار
وگر پالوده دل باشی تو در راه — فشانان دست بخرامی به درگاه
قرار عرش و کرسی جاه باشد — بهشت و دوزخت همراه باشد
ببین تا تو چگونه رفته ای — دری زان بر ره پهلو خفته
وگر در پرده در پرده باشی — در آن جنبش که در روی مرده باشی
نه بینی هیچ پیدا دل سفیهی — نخیزد هیچ کاری فقیهی

عزیزا هر که دل آگاه خبر است — خوش آزاد و خوش مرد و خوشی خواست
چو عیسی زنده میرای زنده دل پاک — که تا همچون خرامانه در کو خاک
تو رنجوری ورک از دنیات — که رنجوری باز زاد عقبات
اگر اینجا نکرده آن ز تو دور — بمانی از کلاه جاودان عور
چو در دنیا مردن او فتادی — نشی مستعد آن که در عقبی نزادی
چو آری جهان خواری آنجاست — هوا وجوه بهاری آنجاست
بوقت مرگ جهدی کن باکراه — که بهاری نباشد با تو همراه
اگر باشد بهاری در دنیا — تو زان رنجور ما در زاد عقبی
از ینجا در ربا بد چشم روشن — وگر چشمی بود چشمی بسوزن
اگر با خود بری یک ذره نوری — بود زان نور خورشید مفتوری

[illegible]

چو با هم آمد آن نور فراوان
شود آن جمله بر جان تو تابان

ز چون رنگ زمین بسیار گردد
بهم پیوند دو کهسار گردد

وگر با هیچ نوری مرده باشی
میان صد هزاران پرده باشی

ز با موی عجب در سور باشی
یکی بی سوزنی پوشش نه زور باشی

وگر در پرده دل معرداری
دلی پرکار و کاری نغز داری

بباید دانه گر چه هست بسیار
بباید دانه حق نیست خودوار

ز صورت درگذر با خاک گردی
که تو چون خاک گردی پاک گردی

کی گو خاک گردد گل شود پاک
که اسرار دو عالم هست در خاک

اگر نه خاک اصل پاک بودی
گل آدم کجا از خاک بودی

در اول نطفه گشتی هم آنجا
کنون از عرش بگذشتی هم آنجا

ولی تا نیک راه می‌بینی
تو اسرار نهان هرگز نه بینی

برو برکن دل از بازار دنیی
دل و جان را منور کن به عقبی

ملک بیدان که رای پکرانند
رهی تیره و اش نور حالت

برو برکن دل از بازار دنیی
دل و جان را منور کن به عقبی

اگر بیدار باشی از دنیا شوی دور
بباید چشم تو جاوید با نور

جهان پاک را چشم دگر دان
که چشم است و بین چشم است گریان

اگر خواهی که آن چشمت شود باز
برو دل از گل و آب الستی ابدار

که بعد از مرگ جان مرده ا نا
بود بر هر چه رای آرد توانا

مده گوش اگر بشنوی دل تو
دوا آخر صحبت جاهلی تو

بود با علم زاهد سخن دیو
قدم در علم نه ای مرد کاهل تو

درین دریای عرق غوطه باید
نه دام زرق و دلق غوطه

چو احمد نکرد کام گردی
که آلوده شوی بدنام گردی

سخن کان از سر دردی برآید
که گوش شنود مردی برآید

شتر و غی که دشت بار کردی
چو مرغی و خواب شتر دشت چوردا

مگر مردی ز مردان طلب کار
بگرد کوی مردان گشت بسیار

شبی مکی چو بی خویش گرد عالم
بگوش او رسید آواز ناگه

که تا کی گور مردان را پرستی
بگرد کار مردان گرد و رستی

تو در بیکار کم اول قدم نه
وز آن پس سوی جان کرم نه

چو آن جان کرم را درکشیدند
کنه کاران عالم در رسیدند

چو دوران سر زدر پیروی پهلوست
هر آنکس را که باید سر نهادست

اگر تو ما گناهی در کنی کار
بخوان نشیر که سلطان میدهد بار

مشوای عاصی ما نومید
گر جهید سیاه داشت او خورشید

اگر آمد به تقصیر پادشاهی
هم آمد نیز یکوی کبرای

کی کو رهنه است افتاده در راه
رو به تا بدان خورشید درگاه

درین ره نیست خود هیچ محنته
تنی لاغر دلا باید شکسته

هر آنکو بود کشت اندرین راه
تمام خود زنان بر در ما

[illegible]

گرآن دریا نه زیر پرده بودی ‌‌‌‌ ‌ ‌‌‌ بکلی کارها ناکرده بودی
سخن در پرده سرپوشی میدار ‌ ‌ ‌ زبان را از سخن خاموش میدار
خود ما بی بعضی باشی دایم ‌ ‌ ‌ چو مردان در تفکر باشی دایم
کالی خود بدان گر بیس تعظم ‌ ‌ ‌ غلامان تواند افلاک و انجم
تو هر چیزی کردی ره از این رف ‌ ‌ ‌ فلک امروز انرا در عمل رفت
هزاران دور بعاست درکار ‌ ‌ ‌ که تا مثل تو بی آید پدیدار
بهر دم گر تو بر می آید ای دوست ‌ ‌ ‌ دمی دیگر چنان بر باید ای دوست
همه عمرت اگر بیشت اگر کم ‌ ‌ ‌ کمال حال تو شرطست دیدم
بمی هر لحظه جان معنی اندیشی ‌ ‌ ‌ تواند کرد خود را روشن آتش
حوالی لذت فانی بر انی ‌ ‌ ‌ چو رفتی هیچ برخوردن بمانی
مقدار انکه علم کار داری ‌ ‌ ‌ بدان ارزی و ان مقدار داری
تو چون نرگسی همه چشمی نه انور ‌ ‌ ‌ چو سیسنی همه گوشی ولی کر
تو آن ساعت که عقل و هوش داری ‌ ‌ ‌ نه هوشی تو و نه گوش داری
در آن ساعت که عقل و هوش باید ‌ ‌ ‌ بگرخواهی شنودن مرده در خاک
خوای ترک اعمی بد کر جهان شد ‌ ‌ ‌ بگرد رمی بازی زیان شد
رقت وحید را ماند بدست ‌ ‌ ‌ ز لبکت سعیت نوشی بسوست
رهت در راست ازاده از تو ‌ ‌ ‌ قلم بر کاغذی نهاده از تو
نیاری از نهار خوشی یار ‌ ‌ ‌ نهار تو بشهد کافران بار
نیاید در نهار الا نعمه کار ‌ ‌ ‌ حساب زر کنی و کار بازار

[illegible]

شنید آن روستایی بی‌برگ ... که عنبر فضلهٔ گاوان دریاست
کوی پر آب انبر ره فرو کرد ... نیامد زو جز گاوی در و گرد
همی سرگین گاو ار آن نداشت ... بر عنبر فروش آمد که زر داشت
بگفت این را بستان و ده زر ... که بهتر زین نباشد هیچ عنبر
چو مرد آن دید گفتا سر براه آر ... که آتش ترا باید نگهدار
خورش وند گاو این عنبر داد ... برش از گون گاو این عنبر باد
چو بنوی حسن طاعت یکبار ... عطا سید آن که حق شود خریدار
ترا آخر چو خر پیکار تا چند ... فرو کرده زر افسار تا چند

عزیزا گر شوی از خواب بیدار ... خبر یابی ز بشارتهای بسیار
اگر چه حله در اندوه در دیم ... یقین دانم که او بشارت کردم
چو خاری هست ریحان نیز باشد ... چو دردی هست درمان نیز باشد
اگر امروز ظاهر هست درمان ... شود ظاهر چو آید وقت فرمان
بدانستیم پیش بهشت عنبر ما ... که خوش خواهیم بود از بهر اینها
بهر رنجی که ما اینجا کشیدیم ... بهر دردی و داغ و رنج که دیدیم
ز بشارت عوض یابیم آنجا ... بیا تا زود بشتابیم آنجا
چو ادراک خوشی ای مرد درویش ... که بسیاری خوشی داری تو در پیش
ز بهر لذت که مقدار آن جهانست ... همه لذت علی الاطلاق دانست
از آن که بود یک ذره روزی ... ز شوق ذره دیگر بسوزی

چنین گوید است آن خورشید اسلام که طالع شد ز برج ماه اسلام که من بردم ام در گاه و بیگاه سه باره بهر اراکان در راه چو بگذراند عید محمد هم آنجا بیامدم با زدیدم

ندا کردم که یارب پرده بردار | ز پرده پای بیرون آید بدیدار
بزرگ گنبد کاه خورشید انور | همی گردی اندرین وادی مجیر
عجب ترکیب رنگی می آنست | که در دریا ز خود کس را نشانست
کی تو زین عجب راز یابی | که یک شبنم ز دریا باز یابی
تمام وحدت خود بنگر اینجا | ترا تو شو که از کثرت بنگر اینجا
ترا این پوشش هست چاره | که تا این وادی آری بر کناره
تو می باید که جمع آری دل از خویش | تو هر ساعت پریشانی کنی بیش
تو را جمع دارای دوست امروز | که تا فردا نمانی در تف و سوز
چو از خاک دل رحمی کنی تو | گر از نفس نباشد جمع کنی تو
پراکنده مشو تا وا نمانی | حضور خویش تا تنها نمانی
رخی باید که چندان یاد آری | که کم گردی گر از یادش گذاری

سلیمانی که در منطق الطیر | که آن کس بوسعید است و ابوالخیر
چنین گفت او که در هر کار | نشان ... چهل سال
چو دیدم آنچه جستم گم شدم من | بسان قطره در قلزم شدم من
کنون گم گشته‌ام در پرده راز | نیابد گم شده گم کرده را باز
کدامین سالک وجه راه آخر | مثال این رمز در خواه آخر
خدنگی از کمان راست خانه | نیابد میرود سوی نشانه
کسی کو در حضور از حال بیخواست | درین رنگی خدنگی میرود راست

[illegible]

بتو هر دار کش چشم جانت
برآرد بانگ سبحانه زبانت

چو در چشمت بچشمی یک گشت
کجا یار و بکرد و بوشکی گشت

چو خود را بی نهایت محو کنم من
گر این سبک از ذات بیرون کنم

اگر صد قرن باشد رند کاشانه
نه بینی خویشتن را و نه دانه

جلی گوید آن نزدیکتر دیده
که بود از نیک و بد بسیار دیده

که خالق هر چه را داد او سرشتی
چه نیک و بد چه بالا و چه پستی

چراغ و چه فلک چه مهر و چه ماه
چه دریا چه زمین چه کوه و چه کاه

چه لوح و چه قلم چه عرش و کرسی
چه روح و جان چه کروبی چه قدسی

چه شرق و غرب چه از قاف تا قاف
چه هر چه آید برون از نفس و از کاف

چه اندر هر دو عالم ذره ذره
چه اندر نهفت دریا قطره قطره

نمی‌باید بپوشش خورشید
خدایگه آن جمله می‌بین تو جاوید

ولی موسی بتو نماید از تو
تو بی تو نهان باید از تو

اگر چشم تو بر روی موافقت
رهی تو برآید از تو فریاد

اگر ماندت سر مویی از تو
ریا خیزد کشی گر برشد عالی تو

چرا اندر غلط افتادی آخر
چرا از بندگی آزادی آخر

شنیدم من که طوطی را در اول
نهندش آینه اندر مقابل

چو طوطی روی آینه ببیند
چو خویش را در آینه ببیند

[illegible]

گفته بودی غم خورم کار ترا
هم بخوردی تا که کم خوردم ترا

وجودت آینه است او نهان است … وجود آینه آئینه دانست

هر آن صورت که در وی می‌نماید … درین آئینه نقش و خیالیست

تو پنداری که هر آواز و هر کار … از آن عکس است اگر هستی خبردار

به خلقان ز خود را هیچ دان … به چشم سر طلسم یکدگر دان

حلول و اتحاد آنجا حرام است … ولیکن کار استغراق عام است

چراغ آنجا چو خورشید منیر است … میان بود و نابودی اسیر است

چو جانش نه عدد باشد نه اعراض … نه اجسام و نه اجزا و نه ابعاض

هر آن علمی که کردی آن تو باشی … علیم و عالم و دیان تو باشی

هر آن وصفی که حق را اگر خواهی … صفاتش هم گر آتش فرد خواهی

چو دوم تو تو باشی او نباشد … اگر وصفش کنی نیکو نباشد

چو نه او و نه غیر او صفاتش … صفاتش هیچ کی شناسی ذاتش

بدو بشناس او را راه اینست … طریق حال مرد خدا اینست

بدو بشناس او را او خدا شو … در آن عین فنا عین بقا شو

تو باید گردی از گرد تو فانی … تو مانی جمله گر نه تو باشی

زمین برمانه نه آسمان هم … ولیکن او شده اندر میان گم

چه میگویم که افتادم آخر … که جان در وی آتش دادم آخر

قدم تا که زنم در ره بهر سوی … که از خودی نیابم یکسر موی

بس رفتم درین راه خطرناک … ندیدم آدمی را جز کف خاک

کف خاک است بادی در میانش … تو او را جمله علم و گنج جانش

[illegible]

حلقه را در کلید راه کن / به گلشن شو که اطبع نهانی
بصر اندر برای تست شاهی / تو چون یوسف چرا در قعر چاهی
از آن رو ملک خویشت نیست فرمان / که دیو است بر جای سلیمان
تو شاهی هم به آخر هم به اول / ولی در پرده پنداری احول
دو می‌بینی یکی را او دو را صد / چه یک چه دو چه صد حاصل توی خود
تو هر چیزی که می‌بینی بحق حق / ز بس احوال انکاری مطلق
تو هر چیزی که می‌بینی تو آنی / ولیکن در غلط افتی تو آنی

یکی از بایزید این شیوه درخواست / که هر چیزی که پنهانست و پیداست
ز عرش و فرش و کونین آن همه چیست / همه گویا به نام مردم آن چیست
هر آنکه گشت پنهان از تو فرو شد / همین عالم بمان عالم فرو شد
نیابی هیچ اگر تو می‌نمانی / که تو هم این جهانی و آن جهانی
از آنکه بار کلی عالم نهادند / تنا بر قالب آدم نهادند
نهادی را به جمع داری تو در اصل / ملایک کرده بر اطلس وصل
اگر در جوهر خویش شود باز / دو عالم بر تو افشانند اعزاز
در آن ساعت که آن حسن آید پیش / دو عالم در تو گم گردد تو در خویش
سوی آن جوهر گر می‌برانی / که برتر از زمین و آسمانی
اگر هرگز دلت را دیده بودی / همی پنهان را دیده بودی
بیمن تا زجان آشنا کن / سرای قرب دست پادشا

دلها با بزرگان در گلزار [illegible] آورده [illegible] بر آورد [illegible] [illegible]

الا ای خواجه خوش بوده زبارت | بدست پیر زن افتاده بارت
مرا چه بیست این بار تا کاه | به صد عبرت رسیده با حقرت شاه
الا ای ساربانی بعلت بر نهاده | به بنیاد دین خود بر باد داده
که گفت داوری کن با ملک تو | حکم خود کن رو مشتی بانگ تو
ترا اندوه نان و جامه تا کی | ترا این ننگ و نام عامه تا کی
ز بس کاندیشه بیهوده کردی | نهاد خویش را فرسوده کردی
نهاد خویش ترسان کن به تسلیم | به پیش این بحر بیشه بحلیم
بسوزان نیم شب ای سقف بر یک(؟) | برون پر زن کبوتر خانه تنگ
گر آید شربت عیسی بخلعت | نماید پیش نام و ننگ خلقت
ترا با پای و بنیاد دین بباید | خاک آن آستان بادا ای باید
تو ای جوی دل از دنیا شده پست | ندانی کس فرام ندارد دست
دل تو از دو روی شد گرفتار | بانعی [illegible] عجب بیدار
یکی روی بدنیا کرده تو | دگر روی بدین آورده تو
ز تکرار این دو روی گوی آخر | بگیر این سی بود یکروی آخر
دل تو از دو رویی شکی دارد | گر شرا الناس ذوالوجهین دارد
ز بهر اسرار اسرار دان کو | یکی بنده دانده جان کو
الهی جان فدای آن حکیمی | کز این اسرار [illegible] یابد نسیمی
ملک کار نکو [illegible] کرده دارد | عجایبهاش در پرده دارد
بسی سر رشته ای را رجستم | ندیدم گره عمری بار جستم
بهشتی در کان تار بردار | دری اند بشها کردم بسیار

[illegible]

که داند کسی ملکها را چه دوست | نهانی در زیر هر او رشی چه خوبست
ازین کلسی که گلهاش ارستاره تابست | خو سکاران بصلیب ما فطار است
فلکسیری بی برون از رنگ و تار | نیاید از سیم سوکم کرده را باز
قدم تا اندرین ره محو روان | که خدمتکار رست ای هیچ کردان
ولیکی روزها خدمت جهاندار | ازین حسن زمین کرده که شمار
که تا هیچ مکنزی زین حسن فانه | تمامت قدر آن کلسی برای
ازین کار که جانها گوهر اوست | فلک انز دیر که خاکی در اوست
فلک در حلقه کانی اصل کردست | که آن کار تراملک هیچی لا خوردست
خود در فهم که هر جانی مسکنی تو | چگونه فهم آن کار مسکنی تو
هر آن گرگی که رنج برنشست | صد و ده بار بهتر از زمین است
بباید هزاران سال از آغاز | که تا برجی بجای خود شود باز
اگر سنگی در اندازند از افلاک | به مانند سال افتد بر خاک
زمین در حلقه این سقف مینا | چو خشخاشی بود در روی دریا
نگر تا تو ازین خشخاشی چندی | سزد گر بر بروت خود بخندی

ترا با آفرینش نیست کاری | که باشی در همه عالم تو باری
ترا با حکمت یزدان چه کارست | فرن دم در نه جانت زیر بارست
خوشا سر موی ز اسرار | به نادانی چه کردی کرد این کار
ترا خاموش و حیرت است ای | بگوای بازی هستی کای
تو هر گه هیچ شطرنج نبردی | به شطرنج اندرون رخ نبردی

هر دانا تو که شه صد ان چو اشد رخ از هر سوی سرگردان چو اشد زرا می بینی شست ای کل نطع شطرنج که تو در وی فرو مانی بصد رنج چنین نطعی که بی نیرنگ است هر دانا نی بعبهای اکم چو نیست

چو لعبت نطع شطرنجی نداند — ز لعبت هیچ جز پیکر بماند
جدا از لعبت هیچ بوالعجب باز — برو انگشت حیرت نه بلب باز
بری نطع زمین منشین شبانروزی — که تو بر رنگ گرمی محو ماهی
فلک نطع و زمین رنگست هر روز — برآر از تیغ خورشید جهانسوز
ز نطع و رنگ دل نومید داری — که بر سر تیغ زن خورشید داری
نه آخر هست اهل ای سرانداز — میان نطع از سر در انداز

الا ای هست ایمان اعتقادت هیچ — برونت هست مناره اندرون هیچ
چه جویی هست تا باشد خوشی را باز — چو بنشینی بکوی از خوشی بار
تویی و تو نه ای طرفه مجنون — نه بیچی تو نه از بیچی تو بیرون
نه بر تو بو بر هیچی نهی کار — بگو تا چیست هیچ ای نه بار
اگر هستی عرش اعلی کردی از عز — بهیچت برنگیرند هرگز
مرا جبر است تا ای طفل پر بار — دریده کرده و به بانگ و فریاد

خطاب آمد ز دار الملک اسرار — که نیست ای خواجه اندر دار دیار
نمودی بود کاشن هست نمودند — نماند آن هم که پس نابود بودند
سراب از دور هستی آب دیدی — برو دی تشنه هستی آنجا رسیدی
اگر خواهم در یک طرفة العینی — بدید آرم در هر ذره کونین
وگر در قرن بندم محکم — همه هیچیم چه عالم چه آدم

[illegible]

بسی اندوه گوناگون کشیدیم — بسی در خاک حسرت خون چشیدیم

بسی بودیم و بس نابوده بودیم — بسی کشتیم و بس هیچ درودیم

بسی دیوانهٔ این راز گشتیم — گهی بر ناامیدی باز گشتیم

بسی سیلی ما بی سایه خوردیم — ز نوعه زهر بالا بال خوردیم

بهر پرگار گردی ره بریدیم — بهر پرگار گردی ره بریدیم

گهی با رند در میخانه بودیم — گهی با زهد در بتخانه بودیم

گهی با کافران در جنگ بودیم — گهی با آتش اندر سنگ بودیم

گهی اندر حله ... خواندیم — گهی چون وحشیان آواره ماندیم

گهی با بوف در ویرانه بودیم — گهی با صوف در کاشانه بودیم

گهی با روز و شب بیدار بودیم — گهی مست و گهی هشیار بودیم

گهی سر در سر زانو نهادیم — گهی در های و هو اندر فتادیم

گهی با باز جان پرواز کردیم — گهی صد در به آهی باز کردیم

بسی گفتیم و دل آرام نگرفت — بسی رفتیم و راه انجام نگرفت

بر آن پیرزن شد مرد مهجور — که ای پرگو سرگشته کوی هیهات دور

سر کس من ندارم این زمان من — که سر گم کرده‌ام این ریسمان

حکایت چون زبان این ندارم — دلم جز گشت جان این ندارم

فلک گرچه بسی بر هم بتافت — لباسی در دو بافت از دو تا بافت

چو دریا هر که اینجا قطره برد — ز بی تشنگی هم خشک لب مرد

[illegible]

[illegible]

که آری از خدا اینجا خبر چیست … خبر ده ما را که نتوان بی خبر زیست
همه حیران و سرگردان بماندیم … درین وادی بی پایان بماندیم
که میداند که حال رفتگان چیست … که خاک اندر خیال همگنان چیست
همه رفتند با سودا دماغی … فرو مردند چون روشن چراغی
همه چون حلقه بر در مانده کاینم … همه در کار خود درمانده کاینم
زهی دردی که درمانی ندارد … زهی راهی که پایانی ندارد

من مسکین بسی بیدار بودم … بعمری در پی این کار بودم
درین دریا بسی کشتی براندم … به آخر رخت در دریا فشاندم
کسی کاگه شد از اسرار آگاهی … اسیر اینم از مه تا بماهی
عجایب قصه پوشیده کاری … درین اندیشه ام من روزگاری
کنون بشنو از خود یک دو باب … که این وادی ندارد هیچ پایاب
بناحق مدتی این کان بکندم … ندیدم آب و خود من جان بکندم
بکام دل دمی ننشوده ام من … درین غم بوده ام تا بوده ام من
خرد محنت نامه گردون بخواندم … تهی دیده دو صد جیحون براندم
گسسته یک بیک جای حصارم … شکسته شاخ دور روزگارم
دلم در تیر بازار زمانه … نبرد تیر مرادی بر نشانه
اگر یک جام نوش از دهر خوردم … هزاران جرعه پر زهر خوردم
نخورده دل بسر بردم همه عمر … دمی خوش بر نیاوردم همه عمر

دمی اندر غم هجرم فرو رفت زمانی آسمان کم دل میخواست جهانی سرگشته ای کور دلشتم که خودرا هم بدست خود بکشتم جهانا هرچه بتوانی زخواری بکن با من زهی ناسازگاری

چو دردم بیش درمانی ندارد | سرشکی بوده که پایانی ندارد
گهی مسکین و بیکس ... کم | گناه افزون و طاعت بس قلیل
زدم از پس زدنیا پیش ماندم | لبان کاز درویشی ماندم
زمانی اشک ریزم در مناجات | زمانی دردنوشم در خرابات
نه مرد خرقه ام نه مرد زنار | که هم مسجد وطن گاهیم خمار
نه مرگی آنکه خود را می‌شناسم | نه منکرانه بد را می‌شناسم
به حرفی کان نیرزد نکته سنجم | شده ضایع همه عمر عزیزم
خوشی سر کشتی سویم در نظاره | هنوز از حرص هیچم شرح واره

خرامی دیده روزی سرخسته | که میگرد دیده‌واش چشم بسته
بزد یک نعره و در جوش آمد | پس از دیری از آن با هوش آمد
بیا رای کهنه سرگشته اشتر | زبانی حال بگشا کز دلت پر
که رفتم از سحر که تا شبانگاه | نکردم غیر بسی کردم بسی راه
چو بگشادند چشم شد در ستم | که چندین رفت و بر کام بجستم
بر آن کام بجستیم جمله | اسیریم و آهنیم جمله
نجات از بلای ماست ما را | که راحت در فنای ماست
اگر شادیست ما را ور غم از ماست | که بر ما هر چه می‌آید هم از ماست
وجود جان هر کسی نیرزد | که عمر زیستی مردن نیرزد
بلای ... هستی ما هستی ماست | که ما را هستی از هستی ماست

زرشک روی جانان دود گیرد که دیر آید به دیده زود میرد دلم خون شد ای ساقی تو دانی مرا فانی کن و باقی تو دانی

همه درمان تو با بود دل تست | بنا بودن مرو آسوده دل تست

چه راحت رسی از آن هیچ و چه ناز | که خانه کردی وز خود رهی باز
نه گل بی خار و نه مل بی خمار است | ترا تا تو توئی بسیار کار است
بجز تو دشمنی تو همکسی نیست | که دشمن همکسی را هم بسی نیست
ترا با تو چو چیزی در میان است | کناری گیر کانجام جهان است
درین دریا نه تن نه جان پدید است | نه سر پیدا و نه پایان پدید است
جهان سبز کلکی گشت ترا نیست | که در روی که جوان که نو بهار است
بدین سان گشت گردان زمانه | یکی را باش اگر هستی یگانه

خوش است آن کهنه دیر پر فسانه | اگر نه مرد مستی در میانه
درین محنت سرا اینست ماتم | که ما را می نگذارند با هم
خوشستی رندگانه و کلی استی | اگر نه مرگ اورا در پی استی
نشاط از مستی و دوران غم نیست | وجود از مستی قدم عدم نیست
شراب خوش گوارش آتش داغ | نه خوش اورا نا خوشی داغ
کند ناز خوش آید از زمانه | کند بر خاک آن چشم خانه
چو لاله سرخ روئی بایدت زود | سیه دل تر ز لاله بایدت بود
ز سبزه گرسنه چرم ندیدی | جهان گر سبزه دیدی هم ندیدی
خوش ای جهان بر تو شمر دم | که من دردمندی زین غصه دارم
بنالد گر ز انگ دم برآید | با یک شادی صد غم برآید
وصالی بی فراقی در کس نیست | که گل بی خار و شکر بی مگس نیست

جهان بیوفا بودی ندارد دمی با تو سروری ندارد اگر سیمت بخشد سنگ باشد وگر عذری گوید لنگ باشد تهران [?] حرف ناکامی بخوانیم که تا در عمر خود کامی برانیم

اگر کاهیست در کام بلا هست | وگر کنجیست زیر اژدهاییست

جهان ساو فاجای سپنج است | ز مرکز تا محیط اندوه و رنج است

نمی بینم کسی را بی غمی من | که تا دستی برو مالم دمی من

اگر آدم نخوردی گندمی را | کجا بودی چنین غم آدمی را

پدر او بود و اصل او بود ما را | بیک گندم بفرشد صد بلا را

اگر تو لقمه خواهی شادی | محالست اینکه از آن کام ترا دی

خود را گندمی با صد بلا هست | ترا می لقمه با غم روا نیست

بروی در غم بار گران ... | بسی جان کن چو جان خواهند جانی

نمی بینم ترا این مردی و زور | که بر کردی ... نارفته در گور

چه خیزد از ترای آفت ... | صبوری کن صبوری کن چاره

برو گر عاقلی نظاره کی باشی | وگر دیوانه یکبارگی

تو مقصودی ز بی ... ازین تو | چنین تا که زنی سر بر زمین تو

مزن بر روی این گردون سان ز | که گردون هم بروی تو زند باز

مطلب حیدری خونا کاره فنای | ره ... خود در دل او فناکی

دل ما غرقه در خون شد بیکبار | چه میخواهند ازین مشتی جگرخوار

نه ما را طاقت بار گرانست | نه ما را برگ این برگ جهانست

جهان غم بار ما شد در غم یار | که نیست از کار غم ما را بغم کار

شنیدم کو جایی ... بود | که از دل محو ما ... بود

[illegible]

چه میگویم برو ای عاقل مست | که یار تو نیاید بتو دست
زراعت بین که در هنجار کارست | معطل کی کارش زاستاد کار
چو شاهی نیست دل از هم فرو بند | چو همدم نیست دم از هم فرو بند
جوانمردا سخن در پرده بسپار | که با هر دو نشاید گفت اسرار
مرا عمریست تا در بند آنم | که تا با همدمی عمری برآنم
نمی بینم یکی همدم موافق | فغان زین همنشینان منافق
زیان کار ما از همنشینی است | عذاب دوزخ از بس الفراقست
ولا اخا عشق چون همدم نیابد | قرین دل را انکه یک محرم نیابد
چو مردان خوی کن دایم بطاعت | خموشی خوی و صبری با قناعت
طریق مردی از خوی کن ساز | اگر مردی زمردی خوی کن باز
زنیکو باد و زنیکوی شاید | میان این دو همی باشی تو زاهد
گذر زین پشم کاه دیوان | جهانی خلق همی دیوان غریوان
یکی در سور و دیگر در مصیبت | زبان و دل پر از تزویر و غیبت
جهان از گفت بیهوده سر آمد | به عالم در ورای اسپر آمد
درین ره صد هزاران سر چو گویست | هر جا بی کار دیده با رو گفت و گویست
بمردگان زاد و رنج بر آتش خونست | چه جای خورد و کیران رونست
تو گر مرد رهی دره فروشو | قدم در نه فدای راه او شو
اگر گوید سر در راه مانا باز | بمی شاکی تو در سنا راند زانداز

نکو باری این دنیا و بر ما که در خورد است بارش هر که نکو نیست چندین غم تمامت که در باید غم روز قیامت   درین محنت که ما را ره زده است همه رفتند کسی آمد نه نیست

نه کس اندر دکان دارد نشانه ... نه کس دیدست از وی داد و گامه
جهان خانه زری محنت و غم است ... کزو اندک چه کزدامه غم است
چه مقصود است چندین رنج بردن ... که چندین درد خواهم خوردن
تو تا بودی بدنیا خسته بودی ... بکار جان کنی پیوسته بودی
نه هرگز لقمه بی قهر خوردی ... نه هرگز شربتی بی زهر خوردی
هزاران محنت آید بر رویت ... که تا یک لقمه آید بر گلویت
هزاران اسپ چوبین در دل است ... که تا پای ز عالم بر دل جست
همه دنیا به یک جو زر نیرزد ... چه یک جو زر که خاکستر
همه تخم جهان بر داشته گیر ... بدست آورده و بگذاشته گیر

مگر بیمار شد آن تنگدستی ... که اندر کوه ها بر شکسته
به پرسش رفت او را برادر ... نشست از پای او بر سر او
بدو گفتا که بهتر گشتی ای یار ... مخور زین غم جوابش داد بیمار
که بهتر گشته گر این خوش شد ... شکسته گیر دیگر هیچ چند
شنیدستم که مردی آفتست ... که سودای جهان او را زیان است
زیان آید همه سود من و تو ... جهان از داد و از بود من و تو
جهان تا بود از و جای بر آمد ... یکی بیرون شد و دیگر بر آمد
جهان را ما شادی زیر میغ است ... همه کار جهان درد و دریغ است
جهان را جادویی سازد زمانه ... که کس نشناسد و گیرد میانه
ترا با جادوی او چه کار است ... جهان نیست دنیا بمکار است

جهان بر ره کند منکام گردت تو بگذر زانکه این هنگامه سردست اگر کودک نه ای منکر پیش بهنگامه مردای مرد درویش چه بخشد هیچ مردم را آغاز که آن استاد نداز ... بازی

۱۰۰

فلک هر لحظه رستاخیز آرد   بهر ساعت بلای تیز آرد
بگو تا چند گاه اندوه و که غم   فغان از روز و شب وز سال و هم ماه
بگرد و پیچ سالها نوز ابایی   که نه در سال که غم از ما کند وام
تنوری تافته است این دهر ناساز   گران با سوز نابد کرده باز
بترزی از زمانه فتنه نیست   وزی جنبش کسی را راه جنبیدن نیست
اگر خواهی که تو بیرون گریزی   نه پا است و نه سر کت جوش گریزی
جهی پای از جهان نتوان شدن دور   بگردیش تو از جای شدن دور
اگر خواهی جهانی که جان بر آئی   قدم در نه جهان که جان بر آئی
سپهری را که در پایست اوج شاهی   شد چنانی چنبر دف حلقه در گو
تراچون چنبر گردون فرو بست   جوادر گردش چنبر کنی دست
سپهر چنبری چنبر بس ز مم   چو حلقه بر در حق سر بسر زد
بس چنبر کرد حمی خاک بیزی   نیاید بر سر غربال چنبر
درین اندیشه پشت چنبری شد   لباس او زغم نیلوفری شد
تو میخواهی که بی چرخ بمانی   ازین چنبر چه حاصل مرد عانی
گزیر چنبر آن عیت تو انند   که جان بر چنبر حلقه رسانی
جهانا طبع مردم خوار داری   که چندی حلقه در پروار
نگاه کم راه میان نعمت و نار   سروری و کشتی عاقبت بار
دلا ترک جهان گیر از جهان چند   ز جور او ترا هر دم فغان چند
جهان چون از کار تو غمناک   چرا بر سر کنی از دست او خاک

[illegible]

[illegible]

تو تا بنشسته‌ای در دار فانی — نشسته می‌روی و می‌ندانی

بکش چندی کمان بو تیر تدبیر — که از تو بر تو می‌آید جهان تیر

الا ای روز و شب مانده معاش — شده هم رنج این یک مشت اوباش

بهوش چند هیچ اوباش قانع — ز کوری عمر شیرین کرده ضایع

نرسیدی که آن خورشید جبار — ز برج وحدت آید هی پدیدار

دلت شد پستی تاوان جان را — چه گونه تاب آری روی آن جهان را

بکوش از پستی خود می‌سازی — خود از پیش آن خورشید شو باز

برای ذره‌ای در روزنی که داری — که نیست این خانه پس روشن کم

برون رفتی از این روزن چو آنست — که صحرای جهان پر آفتابست

سخن از قدر خود تا چند گویی — تو قدر و جاه خود تا چند جویی

کفی خاک سیه برگیر از راه — نگه کن پس ببین باشد دم انگاه

بدان که تا عاروانجا تو در کار — کفی خاک اگر هستی خبردار

تو مشتی خاک چندینی تغیر — فلک کی بکشی چندین تکبر

تکبر مکن ای پاره خون — ز چندین ره گذر افتاده بیرون

برو از سر بنه کبر و منی شی — که تا تو کیستی و چیست بیشی

گرت ملک جهان در حکم است — تا آخر جای تو زیر زمینست

نماند کس بدین جا جاودانه — بگورستان نگر گر می ندانی

جهان را چون رباطی با دو در دان کزین در چون درآمد آن بگذری زآن تو غافل خفته از صبح خبر نه بجای مرد اگر خواهی وگر نه اگر تو خود گدا ماندی و شهنشاه دو گز کرباس باشد با تو همراه

اگر ملک زمانی تا به ماهست | سرانجامش به یک دروازه راهست
چو بر بندند ناگاهت کله زان | نه ملک جهان آنجا نه دوران
ز هر چیزی که داری کام و ناکام | جدایی بایدت شد در سرانجام
بس گردش که گردون دستگاهی | نخواهد بود کس را دستگاهی
بدین عمری که چندین پیچ دارد | مشو غره که پی بر هیچ دارد

نکو بیرون آشنا بی‌کینه | خوش آسا همه بارش آبگینه
کسی کش نیست کس آشنه کاری | بدین آسکی بر خود چه داری
چه دارم کم دلا هیچ دارم | که گر فرسنگ بندند هیچ دارم
چو بد بر باد دارد عمر هیچ است | به هیچی کی کنی آهنگ راصد کوه هیچ
چنین عمری گران جان کو نگارست | چو مرگ آید بجان تو که بارست
اگر سد سکندر پیش گیری | تو وقت خود بسی بر پیش میری
به کار جهان از ذره تا شمس | چه بینی کان لم تغن بالامس
اگر چه شیر طبع و پیل زوری | ز بهر طعمه موران گوری
اگر خاکی و گر آتش نژادی | درین دولاب سیمابی چو بادی
به صحرای عالم جای تا جای | سراسر خفته می‌بینم سر و پای
به روی زمین فرسنگ فرسنگ | تن سیمست و زلف عنبرین رنگ
همه کوه و بیابان گام تا گام | قد چون سرو و بینی چشم بادام

[illegible]

یکی پرسید از آن دیوانهٔ درد / که از کار خدا ما را خبر کن
منش گفت او که تا گشتم آگاه / خدا را کاسه گردیدم در این راه
بحکمت کاسهٔ سر را چو بربست / بباد آتش داد و انگه خورد بشکست
ز اول روز از نی هیچ و نیز دور / دریغ خلق می بارد شب و روز

یکی دیوانه را دید شاهی / نهاده کاسهٔ سر پیش راهی
بمجنون گفت با این کاسه در بر / چه سودای نوی با کاسهٔ سر
بپرسش گفت که سر اندیشه داری / ترا با خویشتن هم پیشه دادم
ندانم کاسهٔ چون کدامست / و یا چون آن چون تو پادشاهست
به بودن بصورت روی عالم / ترا قسمت گر آمد مرا هم
چو تو مجنون منی چندی بکش ناز / چه خواهی کردن از کردن بپندار
بسر کشکی ز گردنت کل / که فردا شود در گردنت غل
عزیزا عمر بگر عمخوارست کو / چو باکی عمر شد پیدا رسد کو
بکی یکدم نماند چون دم نماند / نماند هیچ و آن هم نماند
ز راه جسم چون دل بریزان / که خواهی کشت خاکی زیر زبان
اگر دونی مودی نامساعد / بکشی خاک چندی سیم ساعد
بسی بر رفتگان رفتی بصد باز / بسی بر تو روند آیندگان باز
اگر عمر تو از صد سال کم نیست / چو آدم کاندر آی سیم دم نیست
فرو می آید از غم جسم بروم / ندانم این سخنها با که [illegible] گویم

[illegible]

تهی میدان کر چون جانت آید | ز رنگ یک ذره طوفان برآید
بداوی رایگان عمر از دست | اگر بر خود بگریی جای آن هست
دمی کان رایگان باشد جهانی | بهای آن دم مسکین زمانه
گرفتی از سر غفلت کم خویش | نمیدانی بهای یکدم خویش
نه زان بود این همه سختی و درخواست | که بود ستار رعنا گنج راست
به بازار بکر می فوا ی | نیارد با تو کس گفتن چه نامی
بپوشی جامه با صد شکی تو | نمیدانی که ریابی کنی تو
فغان و خامشی سودی ندارد | که هستی تو بهبودی ندارد
گرازی گونه کاری سخت نادرست | که فرزندان آدم را فتاد است
دریغا رنج برد نابه یی | غم بسیار و آنرا حاصلی نی
اگر از دیده صد دریا ببازی | خدا داند که تو در هیچ کاری
عزیزا گر بدست آری کدو شا | که بیکاری بر و چشمی و روشن
کدو بر کن الکه بداری | که با اشکی همی باری و زاری
چو باران گرچه آن اشک بسیار | نخش کس ندارد هیچ مقدار
همه در جنب قدرت آن خانم | اگر گریم اگر اشکی فشانم
هزاران دل بری آتش کباب است | گرایشوای یک قطرهٔ آبست
بگردد ز اشک تو حکم خدا را | چه جویی با حکومت پاکی شد
اگر هر دو جهان نابود باشد | خدا را نه زیان نه سود باشد
بنه تن تا ... الد روزگار رست | علی رفتست تا دیگر چه کار است

توای عطار در ره در کوی جان گیر جهان کم گیر کو دشمن جهان گیر تو ارکس مستر مردار بگذار جهان با دیو مردم خوار بگذار سلیمان را چو شد انگشتری گم ملک از دست در جستجوی گم

ز حب مال و حب جاه برخیز | حجاب تو تویی از راه برخیز
خراجات ز عالم برگزیدست | که از عالم ترا تو سد ببست
ز خود بگذر قدم در راه می زن | تب این ... کاه بر زمین زن

الا ای در تماشا خانه خاک | به جز بی هیچ ناخته پاک
گهی روی چو مه در باختی تو | گهی زلف سیه در باختی تو
جوانی را و آن بالای چون تیر | خم آوردی درین ... و آمدی پیر
بیالودی به شهوت خویش را | بیالودی به غفلت جان ... را
دریغا دیده ره بینی نداری | به غفلت عمر شبها میکند ای
بسر بردی به غفلت روزگاری | مگر در گور خواهی کرد کاری
الا ای چون درگاه رسیده | چو شد قد الف وارت خمیده
اگر طاعت کنی اکنون از آنست | که بیش از بس که مرگت ناگهانست
ز دار و خوردنی ای پیر تا کی | بس ... شدن تدبیر تا کی
که زشتست حاصل از فرزند ... | که چون قیر برای ... شیر
چو موی شیر شد ای پیر خیزه | نمک آلوده شیر را شیر
نمک در آتش داری تو اکنون | که در ... نمک داری چاله
چه میشویی به آب تلخ را | بشوی از اشک شور خود کفن را
تو چون ششم و گردون دو نه | تو ... گشتی عمرت دو نه
کنون من کهنه و رفتم تزود ی | ... ندانی تا درود ی
کنون با گریست تا ... کارم | که گر طاعت کنم طاقت ندارم

کنون آن نازها ارزنده باشد که زیر خاک می باید و دردسر شد کنون چون رندگان از ره راست بسوی خاک رفتم بار دردست کنون گر شاد اگر غمناک رفتم دل پر آرزو با خاک رفتم

مرمت ۲۱/۱۲

فوگ ۳۱/۱۲